

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA TÜRK KAMUOYUNDA
JOHN F. KENNEDY ALGISİ (1961-1963)

Yüksek Lisans Tezi

Bahar İZMİR

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA TÜRK KAMUOYUNDA
JOHN F. KENNEDY ALGISI (1961-1963)

Yüksek Lisans Tezi

Bahar İZMİR

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA TÜRK KAMUOYUNDA
JOHN F. KENNEDY ALGISI (1961-1963)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....(Başkan)

.....

..... (Danışman)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi

Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ve SSCB'nin başrolleri oynadığı iki kutuplu sistem içerisinde Türkiye, ABD'nin yanında yer almıştır. 20. yüzyılın siyasi dengeleri içerisinde müttefik olan Türkiye ve ABD, önemli iç politik gelişmelerin de etkisiyle bu dönemde dış politikada birlikte hareket etmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye ve ABD arasında dış politika bağlamında geliştirilen bu ilişki her iki ülkenin iç politikasındaki gelişmelerden de etkilenmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye, çok partili yönetim anlayışını benimsemiştir. Ancak çok partili yaşam, 1960 yılında ordunun yönetime el koymasıyla sekteye uğramıştır. Bu dönemde ABD'de soğuk savaş döneminin kutuplaştırıcı söylemlerinin aksine daha barışçıl söylemler benimseyen John F. Kennedy Türk basını tarafından öne çıkarılan bir figür olmuştur.

Türk basınının Kennedy'ye yönelik bu olumlama eğiliminin anlaşılması bakımından Kennedy'nin hayatı, fikirleri, politikaları ve Türk-Amerikan ittifakına dair söylemleri önem kazanmıştır. Bu bağlamda, Kennedy'nin kişiliğinin ve düşüncelerinin şekillenmesinde yetiştiği ideolojik ortamın ve ailesinin önemli bir rolü olmuştur. Kennedy, ailesi tarafından ciddi bir idealizm ile yetiştirilmiş, II. Dünya Savaşı'nda ülkesine önemli hizmetlerde bulunmuş, yazdığı kitap ile ünlü bir yazar olarak adını duyurmuştur. Böylelikle Kennedy, iyi eğitim almış parlak bir genç, bir savaş kahramanı, tanınan bir yazar ve ünlü bir ailenin mensubu olarak ABD çapında ün kazanmıştır. Önce kongre üyesi daha sonra senatör olarak görev yapan ve başarılı bir siyasetçi olarak da anılmaya başlanan Kennedy için, ABD'de 1960 yılında yapılacak olan seçimler bir dönüm noktası teşkil etmiştir.

Kennedy, 1960 yılında Demokratların başkan adayı olarak gösterildikten sonra başkanlık için propagandasına hız vermiş, bu bağlamda iç ve dış politikaya dair pek çok vaat ortaya koymuştur. Kennedy, propagandası kapsamında radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarını etkili bir şekilde kullanmış, söylemleri ve vaatleri ile geniş halk kitlelerine hitap etmiştir. Kennedy'nin dış politikada ise daha barışçıl ve dinamik bir vizyon ortaya koyması Türk basınında da karşılık bulmuştur. Nitekim Türk basını Kennedy'nin başkan adaylığını ve propaganda sürecini destekleyen bir tutum sergilemiştir.

Türk basınında Kennedy'nin başkan seçilmesi olumlu bir gelişme olarak ele alınmış ve Kennedy'nin başkanlık görevini yürüttüğü dönemde de basının Kennedy'ye

yönelik bu olumlama eğilimi devam etmiştir. Bu anlamda, basının Kennedy'ye yönelik bu algısı Türk-Amerikan ittifakının Türkiye açısından algılanma biçimini de etkilemiştir. Nitekim Kennedy'yi takdir eden ve ABD'yi dost ve müttefik olarak algılayan dönemin basını, Türk-Amerikan ilişkilerindeki bazı sorunları dahi görmezden gelme eğilimi içerisine girmiştir. Yine, Kennedy'nin suikasta uğraması da Türk basınında derin bir üzüntüyle karşılanmış ve Kennedy'nin barışçıl, idealist ve Türk dostu olması gibi özellikleri öne çıkarılmıştır. Bu bağlamda, Türk basınında Kennedy Dönemi'ndeki gelişmelerin olumlanırken, Kennedy'den sonrası için daha karamsar bir tablo çizildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Başkanlık, John F. Kennedy, Müttefik, Türk Basını, Türkiye.

ABSTRACT

Turkey starts to take place at the side of USA inside of the bipolar system in which USA and USSR playing the leading role after World War II. Becoming allies in the political balance of the 20th century. Turkey and the USA have acted together in foreign policy with also the impact of the major domestic political developments during this period. Therefore, this relationship between Turkey and USA developed in the context of foreign policy is also affected by developments in domestic politics of both countries. Turkey has adopted a multi-party management after World War II. However, multiparty life comes to a standstill by the military coup in 1960. During this period, adopting a more peaceful terms contrast to the polarizing rhetoric of the Cold War in USA, John F. Kennedy was a figure put forward by the Turkish press.

In terms of the understanding of this affirmation tendency towards Kennedy, Turkish press has given importance to Kennedy's life, ideas, policies and statements regarding Turkish-American alliance. In this context, his family and the ideological environment have been an important role for the shape of Kennedy's personality and thought. Kennedy has been raised by his parents with a serious idealism, has contributed important services to his country in World War II and has made its name as a famous author with his book. Thus Kennedy becomes a celebrity across USA as a member of a prominent family as a brilliant and young well-educated man, a war hero and well-known author. For Kennedy, serving as a congressman and later senator, thus being known as a successful politician, the elections to be held in USA has constituted a turning point in 1960.

Being shown as the candidate of Democrats for the presidency in 1960, Kennedy has accelerated his propaganda and revealed many promises about the internal and external policies in this regard. Kennedy has used mass communication such as radio and television as an effective means of propaganda and addressed the masses with his rhetoric and promises. Kennedy's putting forward more peaceful and dynamic vision in foreign policy has an influence upon Turkish press. Indeed, the Turkish press has shown an attitude that supports Kennedy's presidential nomination and propaganda process.

Kennedy's selection as the president has been dealt with a positive development by Turkish press and this trend of approval and admiration in the press

towards Kennedy has continued during Kennedy's presidency. In this context, the perception of the press towards Kennedy has also affected the perception of the Turkish-American alliance for Turkey. Indeed, the press which appreciates Kennedy and perceives USA as an ally has entered into a tendency to ignore even some of the problems in Turkish-American relations. In the same way, Kennedy's assassination has also been reflected with deep sorrow in the Turkish press and leading features such as being peaceful, idealistic and a friend of Turkey have been emphasized. In this context, it appears that the developments in the Kennedy era appreciated and contrarily a more pessimistic picture is drawn for post-Kennedy period in the Turkish press.

Key words: Ally, John F. Kennedy, Presidency, Turkey, Turkish Press, USA.

ÖNSÖZ

20. yüzyılın ortalarından itibaren siyasi konjonktürün de etkisiyle aynı kutupta yer alan Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler hep aynı düzlemde ilerlememiş, farklı değişkenler ilişkilerin seyrini etkilemiştir. Türk-Amerikan ilişkilerindeki kırılma noktalarından birisi de John F. Kennedy'nin siyasi kişiliği ve duruşunun Türk kamuoyu açısından algılanış biçimidir. John F. Kennedy 22 Kasım 1963'te suikasta uğradığında Türkiye'de bayraklar yarıya indirilmiş ve yas ilan edilmiştir. Kennedy, Türk kamuoyunda barışın temsilcisi, insanlığın büyük davalarının öncüsü ve Türk milletinin sağlam bir dostu olarak görülmektedir. Kennedy'ye yönelik bu algının sebepleri merak uyandırıcı ve aydınlatılmaya değerdir. Türk-Amerikan ilişkilerini ve dünyadaki dengeler açısından bir kırılma noktası olan Kennedy dönemini(1961-1963), Kennedy'nin siyasi kimliği ve Türk basınındaki algısı bakımından incelemek literatüre yeni bir bakış açısı getirecektir.

Tezimizde kullandığımız gazete ve dergiler Milli Kütüphane, TBMM Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Bilkent Üniversitelerinin kütüphanelerinden temin edilmiştir. Konuya dair gazete ve dergiler tespit edilirken özellikle “farklı ideolojik eğilimlere” sahip olanlarından istifade edilmiş, bu sayede Türk-Amerikan ilişkilerinin farklı siyasal eğilimler tarafından nasıl algılandığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Türk-Amerikan ilişkilerine dair incelenen gazete ve dergilerde çıkan haber ve makalelerin kamuoyunu bilgilendirmekten ziyade yönlendirmeyi amaçladığı düşünüldüğü için bunlar eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada söz konusu döneme ilişkin arşiv belgeleri, anılar, açıklamalar ve demeçler de dikkate alınmıştır.

Bu çalışmada, Kennedy'nin yaşamı, başkan seçilmesi, başkanlığı dönemindeki icraatları ve suikasta uğraması dönemin basını üzerinden ele alınmış ve dönemin basınının Kennedy'ye yönelik algısı analiz edilmeye çalışılmıştır. Türk kamuoyunda Kennedy'ye yönelik bu olumlu algının ortaya çıkış sebepleri; Kennedy'nin hayatı, siyasi kişiliği, başkanlığı dönemi ve Türkiye'ye yönelik politikaları ve söylemleri üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Türk-Amerikan ilişkilerini, dönemin kamuoyunun Kennedy'ye yönelik algısı üzerinden değerlendirmek daha önce yapılmamış bir çalışma olması bakımından da önem arz etmektedir.

Bu çalışma, Kennedy Dönemi'ne tekabül eden 1960-1963 yıllarını kapsar şekilde sınırlandırılmış ve söz konusu dönemdeki Türk-Amerikan ilişkileri Türk basını esas alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın giriş bölümünde Kennedy'den önceki süreci anlamak bakımından II. Dünya Savaşı'ndan 1960 yılına kadar gelişen ve *müttefiklik* ilişkisi kapsamında gittikçe yoğunlaşan Türk-Amerikan ilişkileri ele alınmıştır. Birinci bölümde, Kennedy'nin fikirlerinin ve kişiliğinin şekillenmesinde etkisi olan unsurları anlamak açısından hayatına dair bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, Kennedy'nin Amerikan başkanlığı için adaylığı ve propaganda süreci Türk basınının algısı üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, Kennedy'nin başkanlığı döneminde şekillenen Türk-Amerikan ilişkilerine değinilmiş, bu bağlamda Türk basınının Kennedy'ye yönelik tutumu incelenmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise Kennedy'nin suikasta uğramasına ve Türk-Amerikan ilişkileri bakımından bu olaya dair yapılan değerlendirmelerin analizi yapılmıştır.

Tez çalışmamda katkıları ile bana yol gösteren değerli hocam ve danışmanım Prof. Temuçin Faik ERTAN'a ve tezime katkı sunan tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ve kızları olmaktan gurur duyduğum annem Özgül İZMİR ve babam Cumhur İZMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bahar İZMİR

Ankara-2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: JOHN F. KENNEDY VE HAYATI.....	22
1.1 Ailesi ve Çocukluğu.....	22
1.2 Eğitim Hayatı.....	30
1.2.1 Gençlik Yılları ve İlk-Orta Öğrenimi.....	30
1.2.2 Üniversite Yılları ve “İngiltere Niçin Uyudu?” Kitabı.....	34
1.3 II. Dünya Savaşı Yılları ve PT-109 Gemisi	37
1.4 Politik Hayatı.....	39
2. BÖLÜM: KENNEDY’NİN ABD BAŞKANLIĞINA GİDEN SÜRECİ VE	
TÜRK BASINI.....	46
2.1 Kennedy’nin Demokratların Başkan Adayı Olması.....	46
2.1.1 ABD’de Başkanlık Seçimi.....	46
2.1.2 Başkan Adaylarının Belirlenmesi ve Kennedy’nin	
Adaylığı.....	49
2.2 Propaganda Süreci ve Türk Basınına Yansıması.....	52
2.2.1 Demokratların Seçim Beyannamesi.....	52

2.2.2	Seçim Kampanyaları ve Propagandalar.....	53
2.2.3	Seçim Vaatleri.....	56
2.2.3.1	Kennedy'nin Dış Politika Dair Eleştiri ve Taahhütleri.....	56
2.2.3.2	Kennedy'nin İç Politikaya Dair Vaatleri.....	61
2.2.3.3	Seçim Kampanyasında Kennedy Karşıtlarının Bir Enstrümanı: Mezhep Sorunu.....	63
2.2.3.4	Kennedy'nin ABD'deki İrkçılığa Yönelik Söylemleri.....	67
2.3	Nixon ve Kennedy'nin Seçim Sürecinin Karşılaştırılması.....	68
2.4	Seçime Yönelik Anketler, Kamuoyu Yoklamaları ve Türk Kamuoyunun Öngörüsü.....	74
2.5.	Seçim Sonuçları ve Türk Kamuoyu.....	77
2.5.1.	Seçimin Yapılması ve Sonuçları.....	77
2.5.2	Seçim Sonuçlarının Türk Kamuoyunda Yankıları.....	81

3.BÖLÜM: KENNEDY DÖNEMİ VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ (1961- 1963)	88
3.1 Kennedy Dönemi ABD Dış Politikası ve Türk Basını.....	88
3.2 Türk Dış Politikası (1960-1963).....	92
3.3 Türk-Amerikan Diplomatik İlişkileri.....	98
3.3.1 Türk-Amerikan Diplomatik İlişkileri.....	98

3.3.2 Türk-Amerikan Diplomatik İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası: Küba Krizi.....	102
3.4 Türk-Amerikan Ekonomik İlişkileri.....	109
3.5 Türk-Amerikan İlişkilerinde Kültürel Bir Boyut: Barış Gönüllüleri....	118
4.BÖLÜM: KENNEDY SUİKASTI VE TÜRK BASINI.....	123
4.1 Suikastın Gerçekleşmesi.....	123
4.2 Suikastın ABD ve Dünyadaki Yankıları.....	127
4.3 Kennedy Suikastına Türk Basınının Tepkisi.....	132
4.3.1 Suikasta Yönelik Yetkililerin Açıklamaları ve Halkın Tepkisi.....	132
4.3.2 Kennedy Suikastına Yönelik Basındaki Değerlendirmeler.....	133
4.3.3 Türk Basınındaki Türk-Amerikan İlişkilerine Yönelik Değerlendirmeler.....	146
SONUÇ.....	156
KAYNAKÇA.....	160
EKLER.....	182
Ek 1. Kennedy'nin Cenazesine katılacak Heyetin Bakanlar Kurulu Kararı İle Belirlenmesi.....	183
EK 2. Kennedy'nin Cenazesine Katılan İnönü'ye ABD Tarafından Gönderilen Teşekkür Mektupları.....	184
EK 3. Vatan Gazetesinin 21 Ocak 1961 Tarihli Kennedy'nin Başkan Seçilmesi İle İlgili Haberi.....	187
EK 4. Kim Dergisinin Kennedy'nin Başkan Seçilmesi İle İlgili Haberi...	188

EK 5. Ulus gazetesinin 29 Ekim 1962 Tarihli Küba Krizi'nde ABD'yi Destekleyen Haberi	189
EK 6. Vatan Gazetesinin 28 Ekim 1962 tarihli Kennedy'nin Küba Krizi'nde Türkiye'yi Pazarlık Konusu Yapmadığına Dair Haberi.....	190
EK 7. Vatan Gazetesinin 5 Kasım 1962 Tarihli Küba Krizi'nde Kennedy'nin Taviz Vermediğine Dair Haberi.....	191
EK 8. Akşam Gazetesinin 23 Kasım 1963 Tarihli Kennedy'nin Suikasta Uğraması İle İlgili Manşeti.....	192
EK 9. Hürriyet Gazetesinin 23 Kasım 1963 Tarihli Kennedy'nin Suikasta Uğraması İle İlgili Manşeti	193
EK 10. Yeni Sabah Gazetesinin 23 Kasım 1963 Tarihli Kennedy'nin Suikasta Uğraması İle İlgili Manşeti.....	194
EK 11. Zafer Gazetesinin 23 Kasım 1963 Tarihli Kennedy'nin Suikasta Uğraması İle İlgili Manşeti.....	195
EK 12. Kennedy Suikastına Dair Akis Dergisinin Haberi.....	196
EK 13. Kennedy Suikastına Dair Forum Dergisinin Haberi.....	197
EK 14. Kennedy Suikastına Dair Hayat Dergisinin Haberi.....	198
EK 15. Son Havadis ve Milliyet Gazetelerinin Kennedy'nin Ölümüne Dair Türk Milletindeki Üzüntüyü Belirten Haberleri	199
EK 16. Vatan ve Zafer Gazetelerinin Kennedy Suikastının Dünyadaki Akislerine Dair Haberleri	201
ÖZGEÇMİŞ	203

KISALTMALAR

a.g.e: Adı geçen eser

a.g.m: Adı geçen makale

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKT: Avrupa Kömür elik Topluluğu

AP: Adalet Partisi

AÜSBF: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

ATITE: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Bkz: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletlere

C: cilt

CENTO: Central Treaty Organization

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

Dönem: D

DP: Demokrat Parti

E.t: Erişim tarihi

Ed: Editör

EURATOM: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu

IMF: Avrupa Para Fonu

JFKPLM: John Fitzgerald Kennedy Presidential Library and Museum

MBK: Milli Birlik Komitesi

MEDO: Orta Doğu Savunma Örgütü

MKP: Milli Kalkınma Partisi

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

OEEC: Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü

s: Sayfa

S: Sayı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

T.C: Türkiye Cumhuriyeti

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: T

t.y: tarih yok

y.y: yayın yeri yok

YTP: Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), ortak düşmanları olan Nazi Almanya'sına karşı müttefik olarak birlikte hareket etmelerine rağmen, Yalta¹ ve Potsdam² Konferanslarında çıkarlarının uyuşmadığı açıkça ortaya çıkmıştı. Özellikle Almanya ve Polonya'nın yeniden dizayn edilmesi hususunda önemli fikir ayrılıkları vardı. Aslında, Büyük Britanya Başbakanı Winston Churchill'in 1946 Mart'ında yaptığı ünlü konuşmasında söylediği *Doğu Avrupa üstüne bir demir perde çekilmektedir* sözü soğuk savaşın habercisiydi. Artık Avrupa, ABD önderliğindeki Batı ve SSCB önderliğindeki Doğu olarak iki bloğa ayrılırken; SSCB ve ABD arasındaki rekabet gittikçe derinleşecekti.³ Bu iki devletin büyük bir güç unsuru olarak ortaya çıkması ile dünyada iki kutuplu bir dönem başlayacaktı. Bu süreçte bu iki devlet, birbirleri ve dünya üzerinde etki kurarak başat aktör olmak için yarışırken, diğer devletler de bu iki *süper güç* etrafında *kümelenecekti*.⁴ Bu iki kutuplu ortamda, II. Dünya Savaşı'na fiili olarak katılmayan Türkiye de dış politikasına yeni bir yön vererek bir tercih yapmak zorunda kalacaktı.

¹1945 yılının Şubat ayında müttefik devletlerden İngiltere, Sovyetler Birliği ve ABD'nin Rusya'nın Yalta şehrinde bir araya gelerek savaştan sonra kurulacak düzenin konuşulduğu konferanstı. Bu konferansta Türkiye'nin savaşta tarafsız kalması, Birleşmiş Milletlere (BM) üyeliği ve Boğazlar gündeme gelmişti. Stalin "*Savaş boyunca Türkiye'nin iki taraf arasında gidip geldiğini ve kazanacak olan taraf üzerine spekülasyon yaptığını*" öne sürdü. Buna karşılık Churchill "Türkiye'nin BM'ye üyeliğinin pek hararetle desteklenmeyeceğini..." savunsa da Türkiye'nin Müttefik devletlere karşı düşmanca bir tutumunun olmadığını öne sürdü. Bu konferansta Stalin 10 Şubat'ta, Montreux Antlaşmasının artık miadını doldurduğunu ve değişiklik yapılması gerektiğini dile getirdi. Churchill bu öneriyi kabul ederek savaştan sonra görüşülmesini önermişti. Bu konferanstan sonra 20 Şubat'ta İngiliz Büyükelçisi Peterson, Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Konferansı'na katılabilmesi için 1 Mart tarihine kadar Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmesi gerektiğini bildirdi. Bu açıklamadan sonra Türkiye, 23 Şubat 1944 tarihinde bu iki ülkeye savaş ilan etti. Bkz: Selim Deringil, **Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s.249-250.

²II. Dünya Savaşının sonuna doğru İngiltere, SSCB ve ABD liderleri 17 Temmuz 1945 tarihine Berlin yakınlardaki Potsdam'da bir araya geldi. Avrupa sonrası kurulacak düzeni konuşmak amacıyla düzenlenen bu konferansa ABD'yi temsilen Başkan Truman, İngiltere'yi temsilen Başbakan Churchill ve SSCB'yi temsilen Stalin katıldı. Potsdam Konferansı savaş sırasında yapılan son konferanstı ve çıkar çatışmaları burada açık bir şekilde su yüzüne çıkmıştı. Konferansın temel gündem maddesi Almanya sorunuydu. Konferansta alınan kararlar *Üçlü Berlin Konferansı* adı altında açıklandı. Bkz: Turgay Merih, **Soğuk Savaş ve Türkiye 1945-1960**, Ebabel Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 24-25.

³Duygu Bazoğlu Sezer, "*Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye'nin İttifaklar Politikası*", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, 15-17 Ekim 1997**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s.441.

⁴Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitapevi, Ankara, 2013, s.201-202.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan bu konjonktür içerisinde Türkiye, iç ve dış koşullarını göz önünde bulundurarak ABD tarafında yer almayı tercih etti. Bundan sonra, Türk dış politikasının temel hedefi, ABD ile dost ve müttefik olmak ve Batı Bloku ile bütünleşmeyi sağlayan adımlar atmak oldu. Türkiye'yi ABD'nin yanında yer almaya sevk eden *zorlayıcı* dış unsurlar, SSCB'nin Türkiye'ye yönelik talepleri ve tehditleri ile güvenlik endişesi ve komünizm yayılmacılığıydı. İç nedenler ise ideolojik ve ekonomik sebeplere dayanıyordu. Türkiye bu süreçte, tek partili politik yapıdan çok partili sisteme, devletçi ekonomik anlayıştan özel mülkiyete dayalı ve nispeten daha liberal bir sisteme⁵ geçmenin eşiğindeydi.⁶ Aslında, dünyanın ideolojik olarak ikiye bölüdüğü soğuk savaş ortamında Türkiye, kendisini korumak için yeterli ekonomik, askeri ve teknik donanımına sahip değildi. Bu ideolojik kutuplaşma ortamında bir savaş çıkma riskini ve ülkenin koşullarını göz önünde bulunduran Türkiye, Sovyet baskısının da etkisiyle Batı Bloku'na yaklaştı. Bunun yanı sıra, Batının bağımsızlığını ilan eden küçük devletlere destek olmasına karşın SSCB'nin karşı bir tavır içerisinde bulunması Türkiye'nin Batının yanında yer almasında etkili olan bir diğer unsur olarak ortaya çıkmaktaydı.⁷

Türkiye, 1939 yılında İngiltere ve Fransa ile imzaladığı Üçlü İttifak (Yardım Anlaşması)⁸ ile bu ülkelerin yanında yer alacağını işaretini vermişti, fakat savaş boyunca Batıdan ve Sovyetlerden gelen baskılara rağmen savaşın fiili olarak dışında kalmayı başarmıştı.⁹ Ancak Türkiye, savaş sonrası San Francisco'da yapılacak

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Erdiç Tokgöz, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2009)**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2009, s.114-157.

⁶Sezer, *a.g.m.*, s.443-444 II. Dünya Savaşı sonrasında İsmet İnönü, faşizmin yenilgisini ve dünyanın değişmekte olduğunu görünce toplumsal bir tepkiye yol açmadan mevcut siyasi durumda değişiklik yapılması gerektiğini farkına vardı. Türkiye'de bir muhalefet partisinin kurulmasına müsaade edecekti. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinde devletçi ve liberal görüşü savunan iki kesim mevcuttu. Bu ayrışma Ocak 1945 toprak reformu tasarısı mecliste tartışılırken iyice su yüzüne çıktı. Devletçiler toprakların yeniden dağıtılmasını savunurken liberal görüşe sahip bazı milletvekilleri bu kanuna karşı çıktı. Toprak Kanunu olarak bilinen tasarı yasalaşsa da CHP, Ocak 1946'da parçalandı ve Demokrat Parti (DP) kuruldu. Kurucuları işadamı ve bankacı Celal Bayar, bir bürokrat olan Refik Koraltan, bir profesör olan Fuat Köprülü, bir toprak ağası olan Adnan Menderes ve CHP'nin önemli üyeleriydi. CHP'nin içinden çıkan bu kişiler çok partili siyasal sistemi ve liberal ekonomiyi savunuyordu. Bkz: Feroz Ahmad, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.122-123.

⁷William Hale, **Türk Dış Politikası 1774-2000**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s.109-110.

⁸Anlaşma ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Feridun Cemal Erkin, **Dışişlerinde 34 Yıl**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.190-191.

⁹Kemal H. Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 163-164.

Birleşmiş Milletler Konferansı'na¹⁰ davet edilebilmek için, 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etti. Böylelikle Türkiye, savaş sonrası kurulacak olan *yenidünya düzeninde* yer alabilmek için hukuki bir koşulu yerine getirmiş oluyordu. II. Dünya Savaşı boyunca tarafsızlığını koruma yönünde bir politika izleyen Türkiye'nin bu tutumu SSCB'nin tepkisini çekmiş ve Türkiye'nin savaş yılları boyunca korktuğu durum başına gelmişti. SSCB Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov, 19 Mart 1945'te Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'le yaptığı görüşmede 20 yıldır Türk-Sovyet ilişkilerinin altyapısını oluşturan 17 Aralık 1925 tarihli Dostluk ve Tarafsızlık (Saldırmazlık) Antlaşması'nın süresinin uzatılmayacağını bildirdi.¹¹ Ancak antlaşmanın yenilenmesi, doğu sınırında değişiklik yapılması (Kars ve Ardahan'ın SSCB'ye bırakılması) ve Boğazlarda SSCB'ye üs verilmesi şartına bağlanmıştı.¹² Türkiye, SSCB'nin isteklerini sert bir şekilde¹³ reddederken, ABD ile olan ilişkileri de tam olarak şekillenmediği için Sovyet tehdidi karşısında yalnız kaldığı hissine kapıldı. Bu tehdit algısı, Türkiye'nin iç ve dış politikasını belirleyen en önemli unsurlardan biri olacak ve Türkiye'yi Batı Bloku'na daha çok yaklaştıracaktı.¹⁴

¹⁰Avrupa'da savaşın sonuna doğru üç büyükler, Yalta Konferansında aldıkları karar doğrultusunda, BM Bildirgesine imza atmayan devletlerin San Francisco Konferansına katılabilmek için 1 Mart 1945 tarihinden önce Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmeleri ve 1942 BM Bildirgesini imzalamaları gerekiyordu. Bunun üzerine Türkiye, 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş ve BM Bildirgesini imzalamıştı. Bunun üzerine 5 Haziran'da Türkiye San Francisco Konferansına davet edildi. Türkiye, bu konferansa Dışişleri Bakanı Hasan Saka başkanlığında bir heyet yolladı. Heyette delege olarak, Dışişleri Genel Sekreter Yardımcısı Feridun Cemal Erkin, T.C. Kahire Büyükelçisi Numan Tahir Seymen, Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü Süreyya Anderiman, Dışişleri Genel Müdürlüklerinden Abdullah Zeki Polar ve Dışişlerinden Cemil Vafi; Danışman olarak romancı Şinasi Hisar ve Dışişleri hukuk danışmanlarından Nihat Erim, Uzman olarak Kur. Yarbay H. Ataman; Heyet sekreteri sıfatıyla, Dışişlerinden Nurettin Vergin, Basın Danışmanı olarak, Falih Rıfkı Atay, Hüseyin Cahit ve Doğan Nadi bulunuyordu. Daha geniş bilgi için bkz: İsmail Soysal, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları 1945-1990**, TTK basımevi, Ankara, 2000, C.2, s.23-27.

¹¹ II. Dünya Savaşı Döneminde Sovyetler Birliği ile ilişkiler için bkz: Mehmet Saray, "*II. Dünya Savaşı Döneminde Türk-Sovyet İlişkileri*", **Atatürk'ten Soğuk Savaş Dönemine Türk-Rus İlişkileri, I. Çalıştay Bildirileri (Ankara, 14-15 Mayıs 2010)**, Diyanet Vakfı Matbaası, Ankara, 2011, s.245-256.

¹²Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, İletişim yayınları, İstanbul, 2012, C.1, s.472-475, Ayrıca bkz: Metin Toker, **Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu**, s. 1-28; Feridun Cemal Erkin, **Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi**, Ankara, 1968, s. 237-264.

¹³ İnönü 1945 Ekim Bayramında, Ankara hipodromundaki konuşmasında Sovyetlerin şu taleplerini şu sözlerle reddetmişti: "*Hiç kimseye ne bir hak ne de bir toprak borcumuz vardı.*" Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, Remzi Kitapevi, C.2, İstanbul, 1979, s.284.

¹⁴ Oran, **a.g.e**, s.472-475; Ayrıca bkz: Kamuran Gürün, **Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s.277-308.

II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB, Doğu ve Güney Avrupa ülkelerinde komünizmi yayarak bu ülkeleri uydusu haline getirmeye başlamıştı.¹⁵ ABD ise komünizm karşıtı bir dış politika benimseyerek bunu her platformda dile getiriyordu.¹⁶ Dolayısıyla, Sovyet yayılcılığından çekinen Türk yöneticiler, batılılaşmayı temel hedef olarak belirleyerek savaş sonrası ABD'nin başını çektiği Batı Bloku'nun yanında yer aldı. Bu nedenle Türkiye, doğusunda bulunan ve rejimi ile Doğu Avrupa'da nüfuz alanı kuran SSCB'ye karşı ABD'yi yardımına başvurabileceği bir güç odağı olarak görüyordu. ABD'ye yönelik bu algının oluşmasında, savaş sonrasında Türkiye'nin gözünde söz konusu devletin itibarının ciddi oranda artması önemli bir etkendi. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte ABD, başat bir aktör olarak ortaya çıkarken, Türk-Amerikan ilişkileri henüz fazla gelişmemişti. Savaş sonrasında yapılan Potsdam Konferansı'nda Türkiye'ye ve Boğazlara yönelik taleplerini açıkça dile getiren SSCB ile ilişkiler durma noktasına gelmişti.¹⁷ SSCB ile ilişkilerin bu boyuta gelmesi ve ABD'nin tek çıkar yol gibi görünmesi ile birlikte Türkiye, ABD'nin desteğini arkasına almanın yollarını aramaya başladı.

Önceleri SSCB'nin Türkiye ve Boğazlara yönelik tehditlerini önemsemeyen ve tarafsız davranan ABD, bu tehditlerin artması üzerine tutum değiştirmeye başladı. Çünkü İngiltere'nin de bu husustaki telkinleri neticesinde, SSCB'nin Boğazları işgal edeceğine ve bir savaşın daha başlayacağına yönelik bir kamuoyu oluşması ABD'nin Sovyetler politikasını yeniden gözden geçirmesine neden oldu.¹⁸ Nitekim ABD Devlet Başkanı Harry S. Truman, Dışişleri Bakanı James F. Byrnes'a yazdığı fakat hiç göndermediği 3 Ocak 1946 tarihli mektubunda bu durumu şöyle ifade ediyordu:

¹⁵ Hüseyin Bağcı, **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2014, s.4.

¹⁶ "Amerika Komünizmi Tasvip Etmiyor", **Akşam**, 18 Mayıs 1946, s.1.

¹⁷ Nasuh Uslu, **Türk-Amerikan İlişkileri**, 21. yüzyıl yayınları, Ankara, 2000, s.90-91. Stalin'in 5 Mart 1953'te ölmesi ile Türk-Sovyet ilişkileri farklı bir boyut kazandı. 29 yıllık Stalin diktatörlüğünden sonra yerine geçen liderler Türkiye'ye bir nota vererek iki ülke arasındaki ilişkilerde bir değişiklik önermişlerdi. SSCB 1945 yılında reddettikleri Türk-Sovyet Dostluk Anlaşmasını yenilemeyi kabul ederken toprak taleplerinden de vazgeçiyordu. Sovyetler Birliği, Türkiye'ye ilişkilerin yumuşatılmasını ve anlaşmazlıkların çözülmesini öneriyordu. Türkiye, SSCB tarafından uzatılan bu zeytin dalını geri çevirerek Sovyetler Birliği'ne yönelik dış politikasını aynı çizgide devam ettirdi. Bkz: McGhee, **a.g.e.**, s.253.

¹⁸ Harry S. Truman, **Memoirs: Years of Decision**, Doubleday, New York, 1955, s.552, Ayrıntılı bilgi için bkz: Haluk Ülman, "Türk-Amerikan Yakınlaşması ve Sovyetler Birliği", **Forum**, Ankara, 1961, C. 13, S. 165, s.11-14.

“...Rusya'nın Türkiye'yi istila ederek boğazlar bölgesini ele geçirmek istediğinden artık hiç şüphem kalmadı. Eğer bu gidişe demirden bir yumruk gösterip “dur” demezsek yeni bir savaş çıkacaktır. Tek bir lisandan anlıyorlar, “kaç tümeniniz var?” Rusya'nın ihtiyaçlarını karşılamaktan bıktım...”¹⁹

6 Nisan 1946 tarihinde, Amerikan savaş gemisi Missouri'nin Türkiye'ye gelmesi, ABD'nin Türkiye'yi destekleyeceğinin ilk işareti olarak görülmekteydi. Asıl amacı ABD'nin SSCB'ye karşı Türkiye'nin yanında olduğunu göstermek olan Missouri gemisi vefat eden Türkiye'nin Washington büyükelçisinin na'sını almak için gelmişti.²⁰ Missouri gemisinin Türkiye'yi ziyareti Türk basınında geniş yankı uyandırmıştı. Nitekim Türk-Amerikan ilişkileri için taşıdığı önemi, *Akşam* gazetesinden Necmettin Sadak, *Aziz Dostlarımız Hoş Geldiniz* başlıklı yazısında şu şekilde dile getiriyordu:

“...Bu yüksek değerde Amerikan gemilerinin ilk defa olarak Akdeniz ve Türkiye sularına gelmesine Amerika'da, Türk-Amerikan dostluk münasebetleri ve menfaat birliği çerçevesini aşan, milletler arası siyaset ölçüsünde başka bir mana daha verildiğini, son günlerde çıkan yazılardan ve sözlerden anlıyoruz. İlk defadır ki bu harpten sonra bir Amerika donanması, bu münasebetle Akdeniz'de yer almaktadır. Bu da Amerika'nın yalnız Pasifik'te değil Avrupa işlerine hâkim Akdeniz sularında her tehlikeye karşı hazır olacağını göstermesi bakımından ehemmiyetli bir hadisedir. Yeryüzünde hak, adalet, hürriyet prensiplerinin tatbik edilmesinden başka bir ideali olmayan, bu ideal uğruna var kuvvetini ortaya koyan Büyük Devletin, İstanbul sularını süsleyen donanması karşısında halkın duyduğu heyecan ve takdirin başlıca kaynağı, Türk milletinin de yüreğinde taşıdığı aynı idealler, sulh ve insanlığın hadimi Amerikan milletine karşı beslediği sonsuz sevgi ve itimattır.”²¹

Yukarıda da belirtildiği üzere, II. Dünya Savaşı sonrasında iki güçlü rakip haline gelen ABD ve SSCB, başta Avrupa olmak üzere dünyayı kendi emperyal çıkarlarına göre dizayn etme çabasına girişti. SSCB'nin rejim ihracı ve güç kullanmak

¹⁹Hale, a.g.e, s.114.

²⁰Uslu, a.g.e, s.93; Safa Kaplan, “Amerikan Mandacılığı Düşüncesinden Dost ve Müttefik Amerikan Gerçeğine: Türk Amerikan İlişkilerinin Dünü ve Bugünü”, *Dış Politika*, 1990, S. 8, s. 131; Hale, a.g.e, s.114-115.

²¹ Necmettin Sadak, “Aziz Dostlarımız Hoş Geldiniz”, *Akşam*, 5 Nisan 1946, s.1.

sureti ile kendi nüfuz alanını oluşturmaya çalışması, ABD'yi uluslararası düzende egemen olmak için sorumluluk almaya yöneltti. SSCB, Doğu Avrupa'da kendi nüfuz alanını oluştururken, Orta Doğu, Boğazlar ve Akdeniz'deki menfaatleri açısından Türkiye ve Yunanistan'a karşı hasmane bir tutum takınmıştı.²² SSCB'nin bu tutumu ilk olarak İngiltere'yi rahatsız etti. Fakat II. Dünya Savaşı'nda ağır bir tahribata uğrayan İngiltere'nin SSCB'ye karşı mücadele edecek gücü olmadığından bu görev ABD'ye düşecekti. 1947 Şubat'ında İngiltere, ABD'ye komünizm tehdidi altında gördüğü Türkiye ve Yunanistan'ın bölgede oynadığı kilit rol üzerine iki memorandum verdi. Bu memorandumda Türkiye ve Yunanistan'ın Batı savunması açısından önemi vurgulanırken, komünizm tehdidinden kurtulmaları için bu ülkelere yardım yapılmasının gerekliliğinden bahsediliyordu. Bu sorumluluğu üzerine alan ABD'nin dış politikasında gerçekleşecek radikal değişimler, ilk kez Truman Doktrini ile uygulama alanı bulacaktı.²³

12 Mart 1947 tarihinde Truman, Kongre'de *Truman Doktrini* olarak bilinen ünlü konuşmasını yaptı.²⁴ Truman bu konuşmada, Sovyet yayılmacılığını önlemek için dünyanın *özgür* halklarının desteklenmesi ve böylelikle devletlerin Sovyet nüfuzuna girmesini engellemenin önemini vurguluyordu.²⁵ Bu amaç doğrultusunda, özellikle Türkiye, Yunanistan ve İran kilit bir öneme sahipti. Bu nedenle, Türkiye'ye 100 milyon ve Yunanistan'a 300 milyon dolarlık bir askeri yardım yapılmasını öngören bu yardım kanunu, 22 Nisan 1947'de onaylandı.²⁶ Böylelikle, Türkiye ve ABD arasındaki ittifak Sovyet yayılmacılığına önleme temelinde kurulmuş oluyordu.

²²Ayrıntılı bilgi için bkz: Mehmet Saray, **Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler**, Ankara, 2000.

²³Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım, İstanbul, 2012, s.537-538.

²⁴Felix Belair, "New Policy Set Up", **The New York Times**, 13 Mart 1947, s. 1; Robert C. Albright, "Greco-Turk Bill Drafted; Up to House on Monday", **The Washington Post**, 15 Mart 1947, s. 1-2. Truman Doktrini'nin metni için bkz: Bruce R. Kuniholm, **The Origins of The Cold War in Near East**, Princeton University Press, Princeton-New Jersey, 1980, s.434-440.

²⁵"Truman Speaks U.S to Lead Worldwide Fight Against Communist Menace to Free Nations", **The Washington Post**, 13 Mart 1947, s. 1; "Aid To Greeks Called Support of Freedom", **The New York Times**, 13 Mart 1947, s. 1.

²⁶Uslu, **a.g.e.**, s.97-98, Metin Tamkoç, "The Impact of The Truman Doktrin on The National Security Interests of Turkey", **Dış Politika (Foreign Policy)**, Haziran 1977, C. 6, S. 3-4, s.25-28. Yardım tasarısı için bkz: "Text of President's Message", **The Washington Post**, 13 Mart 1947, s. 1-2; **Vatan**, 24 Nisan 1947, s.1-4.

Truman Doktrini Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesinde ve bundan sonraki süreçte bir dönüm noktası oldu. Bu durum *Akşam* gazetesinde şu şekilde ifade ediliyordu:

“...Dünyayı kana boyayan, Avrupa’yı harabeye döndüren bir harbin, ölçsüz fedakârlıklarla kazanılmış zaferinden sonra da milletler rahat ve şerefli bir hayata kavuşmayacaklar mı? Sonu gelmeyen bir genişleme arzusu, kendi idare şeklini komşu milletlere zorla kabul ettirmek usulleri, Hitler Almanya’sı ezildikten sonra da devam edip gidecek midir? Kaba kuvvet, istila siyasetinin emrinde, hala vasıta mıdır? Bütün dünya milletleri, harbin doğurduğu sefalet, sulh devrinin yarattığı endişeler içinde kendi kendilerine bu sualleri sorup duruyorlar, neticesiz kalan konferanslardan her yıl biraz daha ümitsizliğe kapılıyordu. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı M. Truman’ın Kongre’ye mesajı bu endişeli sorulara cevaptır. Esas mevzuu Yunanistan’la Türkiye’ye mali yardım olan bu mesaj, gerçekte, hem dünyanın harp sonu devresi siyasetinde, hem de bizzat Amerika’nın dış politikasında bir dönüm noktasıdır...”²⁷

ABD, Truman Doktrini ile Batı Avrupa’nın eski ekonomik ve siyasal gücüne kavuşmasını ve bu bölgenin Sovyet nüfuzuna girmesinin önüne geçmeyi amaçlıyordu. Bu çerçevede Avrupa’nın, ABD’nin *korumacı şemsiyesi* altında askeri, ekonomik ve siyasi anlamda gelişmesinin sağlanması Truman Doktrininin en temel amaçlarındandı. Bu amacın gerçekleşebilmesi için öncelikle Yunanistan’ın içinde bulunduğu ekonomik kriz ve siyasal çatışmalardan kurtarılması gerekiyordu. Çünkü Yunanistan SSCB’nin nüfuz alanına girerse bu durumdan diğer Batı ülkeleri de olumsuz etkilenebilirdi. Buna karşın Türkiye’nin Truman Doktrini’ne dâhil edilmesinin altında farklı sebepler yatıyordu. Şöyle ki Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla kara, hava ve deniz yollarının denetiminin sağlanabileceği bir konumdaydı. Türkiye’nin bir Sovyet işgaline uğraması durumunda, SSCB Türkiye’nin konumunu kullanarak Orta Doğu’yu ve Irak, İran petrollerini kolaylıkla kontrol altına alabilirdi. Özetle ABD, Türkiye ile ilişkileri iyi tutarak bu bölgedeki olası bir SSCB tehdidini uzaklaştırmak istiyordu.²⁸ Türkiye açısından ise Truman Doktrini oldukça kritik bir öneme sahipti. Çünkü Truman Doktrini kapsamında yapılacak yardım ile Türkiye, maruz kaldığı Sovyet

²⁷Necmettin Sadak, “*Dünya Siyasetinde Yüzyılın en Ehemmiyetli Dönüm Noktası*”, *Akşam*, 14 Mart 1947, s.1.

²⁸Oran, *a.g.e.*, s.530-531.

tehdidine karşı ABD'nin desteğini arkasına almış oluyordu. Bunun yanında Türkiye için Truman Doktrini, maddi boyutundan ziyade ABD ile işbirliği içerisinde hareket etme bakımından önem taşıyordu.²⁹

Truman Doktrini ile Türkiye, askeri yardım alarak uluslararası politikadaki yalnızlığından kurtulsa da iktisadi ve askeri açıdan ABD'ye daha bağımlı hale gelmişti.³⁰ Nitekim yapılan yardımlarla Türk dış politikası, ABD ile iyi ilişkiler geliştirerek *müttefik* konumunu devam ettirme önkoşuluna göre şekillenmeye başladı. Sadece batı çıkarlarını gözeten bu dış politika çizgisi, ilk somut etkisini Filistin sorununda gösterecekti.³¹ Truman Doktrinine kadar Arap ülkelerinin Filistin konusundaki tezlerini destekleyen Türkiye, yardım almaya başladıktan sonra İsrail devletini tanıyarak ABD'yi memnun etme yönünde bir değişikliğe gidiyordu. Türkiye'nin Orta Doğu'daki ABD çıkarlarını gözeten bu tutumu Arap ülkeleriyle ileride yaşayacağı sorunların temelini oluşturacaktı.³²

SSCB, Avrupa'da rejim ihracı yoluyla güçlenirken, ABD bu durumu Avrupa'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonraki maddi ve manevi anlamda zayıf düşmesine dayandırıyor. Bu nedenle ABD, ekonomik anlamda güç kazanan Avrupa'nın siyasi anlamda da SSCB'ye karşı bağımsızlığını koruyabileceği kanaatindeydi. ABD'ye göre, Sovyet nüfuzuna engel olmak ve Batı Avrupa ülkelerinin ABD ile siyasi ve ekonomik entegrasyonun sağlanması açısından da ekonomik anlamda yardım yapılması zorunlu hale gelmişti. Bu amaçla, Truman Doktrini doğrultusunda Avrupa'ya askeri yardım yapılmasına ek olarak ekonomik yardım yapılmasını öngören *Marshall Planı* uygulamaya konuldu.

ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, 5 Haziran 1947 tarihinde, Harvard Üniversitesi'nde verdiği demeçte bu ekonomik yardım planından ilk kez bahsetti.³³ Marshall'a göre *siyasi bir istikrar ve devamlı bir barış adına* Avrupa'ya ekonomik yardım yapılmalıydı. Marshall Planı'nda, Truman Doktrininden farklı olarak askeri

²⁹ Ahmet Emin Yalman, "Yardım Bize Neler Temin Edecek?", **Vatan**, 12 Mayıs 1947, s.1.

³⁰Tamkoç, *a.g.m*, s.40.

³¹Bkz: Turgay Merih, "Filistin Sorunu, İsrail'in Kuruluşu ve Türkiye'nin Tutumu", **Soğuk Savaş ve Türkiye 1945-1960**, Ebabel Yayınları, Ankara, 2006, s.162-186.

³²Bağcı, *a.g.e*, s. 9.

³³ "Marshall's Speech at Harvard Defining U.S Foreign Policy", **The Washington Post**, 6 Haziran 1947, s. 11; "General Marshall'ın Mühim Demeci", **Vatan**, 6 Haziran 1947, s.1-3; "The Address of Secretary Marshall at Harvard", **The New York Times**, 6 Haziran 1947, s.1.

yardımın yanında ekonomik yardıma vurgu yapılıyor ve tek bir ülkeye yardımdan ziyade tüm Batı Avrupa'ya yardımın önemine dikkat çekiliyordu.³⁴ Söz konusu plan kapsamındaki yardım Türkiye'yi de yakından ilgilendiriyordu. Nitekim *Cumhuriyet* gazetesinden Ahmet Hidayet Fenik tarafından kaleme alınan *Marshall Planının Fayda ve Mahzurları* başlıklı yazıda, söz konusu planın amacı şu şekilde dile getiriliyordu:

“...Marshall Planının hedef ittihaz ettiği gaye, sade bu yardımı kabul kararını vermiş milletlerin yaralarını sarmak, iktisadi ve malî seviyelerini yükseltmekten ibaret değildir. Aynı zamanda gerek Harp esnasında Nazi tahakkümünden kaçmış, gerekse mütarekeden sonra demir perdenin arkasından canlarını kurtarmak emeliyle göçmüş insanların maruz kaldıkları sefaleti hafifletmek maksadı da onun şümulu dâhilindedir...”³⁵

ABD, başlangıçta Türkiye'yi Marshall Planı'nın kapsamı dışında bırakmayı düşünmüştü. Çünkü Amerikalı uzmanlar, Marshall yardımının amacının savaştan sonra zayıf düşen Avrupa ülkelerinin ekonomilerini iyileştirmek olduğunu düşünerek, Türkiye'nin bu yardımdan yararlanmasına karşı çıkmıştı. Daha sonra ABD, Türkiye'nin bölgedeki önemini göz önünde bulundurarak, Türkiye'ye de Marshall Planı kapsamında yardım yapmaya karar verdi.³⁶ Türkiye 1948 yılından itibaren Marshall Planı kapsamında ABD'den yardım almaya başlayarak Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC)³⁷ ve daha sonra Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)³⁸ üyesi oldu. Türkiye'ye 1950 yılına kadar Marshall Planı kapsamında 183 bin dolarlık ekonomik ve 200 bin dolarlık askeri yardım yapıldı.³⁹ Böylelikle Türkiye,

³⁴Frank L. Kluckhohn, “*Marshall Urges Unity in Europe*”, **The New York Times**, 6 Haziran 1947, s. 1; Oran, **a.g.e.**, s.538-539.

³⁵ Ahmet Hidayet Fenik, “*Marshall Planının Fayda ve Mahzurları*”, **Cumhuriyet**, 5 Şubat 1948, s.2.

³⁶ Oran, **a.g.e.**, s.539-540 Örnek olarak bkz: Relman Morin, “*Doctrine of Stalin Takes Shape in 5 Nations*”, **The Washington Post**, 8 Haziran 1947, s. 2.

³⁷ Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (Organization for European Economic Cooperation, OEEC), 1948 yılında Marshall Planı kapsamında, Avrupa ülkelerinin kendi aralarında işbirliği sağlama ve Avrupa'da tek bir pazar kurulmasının önündeki engelleri kaldırmak amacıyla kurulan kuruluştur. Bkz: Oran, **a.g.e.**, s.540.

³⁸ Avrupa ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC), 1960 yılında kamu ve özel sektör temsilcilerinin işbirliği yaparak, ulusal para ve maliye politikalarını düzenleyecekleri, Avrupa istikrarı ve bütünleşmesi için çalışacakları bugünkü Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation Development, OECD) dönüşmüştü. Bkz: Oran, **a.g.e.**, s.540.

³⁹Hale, **a.g.e.**, s.116-117.

Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Batı sistemine dâhil olma yolunda çok önemli bir mesafe katediyor ve Türk-Amerikan ilişkileri gittikçe daha da güçleniyordu.

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin dış politikasında oldukça radikal değişiklikler yaşanırken buna paralel olarak uluslararası konjonktürün de etkisiyle, ülkenin iç politikasında da demokratikleşme yolunda ciddi gelişmeler yaşanacaktı. II. Dünya Savaşı yıllarında Avrupa'da hâkim olan totaliter rejimler, savaş sonrasında ekonomik ve politik alanda etkinliğini yitirdi. Bununla birlikte, bu totaliter rejimlerin yerine demokrasinin yükselişe geçmesi ile birlikte Batı Bloku'nda yerini alan Türkiye'nin de çok partili demokratik bir siyasi sisteme evrilmesi zorunlu hale geldi.⁴⁰ Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945 tarihindeki çok partili hayata geçileceğine yönelik konuşması,⁴¹ Türkiye'de yaşanacak demokratikleşme anlamındaki gelişmelerin habercisi niteliğindedir.⁴² İsmet İnönü'nün demokratik bir siyasi rejime kavuşmak adına muhalefet partilerine izin vereceğini söylemesiyle, ilk kez Nuri Demirağ tarafından 6 Haziran 1945'te Milli Kalkınma Partisi (MKP) kuruldu. Fakat asıl muhalefet partisi 7 Haziran 1945'te *Dörtlü Takrir*⁴³ ile Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından kurulan DP olacaktır.⁴⁴

⁴⁰ Taner Timur, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İmge Yayınevi, İstanbul, 2003, s.12-13.

⁴¹ " ... Demokratik karakter bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur. Diktatörlük hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka, zararlı ve Türk milletine yakışmaz olarak itham edilmiştir. Bizim tek eksikliğimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki def'a memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olamaması bir talihsizliktir. Fakat memleketlerin ihtiyaçları sevkıyla, hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka bir partinin kurulması mümkün olacaktır." Bkz: Cemil Koçak, **İktidar ve Demokratlar Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)**, İletişim Yayınları, C. 2, İstanbul, 2012, s. 17.

⁴² Tefik Çandar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Kitapevi, Ankara, 1999, s.401-412.

⁴³ Dörtlü Takrir ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Samet Ağaoğlu, **Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru**, Baha Matbaası, y.y, 1972, s.83-87; Demokrat Parti'nin ortaya çıkmasında Toprak Yasasının önemli bir rolü olmuştu. Bu yasa ile CHP içerisindeki muhalefet bir kimlik kazanmıştı. 11 Haziran 1945 tarihinde TBMM'de oynanan bu yasa, 351 onaya karşı 104 milletvekilinin muhalefetiyle karşılaştı. Bu muhalefetin başını çeken isimler Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Emin Sazak, Cemal Tunca, Hikmet Bayur gibi isimlerdi. Bu isimlerden ilk dördünün Dörtlü Önergeyi vererek Demokrat Partinin kurucusu olmaları üzerine, bu yasa DP'nin kurulmasında tek olmasa da en önemli unsur olmuştu. Bkz: Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1960**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s. 23-24. Toprak reformuyla ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz: Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, çev: Metin Kıratlı, TTK Basımevi, 1970, s.467-468; "*Çiftiği Topraklandırma Kanunu*", **T.C. Resmi Gazete**, 15 Haziran 1945, s.8893-8897.

⁴⁴ Karpat, **a.g.e.**, s.166.

7 Ocak 1946 tarihinde resmen kurulan DP,⁴⁵ 21 Temmuz 1946 seçimlerinde 64 milletvekiliyle meclise girerek iktidardaki CHP'ye karşı güçlü bir muhalefet olarak ortaya çıktı.⁴⁶ DP, 14 Mayıs 1950 yılında iktidara gelmesi ile birlikte bundan sonraki on yıllık sürecin en önemli aktörü olacaktı.⁴⁷ Fakat CHP'den iktidarı devralan DP döneminde de Türk dış politikasını belirleyen temel dinamikler değişmeyecekti. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Türkiye'ye yönelik Sovyet tehdidine karşı Batı Bloku'nda yer alma politikası, Demokrat Parti tarafından da dış politika hedefi olarak benimsendi.⁴⁸ DP'nin dış politikadaki bu çizgisi parti tüzüğünde şu şekilde ifade ediliyordu:

“...Dış politikamız, milletlerin hukuk eşitliğine, milletlerarası siyasi, iktisadi ve kültürel işbirliğine, kolektif güvene, iyi komşuluk münasebetleri esasına dayanmalıdır. Milli varlığın ancak milli kuvvetle korunabileceği kanaatine bağlı kalmakla beraber, milletler birliği gayesini hedef tutacak barışçı ve açık bir dış siyasetin, memleket menfaatlerine en uygun ve realist yol olduğuna inanıyoruz...”⁴⁹

DP hükümetleri döneminde Türk-Amerikan ilişkilerini belirleyen temel dinamik ekonomik ilişkiler olacaktı. Çünkü DP kadroları, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik anlamda tahribata uğrayan Türkiye'nin kalkınmasının yolunun ekonomide liberal politikalar uygulamaktan geçtiği kanaatindeydi.⁵⁰ DP'nin bu kuruluş felsefesinde de yer alan liberalizm anlayışı, ekonomide sadece özel sektöre yer verilmesini değil, devlet sektörünün de ekonomide yer almasını öngörüyordu. Nitekim 1950'li yıllar boyunca, DP hükümetleri döneminde ekonomi ve ABD ile ilişkiler bu liberalizm anlayışı çerçevesinde şekillenecekti.⁵¹

⁴⁵Bkz: “*Demokrat Partisi Resmen Teşekkül Etti*”, **Akşam**, 8 Ocak 1946, s. 1.

⁴⁶ Karpaz, **a.g.e.**, s.164-165.

⁴⁷ Çandar, **a.g.e.**, s.401-412.

⁴⁸ Hüseyin Bağcı, **a.g.e.**, s. 37.

⁴⁹ Tarık Z. Tunaya, **Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952**, İstanbul, 1952, s.664.

⁵⁰George S. Harris, **Troubled Alliance-Turkish American Problems in Historical Perspective, 1945-1971**, American Enterprise Institute For Public Policy Research, Washington, 1976, s.71.

Demokrat Partinin devletçilik anlayışı için Demokrat Partinin tüzüğünde 17. maddeye bkz: Tunaya, **a.g.e.**, s.664; Ekonomide devletçilikten liberalizme geçiş, Cumhuriyetin kuruluşundan beri tartışılmalı bir konuydu. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Temuçin Faik Ertan, **Atatürk Döneminde Devletçilik-Liberalizm Tartışmaları**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2010; Yahya S. Tezel, **Cumhuriyet Dönemi İktisadi Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002, s.456-489.

⁵¹Yaşar Baytal, “*Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları 1950-1957*”, **AÜTİTE Atatürk Yolu Dergisi**, S.40, Kasım 2007, s.550-551.

Sonuç olarak, 1940'ların sonu ve 1950'li yıllar boyunca Türkiye'de ABD ile yakın ilişkiler kurarak Batı Bloku'nda yer alma *partiler üstü bir dış politika* olarak benimsendi. İç politikada çok farklı çizgide olan CHP ve DP mensupları, Türkiye'nin dış politikadaki çıkarlarının ABD'nin yanında yer alarak korunabileceğine inanmıştı.⁵² DP iktidarının ileriki yıllarında bu anlayış daha güçlü bir şekilde vurgulanacak, Avrupa devletleri ve ABD ile ilişkileri geliştirecek somut adımlar atılacaktı.⁵³ Nitekim Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi, Kuzey Atlantik Antlaşması NATO'ya girişi, ABD ile ikili anlaşmalar imzalaması ve Orta Doğu'da ABD'yi gözeten politikalar izlemesi buna örnek olarak gösterilebilir.

1940'ların ikinci yarısında itibaren, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Batı Avrupa'nın bütünleşmesi sağlanırken, bir yandan soğuk savaş atmosferinde SSCB'ye karşı bir askeri ittifakın gerekliliği anlaşıldı. Nitekim Sovyetler Birliği'nin Berlin'i işgal etmesi ve Çekoslovakya'da Komünist Partinin iktidarı ele geçirmesi, *Batı Avrupa Birliğini* hedefleyen NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)⁵⁴ fikrini ortaya çıkardı. 4 Nisan 1948'de, Belçika, Fransa, Lüksemburg, İngiltere ve Hollanda temsilcileri Brüksel'de bir araya geldi. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) olarak isimlendirilen bu örgüt, ABD ile aynı blokta yer alan ülkelerin güvenliklerini korumak adına bir ortak savunma sistemi kurmanın yanı sıra ekonomik ve kültürel bağları güçlendirmeyi hedefliyordu.⁵⁵

Türkiye, Truman Doktrini, Marshall Planı, OECD gibi projeler ve ABD ile yaptığı ikili anlaşmalarla Batı ittifakında yerini alsa da SSCB'den gelebilecek tehlikelere karşı NATO ülkelerinin sahip olduğu güvenceye sahip olmak istiyordu.⁵⁶ Türkiye'nin Truman Doktrini ve Marshall Planından sonra NATO'ya üye olması, ABD ile politik, ekonomik ve askeri ilişkilerin bir temele oturmasını ve Türkiye'nin

⁵² Uslu, **a.g.e.**, s.102-103 Bu durumun en önemli göstergesi, Türkiye'nin NATO üyeliğinin TBMM'de 404 kabul oyuna karşı sıfır ret ve bir çekimser oyla kabul edilmesiydi. Bkz: **a.g.e.**, s.102-103.

⁵³ Bu bağlamda, dönemin Başbakanı Adnan Menderes 1956 yılında Akşam gazetesinde yer alan bir ifadesinde *Türkiye'nin kendi yağında kavrularak* değil ancak Amerikan yardımıyla ve ABD desteğiyle ayakta kalacağını dile getiriyordu. Bkz: **Zafer**, 11 Şubat 1956, s.1-6.

⁵⁴NATO'nun kuruluş ve genişleme süreçleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Robert B. McCalla, "*NATO's Persistence After the Cold War*", **The MIT Press**, C. 55, S.3, Yaz 1996, s.445-475; Şener Aktürk, "*NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti*", **Uluslararası İlişkiler**, C.9, S.34, Yaz 2012, s.73.97; Jonathan Eyal, "*NATO's Enlargement: Anatomy of a Decision*", **International Affairs**, C.73, S. 4, Ekim 1997, s.695-719.

⁵⁵Bağcı, **a.g.e.**, s.9-10.

⁵⁶Altan Öymen, **Öfkeli Yıllar**, Doğan Kitap, İstanbul, 2009, s.109-110.

NATO üyeliği ile iki ülke arasında uzun yıllar devam edecek bir ittifakın altyapısının da güçlenmesini sağlayacaktı.⁵⁷ Yukarıda da belirtildiği üzere, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler güçlenmesine rağmen, Türkiye'nin NATO'ya kurucu üye olma isteğinin reddedilmesi hayal kırıklığına sebep oldu. Nitekim 4 Nisan 1949 tarihli NATO'nun kurucu antlaşmasına Türkiye dâhil edilmedi.⁵⁸ Buna karşın DP iktidara geldikten sonra da NATO'ya dâhil olma hedefinden vazgeçilmedi.⁵⁹

Türkiye'nin NATO'ya dâhil olabilmesi için beklediği fırsat, Kore Savaşı⁶⁰ ile birlikte ortaya çıktı. ABD'nin Türkiye'ye 1950'de başlayan Kore Savaşı'nda kuvvet göndererek kendi yanında yer alması karşılığında NATO üyeliğini onaylayacağını ima etmesinden sonra Türkiye, Kore'ye asker göndermeye karar verdi. Nitekim Türkiye, ABD'den sonra BM'nin asker gönderme çağrısına olumlu yanıt veren ikinci ülke oldu. Beş bin kişiden oluşan Kore'deki Türk birliği çok ciddi kayıplar verdi.⁶¹ Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesinde etkili olan unsur, Güney ve Kuzey Kore arasındaki mesele değil ABD'nin yanında olduğunu göstermek ve NATO'ya katılabilmektir.⁶²

⁵⁷Harris, **a.g.e.**, s. 49.

⁵⁸Hale, **a.g.e.**, s.116-117 Bu duruma örnek olarak 4 Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Paktı'nın imzalanması, İtalya'nın da stratejik mevki ve iç komünist tehlikesi nedeniyle beklenmedik bir biçimde buna dâhil edilmesi, ayrıca Fransa'nın ısrarı üzerine Cezayir'deki Fransız topraklarının da katılması, Türkiye için ortaya akut bir sorun çıkarmaktaydı. Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, 12 Nisan'da Washington'da yaptığı bir ziyaret sırasında Bakan Acheson'a, bu durumda Türkiye'nin nasıl bir duruma düşmüş olduğunu ana hatlarıyla anlattı. Sadak'a göre 1947 Martından başlayarak, ABD Türkiye'nin bağımsızlığı ve güvenliği doğrultusunda bir destek verme programına başlamış, bu arada çok etkin askeri yardımlarda bulunmuştu. Ardından *Batı Birliği* kurulmuştu. 1948 sonbaharında, ABD, İngiltere ve Türkiye arasında görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerde Türk yetkilileri, Kuzey Atlantik bölgesi için düşünülen düzenlemelerde Türkiye'nin yerini bilmek istemişlerdi. O sıra Türkiye'ye, öngörülen düzenlemelerin yalnızca Kuzey Atlantik bölgesini ilgilendirdiği söylenmişti. Sadak, Acheson'a, Türkiye'ye İtalya'nın girmeyeceğinin de söylendiğini hatırlattı. Bkz: McGhee, **a.g.e.**, s.113-114.

⁵⁹Sedef Bulut, "*Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası*", **AÜ TİTE Atatürk Yolu Dergisi**, C.11, S. 41, Mayıs 2008, s.38-43.

⁶⁰ ABD ile SSCB arasında yapılan bir anlaşmaya göre Kore toprakları ABD, SSCB, İngiltere ve Çin'in hâkimiyeti altına girecekti. Potsdam Konferansında SSCB, Japonya'ya karşı savaşa katılmaya karar verince Kore 38. Paralel üzerinden ikiye ayrıldı. Kuzey Kore SSCB'nin, Güney Kore ise ABD'nin kontrolü altında olacaktı. ABD'nin Japonya'ya attığı atom bombasıyla Japonya'yı yenilgiye uğratmasından sonra Sovyetler Birliği bu durumdan yararlanarak Mançurya ve Kuzey Kore'yi hemen işgal etti. Durum Birleşmiş Milletlere havale edildi fakat bu işgalle birlikte Kore, kuzey ve güney olarak fiilen ikiye ayrıldı. 10 Mayıs 1948 tarihinde Güney Kore'de, aynı yılın Ağustos ayında da Kuzey Kore'de seçimler yapılarak ayrı cumhuriyetler ilan edildi. Kuzey Kore Sosyalist Halk Cumhuriyeti, Güney Kore ise Amerikan nüfuzu altında oligarşi ile yönetilmeye başladı. Sürekli çatışan bu iki bölge arasında 29 Haziran 1950'de 38. Paralel üzerinde fiilen savaş başladı. Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, Remzi Kitapevi, Ankara, 1980, C. 3, s.294-295, Kore Savaşı'na ait bilgiler için ayrıca bkz: Feridun Cemal Erkin, **Dışişlerinde 34 Yıl**, s.249-273.

⁶¹Kemal Bağlum, **Anıpolitik 1945-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s.157-158.

⁶² Faruk Sönmezoglu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 2004, s. 156-157.

Kore Savaşı, Türkiye'nin NATO'ya dâhil olma sürecinde bir dönüm noktası olmuş ve bu savaştan sonra ABD'nin Türkiye'nin NATO üyeliğine yönelik tavrı değişmeye başlamıştı. Türkiye'nin İngiltere'den sonra en fazla asker gönderen ülke olarak ve "büyük fedakârlık göstermesi", ABD'nin Türkiye'nin NATO üyeliğine yönelik tutumunu olumlu etkiledi.⁶³ Nitekim ABD, İngiltere'nin muhalefetine rağmen Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklemeye başladı.⁶⁴ Neticede 17 Şubat 1952 tarihinde NATO'ya üyelik için resmen davet edilen Türkiye⁶⁵, 18 Şubat 1952'de de üye oldu.⁶⁶ Türkiye'nin NATO'ya üye olması, kamuoyunda Türk dış politikasının büyük bir başarısı ve *milli bir zafer* olarak nitelendirildi.⁶⁷ Nitekim Türkiye'nin NATO üyeliği, *Cumhuriyet* gazetesinden Nadir Nadi tarafından şu şekilde değerlendiriliyordu:

*"...gerçekten, ikinci cihan harbi sona erele beri hürriyet dünyasını gittikçe kavrayan tehlikeler karşısında Batılı demokrasilerle birleşmek bizim için tutulabilecek en doğru yoldu. Milletler arasındaki yerimiz zaten hürriyetçi safta idi. Fakat milli güvenliğimizi ahdi bir teminata bağlamadıkça milletimize ve yarınımıza karşı borçlu olduğumuz vazifeyi layığı ile yerine getirmiş sayılamazdık. Onun için bütün Cumhuriyet hükümetleri bu yolda ellerinden gelen gayreti esirgemeksizin çalışıyorlardı. Demokratik gelişmelerimizin ve 1950 seçimlerinin neticesi olarak iş başına geçen Adnan Menderes hükümeti aynı maksat uğruna cesaretli ve enerjik hamlelere girişti. Pakta girmekle Türkiye'mizin Bati dünyasına bir yük olmayacağını, tersine hürriyetçi milletlerin bizimle ancak daha kuvvetli bir savunma sistemine kavuşacaklarını anlattı..."*⁶⁸

Nitekim Kore Savaşı'nda da aynı doğrultuda davranan Türkiye'nin NATO'ya alınması ABD açısından farklı bir amaca hizmet ediyordu. ABD'nin Türkiye'yi NATO'ya dâhil etmesinin en önemli sebebi, geniş toprakları ve stratejik konumu

⁶³ Öymen, **a.g.e.**, s. 110.

⁶⁴ Aleksandr Sotniçenko, "1945-1956 Yıllarında Türk-Sovyet Diplomatik Mücadelesi ve Sonuçları", **Atatürk'ten Soğuk Savaş Dönemine Türk-Rus İlişkileri I. Çalıştay Bildirileri** (Ankara, 14-15 Mayıs 2010), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011, s. 334-335.

⁶⁵ **Zafer**, 17 Şubat 1952, s.1-3, **Cumhuriyet**, 17 Şubat 1952, s.1.

⁶⁶ **Zafer**, 8-19 Şubat 1952, s.1, **Cumhuriyet**, 17-18 Şubat 1952, s.1.

⁶⁷ Ömer Sami Coşar, "Nihayet", **Cumhuriyet**, 17 Şubat 1952, s.3, "Hükümetin Kazandığı Zafer", **Cumhuriyet**, 18 Şubat 1952, s.1-3.

⁶⁸ Nadir Nadi, "Kararın Manası", **Cumhuriyet**, 19 Şubat 1952, s.1-3.

itibarıyla SSCB'ye karşı bir kalkan görevi görecekti.⁶⁹ Türkiye, NATO'ya üye olduktan sonra ABD ile aynı safta yer almayı en önemli hedef olarak belirleyerek bu çerçevede bir dış politika izledi. Bu politika, Türkiye bakımından bazı olumsuz neticeleri de beraberinde getirecekti. Nitekim bu dış politika, ABD'nin çıkarları etrafından şekillenerek bağımsız niteliğini kaybetmeye başladığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştı. Ayrıca Türkiye, bazı askeri üs ve tesislerinin kendi egemenlik haklarına zarar verecek şekilde ABD'nin isteğine göre kullanılabilecekti.⁷⁰ Yani *NATO çıkarları* çerçevesinde Amerikan kuvvetleri Türk topraklarını istedikleri ölçüde kullanacak ve Türkiye'deki Amerikan varlığı artacaktı.⁷¹

Türkiye, NATO'ya girdikten sonra, ABD ile arasındaki ilişkileri bu çerçevede düzenlemek ve ortak savunma kapsamında ABD'nin Türkiye'de faaliyetlerde bulunmasını sağlamak amacıyla birçok ikili anlaşma imzalandı.⁷² Bu anlaşmalar NATO Antlaşması'nın III. Maddesine⁷³ ve NATO üyesi ülkelerin imzaladığı NATO Kuvvetleri Statüsü Sözleşmesi'ne dayandırılmıştı. Türkiye ile ABD arasında yapılan bu ikili anlaşmalar, Amerikan askeri güçlerinin gönderilmesi, Amerikan kuvvetlerince gerçekleştirilen askeri tatbikatlar, Amerikan güçlerinin hukuki ve idari statüsü, istihbarat faaliyetleri, Amerikan askeri kuvvetleri için hareket planları ve ortak kuvvetler için hareket planları gibi alanları kapsıyordu. Bunların yanında Türkiye'de bulunan Amerikan askeri personeli geniş adli ve ekonomik ayrıcalıklar elde etti.⁷⁴

⁶⁹ Harris, **a.g.e.**, s.51-52.

⁷⁰ Fahir Armaoğlu, "*Yarım Yüzyılın Türk-Amerikan İlişkileri, 1947-1997 (Bir Genel Değerlendirme)*", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Yay. Haz: İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s. 425.

⁷¹ Oral Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1963**, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979, s.83

⁷² İkili anlaşmalar belli alanları kapsamakla birlikte alan ve sınırları konusunda herhangi bir kısıtlama yoktu. Bu bağlamda, 1966 yılında Başbakan Demirel'in açıklamasına göre 1952-1960 yılları arasında Türkiye ile ABD arasında yapılan ikili anlaşmaların sayısı 54 iken, 1970 yılında yapılan başka bir açıklamaya göre bu sayı 91 idi. Anlaşmaların sayısı hakkında birbiriyle çelişen rakamlar ortaya çıkmasının nedeni, bunların bazılarının Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin onayından geçmemesi ve gizli tutulmasıydı. İkili anlaşmaların en önemlileri şunlardı: Türkiye-ABD Ortak Güvenlik Anlaşması, NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması, Askeri Tesisler Anlaşması, Vergi Muafiyetleri Anlaşması ve Atom Enerjisi Anlaşması. Bkz: Merih, **a.g.e.**, s.241-245.

⁷³ "*İşbu Anlaşmanın gayelerinin daha müessir bir şekilde tahakkukunu temin için taraflar, kendi hukuki vasıtalarını geliştirmek ve birbirlerine karşılıklı yardımlarda bulunmak suretiyle, münferiden ve müşterek mukavemet kudretlerini idame ve tezyit eyleyeceklerdir.*" Bkz: **Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı-NATO Belgeleri**, NATO Enformasyon Servisi, Brüksel, 2007, s.248-249.

⁷⁴ Uslu, **a.g.e.**, s.100, Ayrıca bkz: Harris, **a.g.e.**, s. 54-56.

Türkiye, NATO veya ikili antlaşmalar yoluyla ABD'den aldığı askeri yardımı, ABD'nin izni ve kontrolü dâhilinde kullanabileceğini kabullenmişti. Çünkü Türkiye'nin, II. Dünya Savaşı'na katılmamasına rağmen, sosyal, ekonomik ve askeri anlamda ağır bir tahribata uğrayan ordusunu güçlendirmek için ABD'den gelen her türlü askeri yardıma (bilgi, malzeme, silah, çorap, vs.) ihtiyacı vardı. Nitekim Türkiye, bu süreçte aldığı yardımlar karşılığında silahlı kuvvetlerinin organizasyonu ve eğitimini de ABD'ye bıraktı. ABD de bu ihtiyaçtan faydalanarak kendi çıkarları doğrultusunda ve kendi askeri yöntemlerine göre Türk ordusunu düzenlemeye çalışmıştı.⁷⁵ Türk ordusunun yoğun bir şekilde ABD'li uzmanlar tarafından yapılandırılması Türkiye'yi ABD'ye karşı daha da bağımlı hale getirecek ve bu durum ileride iki devlet arasındaki ilişkilerde krizlere⁷⁶ sebep olacaktı.⁷⁷

Türk-Amerikan ilişkileri 1950'li yıllarda *tam bir balayı havası ve mükemmel bir uyum içerisinde* devam etti. Her iki ülke de bu ittifakın kendilerine sağladığı avantajlardan memnundu. ABD açısından Türkiye, Amerikan çıkarlarını Yakın ve Orta Doğu'da gözetken oldukça faydalı bir müttefikken; Türkiye açısından ABD, ülkenin güvenlik ve gelişmesine katkıda bulunan temel unsurdur. İki ülke arasındaki ilişkiler öyle bir boyuta gelmişti ki ABD Türk toprakları üzerindeki faaliyetlerini serbestçe gerçekleştirirken, Türk yetkililer dış politikadaki her platformda ABD'nin desteğini beklediğini ilan ediyordu. İlişkilerdeki bu olumlu hava Türk ve Amerikan halklarını da etkilemiş ve iki ülke halkları birbirlerine karşı sempati beslemeye başlamıştı. Türk halkı ABD'yi demokrasi ve özgürlüğün temsilcisi olarak görürken,⁷⁸

⁷⁵Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın**, Tekin Yayınları, İstanbul, 1982, C.1, s.552-553; Harris, **a.g.e.**, s.53-54.

⁷⁶1964 Kıbrıs Krizi ile gelen Johnson Mektubu, 1974 silah ambargosu vb. sorunlar. Bkz: Hasan Köni, *"Yeni Uluslararası Düzendeki Türk-Amerikan İlişkileri"*, **Yeni Türkiye**, Ankara, C.1, S.3, 1995, s.432; 1964 yılında Türkiye, Kıbrıs'a bir müdahale yapmayı düşündüğü sırada ABD başkanı Johnson, İnönü'ye böyle bir müdahale için ABD, NATO silahlarının kullanılmayacağını hatırlattı. Aynı zamanda eğer bu silahları müdahale için kullanılırsa Türkiye'nin olası bir Sovyet saldırısı karşısında yalnız kalacağı yönündeki uyarısı üzerine Türk-Amerikan ilişkileri ciddi anlamda yara aldı. Bkz: İsmail Soysal, *"Türk-Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri"*, **Bellekten**, Ankara, 1977, C. 41, S. 162, s.260.

⁷⁷ Uslu, **a.g.e.**, s.100. Türkiye'de uzun yıllar araştırmalar yapan Amerikalı bir Profesör, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askeri yardımı şu şekilde değerlendirmekteydi: *"Truman Doktrininin uygulamak üzere, 1948'de Amerikan Askeri Yardımının tesisleriyle, Türk ordusu, generallerinin, onlardan çok daha yüksek ücret ve imtiyaza sahip Amerikalı çavuşlar tarafından eğitime tabi tutulması gibi acayip bir durum karşısında kalmıştır."* Bkz: Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.555.

⁷⁸Bkz: Mümtaz Faik Fenik, *"Dostlarımız İnsanlığın ve Medeniyetin de Dostudur."*, **Vatan**, 22 Mayıs 1947, s.1-3.

Amerikan halkı da Türk halkının kahramanlığını takdir ediyordu.⁷⁹ Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, Amerikan ve Türk liderlerin ve önemli şahsiyetlerin karşılıklı ziyaretleri ile daha da güçlenerek devam etti.⁸⁰

Daha önce de belirtildiği gibi, DP'nin iktidarda olduğu 1950'li yıllar boyunca Türkiye'nin dış politikada temel hedefi, Batı ittifakında yer almak ve konumunu güçlendirmek olduğu için, Orta Doğu politikası da bu çerçevede şekillendi. Nitekim Türkiye'nin Bağdat Paktı ve ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik politikalarına destek vermesinin nedeni, Batı ile bütünleşme hedefi ve yardım beklentisiydi. Türkiye, dış politikada yönünü tamamen Batı'ya yönelttiği için Orta Doğu'ya yönelik politikasında da ABD'nin çıkarlarını gözeten bir tavır sergiledi. Örneğin Türkiye, 1947 yılında Birleşmiş Milletlerin Filistin'i parçalama kararına ret oyu vermesine rağmen 1949 yılında İsrail'i devlet olarak tanıyan ilk Müslüman devlet oldu. Orta Doğu'da Türkiye, Batı'nın sözcülüğünü yapan ve bağımsız hareket edemeyen bir ülke portresi çiziyordu.⁸¹ ABD ise Orta Doğu'yu dizayn ederken, Türkiye gibi Orta Doğu ile kültürel bağları olan bir ülkeyi yanında görmeyi önemsiyordu.⁸²

Bu dönemde, Türkiye'nin Orta Doğu politikasının şekillenmesinde etkili olan unsurlardan birisi de Batı ile olan münasebetleriydi. Çünkü Türkiye, NATO'ya üye olurken İngiltere ve ABD'nin Orta Doğu'daki planlarında aktif rol almayı taahhüt etmişti.⁸³ Bu doğrultuda Türkiye'nin, ABD'nin Orta Doğu'daki çıkarlarını korumak

⁷⁹ Uslu, **a.g.e.**, s.102, Ayrıca 1950'li yıllarda DP dönemi Türk-Amerikan ilişkileri için bkz: Metin Toker, **DP'nin Altın Yılları 1950-1954**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s.456-489.

⁸⁰ Akdes Nimet Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**, Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1959, s. 49; 1956 yılında ABD tarafından gönderilen mektupta, Nixon ve Amerikan heyetin Türkiye'yi ziyaretinden memnuniyet duyduğu belirtilirken, Celal Bayar'a, Adnan Menderes'e ve tüm Türk halkına gösterdikleri dostluk ve misafirperverlik için teşekkür ediliyordu. Bkz: **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 30.10/ 62.381.1 (ABD Başkan Yardımcısı tarafından Adnan Menderes'e gönderilen telgraf). Başbakan İnönü, Amerikan başkan yardımcısı Johnson'un Türkiye'yi ziyareti sonrası yazdığı 8 Eylül 1962 tarihli mektubunda, Johnson'a ziyaretinden dolayı teşekkürlerini iletliyordu. İnönü, mektupta ziyaret sayesinde Türkiye'nin karşılaştığı güçlükleri birebir konuşma fırsatı bulduklarını ve Türk-Amerikan ilişkilerinin güçlenmesi bakımından bu ziyarete verdiği önemi ifade ediyordu. Bkz: **BCA**, 30.10/ 7.42.16 (8 Eylül 1962 tarihinde İnönü'nün Johnson'a ziyaretinden dolayı yazdığı teşekkür mektubu).

⁸¹ Uslu, **a.g.e.**, s.107-132.

⁸² Türkiye'deki Amerikan büyükelçisi olan George McGhee anılarında ABD'nin Ortadoğuya yönelik politikalarında Türkiye'yi niçin önemseydiğini şu şekilde açıklıyordu: *"Türkiye'nin güçlü Ortadoğu bağlarına sahip bir komşu olarak Ortadoğu Komutasının geliştirilmesinde önemli bir rol oynayacağını ileri sürdüm. Bölgedeki tek önemli askeri güç olarak Türkiye Savaş sonrası dönemde diğer Ortadoğu ülkelerine tek güvenlik temelini sunmuştu. Ayrıca NATO'ya girmesi ve askeri gücünün daha da artması Türkiye'ye ek bir saygınlık kazandırmak zorundaydı."* Daha detaylı bilgi için bkz: McGhee, **a.g.e.**, s.209.

⁸³ Ahmet Şükrü Esmer, *"Amerika, İngiltere ve Ortadoğu"*, **Ulus**, 23 Ocak 1957, s.3.

için attığı adımlardan biri Bağdat Paktıydı. Bağdat Paktı, 24 Şubat 1955 tarihinde Türkiye ile Irak arasında Bağdat'ta imzalanan Karşılıklı İşbirliği Antlaşması ile kuruldu. Bu pakta 4 Nisan 1955'te İngiltere, 13 Eylül 1955'te Pakistan ve 3 Kasım 1955 tarihinde İran katıldı. 14 Temmuz 1958 tarihinde Irak'ta askeri yönetimin iktidarı ele geçirmesinden sonra Bağdat Paktı, CENTO (Central Treaty Organization) adını alarak merkezi Bağdat'tan Ankara'ya taşındı. CENTO, 1979'daki İran İslam Devrimi ile şahlık rejimine son verilmesinin ardından ortadan kaldırılacaktı.

Bağdat Paktı'nın kurulmasının arka planında ABD ve İngiltere'nin Ortadoğu'da bölgesel bir savunma örgütü oluşturma amacı yatıyordu. Böylelikle İngiltere'nin bu bölgedeki stratejik çıkarları korunurken, Sovyet yayılcılığına karşı Orta Doğu'nun güvenliği de sağlanmış olacaktı. 1950'li yılların başından itibaren ABD ve İngiltere'nin Orta Doğu ülkelerinin katılacağı bir *Orta Doğu Komutanlığı*⁸⁴ ve *Orta Doğu Savunma Örgütü* (MEDO)⁸⁵ kurma planları, Arap ülkeleri ve özellikle Mısır'ın muhalefeti nedeniyle gerçekleşmemişti. Türkiye ise hem Batı ile bütünleşme hem de Orta Doğu'da *lider rolü oynamak* gibi bir düşünceyle Orta Doğu'da bir güvenlik sistemi kurma fikrine olumlu yaklaşmıştı.

Türkiye Bağdat Paktı ile Orta Doğu'da başat bir aktör olma projesinden umduğunu bulamadı. Örgütün Türkiye'nin güvenliğine bir katkısı olmazken bunun yanında Arap ülkeleriyle ilişkilerinin ciddi anlamda bozulmasına da sebep oldu.⁸⁶

⁸⁴ 8 Eylül 1951'de İngiliz ve Amerikan yetkilileri merkezi Kahire'de olan İngiliz, Amerikan, Fransız ve Türk yetkililerden oluşan bir müttefik komutası altında Orta Doğu Komutanlığı (Middle East Command) kurmaya karar verdiler. İngiliz, Amerikan, Fransız ve Türk büyükelçileri bu projeyi 13 Ekim'de Mısır hükümetine sundu. Orta Doğu'da lider konumunda olduğu için Mısır bu projede kilit bir öneme sahipti. Aynı zamanda projenin temel amaçlarının biri olan Süveyş Kanalı da Mısır'da bulunuyordu. Ancak Mısır hükümeti bu öneriyi kesin bir şekilde reddetti. Orta Doğu Komutanlığı önerisi Türkiye'nin Arap dünyasıyla olan ilişkilerine ciddi anlamda zarar verdi. Tek hedefi batının yanında yer aldığını göstermek olan Türkiye'nin bu tutumu Arap dünyasından uzaklaşmasına sebep olacaktı. Bkz: Uslu, **a.g.e.**, s.109.

⁸⁵ 1952 yılında İngiliz hükümeti, ABD'ye "Orta Doğu Komutanlığı" ismi yerine Araplara daha sempatik gelecek ve askeri bir komutanlık gibi algılanmayacak "Orta Doğu Savunma Organizasyonu" (Middle East Defence Organization) ismini teklif etti. Amerikan hükümeti, İngiltere'nin bu önerisini kabul etti. 23 Haziran 1952'de Londra'da bir araya gelen İngiliz ve Amerikan devlet başkanları Ortadoğu Savunma Organizasyonu'nun kurulması konusunda anlaşmaya vardılar. Arap devletlerini endişelendirmemek adına, kurulacak bu organizasyonu "komutanlık" yerine "savunma" organizasyonu olarak isimlendirme konusunda uzlaştılar. Orta Doğu Komutanlığı ve Orta Doğu Savunma Organizasyonu isimleri ABD ve İngiltere tarafından birbirinin yerine kullanılmış, fakat zamanla Orta Doğu Savunma Organizasyonu tercih edilmişti. Bkz: Behçet Kemal Yeşilbursa, "*Dünden Bugüne İngiltere ve Amerika'nın Ortadoğu Savunma Projeleri*", **Türkiye Günlüğü**, Ankara, Yaz 2004, S.77, s. 93.

⁸⁶Sezer, *a.g.m.*, s.449-450.

Buna karşın Türkiye, Orta Doğu'da ABD'nin *sadık bir müttefiki* olduğunu kanıtlayarak ABD'nin daha fazla desteğini aldı, fakat SSCB ve Orta Doğu ülkeleriyle arasının bozulması ile ulusal güvenliğine yönelik tehditler de artmış oldu.⁸⁷ ABD ve İngiltere'nin de Bağdat Paktı ile Orta Doğu'da bir ittifak oluşturma yönündeki planları gerçekleşmedi. Aksine, Orta Doğu ülkelerinde daha fazla ayrışmalara sebep olduğu için SSCB'nin Orta Doğu'da bir nüfuz alanı kurması için gerekli zemin oluştu. Orta Doğu'daki ayrışmaların su yüzüne çıkmasında, 1956-1970 yılları arasında Mısır Cumhurbaşkanlığı yapan Cemal Abdülnasır'ın tutumu etkili oldu. Mısır'ın, Bağdat Paktı kapsamında Türkiye'nin Orta Doğu'da oynayacağı liderlik rolüne karşı çıkması *Süveyş Buhranı*⁸⁸ gibi sorunları beraberinde getirecekti.⁸⁹

Süveyş Krizi'yle birlikte İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu'da etkinliğini yitirmesiyle bölgede oluşan boşluğu SSCB'nin doldurmaya başlaması ABD'yi tedirgin etti. ABD, Orta Doğu'da SSCB'nin itibarının artması üzerine bölgeyi komünizmden korumak için askeri ve ekonomik yardım yapmaya karar verdi. Bu amaç doğrultusunda, Başkan Dwight D. Eisenhower'ın Orta Doğu'ya yardımı öngören *ve Eisenhower Doktrini* olarak adlandırılacak olan kararı 9 Mart 1957'de kabul edildi. Eisenhower Doktrini, ABD'nin Orta Doğu politikasında radikal değişimler olduğunun göstergesiydi. Bunun yanında, SSCB ile İngiltere'nin yerine bölgenin korumacılığını üstlenen ABD'nin, Orta Doğu'da SSCB ile karşı karşıya gelmesine sebep olmuştu.⁹⁰

ABD'nin Orta Doğu'nun korumacılığı rolünü üstlenmesi, Bağdat Paktı'nın diğer üyeleri gibi Türkiye tarafından da memnuniyetle karşılandı. 21 Ocak 1957'de Türkiye, İran, Irak ve Pakistan, bu bölgede Sovyet nüfuzuna karşı Eisenhower Doktrinini desteklediklerini ve bu bölgede refahın ve barışın ancak ABD yoluyla

⁸⁷ Uslu, **a.g.e.**, s.123.

⁸⁸ 1955 sonrasında Mısır komünist blok ile yakınlaşmayı sürdürdü. Çin ve SSCB ile anlaşmalara imzalayarak diplomatik münasebetlerini arttırdı. Bunun üzerine, 15 Temmuz 1956'da ABD, Mısır'a Asuan Barajının yapımı için söz verdiği yardımı yapmayacağını açıkladı. İngiltere ve Dünya Bankası da ABD'yi bu konuda destekledi. Mısır bu durumu çok sert bir tepki gösterdi ve 26 Temmuzda Süveyş kanalını millileştirdiğini açıkladı. Mısır'ın bu açıklamasından sonra İngiltere, ABD ve Fransa 16 Ağustos'ta Londra'da toplanma kararı aldı. Süveyş kanalını kullanan ve 1888 İstanbul sözleşmesine taraf olan devletlerin davet edildiği konferansta, Süveyş Kanalı ile ilgili kararlar alındı. Bu kararlar ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in sunduğu plana göre yürütüldü. Konferans sonucunda Süveyş kanalını hiçbir devletin tekelinde olmaması gerektiği ve 1888 anlaşmasına taraf olan tüm devletlerce kullanılması gibi kararlar alındı. Bu konferansta Türkiye'nin İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarını savunan tavrı, Orta Doğu ülkelerinin tepkisine yol açtı. Bkz: Oran, **a.g.e.**, s.627-629.

⁸⁹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 579.

⁹⁰ Merih, **a.g.e.**, s.186-187.

sağlanabileceğini ilan etti. ABD'nin bu girişimi ve Türkiye'nin bu plana destek vermesi, Orta Doğu ülkeleri ve özellikle Mısır tarafından protesto edildi. Mısır liderliğindeki Arap ülkeleri bu projeyi *emperyalist Batı'nın bölgede etkisini korumak için ortaya attığı yeni bir araç* olarak görerek söz konusu doktrine tepki gösterdi.⁹¹

ABD, bu süreçte soğuk savaş mantığıyla hareket ederek Arapları en büyük tehdidin Sovyet yayılmacılığı ve komünizm olduğuna inandırmaya çalıştı. Ancak o dönemde Irak dışında diğer Orta Doğu ülkeleri en büyük tehdit olarak Amerikan emperyalizmini görüyordu. Bu nedenle en önemli amaçları Orta Doğu'da Batı etkisini kırmak ve İsrail'e karşı konumlarını güçlendirmektir. Nitekim Türkiye'nin Orta Doğu'da ABD çıkarlarını gözetme politikası,⁹² Türkiye'nin bu coğrafyadaki imajına da ciddi anlamda zarar verdi.⁹³ DP döneminde uygulanan bu dış politika, tamamen ABD çıkarlarını gözettiği yönünde eleştirilirken, soğuk savaş atmosferi ve Türkiye'nin koşulları göz önünde bulundurulduğunda bir başarı olarak da değerlendirilmiştir.⁹⁴

II. Dünya Savaşı sonrası konjonktürün de etkisiyle başlayan bu Türkiye-ABD yakınlaşması, Türkiye'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle daha da ivme kazandı.⁹⁵ İki ülke arasında pozitif yönde gelişen bu ilişkide, 1960 yılı oldukça kritik bir öneme sahipti. Çünkü 1960 yılında hem ABD'de hem de Türkiye'de siyasi iktidar el değiştirdi. DP iktidarı döneminde başlayan ABD başkanlık seçimi süreci, Türkiye'de 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askeri müdahale nedeniyle Türkiye açısından farklı bir dönemde tamamlandı. Bir başka deyişle, John F. Kennedy Türkiye'de DP'nin iktidar olduğu ocak ayında adaylığını açıklamış, ancak kasım

⁹¹Uslu, **a.g.e.**, s.125.

⁹²Bu politikayı 1959 yılında Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, bir yardım anlaşması için gittiği ABD'de, Kemal Bağlum'a verdiği röportajda dış politikayı şu şekilde eleştiriyordu: “*Bizim en büyük hatamız kayıtsız şartsız Amerika'ya tabi olmamız. Böyle bir politika sonsuza kadar devam edemez. Türkiye sırtını Amerika'ya dayamakla, hiçbir sonuca varamaz. Aksine kendimizden çok şey veririz, yine de onları memnun edemeyiz. Eğer Türkiye uluslararası platformlarda haklı olduğu bir davada Amerika'ya rağmen, aksine bir görüş ortaya koyabilse, saygınlığımız daha da artar. Böyle bir politikayı uygulayan devletler her zaman öteki devletler nezdinde sözü dinlenen ve dikkate alınan devlet durumuna gelmiştir. Türkiye NATO ve Amerika'nın yanı sıra Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Sovyetler ile belli ölçüde ve Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda yeni bir politika izlemek zorundadır. Bunu yaparken çok dikkatli hareket etmek lazımdır. Ölçüyü kaçırdığımızda saygınlığımız yitirebiliriz.*” Bkz: Bağlum, **a.g.e.**, s. 229.

⁹³ Uslu, **a.g.e.**, s.132.

⁹⁴ Mim Kemal Öke, Erol Mütercimler, **Yalnızlıktan Saygınlığa Demokrat Parti'nin Dış Politikası**, Demokratlar Kulübü yayıncılık, Ankara, 2000, s. 280-291.

⁹⁵Söz konusu döneme ilişkin Türk-Amerikan ilişkileri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Meryem Baytok, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Türk Basımında Yansımaları (Atatürk'ün Ölümünden 1960'a Kadar)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 80-105.

ayında DP iktidarı değiştikten sonra başkan seçilmişti. Dolayısıyla bu gelişmeler ve her iki ülkede iktidarı elinde bulunduranların politik tercihleri bundan sonraki süreçte Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini belirleyecekti. Türk-Amerikan ilişkileri açısından bir dönüm noktası olan Kennedy'nin başkan seçilmesi Türk kamuoyunda da kaçınılmaz olarak yakından takip edildi. Bu nedenle, ABD'deki başkanlık seçim sürecinin ve sonuçlarının Türk kamuoyundaki akislerini anlamak için dönemin basınında yayınlanan haber ve makaleleri analiz etmek yerinde olacaktır.

1. BÖLÜM: JOHN F. KENNEDY VE HAYATI

1.1 Ailesi ve Çocukluğu

John Fitzgerald Kennedy, 29 Mayıs 1917 tarihinde Boston şehrinin Brookline kasabasında İrlandalı bir ailenin dokuz çocuğundan ikincisi olarak dünyaya geldi.⁹⁶ Babası Joseph Patrick Kennedy, annesi ise Rose Fitzgerald'dır. Patrick ve Rose çifti, çocuklarına büyükbabasının ismi olan John Fitzgerald ismini verdi,⁹⁷ ancak ailede herkes ona "Jack" diye seslenecekti.⁹⁸

Baba tarafından büyük büyük babası Patrick Kennedy, 1840'lı yılların sonunda İrlanda'daki *patates kıtlığı*⁹⁹ sırasında çoğu İrlandalı gibi ABD'ye göç ederek Boston'un doğu bölgelerine yerleşmişti.¹⁰⁰ Boston'a yerleştikten sonra içki işine girerek bir taverna açan Patrick, kısa sürede tutulan bu taverna sayesinde Boston'da tanınmaya ve sevilmeye başlandı. Burada Bridget Murphy ile evlendikten sonra üç kızı ile bir oğlu oldu. Patrick Kennedy, 1858 yılında oğlu Patrick doğduktan kısa süre sonra daha 35 yaşında iken koleradan öldü.¹⁰¹ Patrick J. Kennedy, babası erken yaşta ölünce ailesine destek olmak için okulunu 14 yaşında bırakmak zorunda kaldı. Ekonomik zorluklar nedeniyle eğitimini yarım bırakmak zorunda kalan Patrick, babasının mesleği olan içki işine girerek bir likör ithalat şirketi açtı. Parasını bankaya

⁹⁶John F. Kennedy Presidential Library and Museum (JFKPLM), John F. Kennedy Personel Papers, JFKPP-001-002, 7 Ocak-30 Nisan 1977, s. 1, erişim tarihi (e.t): 13.11.2014; Robert Dallek, **An Unfinished Life John F. Kennedy**, Little Brown and Company, New York, 2003, s. 20.

⁹⁷Rose ve Patrick çifti ilk çocuklarına Patrick'in babasının ismi olan Joseph Jr. ismini vermişlerdi. Kendi adının verilmesini bekleyen Rose'un babası "John Fitzgerald"ın ismi ise ikinci çocuğa verildi. Dallek, **a.g.e.**, s.20.

⁹⁸Bruce Lee, **John F. Kennedy, Boy, Man, President**, Fawcett Publication, New York, 1965, s.17.

⁹⁹1845-1850 yılları arasında yaklaşık bir milyon insan patates kıtlığından ölmüştü. Hastalıktan ve kıtlıktan kurtulmak için 4.500.000 İrlandalının 1820-1860 yılları arasında ABD'ye geldiği tahmin edilmektedir ve bunların 500.000'e yakını patates kıtlığı sırasında gelmiştir. Bu yıllarda ölü sayısı o kadar fazladır ki İrlanda'dan ABD'ye tabutlar gemilerle taşınmıştır. Bu kıtlık sırasında İrlanda'da çiftçiler çok zor şartlarda hayatlarını sürdürmeye çalışmışlardır. İşçi olarak çalıştıkları topraklarda karın tokluğuna çalışmak zorunda kalan köylülerin hiçbir hakları yoktu. Açlıktan ve hastalıklardan kaçan köylüler göç ettikleri ABD topraklarında ise ayrımcılıkla mücadele etmek zorunda kalmıştı. İrlandalı ve Katolik olduğu için ayrımcılığa maruz kalanların biri de Kennedy'nin dedeleridir. Kennedy yıllar sonra İrlanda'ya gidip oradaki akrabalarıyla konuştuğunda bu yapılan ayrımcılığın daha iyi farkına varacaktı. Bkz: Howard S. Kaplan, **DK biography: John F. Kennedy**, DK Publishing, New York, 2004, s. 13.

¹⁰⁰1800'lerden itibaren İrlanda'dan ABD'nin Boston şehrine gerçekleşen göçlerle birlikte Protestanların yaşadığı bu bölgede İrlandalı Katoliklerin çoğunlukta olduğu bir getto oluşmaya başlamıştır. Bkz: Dallek, **a.g.e.**, s.6.

¹⁰¹Dallek, **a.g.e.**, s.6-7, David Burner, Thomas R. West, **The Torch is Passed- The Kennedy Brothers, American Liberalism**, Atheneum, New York, 1984, s.14.

yatıran Patrick, yatırımları sayesinde kısa sürede zengin olarak Boston’da saygınlık kazandı. 1887’de evlendiği Mary Hickey zengin bir taverna sahibinin kızıydı.¹⁰² Mary ile evliliklerinden dört çocukları oldu ve bu çocuklardan, Kennedy’nin babası olan Joseph P. Kennedy 1888’de doğdu.¹⁰³

Anne tarafından büyük büyük babası Thomas Fitzgerald ise 1854 yılında kıtlık yüzünden ABD’ye gidene kadar, İrlanda’da çiftlik işleri ile hayatını idame ettirmişti. Thomas 1857’de Boston’a yerleştikten sonra Rosanna Cox ile evlendi.¹⁰⁴ Thomas’ın oğlu ve Kennedy’nin büyükbabası olan Francis Fitzgerald 2 Şubat 1863’te doğdu.¹⁰⁵ İrlandalılar, Protestanların çoğunlukta olduğu Boston’a göç ettikten sonra İrlandalı ve Katolik oldukları için burada ayrımcılığa maruz kalmışlardı. Boston’da toplum kutuplaştığı için çoğu kişi kendisinden olmayanı desteklemiyor; İrlanda kökenliler Katolik okullara gidiyor, Katolik siyasetçileri destekliyordu. Kennedy’nin büyükbabası John F. Fitzgerald bu duvarları yıkan bir politikacı oldu. Boston Lisesini bitirdikten sonra Harvard Tıp Fakültesine girdi. 1894’te Demokrat Partiden Amerikan Kongresine üye seçildi. 12 yıl sonra da Boston’un ilk İrlanda kökenli Amerikalı belediye başkanı oldu.¹⁰⁶ Nazik, sempatik ve uysal bir karakteri olduğu için Bostonlular ona *Honey Fitz* anlamına gelen *Tatlı Fitz* lakabını takmıştı.¹⁰⁷ Fitzgerald’ın 1889 yılında Mary Josephine Hannon ile evliliğinden 6 çocuğu oldu ve en büyükleri olan Kennedy’nin annesi Rose Elizabeth Fitzgerald 1890 yılında dünyaya geldi.¹⁰⁸

Bununla birlikte, John F. Kennedy’nin babası çok zengin bir bankacı ve bir dönem ABD’nin Londra Büyükelçisi olarak da görev yapan Patrick J. Kennedy, annesi ise Boston’un eski belediye başkanlarından John Fitzgerald’ın kızı Rose

¹⁰² Alan Brinkley, **John F. Kennedy- The American Presidents**, Times Books-Henry Holtand Company, New York, 2012, s.5-6, Dallek, **a.g.e**, s.7-8, Thomas C. Reeves, **A Question of Character, A Life of John F. Kennedy**, The Free Press, New York, 1991, s.19.

¹⁰³ **JFKPLM**, John F. Kennedy Personel Papers, JFKPP-001-002, 7 Ocak-30 Nisan 1977, s. 2, e.t: 13.11.2014.

¹⁰⁴ Dallek, **a.g.e**, s.6-7,

¹⁰⁵ **JFKPLM**, John F. Kennedy Personel Papers, JFKPP-001-002, 7 Ocak-30 Nisan 1977, s. 2, e.t: 13.11.2014.

¹⁰⁶ Brinkley, **a.g.e**, s.5.

¹⁰⁷ Dallek, **a.g.e**, s.9.

¹⁰⁸ **JFKPLM**, John F. Kennedy Personel Papers, JFKPP-001-002, 7 Ocak-30 Nisan 1977, s. 3, e.t: 13.11.2014.

Kennedy'dir.¹⁰⁹ Patrick ve Rose çiftinin 7 Ekim 1914'teki¹¹⁰ evliliklerinden dokuz çocukları oldu.¹¹¹ Rose Fitzgerald politik hayatta aktif rol alan, seçkin bir ailede dünyaya geldi. Elit Katolik okullarda eğitim alan Rose, ailesi sayesinde genç yaşta belli bir üne kavuştu. Joseph Kennedy ise Rose kadar ünlü bir ailede dünyaya gelmesede çok hırslı ve çalışkandı. Prestijli bir okul olan Boston Latin Okuluna giden Joseph, Harvard'dan mezun olduktan sonra banka sektörüne yöneldi. 25 yaşında, İrlanda kökenli olmasının getirdiği tüm zorluklara rağmen küçük bir bankanın genel müdürü olarak yatırımlarını ikiye katladı.¹¹²

Joseph için zengin olmak ve ABD'de bir şöhret ve saygınlık edinmek her şeyden önde geliyordu. Bu hedefine ulaşmanın en iyi yolunun banka sektörüne yönelmek olduğunu düşünen Joseph, yatırımlarını sürekli arttırarak kısa sürede banka sektöründe tanınan biri haline geldi.¹¹³ 1917 yılında I. Dünya Savaşı ile birlikte bankayı bıraktıktan sonra bir tersanede genel müdür yardımcısı oldu. Savaş sonrasında yükselişe başlayan Joseph, dağılık halde olan küçük sinemaları satın alarak film sektörüne girdi. Hollywood'da yapımcılık ile ilgilenen Joseph, daha sonra borsada yatırımlar yaptı. Bu yatırımlarının borsada değer kazanmasıyla birlikte milyoner oldu. Demokratların yanında siyasete atılarak Franklin D. Roosevelt'i destekledi.¹¹⁴ Kennedy'ler politik hayatta da aktif rol alınca ABD'deki en ünlü İrlanda kökenli Amerikalı ailelerden biri haline geldi. Bunda hem Joseph'in servetinin hem de Kennedy ailesinin geçmişten gelen olumlu imajının etkisi olduğu söylenebilir.¹¹⁵

Rose ve Joseph'in evliliğinde hem karakter farklılıkları hem de özel sebeplerden kaynaklanan sorunlar vardı.¹¹⁶ Rose uyumlu, evcimen; Joseph ise her

¹⁰⁹Dallek, **a.g.e.**, s.23-25.

¹¹⁰Joseph ve Rose çiftinin evlendikleri bu tarihte dünya bir savaşa ve finansal krize doğru sürükleniyordu. Daha detaylı bilgi için bkz: David Nasaw, **The Patriarch- The Remarkable Life and Turbulent Times of Joseph P. Kennedy**, The Penguin Press, New York, 2012, s. 40-41.

¹¹¹JFKPLM, John F. Kennedy Personal Papers, JFKPP-001-002, 7 Ocak-30 Nisan 1977, e.t: 13.11.2014.

¹¹²Brinkley, **a.g.e.**, s. 6.

¹¹³Brinkley, **a.g.e.**, s.7-8, Reeves, **a.g.e.**, s.26.

¹¹⁴Erberk İnam, **Mutsuz Başkan John Fitzgerald Kennedy**, Deniz Basımevi, İstanbul, 1964, s.7.

¹¹⁵Brinkley, **a.g.e.**, s.8.

¹¹⁶1920'lerde filmlerde yapımcılık yaptığı sıralarda, oyuncu Gloria Swanson ile olan ilişkisi basında yazılınca Joe bunu kabul etmek zorunda kaldı. Hatta Joe, Rose ile boşanıp Gloria ile evlenmeyi bile düşününce evlilikleri neredeyse bitme noktasına geldi. Gloria ile ilişkileri sona erdikten sonra boşanma konusu kapandı. Evliliklerini sürdürmek için Rose 35 yaşlarındayken Avrupa'ya sık sık seyahatler yaparak kendisine bu şekilde bir rahatlama yöntemi bulmuştu. Bkz: Dallek, **a.g.e.**, s.23-25.

alandaki başarılı olma konusunda çok hırslı ve başarı ile yetinmeyen bir karaktere sahipti. Evliliklerinde hep Joseph'in istekleri ve hedefleri ön plandaydı. Joseph, sürekli iş seyahatlerine ve toplantılara gidiyor, geç saatlere kadar çalışıyor ve iş dünyasındaki son gelişmeleri takip ediyordu. Kocasının yoğun iş hayatı, sürekli ev ve çocuklarla ilgilenen Rose'u mutsuz ediyordu. Çiftin Joseph ve John'dan sonra 1918'de Rosemary, 1920'de Kathleen, 1921'de Eunice, 1924'te Patricia, 1925'te Robert, 1928'de Jean Ann ve 1932'de Edward Moore'un doğmasıyla dokuz çocuğu oldu. Evliliğinin ilk 17 yılı boyunca sürekli çocuklarla ilgilenmek zorunda kalan Rose'un evlilik hayatı istediği gibi gitmemişti.¹¹⁷

Kennedy'nin ilk çocukluk yılları, doğduğu Boston şehrinin Brookline kasabasında geçti.¹¹⁸ Çocukluğu boyunca hastalıklarla¹¹⁹ uğraşmak zorunda kalan John, iki buçuk yaşındayken kızıl hastalığına yakalandı. Kızıl hem bulaşıcı hem de tedavi yöntemi olmadığı için ölümcül bir hastalıktı.¹²⁰ John hastanede iki ay boyunca steril bir odada doktor kontrolünde tutuldu. Bu süreçte, annesi hamile olduğu için sık sık ziyaretine gelemese de babası onu hastanede hiç yalnız bırakmadı.¹²¹ Her gün kiliseye giderek dua eden Joseph, oğlu iyileşirse servetinin yarısını bir hayır kurumuna bağışlayacağına söz verdi. İki ayın sonunda John iyileştikten sonra, babası vaadini yerine getirerek Aziz Apollon Derneği'ne¹²² servetinin yarısını bağışladı.¹²³ Kennedy'nin erken yaştaki bu sağlık sorunları ileriki yaşlarında da sık sık karşısına çıkacaktı.

John'un karakterini ve kişiliğinin şekillenmesinde ailesinin ve aldığı eğitimin yanı sıra yetiştiği dönemin şartlarının ve ideolojik ortamının da önemli bir etkisi vardır. Kennedy'nin ailesi İrlanda kökenli ve Katolik olduğu için Boston'da baskıya maruz

¹¹⁷Dallek, **a.g.e**, s.22-25, Brinkley, **a.g.e**, s.7-8.

¹¹⁸Dallek, **a.g.e**, s.22.

¹¹⁹Çocuklarıyla ilgili önemli bilgileri küçük kartlara yazarak bir kutuda biriktiren Rose, Jack için hazırladığı karta şu notu düşmüştü: "*boğmaca, kızamık, suçiçeği*" bkz: **JFKPLM**, Health Card, JFKPP-001-002, 7 Ocak-30 Nisan 1977, e.t: 13.11.2014.

Jack o kadar sık hasta oluyordu ki ailede bir sivrisineğin Jack'i ısırması üzerine başına gelebilecekler hep bir espi konusu olmuştu. Bkz: Kaplan, **a.g.e**, s.10, Theodore C.Sorenson, **Kennedy**, Harper&Row Publishers, New York, 1965, s.41.

¹²⁰Ilene Cooper, **Jack-The Early Years of John F. Kennedy**, Penguin Group, New York, 2003, s.3

¹²¹John Hellman, **The Kennedy Obsession- The American Myth of JFK**, Columbia University Press, New York, 1997, s.7-10.

¹²² Bu dernek, Katolik dış hekimlerinin, maddi durumu yetersiz olan çocuklara dış sağlığı konusunda yardım etmeleri amacıyla kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Kaplan, **a.g.e**, s.8-10.

¹²³Kaplan, **a.g.e**, s.8-10.

kalmıştı. 19. yüzyılının başlarından itibaren Boston’da ve ABD’nin başka şehirlerinde yaşayan İrlanda kökenliler için bazı sosyo-ekonomik zorluklar vardı. Amerikalı Protestan çoğunluk açısından İrlanda kökenliler cahil, köylü ve ilkel insan topluluklarıydı. Anglosakson ve Protestanlar tarafından küçümsenen ve ayrımcılığa tabi tutulan İrlandalılara, sadece ağır işleri yapacak iş gücü gözüyle bakılıyordu. Bu dönemin koşullarında İrlandalılara yönelik ayrımcılığı değerlendiren Richard J. Whalen’in ifadesiyle, “*Bu dönemde zenciler bile İrlanda kökenliler kadar ayrımcılığa maruz kalmamıştı.*”¹²⁴ Dedesi ve babasının Boston’da maruz kaldığı ayrımcılıktan çok şey öğrenen baba Joseph Kennedy, dokuz çocuğunu da çok sıkı bir eğitimle yetiştirerek; onlara daima kazanmayı, azimli, mücadeleci ve cesur olmayı öğretti. Bu nedenle Kennedy ailesinde herhangi bir konuda yenilgiyi kabullenmek hiç kolay değildi.¹²⁵

John’un babası Joseph P. Kennedy, Boston’da İrlandalıların maruz kaldığı ayrımcılığa¹²⁶ kızdığı için, burada çocuk yetiştirmenin çok zor olduğunu düşünüyordu. İrlanda kökenli bir Katolik olarak Boston’da çocuk yetiştiremeyeceğini anlayan Kennedy ailesi, Eylül 1927’de, John 10 yaşındayken Joseph’in işinden dolayı New York yakınlarındaki Manhattan şehrinin Riverdale bölgesine taşındı. Boston ile bağlarını tamamen koparmak istemeyen aile, buraya yakın Cape Cod bölgesinde yer alan Hyannis limanından bir ev satın alarak yazlarını bundan sonra burada geçirmeye başlayacaktı. 1929 yılında ise daha çok Rose istediği için, gelir düzeyi yüksek bir muhit olan New York yakınlarındaki Bronxville’ye taşındılar. Tüm zorluklara rağmen, yazlarını Hyannis limanındaki evlerinde yüzme, yelken, futbol, tenis gibi sporları yaparak geçiren John ve kardeşlerinin, çocukluklarına dair en güzel hatıraları bu eve aitti.¹²⁷

¹²⁴Dallek, **a.g.e.**, s.6; Hellman, **a.g.e.**, s.7 Ayrıca bkz: Allan Nevins, Henry Steele Commager, **Amerika Birleşik Devletleri Tarihi**, çev. Halil İncelik, Varlık Yayınları, İstanbul, 1961, s. 208-245.

¹²⁵Babasının yakın arkadaşı olan Tom Schriber’e göre babaları Joseph çocuklarına şöyle nasihat ederdi: “*Hayatınızda ne yaptığınız beni hiç ilgilendirmez. Fakat ne yapıyorsanız onu dünyada en iyi yapan kişi siz olmalısınız.*” Joseph Kennedy’ye göre sporda veya hayatın herhangi bir alanında ikinci olmak yenilgiyi kabullenmek anlamına geliyordu. Burner, West, **a.g.e.**, s.14.

¹²⁶Örneğin; ABD o dönemlerde iş gücüne ihtiyaç duymasına rağmen gazetelerdeki iş ilanlarında genellikle “*İrlandalıların başvurmamasına gerek yok*” yazıyordu. Bkz: Chuck Wills, **Jack Kennedy-The Illustrated Life of a President**, Chronicle Books, San Francisco, 2009, s.7.

¹²⁷Dallek, **a.g.e.**, s.29.

Kennedy ailesinde çocuklar küçük yaştan itibaren belli kurallara uymak zorundaydı. Bu kurallar, çocukları fiziksel, zihinsel ve ahlaki anlamda, ailenin değerlerine göre en iyi şekilde yetiştirmeyi hedefliyordu. Örneğin, ailedeki herkes akşam yemeği saatlerinde tam zamanında yemek masasının başında hazır olmalı, tüm çocuklar ebeveynleri odaya girince ayağa kalkmalıydı. Babaları herhangi bir konuda konuşurken veya onlara bir şeyler anlatırken herkesin tüm ciddiyetiyle dinleyerek konuya katkıda bulunması beklenirdi. Joseph Kennedy çocukların karakterini ve fikirlerini şansa bırakmayarak, onları her konuda kendi idealleri doğrultusunda yetiştirdi.¹²⁸

Kennedy ailesi, çoğu kez akşam yemeği için dışarı çıkmak yerine evlerinde zaman geçirirdi. Akşam yemeklerinde masa etrafında toplanılarak her konudan sohbet edilirdi. Gelenek haline gelen bu sohbetlere akşam yemeğine katılan misafirler de dâhil edilirdi. Sohbetler sırasında mutlaka bir kitaptan, gazeteden veya makaleden söz açılır ve herkes fikrini söylerdi.¹²⁹ Babası tartışmalar sırasında “*John bu konuda sen ne düşünüyorsun?*” gibi sorular sorarak tartışmayı yönlendirirdi.¹³⁰ Böylelikle çocuklar, bir konu üzerine tartışmayı ve farklı fikirlere saygı duymayı ailede yaşayarak öğreniyordu.

Kennedy ailesinde çocukların, spordan siyasete her alanda başarılı olmaları yönünde bir beklenti vardı. Nitekim Babaları Joseph Patrick Kennedy, çocuklarına her alanda yaptıkları işte en iyisi olmaları ve bunun için mücadele etmeleri gerektiği fikrini aşılırdı.¹³¹ Kennedy ailesi çocuklarına daha küçük yaşlardan itibaren yüzmeden yelkencilğe her türlü spor öğretilir, bu oyunlarda pratik düşünebilmeleri ve ilerleme kat edebilmeleri beklenirdi.¹³² Çocukların siyasette ve diğer alanlardaki başarılarının arka planında babalarının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

¹²⁸Reeves, **a.g.e**, s.34-35.

¹²⁹**JFKPLM**, John J. Cavanaugh Oral History Interview, JFKOH-JJC-01, 27 Mart 1966, s. 3, e.t: 17.11.2014.

¹³⁰**JFKPLM**, William O. Douglas Oral History Interview-JFK, JFKOH-WOD-01, 11 Eylül 1967, s.3, e.t: 18.11.2014.

¹³¹**JFKPLM**, William O. Douglas Oral History Interview-JFK, JFKOH-WOD-01, 11 Eylül 1967, s.2-3, e.t: 18.11.2014.

¹³² Babaları Joseph, çocuklar için bir hoca tutarak her gün yüzmedeki performanslarını gözledi ve çocuklarının sporda ilerleme kat etmesi ve güçlü olması için ne gerekiyorsa yaptı. Ayrıca bkz: Lee, **a.g.e**, s.20.

Anne Rose Kennedy, dinine derinden bağılı bir Katolikti. Çocuklarını da inancının esaslarına göre yetiştiren Rose, dinin çocukların hayattaki amaçlarını anlamlandırmasında önemli olduğuna inanıyordu. Bu yüzden John'un hayatının ileriki dönemlerinde de din hep önemli bir yer teşkil etti. Rose, çocuklarına ailenin önemini ve kutsallığını öğretti. Çocuklar aynı zamanda, aile ilişkilerinin önemli olduğu bir ortamda büyüdü. Örneğin, babaları ne kadar önemli işi olursa olsun mutlaka her biri ile ayrı ayrı konuşur ve ilgilenirdi.

Kennedy ailesi, çocuklarının paraya fazla önem vermesini engellemek ve paranın öncelikli olmasını önlemek için çok çaba sarf etti. Anneleri Rose bu durumu şu şekilde açıklıyordu: *“Hiçbir zaman onlara arkadaşlarının aldığından daha fazla para vermedik. Hiçbir şeye parasından dolayı çok fazla önem atfetmedik ve evimizde para üzerine konuşmayı yasakladık.”*¹³³ Daha sonra Boston politika yazarlarından Joseph E. Dineen bu hususta şöyle diyecekti:

*“...Joseph P. Kennedy'nin kız ve erkek çocuklarının hiçbiri paraya çok fazla önem vermez. Her birinin milyon dolarları vardı... Fakat çocukluklarından itibaren devlete nasıl faydalı olabilecekleri üzerine düşünerek büyümüşlerdi. Amaçları paralarını işe yarar ve iyi şeylerde kullanmaktı. Bir Kennedy'nin başarısı ne kadar çok para kazandığı ile anlaşılmazdı. Başarının tek kriteri şu soruya verilen cevaptı: “Şimdiye kadar ne yapabildin?”*¹³⁴

Kennedy çocukları içerisinde en fazla kitap okuyan ve okumayı seven çocuk John idi. Mutlaka yanında bir kitap taşıyan John'u hiçbir şey bir gazeteyi ilk okuyan kişi olmak kadar mutlu etmezdi. Kitap veya gazete okurken çevresinde olup biten şeylerin farkına varmazdı. Bu okuma sevgisi John'un hayatı boyunca bu şekilde devam edecekti.¹³⁵ John'un küçük kardeşlerine anlattığı hikâyelerde büyük ulusların yükselişleri ve düşüşleri, dünyaya yön veren liderler ve diktatörler yer alır, altı

¹³³ Babaları Kennedy kardeşlerden 21 yaşına kadar içki ve sigara içmemeleri konusunda söz verdirerek bu sözünü yerine getireni 21. yaş gününde 2.000 dolar ile ödüllendireceğini söyledi. Ailede hiç kimse çocuklara ailenin zaten zengin olduğunu, 21 yaşına geldiklerinde milyon dolarların onların olacağı yönünde bir şeyi kesinlikle söylemedi. Bkz: Lee, **a.g.e.**, 21-23.

¹³⁴ Lee, **a.g.e.**, s.55.

¹³⁵ Lee, **a.g.e.**, s.23.

yaşındaki kardeşi Teddy bile onu dikkatle dinlerdi.¹³⁶ Bu hikâyeleri anlatırken bir gün evlerine gelen bir arkadaşları espri yapmak için John'a, "öyle bir anlatıyorsun ki kendini ABD Başkanı gibi düşünüyor olmalısın" demesi üzerine John bunu, "şimdi değilim Luella ama bir gün olacağım" diye yanıtlamıştı.¹³⁷ John F. Kennedy daha çocuk yaşta kendisine büyük hedefler koymuştu.

Joseph ve Rose en büyük çocuklarını en iyi şekilde yetiştirirlerse, onların diğer çocuklar için rol model olacağına inanıyorlardı. Gerçekten de ailede en başarılı çocuk Joseph idi ve John hayatı boyunca onu örnek aldı. Ailedeki diğer çocuklar da kendilerinden büyük olanları örnek alarak büyüdü.¹³⁸ Bununla birlikte kardeşler arasında sürekli bir rekabet vardı. Rekabet ortamında büyüyen çocuklar aynı zamanda da birbirlerine çok bağlıydı. Bir aile dostları Kennedy ailesinin bireylerinin birbirlerine olan bağlılığını şu şekilde ifade ediyordu:

*"Onlar şimdiye dek gördüğüm en uğraş sever ve aynı anda çok bağlı bir ailedir. Birbirleriyle uğraştıkları halde yine de birbirlerini desteklerler, teşvik ederler. Zekâları kıvılcım saçar. Her biri cana yakın arkadaşlara sahiptir, ama kendi kardeşlerine duydukları kadar çok sevgi ve hayranlığı, hiçbir kimseye karşı duyamazlar."*¹³⁹

Yine Amerikan Yüce Mahkemesi başkanı Yargıç William O. Douglas, Kennedy ailesinde çocukların birbirine bağlılığını şu şekilde dile getiriyordu:

"...Pek çok genç büyüdüğüce ilgileri artar ve bunu karşılamak için dışarıya yönelirler, fakat Kennedy'ler bunların hepsini aile ortamında bulabiliyorlardı. Ev onlar için iyi zaman geçirdikleri, oyunlar oynadıkları, ilginç sohbetler edebildikleri

¹³⁶ Hannibal ile başlar Sezar, Napolyon ile devam eder, olayları geçmişten günümüze getirir ve birbirine bağlıdır. Eskiden insanların diktatörlüklerle yönetildiğini ve insanların özgür olmadığını fakat artık bu ulusların yerini demokrasiye sahip ABD gibi güçlü ülkelere bıraktığını anlatırdı. ABD, Kennedy'nin hikâyelerinde en güçlü ülkeydi ve daha da güçlenecekti, çünkü bu ülkede özgürlük vardı. Özgürlüğün nasıl korunacağı ise bu hikâyelerin aydınlanamayan bir noktasıydı. Bkz: Lee, **a.g.e**, s.42.

¹³⁷ **JFKPLM**, Luella Hennessey Oral History Interview-JFK, JFKOH-LUH-01, 26 Kasım 1964, s.7, e.t: 18.11.2014.

¹³⁸ Nellie Bly, **The Kennedy Men: Three Generations of Sex, Scandal and Secrets**, Kensington Books, New York, 1996, s.12.

¹³⁹ Kennedy ailesi çocukları evlerine ve birbirlerine çok bağlıydı. 1940 yazını geçirdikleri yıl Jack'in bir arkadaşı haftasonu için Kennedy'lere misafirlığe geldi. Kocaman evi dolduran Kennedy çocuklarının hiç durmadıklarını ve her dakika yapacak bir etkinlik ve oynayacak bir oyun bulduklarını söylemişti. Neredeyse dinlendikleri ve sessiz durdukları tek saat uyku saatleriydi. Akşam yemekleri ise politikadan, kitaplara ve oyunlara pek çok şeyin konuşulduğu bir zaman dilimiydi. Bkz: Lee, **a.g.e**, s.54.

güzel bir ortam anlamına geliyordu. Dışarıda evde yaptıkları kadar ilginç aktiviteler bulmak çok zordu, bu yüzden Kennedy çocukları evlerine ve birbirlerine bu kadar bağlıydı... ”¹⁴⁰

1.2 Eğitim Hayatı

1.2.1 Gençlik Yılları ve İlk-Orta Öğrenimi

Kennedy'nin eğitim hayatının ilk hatıraları, 1922-1923 yılında gittiği bir devlet okulu olan Edward Devotion İlkokuluna aittir. 1924 yılında 7 yaşındayken ağabeyi Joseph ile birlikte özel bir ilkokul olan Dexter İlkokuluna gönderildi. Kennedy, ilköğreniminin 4. ve 5. sınıflarını da Özel Riverdale Okulunda tamamladıktan sonra, ailesi onu ortaöğretimi için yatılı bir okula göndermeye karar verdi. 1930 yılında Kennedy, New Milford'ta Katolik bir okul olan Canterbury yatılı okulunda 6. Sınıfa başladı. Ailesinin bu kararı almasında hem notlarının düşük olması hem de Rose'un çocuklarla baş etmekte zorlanması etkili oldu. Okulu pek çok açıdan ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmasına karşın, uzak bir yatılı okula gönderilmekten hoşlanmayan ve evini özleyen John, bu okulu ve yatılı okul yaşamını hiç sevmeydi.¹⁴¹

Canterbury Okuluna uyum sağlamakta zorlanan John için artık futbol, basketbol, kızak, paten gibi sporlar her şeyden önce geliyordu. Derslerde ise tarih ve İngilizce dışındakilerle sorunlar yaşıyor, Latince gibi dersler ise hiç ilgisini çekmiyordu. 6 Aralık 1930'da Canterbury okulundaki notlarında en düşük dersi Latinceydi.¹⁴² Öğretmenleri kendisi ile konuştuğunda daha gayretli olacağı konusunda sözler verse de sonuç değişmiyordu. Sonuç olarak, John yaşlıları gibi ortalama bir çocuktur.¹⁴³

¹⁴⁰ İnam, **a.g.e.**, s.8; Lee, **a.g.e.**, s.55.

¹⁴¹Dallek, **a.g.e.**, s.26,30; Brinkley, **a.g.e.**, s.8-9 Dallek, **a.g.e.**, s.30, Ailesine yazdığı mektuplarda okulundan “burası çok güzel bir yer”, “yüzme havuzu harika” şeklinde bahsetmesine rağmen evini ve ailesini özlediği anlaşılmaktadır. Canterbury Okulundan ailesine yazdığı mektuplar için ayrıca bkz: **JFKPLM**, Early Years, Choate School-1928-1940, JFKPP-001-010, 6 Aralık 1930-17 Aralık 1934.

¹⁴²Dallek, **a.g.e.**, s.30; **JFKPLM**, Early Years, Choate School-1928-1940, JFKPP-001-010, 6 Aralık 1930-17 Aralık 1934.

¹⁴³Lee, **a.g.e.**, 25, Martin W. Sandler (ed.), **The Letters of John F. Kennedy**, Bloomsbury Press, New York, 2013, s.2-3. Lise yıllarında Kennedy'nin notları, öğretmenlerinin onunla ilgili görüşleri ve Kennedy'nin bu durumla ilgili ailesine yazdığı mektuplar için bkz: John F. Kennedy Presidential

Canterbury Okulunda bir yıl geçirdikten sonra John, bu okula geri dönmek yerine ağabeyinin okulu olan Choate Okuluna gitmek istedi. Ailesinin yardımı ve Choate giriş sınavlarındaki başarısı sayesinde John, 1931 yılında bu okula kayıt oldu.¹⁴⁴ John'un ergenlikten yetişkinliğe geçtiği ve karakterinin şekillendiği dört yıl bu Choate Okulunda geçirdiği yıllardır. Kennedy lise yılları boyunca sağlık problemlerinin yanında ergenliğin getirdiği kimlik problemleri ile de uğraşmak zorunda kaldı. Kennedy için kendisinden hep önde olan bir kardeşin gölgesinde kalmanın yanı sıra, hep en iyi olmayı hedefleyen "Kennedy standartlarını" yakalamak da yeterince zordu.¹⁴⁵

Kennedy'nin Choate Okuluna geçişinde babasının, çocukların eğitimi ile ilgili planlarının da etkisi oldu. Canterbury Okulu bir Katolik okuluyken, Choate Okulu normal bir okuldu. Babaları, erkek çocukların bir gün politikaya girebilme ihtimallerini düşünerek Katolik olmayan okullara gitmelerini ve farklı çevrelerden arkadaşlıklar kurmalarını istiyordu. Babası, ailedeki kız çocuklarının ise dini bir eğitimle yetişmeleri için Katolik okullarına gönderilmesi taraftarıydı. Katolik okullara gitmedikleri halde Kennedy ailesinin tüm erkek çocukları da dini, yaşamlarında esas almışlardır.

Choate yıllarında orta halli bir öğrenci olan John çok zeki bir öğrenciydi; gördüğü ve dikkat ettiği şeyleri unutmayan bir hafızası vardı. Öğretmenleri, ailesine sürekli daha iyisini yapabileceğini ve bir şeyi gerçekten isterse başarabileceğini söylüyorlardı.¹⁴⁶ Latince dersine ilgisi olmadığı için çalışmıyor ve bu dersten düşük notlar alıyordu. Babasının ondan çok daha iyisini beklediğinin farkındaydı fakat ilgisini çekmeyen bir dersin başına oturup saatlerce çalışmak ona çok zor geliyordu. Bunun yanında sevdiği bir ders veya kitap için saatler ayırabilirdi.¹⁴⁷ Okuma isteği

Library and Museum, **Gene School Young John Kennedy File**, JFKPP-004-141, 24 Nisan 1930- 31 Aralık 1940.

¹⁴⁴Canterbury lisesinden Choate okuluna geçeceğinde Choate Okulu ile iletişim kurulmuş ve hangi düzeyden başlayacağı konuşulmuştu. Choate okulu Canterbury'daki notlarına bakarak Jack'i okula alabileceğini ancak yine de bir giriş sınavı uygulanacağını bildiriyordu. Bkz: **JFKPLM**, Early Years, Choate School-1928-1940, JFKPP-001-010, 6 Aralık 1930-17 Aralık 1934.

¹⁴⁵Dallek, **a.g.e**, s.33-36.

¹⁴⁶ Lee, **a.g.e**, s.24-25; **JFKPLM**, Early Years, Choate School-1928-1940, JFKPP-001-010, 6 Aralık 1930-17 Aralık 1934.

¹⁴⁷Örneğin; kitap okurken o kadar dikkat kesilirdi ki etrafında olan şeylerin hiç farkına varmazdı. Okul arkadaşlarından biri Kennedy'nin bu özelliğini yıllar sonra şu şekilde anlatmıştı: "*Eğer Jack kitap*

anne ve babası tarafından da teşvik edilen John, Choate Okulundaki yıllarında *The New York Times* gazetesine aboneliği olan tek öğrenciydi. Okul yıllarında en iyi arkadaşı olan Lem Billing¹⁴⁸ Kennedy'nin sürekli okuduğunu şu şekilde açıklıyordu: “*Bütün hayatım boyunca, ne zaman John'un yanına gitsem onu hep kitap okurken buldum.*”¹⁴⁹

Yatılı okulda geçirdiği yıllar Kennedy'nin karakterinin şekillenmesine önemli bir rol oynamıştır. Yatılı okul yaşamına uyum sağlamakta zorlanan Kennedy yurttan kalırken çok dağınık ve düzensizdi.¹⁵⁰ Choate okulunda sporla yakından ilgilenen John, futbol, basketbol ve beysbol takımlarına katıldı.¹⁵¹ John bu yatılı okul yıllarında sık sık geçirdiği hastalıklara ve derslerindeki olumsuzluklara rağmen mizahı iyi kullanır ve arkadaşlarını güldürürdü. Choate okul müdürü, mezun olduktan sonra John ile ilgili şöyle demişti: “*Çok iyi bir mizah anlayışı vardı, çok sempatik ve sevimli bir insandı.*”¹⁵²

1932 yılında, Kennedy Choate Okulunda öğrenci iken, ABD başkanı Roosevelt arkadaşı Joseph P. Kennedy'e (Kennedy'nin babası) yeni kurulan “Menkul ve Döviz Komisyonu”nun başına geçmesini teklif etti. Kennedy'nin babası Joseph Kennedy kendisine verilen bu görevi başarılı bir şekilde yerine getirdi. Bu görevine başladıktan yaklaşık bir yıl sonra Denizcilik Komisyonu başkanlığına getirilen Joseph Kennedy, bu görevi de başarıyla icra etti. Kennedy, Choate okulunda babasının başarılarını takip ederken ekonomi ve politikaya olan ilgisi arttı. Joseph Kennedy'nin bundan sonraki

okurken biri odaya girmişse onunla konuşabilirdi fakat onun kim olduğunu farkına varmazdı.” Bkz: Lee, **a.g.e.**, s.26.

¹⁴⁸Jack'in Choate Okulundan arkadaşı olan Kirk Le Moyne Billings'e kısaca Lem Billings denilmektedir. Bkz: Lauranca Leamer, **The Kennedy Women- The Saga of An American Family**, Villard Book, New York, 1994, s.197.

¹⁴⁹David Pitts, **Jack and Lem**, Da Capo Press, Philadelphia, 2008, s.7.

¹⁵⁰Choate Okulu yönetimi tarafından Jack'in ailesine gönderilen bir rapora göre, Jack çok dağınıktı. Odadaki kıyafetler ortalıkta saçılmış şekilde dururdu. Yurttan kaldığı günlerde Jack'in odası bazen parti düzenlemek için kullanılıyordu. Choate okulundan ailesine gönderilen başka bir raporda ise Jack'in düzenli ve temiz olmak için çabaladığı ancak eski alışkanlıklarının ağır basarak bazen kurallara uyamadığı bildiriliyordu. Bkz: **JFKPLM**, Gene School Young John Kennedy File, JFKPP-004-141, 24 Nisan 1930- 31 Aralık 1940.

¹⁵¹Harvard'ı kazandığı ve ilgilendiği sporlar Choate Okulu yıllığında Kennedy'e ayrılan sayfada belirtilmiştir. Bkz: **JFKPLM**, Choate Yearbook-1935, JFKPP-001-009, 22 Temmuz 1964-2 Haziran 1965.

¹⁵²Brinkley, **a.g.e.**, s.10, Reeves, **a.g.e.**, s.43.

ABD İngiltere Büyükelçiliği görevinde Kennedy, babasını sadece basından takip etmeyecek, aktif görev alarak ona görevinde yardımcı olacaktı.¹⁵³

Choate okulunun son yılında Kennedy, 18 yaşında, uzun boylu, yakışıklı ve çoğu kişi tarafından sevilen bir gençti. John'un her türlü sosyal statüden arkadaşı vardı. Kennedy ailesi Katolik olmasına rağmen John'un en yakın arkadaşları Katolik değildi.¹⁵⁴ Lise yıllarında, fiziksel olarak hızla değişen Kennedy'nin kendine olan güveni de arttı. Yatılı okul yıllarından sonra kendisini daha iyi tanımaya başlayan Jack, ilgilerinin ve başarılı olduğu alanların oldukça fazla olduğunu gördü. Bu tespitinden sonra başarılı olduğu alanlarda en iyisi olmaya ve yetersiz olduğu konularda ise çaba göstermeye karar verdi. Choate okulunun son yılında John, arkadaşı Lem Billing ile aynı odada kalmaya başladıktan sonra iki arkadaş derslerine daha çok zaman ayırmaya karar verdi. Bu çabalarının sonucunda John'un dersleri ciddi anlamda düzeldi.¹⁵⁵

Kennedy, Choate Okulundan 1935 yılında 112 kişi içerisinde 64. olarak mezun oldu. Daha sonra babası John'un Avrupa'yı da tanınması için bir süre Londra Ekonomi Okuluna giderek burada ders veren sosyalist görüşlü hoca Laski'den ders almasını istedi. Babaları çocuklarının farklı düşünceleri tanınmalarını, farklı yerleri ve sistemleri bilmelerini istiyordu.¹⁵⁶ Ancak, Kennedy'nin Londra'daki eğitimi kısa sürdü ve sarılığa yakalanarak okulu yarıda bırakmak zorunda kaldı. Daha sonra kazandığı Princeton Üniversitesine başlayan John, burayı da hastalığı nedeniyle bırakmak zorunda kalınca, Princeton'a bir yıl geriden devam etmektense ağabeyi Joseph'in de öğrencisi olduğu Harvard Üniversitesine gitmeye karar verdi.¹⁵⁷

¹⁵³ Lee, **a.g.e.**, s.31-32.

¹⁵⁴Sorenson, **a.g.e.**, s.19; Örneğin Choate Okulu yıllarında en iyi arkadaşı olan Lem Billings Protestan ve mütevazı bir aileye mensuptu. Bkz: Nigel Hamilton, **J.F.K Reckless Youth**, Random House, New York, 1992, s. 109.

¹⁵⁵Jack'in bu değişiminin nedenlerinden biri, babalarının başarılı oldukları takdirde onları İngiltere gezisine götüreceğine söz vermesiydi. Bunun yanında babasının onunla kurduğu yakınlık ve derslerini önemsemesi ile ilgili yazdığı mektuptu. Babası mektubunda Jack'e daha iyisini yapabileceği ve "*Tanrı tarafından yeterli anlamda donanıma sahip olduğunu ve bunun boşa harcamaması gerektiği*" konusunda uyarıyordu. Babaları çocuklarıyla hep iyi bir iletişim geliştirerek onları anlamaya çalışmıştı. Onları herhangi bir konuda zorlamak yerine hep teşvik etmeye çalışmıştı. Jack'in dersleri konusunda da aynı şekilde baskı yapmadan O'nu teşvik etmenin bir yolunu bulmuştu. Bkz: Lee, **a.g.e.**, s. 26-28.

¹⁵⁶Lois E. Anderson, **John F. Kennedy**, Bison Books, Hong Kong, 1993, s. 26.

¹⁵⁷Reeves, **a.g.e.**, s.44-45, Burner, West, **a.g.e.**, s.34, Chris Matthews, **Jack Kennedy- Elusive Hero**, Simon&Schuster, New York, 2011, s. 26-27.

1.2.2 Üniversite Yılları ve “İngiltere Niçin Uyudu?” Kitabı

1936 yılında Harvard Üniversitesine başlayan John, üniversite yıllarında çok iyi bir öğrenciydi. Harvard’da bir hocası, Kennedy’nin durumunu şu şekilde anlatıyordu: “*John bir derse çok iyi hazırlanmamış olabilir fakat çalışmaya karar verip odaklandığında çok iyi ve şaşırtıcı derece iyi sonuçlar alıyor ve iyi bir öğrenci.*”¹⁵⁸ Kennedy, üniversite yıllarında sosyal anlamda aktifti ve iletişimi kuvvetliydi. İnsanlarla iyi anlaşarak hemen arkadaşlık kurardı. John, kendini entelektüel ve sosyal anlamda geliştirirken spor faaliyetlerinde de aktif rol alırdı.¹⁵⁹

John ile ağabeyi Joseph arasındaki rekabet sürse de yıllar geçtikçe daha az kavga etmeye ve birbirlerini daha iyi anlamaya başlamışlardı. Ağabeyi Joseph arkadaş canlısıydı, John ise daha sessizdi ama daha samimi arkadaşlıklar kuruyordu. Joseph, Kennedy’den büyüktü ve bazı konularda ondan daha başarılıydı. İkisi de politikayı seviyor ve bu yönde okumalar yapıyordu. John bu konuda geniş bir bakış açısına sahipti; sosyal konularda net bir gerçeklik olmadığını ve gerçeğin iki farklı görüşün ortasında bir yerlerde saklı olduğuna inanıyordu.

Üniversite yıllarında Kennedy ve arkadaşları, hemen her konuda fikirlerini açıkça söylemekten çekinmiyor, dünyadaki gelişmeleri ve özellikle Almanya’da Hitler’in yükselişini dikkatle takip ediyordu. Harvard Üniversitesinde farklı görüşten öğrenciler, birçok düşünce kulübü kurmuştu. Kendisini bir görüşe ait hissetmeyen Kennedy, bu yeni kurulan düşünce kulüplerinden herhangi birisinde yer almadı. Harvard Üniversitesinin önemli gazetelerinden biri olan *Harvard Crimson*’da yazılarını yazabileceği bir köşe kazanan John, düşüncelerini burada dile getiriyordu. 1937 yılında arkadaşı Lem Billings ile Avrupa’daki gelişmeleri yakından gözlemlemek için Fransa, İtalya ve İspanya’ya giderek bu ülkelerdeki rejimlerin, insanlar üzerindeki etkisini anlamaya çalışmışlardı.¹⁶⁰ Böylelikle John, Avrupa’da

¹⁵⁸ Lee, **a.g.e.**, s.35.

¹⁵⁹ **JFKPLM**, Richard Flood Oral History Interview-JFK, JFKOH-RIF-01, 12 Aralık 1964, s.1-3, e.t: 18.11.2014. Sporda da aktif olmaya çalışan Jack,’in Harvard futbol takımına girmeye çalışırken sırtı incindi. Futbolun bu şekilde sonuçlanmasından sonra Harvard yüzme takımında yer alabilmek için çalışmaya başlayan Jack, elemelerin olacağı yüzme yarışında hastalandığı için yüzme takımına da girmeyi başaramadı. Daha sonraki yıllarda, Jack’in yüzme hocası Harold Ulen, takımında yer almak için durmadan çalışan Jack’i hiç unutmuyarak onun çabalarını takdir etmiştir. Bkz: Lee, **a.g.e.**, s.35.

¹⁶⁰ Lee, **a.g.e.**, s. 26-36; İnam, **a.g.e.**, s.13.

yaşanacak değişimlerin fikirsel altyapısını ve uygulamalarını gözlemleme fırsatı buldu.

Kennedy, Harvard'ta okurken babası da siyasi kariyerinde yükselmeye başladı. 1937 yılının sonuna doğru başkan Roosevelt, Joseph Kennedy'yi ABD'nin İngiltere Büyükelçisi olarak görevlendirdi.¹⁶¹ Oldukça saygın bir iş olan büyükelçilik görevi *Avrupa'da kara bulutların dolaşmaya başladığı bu dönemde* daha da önem taşıyordu. Kennedy ailesi yeni görev için Londra'ya taşındı fakat bu görev zorlukları ve değişimleri de beraberinde getirdi. Jack ve Joseph dışındaki yedi çocuk okullarından alınarak Londra'da yeni okullara yerleştirilmek zorunda kalındı. Bu gibi zorluklar olsa da Kennedy ailesi Londra'daki yeni yaşamlarına hemen uyum sağladı.

1938 yazında John ve ağabeyi Joseph Londra'ya giderek babalarını büyükelçilikte ilk kez ziyaret etti. 21 yaşında olan ve üniversite öğrenimini tamamlamasına bir yıl kalan John, dersleri başlayınca Harvard'a geri döndü. John kış boyunca, hızla savaşa doğru sürüklenen Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etti. II. Dünya Savaşı'nın başlayacağını sinyallerini alan Amerikalı işadamları, Avrupa'yı terk edip ülkelerine dönüyordu. Bu durum Avrupa'daki Amerikan elçilikleri için daha fazla iş yoğunluğu anlamına geliyordu. Babası büyükelçilikte yaşadıklarını anlattıkça, John'un Avrupa'da gelişen olaylara karşı ilgisi artmaya başladı. Üniversitede tarih ve siyaset okuduğundan, okulda eğitimini aldığı teorik konuları doğrudan gözlemleyebilmek için babasının yanına gitmeye karar verdi. Harvard'ta hocalarına, babasının yanına giderek Avrupa'daki gelişmeleri yakından gözlemleme düşüncesinden bahsedince, bir dönemini Avrupa'da geçirmesi için üniversiteden gerekli izni aldı. Böylelikle Kennedy'nin gelecekte politik hayata atılmasını ve uluslararası konjonktüre dair bir perspektif geliştirmesine katkı sağlayacak olan Avrupa yolculuğu başladı.

Babasının yanında İngiltere'de, Amerikan Büyükelçiliğinde çalışmaya başlayan John F. Kennedy, babasının verdiği görevleri yaparak ona yardımcı oluyordu. Joseph Kennedy, Avrupa'da olup bitenleri ayrıntılı raporlar halinde Washington'a sunmaya karar verdikten sonra, bu görev için Kennedy'yi görevlendirdi. Kennedy, bu

¹⁶¹Past and Present- World Leaders, **John F. Kennedy**, Chelsea House Publishers, New York, t.y, s.25; Reeves, **a.g.e**, s.47.

amaçla önce Paris'te ABD büyükelçiliğinde görev yapacak, daha sonra Polonya, Rusya, Türkiye ve Filistin'e gidecek ve gözlemlerini ayrıntılı bir şekilde rapor edecekti. Kennedy görevini ciddiye alarak, gittiği ülkelerde her kesimden insanla röportajlar yapıp bunları resmi raporlar şeklinde babasına yolladı.¹⁶² Savaşın bir hafta önce son gezisini Mısır'a yapan John, buradan Berlin'e döndü. Berlin'de Amerikan Büyükelçiliğinden bir yetkilinin üç gün içerisinde savaşın başlayacağını haber vermesi üzerine Londra'ya döndü. Gerçekten de yetkilinin dediği gibi Alman ordusu 1 Eylül 1939'da Polonya'ya girince,¹⁶³ üniversite öğrenimini tamamlamak için Harvard'a geri döndü.¹⁶⁴

Kennedy, Avrupa'daki tecrübelerinden ve gözlemlerinden çok şey öğrenmişti. Bu tecrübeleri sayesinde politik birikimi ve derslerine olan ilgisi arttı. Bitirme tezi için *İngiltere'nin Almanya'yı Münih'te Durdurması* konusunda yazdığı tezi, hocaları tarafından oldukça beğenildi. Tezini bitirip Harvard Üniversitesinden 1940 yılında mezun oldu. Babasının ve arkadaşı Arthur Krock'un yardımıyla bitirme tezini, üzerinde bazı değişiklikler yaparak *İngiltere Niçin Uyudu?* adıyla 1940 yılının temmuz ayında kitap olarak bastırıldı.¹⁶⁵

*İngiltere Niçin Uyudu?*¹⁶⁶ adlı kitap, İngiltere'nin Almanya'ya yönelik politikasındaki hataları, ABD'nin tekrarlamaması konusunda uyarıları konu aldığı için insanların ilgisini çekiyordu. Çünkü tam o sıralarda ABD'nin, bu savaşa nasıl bir tepki vereceği merak konusuydu. Kitap ciddi bir başarıya ulaştınca, babası Joseph Kennedy'nin oğluna destek olmak için 30.000 adet kitabı satın aldığını ve bunları Hyannis limanındaki evinde sakladığını iddia edenler bile oldu. Belli bir başarıya ulaştınca 1940 yılının ağustos ayında dördüncü baskısı yapılan kitap, aynı yılın eylül ayında kadar çok satanlar listesine girdi.¹⁶⁷

¹⁶²Lee, **a.g.e.**, s.38-41; Reeves, **a.g.e.**, s.47

¹⁶³Ayrıntılı bilgi için bkz: Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Alkım Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 443-445

¹⁶⁴Lee, **a.g.e.**, s.43,45

¹⁶⁵Past and Present- World Leaders, **a.g.e.**, s.26, Burner, West, **a.g.e.**, s.35-36, Reeves, **a.g.e.**, s.48-50

¹⁶⁶Ayrıntılı bilgi için bkz: John F. Kennedy, **Why England Slept**, Greenwood Publishers, Connecticut, 1981.

¹⁶⁷ Mark White, **Kennedy- A Cultural History of an American Icon**, Bloomsbury Publishing, New York, 2013 s.4-5, Sorenson, **a.g.e.**, s.14, Reeves, **a.g.e.**, s.50.

1940 yılında Harvard Üniversitesi'nden mezun olan Kennedy, Yale Hukuk Okuluna gitmeyi düşünüyordu ancak sağlık problemleri yüzünden bu planından vazgeçti. Bu dönemde ABD hızla II. Dünya Savaşı'na doğru yaklaşırken gençler için orduya yazılmanın, kişisel planların önüne geçtiği bir sürece girilmişti. Eylül ayında sırt rahatsızlığına iyi gelmesi için ılık bir iklimi olan Stanford'a giden Kennedy, burada bulunan Stanford Üniversitesi'nde lisansüstü eğitimine başladı. Stanford'da sadece bir dönem kalan John'un lisansüstü çalışmaları ekonomi üzerine olmasına rağmen siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler daha çok ilgisini çekiyordu. Aynı yıl ailesinin Latin Amerika ülkelerine yaptığı gezilere katılarak Arjantin, Brezilya, Şili, Uruguay, Ekvador, Kolombiya ve Panama'da bulundu.¹⁶⁸ Bu geziyle birlikte John, Avrupa'dan sonra farklı ülkeleri ve kültürleri tanıma fırsatı buldu.

1.3 II. Dünya Savaşı Yılları ve PT-109 Gemisi

1941 yılında Avrupa'nın büyük bir kısmı savaşa dâhil olmuştu.¹⁶⁹ Amerikalıların büyük bir çoğunluğu bu savaşın ülkelerini ilgilendirmediğini ve ABD'nin savaştan uzak durması gerektiğini düşünüyordu. Babasının büyükelçi olduğu yıllarda Avrupa'da olanları yakından gözlemleyen Kennedy ise ABD'nin er ya da geç bu savaşa dâhil olacağını düşünüyordu. O, daha önce de belirtildiği üzere bu konudaki uyarılarını İngiltere'nin yaptığı yanlışları ABD'nin yapmaması yönünde uyarılarda bulunduğu *İngiltere Niçin Uyudu?* kitabında ifade etmişti.¹⁷⁰

ABD, bu savaşa doğru hızla ilerlerken orduya gönüllü katılmak isteyen John F. Kennedy, önce kara sonra ise deniz kuvvetlerine başvurdu fakat sırt rahatsızlığı sebebiyle bu talebi geri çevrildi. Pes etmeyen John, orduya alınmak için kendi yöntemlerini denemeye karar verdi. Beş ay boyunca sırtını güçlendirmek için sıkı bir şekilde çalıştıktan sonra sonunda Deniz Kuvvetleri'ne kabul edildi. Ancak aktif bir

¹⁶⁸Dallek, a.g.e, s.66-68.

¹⁶⁹Ayrıntılı bilgi için bkz: Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, s.123-154.

¹⁷⁰Chandler Whipple, **Lt. John F. Kennedy-Expendable**, Universal Publishing, New York, 1962, s.7, White, a.g.e, s.4.

görev isterken Güney Carolina eyaletinin Charleston şehrinde bulunan 6. Deniz Bölgesi karargâhında subay olarak görevlendirildi.¹⁷¹

Subay olarak masa başı bir görev almaktan memnun olmayan Kennedy, daha aktif bir görev almak için kendisinin ve babasının tüm imkânlarını kullandı. 1942 yılında amacına ulaşan Kennedy, eğitim almak için gönderildiği Devriye Torpil Gemisi Okulunda 6 ay boyunca torpil gemilerini nasıl komuta edeceğini öğrendi. 1943 yılında Güney Pasifik'e yerleşen Japonlara karşı başlatılacak olan operasyonlar için ilk kez San Francisco'nun dışına gönderildi. Rendova Adasına yollanan John'a, komuta etmesi için PT-109 gemisi verildi. Komutasındaki gemide kendisi dışında iki subay ve on asker daha vardı.¹⁷²

1943 yılına kadar Kennedy'nin komutası altındaki PT-109 gemisi, birçok savunma görevini başarıyla yerine getirdi. 2 Ağustos 1943 tarihindeki görevde ise Güney Pasifik yakınlarında Japon kuvvetleri ile çatışmaya girildi. Karanlık yüzünden Kennedy ve mürettebatı üzerlerine gelen Japon gemisini göremedi. Japon gemisinin hızla PT-109 gemisine çarpması ile birlikte gemi ikiye bölündü. Kennedy ve gemiden on kişi geminin parçalarına tutunarak sağ kalmayı başardı fakat mürettebattan bir kişi ağır şekilde yaralandı. Kendisini mürettebatın hayatından sorumlu hisseden Kennedy, yaralıyı ve tüm arkadaşlarını en yakın adaya ulaşana kadar yüzmelerine yardım etti.¹⁷³

Ulaştıkları adada yiyecek ve içecek bulamayan ve yardım gelmesini bekleyen Kennedy ve arkadaşları için zorlu bir bekleyiş başladı. Bu süreçte Kennedy adadaki koşulları da göz önüne alarak yardım bulmak amacıyla, ABD gemilerinin güzergâhı üzerinde olan Ferguson Geçidine yüzmeye karar verdi. Yaklaşık üç saat yüzdükten sonra hedeflediği adaya ulaşan Jack, uzun süre beklemesine rağmen burada hiçbir gemiye rastlamadı ve dönüş yolunda yüzerken akıntıya kapılarak ölüm tehlikesi atlattı.¹⁷⁴ Kennedy ve arkadaşları, bu adada karşılaştıkları yerlilerin yardımı sayesinde yedi günün sonunda kurtuldu.¹⁷⁵ Kennedy'ye bu savaşta kahramanlığından dolayı

¹⁷¹Whipple, **a.g.e.**, s.8.

¹⁷²Lee, **a.g.e.**, s.56-57.

¹⁷³Whipple, **a.g.e.**, s. 110-111, Sandler, **a.g.e.**, s.5.

¹⁷⁴Lee, **a.g.e.**, s.59-65 Adaya döndüğünde çok yorgun olan Jack'in öldüğünü düşünen mürettebat babasına ve eşine verilmek üzere iki mektup bile yazmıştı. Bkz: Whipple, **a.g.e.**, s.113-114.

¹⁷⁵Adada zaman geçtikçe Kennedy ve mürettebatının umutları azalıyordu. Yiyecek bulamıyorlar, yaralının durumu gittikçe kötüleşiyordu. Yardım bulmak ve kurtulmak için bir yol düşünen Kennedy,

Mor Kalp (Purple Heart Medal) ve Donanma ve Deniz Piyadeleri (Navy and Marine Corps Medal) madalyaları verildi.¹⁷⁶ Kennedy bu olaydan sonra ünlü bir yazar olmasının yanı sıra savaşta cesaretini ispatlamış bir kahraman olarak ün kazandı.

Kennedy, bu olaydan sonra ABD'ye geri dönmek yerine donanmada çalışmaya devam etmek istedi. Fakat savaşta kazada sırtı çok ciddi zedelene Kennedy'nin durumu kritikleşince tedavi görmesi zorunlu hale geldi. John ve arkadaşları ABD'ye gönderildikten sonra Kennedy, aylar boyunca iyileşmek için mücadele edecekti.¹⁷⁷ 1944 yılında, doktor kontrolünde iyileşmeye çalışırken ağustos ayında ağabeyi Joseph'in savaşta öldüğü haberi aileye bildirildi. Tüm Kennedy ailesi ve özellikle John Joseph'in ölümünden çok etkilendi. II. Dünya Savaşı'nın aileye getirdiği bir diğer kayıp ise kız kardeşi Kathleen'in kocasının da savaşta ölmesi oldu. Savaştan sonra iyice zayıflayan ve yorgun düşen Kennedy'ye bu savaşın fiziksel ve ruhsal anlamda bıraktığı izler ağır olmuştu.¹⁷⁸

1.4 Politik Hayatı

Savaş, sona doğru yaklaşırken birçok ülkenin yıkımına sebep olmuştu. Kennedy de savaşın etkilerini yakından görmüş ve derinden etkilenmişti. Savaşın yaşattığı acılar, onda kalıcı bir dünya barışına dair fikirlerin oluşmasına da zemin hazırlamıştı. Kennedy artık 28 yaşında cesaretini ispat etmiş bir *savaş kahramanıydı*. Oldukça zengin bir aileye sahip olan Kennedy, buna rağmen savaş sonrasında çalışma hayatına atılmak istiyor ve bunun için planlar yapıyordu.¹⁷⁹ Kennedy daha önceki kitap başarısını da göz önüne alarak gazeteci ya da yazar olmayı düşünüyordu. Nitekim 1945

gemilerin güzergâhına yakın olan Cross Adasına yüzmeye karar verdi. Rose da onunla gelmeye gönüllü oldu. Bu kez Cross Adasına doğru yüzerken adanın yerlilerini görünce işaret diliyle dertlerini anlatmaya çalıştılar. Hem yerlilerden yardım isteyen hem de yiyecek bir şeyler bulan Kennedy ve Rose'un bu seferki çabaları işe yaradı. Kennedy, bıçağı ile Hindistan cevizi kabuğuna Nauru Adasında olduklarını ve 11 kişi sağ olduklarını kazıdı ve adanın yerlilerinden bu mesajı iletmelerini istedi. Sağ oldukları ve yardım bekledikleri adadaki yerlilerin yardımı sayesinde öğrenildi ve yaklaşık yedi günün sonunda kurtuldular. Bkz: Past and Present-World Leaders, **a.g.e.**, s.29.

¹⁷⁶İnam, **a.g.e.**, s.25, Sorenson, **a.g.e.**, s.18.

¹⁷⁷Lee, **a.g.e.**, s.71.

¹⁷⁸Past and Present- World Leaders, **a.g.e.**, s.30; Burner, West, **a.g.e.**, s.42-43. Ağabeyine çok bağlı olan Kennedy, onun anısına yazdığı "*Joe'yu Hatırladığımız Kadarıyla*" (As We Remember Joe) kitabında, ona olan saygısını şu şekilde anlatıyordu: "*Eğer Kennedy ailesinin çocukları şu anda bir yere gelmişse bunu Joseph Kennedy'nin gerçekleştirdiklerine ve onun yolunu örnek almalarına borçludur.*" Bkz: Lee, **a.g.e.**, s.74-75.

¹⁷⁹Lee, **a.g.e.**, s.77.

yılıının Nisan ayında *Chicago Herald Amerikan* gazetesinde muhabir olarak çalışmaya başladı.¹⁸⁰

Kennedy, gazeteci olarak ilk görevinde 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in dünya barışını sağlamak amacıyla topladığı San Francisco Konferansı'nı¹⁸¹ takip etmeye gitti. Bu konferanstaki izlenimlerini anlattığı yazısında, dünya barışı adına konferanstan çok umutlu olmadığını ve tüm dünya güçlerinin uzlaşması halinde bile komünizmin bir karşı blok olacağını iddia etmekteydi. 1945 yılında yine gazeteci olarak İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerine giden Kennedy'nin buradaki gözlemleri onun geleceği konusunda radikal kararlar almasında da etkili olmuştu. Savaştan tam bir yıkımla çıkan Avrupa'da, siyasi ve iktisadi sistemlerde ve insanların düşünce dünyasında çok önemli değişiklikler yaşanmaktaydı. Kennedy, Avrupa'da ve diğer ülkelerde bu derece köklü değişiklikler olurken bir gazeteci olarak sadece bunları aktarmakla kalmayıp bir aktör olarak değişime yön vermeyi hedefliyordu. İşte bu nedenle, Avrupa'dan ABD'ye döndükten sonra gazeteciliği bırakarak politikaya atılmaya karar verdi.¹⁸²

Kennedy, politikaya atılmaya karar verdikten sonra aslında bunun karakteriyle çok da uyuşmadığını ve önüne pek çok zorluğun çıkacağını fark etti.¹⁸³ Fakat siyasete olan merakı ve ağabeyinin politik ideallerini devam ettirme isteği, onu siyasi hayata girme isteğinden vazgeçmesini engelledi. Neticede Kennedy, Boston'dan ABD Kongresi'ne girmek için aday olmaya karar verdi. Kennedy'nin bu kararı, Boston'un politikacıları tarafından tepkiyle karşılandı. Çünkü onlara göre Kennedy, *tecrübesiz, genç* ve hatta *hasta* olduğu için siyasette başarılı olma şansı oldukça düşüktü.¹⁸⁴ Kennedy, söz konusu tepkilere rağmen geri adım atmayarak 1946 yılının Nisan ayında

¹⁸⁰Hugh Brogan, **Profiles in Power-Kennedy**, Longman, United States, 1996, s.226-230, Reeves, **a.g.e**, s. 73-74.

¹⁸¹Konferansla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Armaoğlu, **a.g.e**, s.475-494.

¹⁸² Kennedy'nin politikaya atılması ile ilgili bazı söylentiler de mevcuttur. Bir söylentiye göre Kennedy'nin babası bir gün ağabeyinin ülke adına canını verdiğini ve Kennedy ailesinin politik hayattaki devamlılığını Jack'in devam ettirmesi gerektiğini söyledi. Babası Kennedy'e ailesi olarak her türlü desteği vereceğini vaat etti. Kennedy bu konuşmadan sonra politikaya atılmaya karar verdi. Bkz: Lee, **a.g.e**, s.78-79.

¹⁸³ Kennedy ağabeyinin ölümünden sonra siyasete girmiştir fakat amacı ağabeyi Joseph'in yerini almak veya onunla yarışmak değildi. Amacı, onun ideallerini devam ettirmek ve onun başlattığı yolun devamını getirmektir. Bkz: Sorenson, **a.g.e**, s.15.

¹⁸⁴Lee, **a.g.e**, s.80.

Demokrat Parti'nin 11. Bölgesinden¹⁸⁵ Temsilciler Meclisi üyeliği için adaylığını resmi olarak açıkladı.¹⁸⁶

Kennedy genç ve tecrübesiz olduğu için dezavantajlı olmasına karşın ailesi seçim bölgesinde tanınan ve yıllardır bilinen bir aileydi. Ayrıca *Kennedy* ismi ona İrlanda kökenli seçmenlerin oylarını kazandırabilirdi. Bunun yanında etkili bir seçim kampanyası yürütmek için gerekli ekonomik güç Kennedy ailesinde mevcuttu. Ayrıca Kennedy'nin en önemli avantajı kazanma isteği ve kararlı karakteriydi.¹⁸⁷

Kennedy'nin seçim bölgesinde seçmen profilini daha çok maddi durumu zayıf, kanun kaçağı ve yasalara uymayan insanlar oluşturuyordu. Ancak, bu bölgede Kennedy'nin potansiyel olarak oy alabileceği bölgeler de vardı. Nitekim mezun olduğu Harvard Üniversitesi ve babasının doğduğu Doğu Boston bu bölge içerisinde yer alıyordu. Doğu Boston'da Kennedy ailesi çoğu seçmen tarafından tanınıyor ve toplumun genelinde aileye saygı duyuluyordu. John, seçim bölgesini çok fazla tanımadığı için propagandasını erken başlatmaya karar verdi. Diğer adaylar kampanyalarına başladıklarında John, tüm seçmenlerle görüşmeye ve oy istemeye başlamıştı. Kennedy karşılaştığı engellere rağmen kampanyasını sürdürdü.¹⁸⁸ Jack'in genç kardeşi Bobby, Harvard'tan arkadaşları olan Lem Billings ve ağabeyi Joseph'in yakın arkadaşı olan Timothy Reardon, Kennedy'e seçim çalışmaları sırasında yardım etti.

Birkaç ay içerisinde Kennedy, kampanyasını yürütme konusunda daha çok tecrübe kazandı. İnsanlarla çeşitli ortamlarda bir araya gelerek seçmenlerin taleplerini ve düşüncelerini sabırla dinledi. Ülkedeki problemler ve bölgenin eksikleri ile ilgili

¹⁸⁵Massachusetts eyaleti dâhil olmak üzere Boston'un doğusunda bulunan ve daha çok işçi sınıfının ikamet ettiği bir bölgedir. Bu bölge hem Kennedy'nin büyükbabası HoneyFitz'in Demokrat Parti'den seçildiği hem de diğer büyükbabası Patrick Kennedy'nin herkes tarafından tanındığı bir yerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Bly, **a.g.e.**, s. 75.

¹⁸⁶Past and Present- World Leaders, **a.g.e.**, s. 30, Burner, West, **a.g.e.**, s.47.

¹⁸⁷ Lee, **a.g.e.**, s.81

¹⁸⁸İlk aşamada Demokratlar bölgede önde gidiyordu ancak Kennedy dışında bu bölgede kampanya yürüten dokuz demokrat adayın arasından seçilmeyi. Kampanyasını erken başlattığı için alay edenler, destekçilerinin gittikçe arttığını görünce Kennedy'yi engellemek için başka yollar denemeye başladılar. Hakkında "babası oyları satın alıyor" şeklinde söylentiler çıkararak ona engel olmaya çalıştılar. Washinton'da iyi bir iş karşılığında kampanyasını sona erdirmesi ve çekilmesini teklif edenler bile oldu. Fakat Kennedy eskisinden daha sıkı çalışarak ve tek tek kapıları çalıp insanlarla konuşarak seçim kampanyasına devam etti. Bkz: Lee, **a.g.e.**, s.82-83, **JFKPLM**, Samuel Bornstein Oral History Interview-JFK, JFKOH-SAB-01, 15 Nisan 1977, s.1, e.t: 18.11.2014.

insanların fikirlerini alarak bu sorunların çözümüne yönelik yapacaklarını anlattı. Savaşa katıldığı için yaşadıklarını da onlarla paylaşarak savaşın mağdurlarına yönelik planlarından bahsetti. Zaman geçtikçe kendine olan güveni artan Kennedy, daha profesyonel bir seçim kampanyası yürütmeye başladı.¹⁸⁹

Kennedy'nin başarılı kampanyası sonuç vermiş ve 5 Kasım 1946 tarihinde seçim bölgesinden 26.000'e karşı 69.000 oy ile kongreye seçilmişti. Seçildikten sonra, başarısında savaşta ölen ağabeyi Joseph'in büyük payı olduğunu ve ağabeyinin politikacı olma yolundaki hedefini devam ettirdiğini söyledi. Ayrıca Kennedy, politik başarıyı bireysel değil kolektif bir emeğin ürünü olarak görüyordu. Bu nedenle seçimi kazandığı gün kendinden ziyade başarısında katkısı olanları takdir etmişti. Kennedy ekip çalışmasını hayat tarzı haline getirdi ve bu da siyaset yaşamında bundan sonra sağlayacağı başarılarında etkili olacaktı.¹⁹⁰

29 yaşında ABD kongre üyesi seçilen Kennedy, 3 Ocak 1947 tarihinde yemin ederek görevine başladı. Söylemleriyle insanların güvenini kazanan Kennedy, 1948 ve 1950 seçimlerinden de başarıyla çıkarak tekrar kongre üyesi seçildi. Fakat kongre üyeliğini oldukça pasif bir görev olarak gören Kennedy, politikanın daha ön saflarında yer almak istiyordu. Bu nedenle 1952 yılında senatörlük için adaylığını koymaya karar verdi.¹⁹¹

6 Nisan 1952'de Senatör Henry Cabot Lodge'a karşı senatörlük kampanyasını başlattı.¹⁹² Kampanyasında daha önceki seçimlerde olduğu gibi aile üyelerinin tam desteğini aldı. Kennedy ailesi seçmenlerle bir araya gelmek için her fırsatı değerlendirdi ve başarılı bir seçim kampanyası yürüttü.¹⁹³ Pek çok kişi dönemin ABD Başkanı Eisenhower ile yakınlığından dolayı Kennedy'in rakibi Lodge'un seçileceğini düşünse de Kennedy'nin kampanyası¹⁹⁴ beklenenin de üzerinde bir seçmen kitlesini kazanmasını sağladı. Kennedy, seçim gecesi oylar açıklandığında, 70.000 oy farkla

¹⁸⁹ Lee, **a.g.e.**, s.83.

¹⁹⁰ Brogan, **a.g.e.**, s.226-230; Dallek, **a.g.e.**, s.3; Lee, **a.g.e.**, s.84.

¹⁹¹ William Manchester, **One Brief Shining Moment- Remembering Kennedy**, Little, Brown and Company, Boston-Toronto, 1983, s.56-60.

¹⁹² Past and Present- World Leaders, **a.g.e.**, s.36.

¹⁹³ Lee, **a.g.e.**, s.87, Sorenson, s.37.

¹⁹⁴ Kennedy'nin Senatör adaylığı için kullandığı slogan şu idi: "Massachusetts için daha fazlasını yapabilir." "He can do more for Massachusetts" Bkz: Sorenson, **a.g.e.**, s.13.

kazandı. Kennedy, Washington'a senatör olarak döndü.¹⁹⁵ Oyların yüzde 51,5'ini alan Kennedy, Massachusetts tarihinde senato üyesi seçilen üçüncü Demokrat politikacı olmayı başardı.¹⁹⁶ Kennedy, senatör seçildiği bu tarihten itibaren ABD başkanı olmayı kendisine hedef olarak belirledi.¹⁹⁷

Kennedy, eşi Jacqueline Bouvier ile 1951 yılında *Washington Times* gazetesinde çalışırken bir basın toplantısında tanışmıştı. Jacqueline, kültürü, giyinişi, zekâsı ve güzelliği ile Kennedy'yi etkilemişti. Jacqueline, Kennedy gibi zengin ve elit bir çevreden geliyordu. İyi bir eğitim alan Jacqueline, Kennedy ile tanıştıklarında Sorbonne mezunuydu ve George Washington Üniversitesinden de mezun olmak üzereydi. Kennedy ve Jacqueline, 12 Eylül 1953 tarihinde Newport şehrinin Aziz Mary Kilisesinde evlendi.¹⁹⁸ 27 Kasım 1957 tarihinde ilk çocukları olan Caroline ve üç yıl sonra da babasının ismi verilen oğul John F. Kennedy dünyaya geldi.¹⁹⁹

Çocukluk ve gençlik yıllarında hastalıklardan oldukça mustarip olan Kennedy, siyasi hayatı boyunca da hastalıklarla mücadele etmek zorunda kaldı. Üniversite yıllarındaki sırt rahatsızlığı savaş yıllarında tekrar nüksetti ve 1944'te ameliyat olmasına rağmen tam manasıyla iyileşemedi. Hatta senatörlük için yürüttüğü seçim kampanyası sırasında koltuk değneği kullanmak zorunda kaldı. Rahatsızlığının siyasi kariyerini etkileyeceğini gören Kennedy, oldukça riskli olmasına karşın iki kez daha ameliyat oldu ve aylarca hastanede yatmak zorunda kaldı.²⁰⁰

Hastanede yattığı sırada vaktini değerlendirmek isteyen Kennedy, burada bir kitap yazdı. *Cesaret ve Fazilet Mücadelesi (Profiles in Courage)* adlı bu kitap, ABD tarihinde politik hayatlarında cesaret örneği sergilemiş olan tarihi kişilikleri konu edinmekteydi.²⁰¹ Kısa sürede çok satanlar listesine giren söz konusu kitap,

¹⁹⁵ Lee, **a.g.e.**, s.87-88.

¹⁹⁶Sorenson, **a.g.e.**, s.12.

¹⁹⁷Arthur M. Schlesinger Jr, **Jacqueline Kennedy-Historic Conversation on life with John F. Kennedy**, Hyperion, New York, 1964, s. 3,4.

¹⁹⁸Past and Present- World Leaders, **a.g.e.**, s.38-39; Anderson, **a.g.e.**, s.65.

¹⁹⁹**JFKPLM**, Janet Lee Bouvier Auchincloss Oral History Interview-JFK, JFKOH-JLBA-01, 9 Mayıs 1964, s.8, e.t: 18.11.2014; Mary Barelli Gallagher, **My Life With Jacqueline Kennedy**, Michael Joseph, London, 1970, s.41.

²⁰⁰Sorenson, **a.g.e.**, s.39.

²⁰¹ Burner, West, **a.g.e.**, s.57; Yardımcısı Sorenson, Kennedy'ye kitabını hazırlama sürecinde yardımcı olmuş, ona hastanede olduğu süre içerisinde 200'den fazla kitap, makale, köşe yazısı, kongre kayıtları ve gazeteleri getirmiştir. Kitapta John Quincy Adams, Daniel Webster, Thomas Hart Benton, Sam Houston, Edmund G. Ross, Lucius Quintus Cincinnatus Lamar, George Norris, Robert A. Taft ve bu

Kennedy'ye Pulitzer ödülünü kazandırdı.²⁰² *Fazilet Mücadelesi* kitabı Kennedy'nin bir senatör olarak ününün daha da artmasını sağladı. Kennedy, artık sadece Massachusetts'ten seçilen sıradan bir senatör değil, aynı zamanda savaşta cesaretini ve ruştünü ispatlamış bir *kahraman* ve çok okunan bir yazardı.²⁰³

1956 yılının Haziran ayında başkanlık ve başkan yardımcılığı seçimleri vardı. 1956'da yapılacak başkanlık seçimlerinde Demokratlar başkan yardımcısı olarak Kennedy'yi aday göstermek istiyordu. Kennedy, 1946'dan beri politikada aktifti ve 1952'den beri de senatörlük görevini başarıyla yürüten ve yıldızı parlayan bir siyasetçiydi. Buna rağmen babası Joseph, bu başkan yardımcılığına pek sıcak bakmamıştı. Çünkü o, demokratlar seçimi kaybederse faturanın katolik kimliğine kesilebileceği ve bununda oğlunun yükselmesine engel olabileceği endişesini taşıyordu.²⁰⁴

Başkan aday olarak Demokratların aday Adlai Stevenson ve Cumhuriyetçilerin aday olan ve hâlihazırdaki başkan Eisenhower vardı. Eisenhower seçilirse Kennedy'nin başkan yardımcısı olma şansı yoktu, ancak Stevenson seçilirse bir yardımcıya ihtiyaç duyacaktı. Stevenson'un Kennedy'nin başkan yardımcılığına olumlu baktığını açıklaması üzerine Kennedy adaylığını koydu. Sonuçlar açıklandığında Eisenhower tekrar ABD başkanı seçildi ve Kennedy siyasi yaşamında ilk kez bir politik yarışını kaybetti.²⁰⁵ Bu yenilgi, Kennedy'nin hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştu. İlk siyasi yenilgisini alan Kennedy, siyasi başarısızlığına rağmen artık bütün ülke için ünlü bir siyaset adamı haline geldi. Nitekim bu yenilgiden sonra ülke genelinde pek çok konuşma yapma fırsatı buldu. Kennedy, 1958 Senato seçimlerine çok iyi hazırlanarak yüzde 73,6 gibi rekor bir oranla senatör seçildi. Bu

kişilerin politik cesaretleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu kişiler ülkeleri uğruna kariyerlerini ve hayatlarını riske atmaktan çekinmeyerek maruz kaldıkları iftiralara ve tehditlere rağmen politik hayatlarında cesurca davranmışlardır. Daha detaylı bilgi için bkz: John F. Kennedy, **Profiles In Courage**, Harper Collins Publishers, New York, 2003, s.2; Sorenson, **a.g.e.**, s.67.

²⁰²Kennedy'nin yardımcısı olan Sorenson'a göre hiçbir şey Kennedy'i aldığı bu ödül kadar mutlu etmemişti. Bkz: Sorenson, **a.g.e.**, s.68.

²⁰³Lee, **a.g.e.**, s.94, Reeves, **a.g.e.**, s.141.

²⁰⁴Arthur M. Schlesinher Jr, **A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House**, Houghton Mifflin Company, New York, 2002, s.6.

²⁰⁵Lee, **a.g.e.**, s.96-100, Sorenson, **a.g.e.**, s.80-81

zaferinden sonra, 1960 başkanlık seçimlerinde Demokratların adayı olarak adından sıkça söz edilmeye başlandı.²⁰⁶

²⁰⁶Past and Present-World Leaders, **a.g.e**, s.45-46.

2. BÖLÜM: KENNEDY’NİN ABD BAŞKANLIĞINA GİDEN SÜRECİ VE TÜRK BASINI

2.1 Kennedy’nin Demokratların Başkan Adayı Olması

2.1.1 ABD’de Başkanlık Seçimi

ABD’nin 35. başkanı 8 Kasım 1960 tarihinde yapılacak olan seçimle belirlenecekti.²⁰⁷ Bu süreç, Türk basını tarafından da yakından takip edilmiş, sık sık ABD’de uygulanmakta olan başkanlık sistemi²⁰⁸ ve seçimlerle ilgili kamuoyunu

²⁰⁷Christopher Matthews, **Kennedy-Nixon The Rivalry That Shaped Postwar America**, Touchstone Book, New York, 1997, s.178.

²⁰⁸ABD’de başkanlık sistemi yürütme, yasama ve yargı organlarının kesin ayrılığı üzerine kurulan bir hükümet sistemidir. ABD’de yürütme organını başkan temsil etmektedir. Politik ve bürokratik yapılanmadan oluşan yürütme organının başında tek hâkim güç olarak başkan bulunmaktadır. Başkan ve başkan yardımcısı genel oyla ve iki dereceli bir seçimle seçilir. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır. Başkanlar art arda ancak iki dönem için seçilir. Başkanlık makamı ölüm halinde, istifayla ya da kongrenin cezai yargılama süreci (impeachment) sonunda boşalabilir. Bu durumda başkan yardımcısı kalan süreyi tamamlar. Başkan olabilmek için 35 yaşını doldurmuş olmak, doğumla ABD vatandaşı olmak ve en az on dört yıldır ABD’de ikamet ediyor olmak gerekmektedir. Başkanlık seçimlerinin ilk aşaması eyaletlerde delegelerin seçilmesi yoluyla başkan adaylarının belirlenmesidir. İkinci aşama ise, seçimlerin ikinci seçmenler için oy kullanmalarıdır. Her eyalet Temsilciler Meclisi’yle Senato’daki temsilci sayısına göre ikinci bir seçmen belirler. İkinci seçmenler aday oldukları partinin liderine oy vermek zorundadırlar. Son aşamayı ise ikinci seçmenlerin oylarının kongre’de sayılması oluşturur.

Başkan hem hükümetin hem de devletin başı sayılmaktadır. Seçildiği süre içerisinde siyaseten sorumlu tutulamaz. Sadece istisnai hallerde cezai sorumluluğu söz konusudur. Başkanı cezai sorumluluğu kapsamında Temsilciler Meclisi’nin üçte bir oranındaki milletvekili suçlayabilir. Yargılamayı Senato gerçekleştirir. Senato, başkanı ancak üçte iki oranında oyla suçlu bulabilir. Başkanın Kongre’nin yasama faaliyetleri alanına dâhil olan bazı yetkileri bulunmaktadır. Başkan Kongre’ye yıllık mesajlar göndererek çıkması gereken yasaların yönlendirmesini yapabilir. Kanunların yürütülmesinde yetkili olan başkan, uygulamaya dönük düzenlemeler de yapabilmektedir. Ayrıca başkan, Kongre’nin çıkardığı yasaları veto etme yetkisine de sahiptir. Başkan tarafından geri gönderilen kanunlar Temsilciler Meclisi’nde ve Senato’da ayrı ayrı üçte iki çoğunlukla tekrar kabul edilmeleri gerekir.

Başkanlık sistemi Kongre-başkan ilişkisi bağlamında ele alındığında, başkanın Kongre’ye karşı fiili olarak daha yetkili kılındığı görülmektedir. Başkan yürütme organının en üst amiri olarak üst düzey kamu görevlilerini Senato’nun da onayını alarak atar. Silahlı Kuvvetlere başkomutanlık yapar. Dış politikayı yönlendirir. Başkana yardımcı olan bakanlar kurulu ise, Kongre dışından başkanın atadığı adaylardan oluşur. Bakanların atanmasını da Senato onaylar. Bakanlar, başkana karşı sorumlu olup, onun sekreteri gibi çalışırlar. Bu anlamda başkanın politikalarının belirleyicisi değil, uygulayıcısıdır. Başkanın görev ve yetkilerini etkin olarak kullanabilmesi için ona yakın çalışan çeşitli uzman ve yardımcılardan oluşan bir danışman kadrosu da bulunmaktadır.

ABD’de yüksek yargı organı olan Yüksek Mahkeme (Supreme Court), hayat boyu olarak başkan tarafından tayin edilen, Senato tarafından da onanan dokuz üyeden oluşmaktadır. Üyelerin saygınlığı üst düzeydedir. Saygılıktan kaynaklanan toplumsal meşruiyetinin yarattığı bu gücü diğer ülkelerde görmek olanaksızdır. Yüksek Mahkeme’nin anayasal denetimi, anayasanın günün ihtiyaçlarına göre yorumlanmasını da kapsamaması politik sisteme esneklik kazandırmaktadır. Ancak bu esneklik mahkemenin bir karar alması değil, karara karşı çıkması yoluyla gerçekleşir. Zira Yüksek Mahkeme üyeleri, anayasa yargısının doğası gereği ancak yasaları anayasaya uygunluk açısından denetleyebilirler. Bkz: Bünyamin Bezci, “Demokrasi ve Başkanlık Sistemi”, **Journal of Administrative Sciences**, 2005, C.3, S.2, s. 79-81.

bilgilendirmeye yönelik haberlere ve yorumlara yer verilmişti. Nitekim *Ulus* gazetesinde yer alan bir haberde, ABD'nin seçim sistemi değerlendiriliyor ve ABD'de çift dereceli seçim sistemi uygulandığı, bu nedenle seçmenlerin doğrudan doğruya adaya değil, adayın mensup olduğu partiye oy verdiği ve adayların başkan olabilmesi için en az 269 ikinci seçmenin oyunu alması gerektiği belirtiliyordu.²⁰⁹ Bunun yanı sıra, basında ABD'de Demokrat Parti (Demokratlar) ve Cumhuriyetçi Parti (Cumhuriyetçiler) olarak iki büyük parti bulunduğuna,²¹⁰ bu iki partinin başkanlık için kendilerini temsilen bir aday belirlediğine,²¹¹ başkan olmak için adayların, Amerikan vatandaşı ve 35 yaşında olması gerektiğine yer veriliyordu. Ayrıca, adayların seçimlerden önceki 14 sene içerisinde ABD'de ikamet etmiş olma koşulunu sağlıyor olması gerektiği şeklinde bilgilere vurgu yapılıyordu.²¹² Bununla birlikte, başkanlığa giden süreçte öncelikle, partileri temsil edecek olan başkan adayları, parti kongrelerinde aday adaylarının içerisinde seçimle belirleniyordu.²¹³ ABD başkanlık seçimleri ABD Anayasası'na göre her dört yılda bir kasım ayının ilk pazartesi gününü takip eden salı günü yapılırsa da,²¹⁴ seçim propagandaları ve hazırlık süreci, temmuz ayında parti kongreleri sonucu her iki partiyi temsil edecek başkan adayının seçilmesi ile başlardı.²¹⁵ 8 Kasım 1960'da yapılacak seçime kadar da başkan adayları seçim kampanyalarını yürütecek ve bu sürecin sonunda seçilen aday ABD'nin 35. başkanı olacaktı.²¹⁶

²⁰⁹ “Kennedy'nin Başkanlığı”, *Ulus*, 6 Aralık 1960, s. 2; “Birleşik Amerika'da Başkan Seçimi Nasıl Yapılır”, *Yeniğün*, 12 Ağustos 1960, s.4.

²¹⁰ ABD'de siyasi partilerin oluşum süreci ve 1787'den itibaren iki büyük partinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak bkz: Maisel L. Sandy, **American Political Parties and Elections: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York, 2007, s.28-55.

²¹¹ “Amerika'nın İki Büyük Partisi”, *Akşam*, 7 Kasım 1960.

²¹² “Cumhurreisliği Selahiyetleri”, *Son Havadis*, 8 Kasım 1960, s.5.

²¹³ “Amerika Başkanını Nasıl Seçiyor?”, *Akşam*, 2 Kasım 1960, s.1; Ahmet Şükrü Esmer, “Amerikan Seçimleri”, *Ulus*, 11 Temmuz 1960, s. 3; Kevin J. Coleman, Joseph E. Cantor, Thomas H. Neale, **Presidential Elections in the United States: A Primer**, y.y, 2000, s.7-42.

²¹⁴ Tuğrul Tuna, “Amerika'da Başkan Seçimi”, *Yeniğün*, 4 Kasım 1960. ABD Anayasa metni için bkz: **About America: The Constitution of The United States of America**, World Book, y.y, 2004, s.19-31; http://www.archives.gov/exhibits/charters/charters_of_freedom_zoom_pages/charters_of_freedom_zoom_6.1.1.html. e.t: 01.02.2015

²¹⁵ Nermin Abadan, “Amerikan Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçimi”, *Vatan*, 15 Temmuz 1960, s.2; Howard Penniman, **The American Political Process**, Van Nostrand Company, New Jersey, 1962, s. 98-107.

²¹⁶ “Amerika Başkanını Nasıl Seçiyor?”, *Akşam*, 2 Kasım 1960, s.1; Ahmet Şükrü Esmer, “Amerikan Seçimleri”, *Ulus*, 11 Temmuz 1960, s. 3; ABD tarihinde 1789'dan başlayarak 1908 yılında yapılan tüm başkanlık seçim süreçlerinin aşamaları ile ilgili olarak bkz: Yanek Mieczkowski, **The Routledge Historical Atlas of Presidential Elections**, Routledge, New York, 2001, s.12-83.

ABD siyasi rejimi, iki meclis sistemi,²¹⁷ kuvvetler ayrılığı, Federal Mahkeme ve başbakanlık görevini yürüten bir devlet başkanlığı esasına dayanıyordu.²¹⁸ ABD seçmenleri propaganda sürecinin tamamlanmasından sonra 8 Kasım'da, oy verme usulüne uygun olarak,²¹⁹ özgür iradeleriyle tercih ettikleri partinin adayını destekleyecekti. ABD'de Sosyalist İşçi Partisi, Sosyalist Çalışma Partisi ve diğer küçük partiler bulunsa da, daha önce de belirtildiği üzere seçmenler, Demokratlar ve Cumhuriyetçiler²²⁰ olarak iki büyük ekseninde toplanmıştı. ABD'deki bu iki büyük siyasi parti arasındaki benzerlikler ve farklılıklar *Son Havadis*'te yer alan bir değerlendirmede şu şekilde ifade ediliyordu:

“...Amerikan tarihinde esasları itibarıyla birbirinden çok ayrı mahiyetler taşıyan birçok partiler görülürse de bugün bu şekil değişiklikleri açıkça görmek zordur. En mühim farkların iç meselelerde ortaya çıktığı görülür. Her iki parti de ekonomik istikrar kurmaya ve enflasyonla mücadele etmeye çalışırlar. Dış politikadaki amaçları da birbirine benzer. Hem Demokrat hem de Cumhuriyetçi partiler Birleşmiş Milletleri, dost memleketlere ekonomik ve askeri yardımı ve Milletlerarası İşbirliği'ni sulhun muhafazası yolunda desteklerler...”²²¹

²¹⁷ABD'de yasama organı Temsilciler Meclisi ve Senato olmak üzere iki farklı meclisten oluşan kongredir. Temsilciler Meclisi üyeleri, nüfus yoğunluklarına göre ayrılmış dar bölgelerde çoğunluk esası dâhilinde tek turlu bir seçimle iki yıllığına seçilirler. Temsilciler meclisinin iki yıllık bir süre için seçilmesi, başkanın görev süresinin ortasında çalışabileceği daha uyumlu bir meclis kazanabilme şansını doğurmaktadır. Ancak sürenin kısalığı temsilciler meclisi çalışmalarının etkinleşmesini önlemektedir. Senato'nun üyeleri ise, büyüklüklerine bakılmaksızın eyaletten ikişer üye seçilerek belirlenir. Senato'da küçük eyaletlerin artık temsili azınlıkların haklarının korunması ve federal sistem gereğidir. Senato'nun üyelerinin üçte biri iki yılda bir yenilediğinden, ancak altı yılda senatonun yapısı tamamen değişmektedir. Kongre'nin yetkisi kural koymadır. Yasaların çıkarılması aşamasında meclislerin birbirlerine üstünlükleri yoktur. Bir yasa önerisinin iki mecliste de kabul edilmesi gerekmektedir. Temsilciler Meclisi'nin yasa yapma ve bütçeyi onaylama dışındaki en önemli görevi, başkanlık seçiminde hiçbir adayın mutlak çoğunluğu sağlayamaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Temsilciler Meclisi bu durumda en çok oyu alan üç aday arasından birini başkan seçer. Senato'nun aynı nitelikte ikincil görevi ise, başkanın yaptığı üst düzey atamaları ve antlaşmaları onaylamasıdır. Bkz: Bezci, *a.g.m.*, s. 79-81 ABD'deki iki meclisli yapı için ayrıca bkz: Richard Maidment, Anthony McGrew, **The American Political Process**, Sage Publications, London, 1986, s. 89-97; David McKay, **American Politics and Society**, Blackwell Publishers, Oxford, 1997, s.163-173.

²¹⁸ Nermin Abadan, “*Amerikan Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçimi*”, **Vatan**, 15 Temmuz 1960, s.2.

²¹⁹“*Oy Verme Usulü*”, **Vatan**, 8 Kasım 1960, s.1-5; Nigel Bowles, **Government and Politics of the United States**, Macmillan Press, London, 1998, s. 50-62.

²²⁰ABD'deki iki temel parti olan Cumhuriyetçi Parti (Cumhuriyetçiler) ve Demokratik Parti (Demokratlar) ile ABD'deki siyasi partilerin ortaya çıkışının tarihsel süreci ile ilgili ayrıntılı olarak bkz: Martin Shefter, **Political Parties and The State- The American Historical Experience**, Princeton University Press, New Jersey, 1994, s.4-19.

²²¹ “*Amerikan Seçimleri*”, **Son Havadis**, 23 Ekim 1960, s.5.

Türk basınında, ABD'deki başkanlık sistemine yönelik çeşitli değerlendirmeler de yer almaktaydı. Bu bağlamda *Yenigün* gazetesinde başkanlık sistemi, *dünyanın hiçbir yerinde benzerine rastlanmayan çok acayip bir sistem* olarak nitelendiriliyordu.²²² *Ulus* gazetesinden Ahmet Şükrü Esmer ise ABD'deki iki partili sisteme dair yaptığı değerlendirmede Cumhuriyetçi Partiyi zenginlerin partisi, Demokrat Parti'yi ise daha ziyade fakir kesimin partisi olarak nitelendiriyordu.²²³

2.1.2 Başkan Adaylarının Belirlenmesi ve Kennedy'nin Adaylığı

1956 başkanlık seçimlerinde Demokratların Başkan yardımcısı adayı olan Kennedy, Cumhuriyetçi aday Eisenhower'ın başkan seçilmesi ile politik hayatındaki ilk yenilgisini almıştı. Buna karşın, Kennedy için bu yenilgi bir dönüm noktası olmuştu. Şöyle ki, bu süreçten sonra ABD'de daha fazla tanınan ve 1958 seçimlerinde rekor bir oyla senatör seçilen Kennedy, bu sayede 1960'ta başkanlık seçimleri için adaylığını koymaya karar verdi.²²⁴ Nitekim Kennedy 2 Ocak 1960 tarihinde ABD başkanlığı için aday adaylığını resmi olarak açıkladı.²²⁵ Bu süreç, 3 Ocak 1960 tarihinden itibaren Türk basınına yansımış ve basında Kennedy'nin hayatı, Katolik olması gibi kişisel özelliklerinin yanı sıra dış politika ve SSCB'ye yönelik söylemleri ön plana çıkarılmıştı.²²⁶ Bunun yanı sıra, soğuk savaş atmosferine karşı bir duruş geliştirerek dünyada silahsızlanmanın gerekliliğini vurgulayan Kennedy'nin barışa yönelik söylemleri de Türk basınında vurgulanan konular arasındaydı.²²⁷

Ocak ayından itibaren, aday adayları arasında seçim süreci hız kazanırken, Amerikan kamuoyunda Demokratların en güçlü adayının Kennedy, Cumhuriyetçilerin ise Richard M. Nixon olduğu yönünde bir kanaat oluşmuştu. Nitekim ABD'deki seçim

²²² "Birleşik Amerika'da Başkan Seçimi Nasıl Yapılır", *Yenigün*, 12 Ağustos 1960, s.4.

²²³ Ahmet Şükrü Esmer, "Başkan Kennedy'nin İç Politikası", *Ulus*, 20 Kasım 1960, s.2.

²²⁴ Sorenson, *a.g.e.*, s.80-81; Past and Present- World Leaders, *a.g.e.*, s.45-46.

²²⁵ Reeves, *a.g.e.*, s.157; Sorenson, *a.g.e.*, s.122 ABD Başkanlığı için aday olmaya karar veren Kennedy, seçim kampanyasını erken başlattı. Kennedy'nin, 1959 yılında seçim propagandası kapsamında Nisan ve Ekim aylarında ekibi ile yaptığı toplantılar neticesinde uygulanacak kampanyanın içeriği şekillenmişti. Kennedy'ye yardımcı olan ekipte ailesinden babasının Joseph P. Kennedy, Robert F. Kennedy'nin yanı sıra Stephen Smith, Lou Harris, Larry O'Brien, Kennedy O'Donnell ve Bob Wallace ve yardımcısı Theodore Sorenson vardı. Bkz: Sorenson, *a.g.e.*, s. 113-121; Kennedy'nin yardımcısı Theodore Sorenson anılarında seçim kampanyasının planlanma ve organizasyon süreçlerini ayrıntılı olarak anlatmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sorenson, *a.g.e.*, s. 113-121.

²²⁶ *Ulus*, 26 Kasım 1960, s.1, Nermin Abadan, "Amerikan Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçimi", *Vatan*, 15 Temmuz 1960; "Amerika'nın Başkan Adayı John F. Kennedy", *Yenigün*, 18 Temmuz 1960, s.3.

²²⁷ "Amerika C. Başkanlığı Seçimi İçin Yeni Bir Aday", *Ulus*, 3 Ocak 1960, s.1-5.

çalışmaları neticesinde Türk basınında da, Kennedy ve Nixon'un partileri tarafından başkan adayı olarak gösterilecekleri yönünde değerlendirmeler yapıyordu.²²⁸ Bu çerçevede, Ahmet Şükrü Esmer *Ulus*'taki yazısında, Cumhuriyetçilerin kongresi sonucunda en kuvvetli aday olarak görünen Nixon'un seçileceğini öngörmüştü. Esmer, Nixon'un Eisenhower'ın da desteğini arkasına alarak güçlü bir rakip olarak ortaya çıktığını fakat Cumhuriyetçilerin yıpranma payını da göz önünde bulundurarak Kennedy ve Demokratları daha şanslı gördüğünü ifade ediyordu.²²⁹

Demokratların ve Cumhuriyetçilerin başkan adaylarını belirleyecekleri parti kongreleri de Türk basını tarafından yakından takip edildi.²³⁰ Demokratların başkan adayını belirlemek amacıyla Los Angeles'ta 11-15 Temmuz 1960'ta düzenlediği kongrede, Kennedy'ye Minnoseta Senatörü Hubert Humbrey, Missouri Senatörü Stuart Symington, Adlai Stevenson ve Texas Senatörü Lyndon Johnson rakip olmuştu.²³¹ Demokratların kongresindeki oylama sonucunda, 14 Temmuz'da Kennedy'nin başkan adayı olduğu resmen açıklandı.²³² Başkan adayı seçilen Kennedy

²²⁸ Ahmet Şükrü Esmer, "Amerikan Seçimleri", *Ulus*, 11 Temmuz 1960, s. 3; *Ulus*, 4 Temmuz 1960, s.3; "Zirve Gölgesinde Seçim Mücadelesi", *Ulus*, 21 Ocak 1960, s.2; Coşkun Kırca, "Amerikan Seçimleri", *Vatan*, 30 Temmuz 1960, s.2; "Amerika'da Başkan Seçimi İçin Hazırlık", *Cumhuriyet*, 5 Ocak 1960, s.3.

²²⁹ Ahmet Şükrü Esmer, "Kennedy'nin Adaylığı", *Ulus*, 22 Temmuz 1960, s.3.

²³⁰ "DP Adayları", *Akşam*, 14 Ekim 1960, s.1; Ahmet Şükrü Esmer, "Kennedy'nin Adaylığı", *Ulus*, 22 Temmuz 1960, s. 3; Ahmet Şükrü Esmer, "Amerikan Seçimleri", *Ulus*, 11 Temmuz 1960, s. 3.

²³¹ "Stevenson'un D.P Adayları İçin Düşüncesi", *Ulus*, 4 Ocak 1960, s.4; Ahmet Şükrü Esmer, "Amerikan Seçimlerine Doğru", *Ulus*, 23 Mart 1960, s. 3; "Amerika'da Başkanlık", *Son Havadis*, 9 Kasım 1960

²³¹ Ahmet Şükrü Esmer, "Başkan Kennedy'nin İç Politikası", *Ulus*, 20 Kasım 1960, s.2; "Amerika'da Bugünün Meselesi: Seçimler", *Zafer*, 7 Şubat 1960, s.3.

²³² Temmuz 1960, ilk oylamada Kennedy 845, Johnson 409, Stevenson 79 ve Symington 45 oy alması sonucu, yapılan oylamada Kennedy 1521 oy alarak Başkan adayı seçildi. Bkz: "D. Partinin Başkan Adayı Kennedy", *Yeniğün*, 15 Temmuz 1960, s.3; Dallek, *An Unfinished Life*, s.268.

15 Temmuz 1960 tarihinde *Yeni Sınır*²³³ adlı konuşmasını yaptı.²³⁴ Demokratların başkan adayı olarak Kennedy'nin belirlendiği bu Kongre'de yardımcısı olarak da Lyndon Johnson seçildi.²³⁵ Demokratlardan iki hafta sonra, 25 Temmuz'da yapılan Cumhuriyetçilerin kongresinde ise Nelson Rockefeller'ı geçerek başkan adayı Nixon ve yardımcısı olarak Henry Cabot Lodge seçildi. Böylelikle, Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasında başkanlık için yarış resmi olarak başladı.²³⁶

Kennedy'nin Demokratların başkan adayı seçilmesi Türk kamuoyunda geniş yer buldu.²³⁷ *Ulus* gazetesinden Nermin Abadan, Demokratların kongresini ve sonuçlarını anlattığı yazısında başkan adaylığına ABD tarihindeki en genç adayın seçildiğini, 43 yaşındaki Kennedy'nin Harvard mezunu ve milyoner olduğunu belirtirken seçimi bir koşuya benzeterek Kennedy'nin kazanmasında, *sıkı bir disiplin, teşkilatlanma ve yılmayan bir azmin* rolünü vurguluyordu.²³⁸ *Yeniğün* gazetesi ise Kennedy'nin adaylığı ile partinin yeni bir çehre kazandığını ve Demokratların yenilenmiş, genç ve dinamik bir kadro ile seçmenlerin karşısına çıkacağını ifade

²³³ "Kennedy Amerikalıları Yeni Cepheye Davet Etti.", *Yeniğün*, 17 Temmuz 1960, s.3; *The New Frontier (Yeni Sınır)* olarak adlandırılan bu konuşmayı Kennedy Demokratların 11-15 Temmuz 1960 tarihinde yapılan Kongresi'nde aday seçilince yapmıştır. Söz konusu konuşmada öncelikle kendisini Başkan adayı seçtiği için partisine teşekkür ettikten sonra partisinin ve ülkesinin geleceği için elinden geleni yapacağını vaat etti. Katolik olması ve 1928'de Başkan adayı olan Alfred E. Smith'in kimliğinden dolayı Başkan seçilmemesini göz önünde bulundurarak partisinin risk aldığını belirtirken, halkın ferasetine güvendiğini vurguluyordu. Mezhep farkından dolayı endişe duyan Kennedy, din ile devlet yönetiminin ayrı şeyler olduğuna inandığını açıkladı. Oy verirken, Amerikan halkının tercihini mezhep farklılıklarının etkili olmayacağına yönelik inancını özellikle vurgulayan Kennedy, Eisenhower dönemi icraatlarını ve Cumhuriyetçi aday Nixon'u eleştirdi. Dünyanın ve koşulların değiştiğini ve eski usullerin geride kalmaya başladığını ifade eden Kennedy gelecek adına dinamik ve güçlü bir ABD vaat ediyordu. Dış politika üzerinde özellikle duran Kennedy, ABD'yi tehdit eden komünizm tehdidi üzerinden barış vurgusu yaptı. *Yeni Sınır* politikası ile bilimde ve uzayda ülke olarak ilerlemeyi vaat ederken bu politikanın aynı zamanda savaş ile barış, fakirlik ile refah arasında bir tercih olduğunu öne sürdü. Başkanlık seçiminde iki parti arasındaki yarıştan ziyade ülke olarak ilerleme ve gelişme adına atılacak önemli bir adım olarak nitelendiren Kennedy, seçilmesi durumunda bunların ülke olarak birlikte başarılacağını vaat etti. Bkz: JFKPLM, **Democratic National Convention**, TNC-191-E5-EX, 15 July 1960.

²³⁴ Casey Shaun, **The Making of a Catholic President: Kennedy vs. Nixon 1960**, Oxford University Press, New York, 2009, s.151; Ahmet Şükrü Esmer, "Kennedy'nin adaylığı", *Ulus*, 22 Temmuz 1960, s.3.

²³⁵ Orhan Remzi Yüregir, "O President, Old President", *Yeniğün*, 7 Kasım 1960, s.2.

²³⁶ Lee, a.g.e, s.110; Sorenson, a.g.e, s. 154-162; Patricia Heidotting Conley, **Presidential Mandates: How Elections Shape The National Agenda**, The University of Chicago Press, London, 2001, s. 147; Donald Richard Deskins, Hanes Valton, Sherman C. Puckett, **Presidential Elections, 1789-2008: Country, State and National Mapping of Election Data**, The University of Michigan Press, y.y, 2010, s.417; "Nelson Rockefeller Nixon'a Meydan Okuyor", *Yeniğün*, 27 Temmuz 1960, s.3.

²³⁷ "Kennedy Kazandı", *Akşam*, 15 Temmuz 1960, s. 1; Fred Zusy, "Demokratlar Aday Seçiyor", *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1960, s.3; "D. Partinin Başkan Adayı Kennedy", *Yeniğün*, 15 Temmuz 1960, s.3.

²³⁸ Nermin Abadan, "Amerika'da Demokrat Partinin Seçim Beyanamesi", *Ulus*, 30 Temmuz 1960, s.2.

ediyordu.²³⁹ Yine, *Yenigün* gazetesindeki *Portreler* başlıklı yazıda ise Kennedy'nin azmi, cesareti ve atılganlığı sayesinde DP'nin tecrübeli adaylarını geride bırakması vurgulanıyordu.²⁴⁰

Türk basını tarafından Amerikan seçimleri ve adayların propaganda süreçleri yakından izlenmişti. Bununla birlikte, bu süreçte Kennedy'ye daha fazla ilgi gösterildiği açıkça görülmektedir. Basında, sık sık Kennedy'nin kişisel hayatı, II. Dünya Savaşı yıllarındaki kahramanlığı, siyasi hayatı, dış politika vizyonu, başarıları ve evlilik hayatına yer verilmişti.²⁴¹ Demokratların adayı olarak seçilmesinde Kennedy'nin başarısı ve azmi de vurgulanan konular arasındaydı. Bunun yanı sıra, gazeteler Kennedy'nin halkın sevgisini kazandığı yönünde değerlendirmelere yer veriyordu.²⁴² Cumhuriyetçilerin adayı Nixon ise basındaki değerlendirmelerde, *Eisenhower'ın bir sözcüsü* gibi kaldığı ve tam anlamıyla kendisini ifade edemediği şeklinde yansıtılmıştı.²⁴³ Bu bağlamda, basında Kennedy'ye dair basında bir olumlama olduğu söylenebilir.

2.2 Propaganda Süreci ve Türk Basınına Yansıması

2.2.1 Demokratların Seçim Beyannamesi

Kennedy'nin seçim kampanyası kapsamında ele alınacak konular Demokratların seçim beyannamesini esas alıyordu. Seçim beyannamesinde altı çizilen en önemli konu ise insan hakları idi. Üç kısımdan oluşan söz konusu beyannamenin birinci kısmını milli savunma ve milletlerarası münasebetler, ikinci kısmını insan hakları ve hürriyetler, üçüncü kısmını da ekonomik haklar oluşturuyordu. *Milletlerarası münasebetler* bölümünde, ABD'nin dış politikadaki etkinliğinin yitirmeye başladığı ve bu duruma dış politikada izlenen *çekingan ve kararsız* tavrın sebep olduğu ileri

²³⁹ "D. Partinin Başkan Adayı Kennedy", *Yenigün*, 15 Temmuz 1960, s.3.

²⁴⁰ "Amerika'nın Başkan Adayı John F. Kennedy", *Yenigün*, 18 Temmuz 1960, s.3.

²⁴¹ *Ulus*, 26 Kasım 1960, s.1, Nermin Abadan, "Amerikan Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçimi", *Vatan*, 15 Temmuz 1960; "Amerika'nın Başkan Adayı John F. Kennedy", *Yenigün*, 18 Temmuz 1960, s.3.

²⁴² "35. Başkan Kim Olacak Nixon mu, Kennedy mi?", *Ulus*, 6 Kasım 1960, s. 2-4; Müşerref Hekimoğlu, "Fakir Amerika", *Akşam*, 29 Temmuz 1960, s. 2; "Neden Kennedy", *Yenigün*, 31 Ekim 1960, s.3.

²⁴³ "Amerika'da Heyecan Günü Yaklaşıyor.", *Ulus*, 6 Aralık 1960, s.2; Orhan Remzi Yüregir, "O President, Old President", *Yenigün*, 7 Kasım 1960, s.2.

sürülüyordu. ABD'nin dış politikadaki imajının ancak *cesur, atilgan ve korkmayan, kararlı bir liderlik ile telafi edilebileceği* savunuluyordu.

İkinci bölümde ise zencilere ve toplumun dışlanan diğer kesimlerine geniş haklar vaat ediliyordu. *Bütün Amerikalılara seçim, okul mesken, iş ve amme müesseseleri gibi toplum hayatının her safhasında eşit hak ve faydalanma imkânları yaratma zamanı çoktan gelip çattığı* ve zencilere karşı yapılan haksızlıklara son verileceği ifade ediliyordu. Fakat toplumdaki ayrımcılığa bir son verme iddiası taşıyan söz konusu madde, başta Güneyliler olmak üzere, toplumun bazı kesimleri tarafından tepkiyle karşılandı. Bu duruma karşı Kennedy, Güneylilerin adayı olan ve *sevilen* senatör Johnson'u yardımcısı seçerek bu tepkileri dizginlemeyi başardı.

Söz konusu beyannamenin üçüncü bölümünde ise ekonomik haklar yer alıyordu. Bu bölümde Demokratlar, iktidara geldikleri takdirde herkese faydalı ve verimli iş sağlanacağını, her çiftçiye haysiyetli bir yaşam standardı temin edileceğini, her aileye tatminkâr bir mesken ve her vatandaşa tıbbi tedavi temin etmeye çalışılacağını vaat ediyordu.²⁴⁴

2.2.2 Seçim Kampanyaları ve Propagandalar

Temmuz'da yapılan parti kongreleri ile başkan adayları belirlendikten sonra Demokratların adayı Kennedy ve Nixon arasında başlayan seçim kampanyaları süreci üç aşamadan oluşuyordu. Seçim kampanyalarında, 28 Temmuz-25 Eylül tarihleri arası birinci evreyi, 26 Eylül-21 Ekim ikinci evreyi ve 22 Ekim-7 Kasım ise son evreyi oluşturuyordu.²⁴⁵ Bu seçim kampanyaları sürecinde, basının yanı sıra sözlü ve görsel kitle iletişim araçları da etkili bir biçimde kullanıldı. Bu süreçte, propaganda yöntemlerinden en etkili olanı televizyon aracılığıyla yapılan konuşmalardı.

²⁴⁴ Nermin Abadan, "Amerikan Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçimi", **Vatan**, 15 Temmuz 1960

²⁴⁵ Edmund F. Kallina Jr, **Kennedy V. Nixon The Presidential Election of 1960**, University Press of Florida, Gainesville, 2010, s. 97.

Televizyonun yanı sıra radyo, gazeteler, seçim gezileri, mitingler ve sloganlar²⁴⁶ da seçim sürecinde her iki aday tarafından etkili bir şekilde kullanıldı.²⁴⁷

Radyo ve diğer kitle iletişim araçları yoluyla da propagandalarını yürüten adaylar için en belirleyici ve kapsamı geniş yöntem televizyon olmuştur.²⁴⁸ Çünkü propaganda sürecinde Kennedy ile Nixon arasında yapılan televizyon tartışmaları Amerikan siyasi tarihindeki seçimlerde televizyonun, ilk kez bir propaganda yöntemi olarak kullanılması bakımından önem arz ediyordu. Yaklaşık 70 milyon izleyicinin karşısında liderlerin ilk kez yüz yüze tartışarak propagandasını yürüttüğü bu yeni yöntem, demokrasi anlayışına da bir yenilik getiriyordu.²⁴⁹

Kennedy ile Nixon arasında devam eden seçim mücadelesi, 26 Eylül 1960 tarihinde söz konusu adayların televizyonda karşılıklı tartışması ile en yoğun ve hararetli dönemine girdi. Adaylar, televizyonda halkın karşısında seçim vaatlerini dile getirirken kendilerine yöneltilen sorulara cevap verdi. Televizyon tartışmalarında Kennedy sakin, kendinden emin ve sempatik, Nixon'un ise çekingen ve gergin bir tavır ortaya koymuştu. Dolayısıyla, tartışmaların halkta bıraktığı izlenim Kennedy'nin bir *kahraman*, Nixon'un ise *kaybeden* olduğu yönündeydi.²⁵⁰ Bunun neticesinde, Kennedy, rakibinin kendisine yönelttiği *tecrübesiz* eleştirilerinin aksini ispat ederek televizyon tartışmalarından daha karlı çıkan taraf olmuştur.²⁵¹ Nitekim Kennedy, televizyonda yaptığı konuşmalar yoluyla kitlelere, Cumhuriyetçilerin kendisine yönelttiği *genç ve tecrübesiz* şeklindeki iddiaların aksini gösterme fırsatı bulmuştu.²⁵²

²⁴⁶ Kennedy *The New Frontier*” (*Yeni Sınır*) ve *Let's Get This Country Moving Again* (*Ülkeyi Tekrar Harekete Geçirelim*) sloganıyla değişim ve daha dinamik bir dış politika vaat ediyordu. Bkz: Mieczkowski, **a.g.e.**, s.116. Nixon ise “*Experience Counts*” (*Tecrübe Geçerli*) sloganını kullandı. Bkz: Deskins, Valton, Puckett, **a.g.e.**, s.417-418.

²⁴⁷Larry J. Sabato, Howard R. Ernst, **Encyclopedia of American Political Parties and Elections**, Infobase Publishing, New York, 2007, s.193-194.

²⁴⁸ Manchester, **a.g.e.**, s.117; “*Nixon-Kennedy Televizyonda*”, **Yenigün**, 6 Ekim 1960, s.3.

²⁴⁹ “*Amerika Başkanını Nasıl Seçiyor?*”, **Akşam**, 2 Kasım 1960, s.3; Louis W. Liebovich, **The Press and The Modern Presidency- Myths and Mindsets From Kennedy to Election 2000**, Greenwood Publishing Group, New York, 2001, s. 11.

²⁵⁰Reeves, **a.g.e.**, s.195-196, Mieczkowski, **a.g.e.**, s.115-116.

²⁵¹ Lee, **a.g.e.**, s.113-114; Reeves, **a.g.e.**, s.193-195; Burner, West, **a.g.e.**, s.91.

²⁵²Sorenson, **a.g.e.**, s.195.

Neticede, kamuoyunda, Nixon'a kıyasla Kennedy ile ilgili daha olumlu bir kanaat oluşmaya başlamıştı.²⁵³

Liderlerin televizyon yoluyla yürüttükleri seçim mücadelesi süreci, Türk kamuoyu tarafından da yakından takip edildi.²⁵⁴ Örneğin *Ulus* gazetesinde, Ahmet Şükrü Esmer, televizyonun Amerikan kamuoyunda ortaya çıkan Kennedy'nin *tecrübesiz* olduğu yönündeki algıyı değiştirmek için bir fırsat olduğunu belirterek, televizyon konuşmalarının neticesinin Kennedy için daha avantajlı olduğunu ileri sürüyordu. Çünkü Kennedy, Katolik ve yaşının genç olmasına yönelik yapılan eleştirilere kitlelerin karşısında açıklık getirme fırsatı elde etmişti.²⁵⁵ *Milliyet*'ten Halit Kıvanç ise Kennedy'nin başkan olduktan sonraki bir konuşmasında söylediği, "*ben seçimi televizyonda tartıştığımız gün kazanmıştım*" sözlerini hatırlatarak Kennedy'nin televizyon yoluyla propaganda yürütmede daha başarılı olduğuna dikkat çekmişti.²⁵⁶ Yine Nermin Abadan *Amerika Mektubu* adlı köşesinde, radyo gibi eski usullerin yerini televizyonun aldığına ve hem göze hem kulağa hitap eden bu yeni yöntemin insanlar üzerinde daha etkili olacağına dikkat çekiyordu.²⁵⁷

Türk kamuoyunun dikkatini çeken bir diğer konu gazete, televizyon, radyo, demeçler, mitingler ve konuşmalar ile iki lider arasında devam eden seçim mücadelesinin demokratik niteliği olmuştu. Nitekim *Akşam* gazetesinden Vecihi Ünal, Kennedy ve Nixon arasında yürütülen yarışın söz konusu niteliğine vurgu yapıyordu. Yazar, seçimi kazanan adayın hem ABD'nin hem de dünyanın kaderi açısından önemine vurgu yaparken, ABD seçimleri sonucunda asıl kazananın demokrasi olacağını altını çiziyordu. Her iki liderin de seçim sürecinde, çeşitli platformlarda yaptıkları konuşmalarda kavga etmeden, medeni bir şekilde tartıştıklarını, aynı şekilde halkın da seçime dair fikrini ve tercihini özgürce söyleyebildiğini ifade ediyordu.²⁵⁸

²⁵³ Sabato, Ernst, **a.g.e**, s. 193-194, Mieczkowski, **a.g.e**, s.116; Manchester, **a.g.e**, s.117, Liebovich, **a.g.e**, s. 9-10; John Moore (ed), **Elections A to Z**, Routledge, New York, 2013, s.68-69; Conley, **a.g.e**, s. 149-150.

²⁵⁴, "Nixon-Kennedy Televizyonda", **Yenigün**, 6 Ekim 1960, s.3; "Nixon-Kennedy Seçim Mücadelesi", **Akşam**, 21 Eylül 1960; Hilmi Toros, "Amerikan Seçimleri", **Vatan**, 3 Kasım 1960, s.3.

²⁵⁵ Ahmet Şükrü Esmer, "Amerikan Seçimleri", **Ulus**, 14 Ekim 1960, s.2.

²⁵⁶ Halit Kıvanç, "Şu Garip Amerika", **Milliyet**, 13 Kasım 1960.

²⁵⁷ Nermin Abadan, "Kennedy Nasıl Seçildi", **Vatan**, 21 Temmuz 1960, s.2.

²⁵⁸ Vecihi Ünal, "Kennedy mi, Nixon mu", **Akşam**, 9 Kasım 1960.

2.2.3 Seçim Vaatleri

2.2.3.1 Kennedy'nin Dış Politika Dair Eleştirisi ve Taahhütleri

Kennedy, dış politikaya dair vaatlerinde öncelikle ABD'nin hali hazırdaki dış politikasına karşı eleştirel bir tavır ortaya koydu.²⁵⁹ Nitekim ABD ve dünya kamuoyunda 1957'de SSCB'nin ilk uydusu olan Sputnik'i²⁶⁰ fırlatmasıyla, ABD'nin SSCB'nin gerisinde kalmaya başladığı şeklinde bir kanaat ortaya çıkmıştı.²⁶¹ Bu olaya ek olarak, 1960 yılında U-2²⁶² casus uçağının düşürülmesi gibi olaylarla ABD'nin dış politikadaki saygınlığı, kamuoyu ve halk tarafından sorgulanır hale gelmişti. Eisenhower idaresi döneminde gerçekleşen bu hadiseler insanlara Cumhuriyetçiler döneminde dış politikada ABD'nin eski gücünü yitirdiği izlenimini veriyordu. Kennedy, bu gelişmeler neticesinde dış politika ile ilgili vaatlerini ABD'nin dış politikada kaybettiği saygınlığını yenileme üzerine inşa etti.²⁶³

Kennedy'nin bu dış politikaya yönelik eleştirel tutumu Türk basınına da yansımıştı. Nitekim Kamuran Gürün'e göre Nixon'un kaybetmesinin en önemli

²⁵⁹ "Kennedy Amerika'nın İçinde Bulunduğu Güçlükleri Açıklıyor.", **Son Havadis**, 1 Ekim 1960; Nüzhet Baba, "John F. Kennedy ve Devlet Felsefesi", **Yenigün**, 27 Ocak 1961, s.4.

²⁶⁰ SSCB tarafından 4 Ekim 1957 tarihinde yörüngeye oturtulan ilk uzay aracıdır. Soğuk savaşın rekabet ortamında ABD ile SSCB arasında yaşanan güç mücadelesinde, SSCB bu gelişme ile ABD'ye karşı önemli bir avantaj elde etti. Bu uzay aracı askeri güç ve bilimsel gelişmeler konusunda ABD ile SSCB arasında yaşanan çekişmede bir dönem noktası oldu. Nitekim SSCB'nin uzay konusunda üstünlüğü ele geçirmesi ABD halkını endişeye sevk etti. Dönemin ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower, halkta oluşan ABD'nin SSCB'nin gerisinde kalmaya başladığı yönündeki endişenin önüne geçemedi. Bkz: Robert A. Divine, **The Sputnik Challenge**, Oxford University Press, New York, 1993, s. 204-205.

²⁶¹ Burner, West, **a.g.e.**, s. 66; Diplomat, "Eisenhower Devrinin Sonu", **Yenigün**, 20 Ocak 1961, s.3; "Kennedy: Rusya Bizi Geçti", **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1960, s.3.

²⁶² 1957 yılında SSCB'nin uzaya ilk füzeyi yollayarak stratejik bir üstünlük elde etmesiyle, ABD bu teknoloji ile SSCB tarafında bir saldırıya uğrayabileceğini düşünerek U-2 casus uçaklarını geliştirdi. Bu casus uçakları ile ABD, SSCB'yi uzaktan kontrol etmeyi amaçlıyordu. Bu uçaklar 30.000 metreye kadar çıkabilme ve net resimler çekebilme özelliğine sahipti. Yedi buçuk saat havada kalabilen, 3.000 mil mesafeye kadar uçabilen bu uçaklar, İngiltere, Almanya, Japonya ve Türkiye'deki üslerde bulunuyordu. 1 Mayıs 1960 tarihinde, Adana'daki İncirlik hava üssünden havalanıp Sovyet hava sahasına giren bir U-2 uçağı, motorunun arıza yapması nedeniyle alçalmak zorunda kalınca Sovyet radarlarına yakalandı ve düşürüldü. U-2 uçağının düşürülmesi, ABD ile SSCB arasındaki gerginliğin artmasına sebep olurken, uçağın Türkiye'deki bir üstün hareket etmesi sebebiyle bu hadiseye karışmış bulunuyordu. Pilotun sağ kurtulduğu olay sonucunda, SSCB'nin pilotun ellerinde olduğunu belirten açıklamasından sonra ABD, bu uçağın bir casus uçağı olduğunu açıklamak zorunda kaldı. Bkz: Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, s.135; **Ulus**, 24 Eylül 1960, s.3.

²⁶³ Deskins, Valton, Puckett, **a.g.e.**, s.417; Sorenson, **Kennedy**, s. 216-217; Dallek, **John F. Kennedy**, s.10; "Amerika'da Demokratlar Son Olayları Seçimde Kullanacak", **Vatan**, 24 Mayıs 1960, s.3; "Kennedy, Dünyanın Çok Değiştiğine Dikkati Çekti.", **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1960, s.3.

gerekçesini, Kennedy'nin dönemin dış politikasına yönelik inşa ettiği bu söylemleri oluşturuyordu.²⁶⁴ *Ulus*'a göre Kennedy, ABD'nin Eisenhower idaresinde dış politikada *kararsız ve hantal* bir duruş sergilediğini, SSCB karşısında ABD'nin yetersiz kalmaya başladığını öne sürmüştü. Yine, *Akşam* gazetesinde yer alan bir habere göre Demokratlar, kongrelerinde hazırlattıkları bir propaganda filminde Eisenhower idaresini ve ABD dış politikasını şu şekilde eleştiriyordu:

“...Milletlerarası politikada, Beyaz Sarayı işgal edenlerin beceriksiz tutumu yüzünden Sovyetlerin gerisine düşmüş bulunuyoruz; Feza yarışında büyük bir mesafeye ikinciliğe inmemiz yine mesullerin hatasındandır; teknik endüstri bakımından rakiplerimizle aramızda, harp sonrası devrinin büyük farkı kalmamıştır ve nihayet her bakımdan dünyanın en kudretli devleti olmak vasfımız şüpheye düşmüştür. Sekiz sene zarfında peyderpey kaybettiğimiz bütün avantajlarımıza rağmen bu adam (perdede Nixon'un resmi) geçirdiğimiz devreye 'Hayatımızın en güzel sekiz senesi' diyebilmek cüretini göstermektedir...”²⁶⁵

Yukarıda da belirtildiği üzere Kennedy, ülkenin dış politikasının bir *buhranın eşiğinde* olduğunu ileri sürerken,²⁶⁶ daha dinamik bir dış politika vaat ediyordu. SSCB karşısında ABD'nin gücünü yeniden kazanması ve rakiplerini geçmesi için millet olarak *geleneksel amaçları* doğrultusunda çalışılması gerektiğini ve bu amaçların gerçekleşebilmesi için de, *her ferdin haysiyet ve kabiliyetinin gerçekleşmesini, demokratik hayatın mükemmelleşmesini, herkesin okuyabilmesini, (çürümeye) sürükleyen şartların yoksulluğun, işsizliğin, hastalığın ortadan kaldırılmasını, ekonomik gelişme ve Amerikan kültürünün geliştirilmesini* vurguluyordu.²⁶⁷

Kennedy dış politikaya yönelik vaatlerinde ABD'nin dış politikada zarar gören itibarına dikkat çekiyordu. Kennedy, Amerikan askerlerinin dış ülkelerdeki kötü

²⁶⁴ Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası 1939'dan Günümüze Kadar**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1983, s.268.

²⁶⁵ Sayhan Bilbaşar, “*Senatör John F. Kennedy*”, **Akşam**, 25 Temmuz 1960, s.3.

²⁶⁶ Diplomat, “*Küba Çıkmazı*”, 6 Ocak 1961, **Yenigün**, s.3; “*Küba*”, **Yenigün**, 9 Ocak 1961, s.5; “*Fidel Castro'ya Karşı Kilise*”, **Yenigün**, 12 Ağustos 1960, s.3; Diplomat, “*Laos ve A.B.D*”, **Yenigün**, 4 Ocak 1961, s.3; “*Laos'ta Bir İç Harp Muhtemel Görülüyor*”, **Yenigün**, 12 Ağustos 1960, s.3; “*Laos Karışıklık İçinde*”, **Yenigün**, 28 Eylül 1960, s.3; Coşkun Kırca, “*Laosta Durum*”, **Vatan**, 20 Ağustos 1960, s.3; “*Kongo'da İç Harp Başlayacak*”, **Yenigün**, 6 Eylül 1960, s.3; “*Kongo'da Komünizm Tehlikesi*”, **Yenigün**, 7 Eylül 1960, s.3

²⁶⁷ “*Kennedy Amerika'nın İçinde Bulunduğu Güçlükleri Açıklıyor.*”, **Son Havadis**, 1 Ekim 1960.

davranışları sonucu Amerikalılara karşı olumsuz bir algı oluştuğunu, bu algının neticesinde Amerikalıların *Çirkin Amerikalı* olarak nitelendirildiğini ve ABD'nin dış ülkelerdeki olumlu imajının zedelendiğini ileri sürüyordu. Dolayısıyla Kennedy, dış politikaya dair vaatlerinde bu algıyı kıracağını ve ABD'nin dış ülkelerdeki imajını düzeltereğini iddia ediyordu.²⁶⁸ *Hürriyet*'e göre Kennedy'nin vaatlerinden ABD'nin dış politikaya bakış açısında değişiklik olacağı; barış yanlısı, dinamik ve enerjik bir tutum sergileneceği anlaşıyordu.²⁶⁹ *Son Havadis*'in aktardığı habere göre ise Kennedy'nin dış politikada olumsuz algıyı düzeltmek ve ABD'yi yeniden harekete geçirmek üzerine inşa ettiği bu hedefleri, Demokratların Parti Kongresi'nde şu şekilde ifade ediliyordu:

“...Harp ve harp tehdidi beşeriyetin müşterek düşmanıdır. Mamefih gayemiz, silahlı kamplar içinde, aynı dünyada totaliter ideoloji ile bir arada yaşama hakkına sahip olmak değil, fakat kanun tahtında beşer şekan, hakikat ve adalet gibi evrensel kıymetlerin dünyadaki bütün insanlar için teminat altına alınacağı daimi bir sulhun yaratılmasıdır. Silahlı komünist tecavüzüne bütün azmimiz, enerjimiz ve kaynaklarımızla karşı koymayı taahhüt ederiz. Sahillerimizden uzaktaki milletler ve hükümetler için aşağıdaki hususları yerine getireceğimizi taahhüt ederiz. Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın komünist olmayan memleketleri, sizlerle karşılıklı saygı ve anlayışla dayanan, kabili tatbik ortaklıklar tesis edeceğiz. Askeri yardımın müşterek müdafaa için elzem olduğu yerlerde, bu ihtiyaçların tam manasıyla karşılanmasını sağlayacağız. Fakat güvenlik tedbirlerinin müsaade ettiği nispette süratle, tanklar, traktörler, bombardıman uçakları, buldozerler ve taktik personeli, teknisyenlerle değiştirmeye gayret edeceğiz...”²⁷⁰

Kennedy'nin basında dış politikaya yönelik vaatlerinde öne çıkan bir diğer nokta komünizm karşıtı bir söylem geliştirmesiydi. Örneğin, *Yenigün* gazetesine göre Kennedy, başkan olması durumunda komünizmin ilerleyişini durduracağını ileri sürüyordu.²⁷¹ *Ulus* gazetesinde ise Kennedy tarafından Küba'ya ve diğer Güney

²⁶⁸ Muammer Kaylan, “Türkiye İçin Büyük Bir Fırsat: Amerika'ya Şeker Satabiliriz.”, *Akşam*, 17 Kasım 1960,

²⁶⁹ “Kennedy ve Onun Demokrat İktidarı”, *Hürriyet*, 10 Kasım 1960, s.1; “Amerikan Siyasetinin Ana Hatları Açıklandı”, *Yenigün*, 8 Ocak 1961, s.3.

²⁷⁰ “Demokrat Parti Programında Dış Siyaset”, *Son Havadis*, 12 Kasım 1960, s.3.

²⁷¹ “Kennedy'nin Ezici Şekilde Kazanacağı İddia Ediliyor.”, *Yenigün*, 7 Kasım 1960, s.3.

Amerika ülkelerine komünizmin sızmasını önlemek amacıyla önerilen dört maddelik bir programa yer verilmişti. Bu programda, komünizmin yayılmasının önüne geçmek için Avrupalı müttefiklerle işbirliği yapılması ve daha ciddi iktisadi ve ekonomik tedbirler alınması gerektiği belirtiliyordu. Yine aynı programda, Küba’da komünizm yanlısı olan Castro gibi liderlere karşı propagandaya hız verilerek demokrasiyi artırıcı çalışmalar yapılması ve Küba ve diğer Güney Amerika ülkelerinde komünizmin yayılmasının önüne geçmek için öncelikle komünizmin ortaya çıkmasına sebep olan faktörlerin ortadan kaldırılması öneriliyordu.²⁷² Kennedy’nin kaleme aldığı ve *Son Havadis* gazetesinin aktardığı bir yazıda, onun komünizmle mücadeleye verdiği önem şu şekilde vurgulanıyordu:

“...Bugün Amerikan dış politikasını ölçebilecek en iyi tecrübe, insanlığın hür olma isteğinin tahakkuku için, (komünizm) emperyalizmin meydan okumasına karşı nasıl göğüs gerdiğimizdir. Milletimiz diğer her hangi bir tecrübeden ziyade Asya’nın, Afrika’nın tarafsız milyonları ve Demir Perde gerisindeki, ümitlerini hala kaybetmemiş, hürriyet âşıkları tarafından kritik olarak değerlendirilmelidir. Önümüzdeki gelecek on yılın en zor ve müşkül suali, herhangi bir serbest toplumun elinde hürriyet seçme, fırsatlara ve her çeşit imkânlarla sahip olma imkânı varken, komünizmin tek taraflı sistemini benimseyip, benimsemeyeceğidir...”²⁷³

Dış politikada gerçekçi ve ilkeli bir duruş ortaya koyduğu ileri sürülen Kennedy, ABD dışındaki ülkelerin sorunlarına da ilgi gösteriyordu. *İlkelerine bağlı, barışsever, milliyetçi* fakat aynı zamanda uygarlığı seven ve destekleyen bir kişiliğe sahipti. Gazeteler onun dünyada özgürlüğün ve barışın tahsis edilebilmesi için dış ülkelerle kurulacak ilişkilere önem verdiğini belirtiyordu.²⁷⁴ *Hürriyet* gazetesinin aktardığı yazısında Kennedy, soğuk savaş ortamının kutuplaşmış dünyasında ABD’nin muhatabı olan SSCB’yi savaş ortamını körüklemekle itham ediyor ve SSCB’nin barışa dair samimiysiz bir duruşunun olduğuna dair düşüncelerini şu şekilde dile getiriyordu:

²⁷² “Kennedy Komünizmin Sızmasını Önlemek İçin Bir Plan Hazırladı.”, *Ulus*, 22 Ekim 1960, s.2.

²⁷³ “John Fitzgerald Kennedy Yazıyor”, *Son Havadis*, 11 Kasım 1960, s.3.

²⁷⁴ Nüzhet Baba, “John F. Kennedy ve Devlet Felsefesi”, *Yenigün*, 27 Ocak 1961, s.4; Orhan Karaveli, “Realist Bir Başkan”, *Vatan*, 3 Şubat 1960, s.3; İnam, *a.g.e.*, s.41; Kennedy’nin ilk eğildiği konulardan biri “Hür Dünyanın” güvenlik problemleri olmuştu. Bkz: “Kennedy’nin İlk Problemleri”, 22 Ocak 1961, *Yenigün*, s.3.

“...Soğuk harp, bizim memleketimizde icat olunmamıştır. Bay Kruşçef’in soğuk harbi sona erdirmek husundaki hakiki niyeti ise, sözlerinde değil, füzelerini şakırdattığı, Almanya ve Doğu Avrupa’daki veya Laos üzerine kışkırttığı Kızıl Çin’deki icraatı ile Birleşmiş Milletler ve Cenevre Nükleer Tecrübeler konferanslarına yolladığı adamlarına verdiği direktiflerdedir. Biz büyüklüğümüzü harp içinde değil, sulh içinde göstermek arzusundayız. Biz, silahlarımızın değil, fikirlerimizin kudretini göstermek istiyoruz. İşte onun içindir ki biz, bir yandan hazırlanırken, diğer taraftan da silahlanma için sağlam bir politika ve planlama hazırlamak zorundayız...”²⁷⁵

ABD’nin başkanlık seçimi sonucunda bu ülkenin dış politikasında meydana gelecek muhtemel değişiklikler, Türkiye’yi de yakından ilgilendiriyordu. Bu politika değişikliğinin, Türk-Amerikan ilişkilerine ekonomik yansımaları da olacaktı. Bu nedenle Türk basınının en fazla ilgilendiği konunun *dış ülkelere yapılan yardımlar* meselesi olduğu görülmektedir.²⁷⁶ Bu doğrultuda *Yenigün* gazetesindeki *Diplomat* müstear ismiyle yazılan yazıda, ABD’nin dış ülkelere yaptığı yardımın dünya ekonomisini canlandırdığına, dünya barışına hizmet ettiğine ve *hür dünyaya* katkı sağladığına dikkat çekiliyordu.²⁷⁷ Basında, Cumhuriyetçilerin aday olması dolayısıyla Nixon’un, hâlihazırdaki başkan Eisenhower’ın *az gelişmiş memleketlere yardım* konusundaki uygulamalarını aynı şekilde devam ettireceği öngörülüyordu. Fakat Kennedy’nin dış ülkelere yardım konusunda ne düşündüğünün Türk kamuoyunun başlıca gündem maddesi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Türk kamuoyunda yardımla ilgili yapılan yorumlarda ABD’nin dış politikasının kişilere göre keyfi olarak şekillendirilemeyeceği ve dış politikanın temel çizgisinde bir değişiklik olmayacağı da yapılan yorumlar arasındaydı.²⁷⁸ Kennedy seçilse dahi kamuoyunda, ABD ile SSCB arasındaki soğuk savaşın seçimden sonraki dönemde de devam edeceği yönünde

²⁷⁵ “John Fitzgerald Kennedy Yazıyor”, **Son Havadis**, 11 Kasım 1960, s.3.

²⁷⁶ Türkiye’ye yapılan yardımlar Türk kamuoyunda şu şekilde yer bulmuştu: “Amerika Geçen Sene 5 Milyar Dolar Dış Yardımda Bulundu.”, **Zafer**, 26 Mayıs 1960, s.3; “Amerika’nın Dış Yardımı”, **Zafer**, 22 Nisan 1960, s.3; “Amerika ile 83 Milyon Liralık Yeni Anlaşma”, **Zafer**, 26 Mart 1960, s.1.

²⁷⁷ **Yenigün**, 11 Şubat 1961, s.3.

²⁷⁸ Ahmet Şükrü Esmer, “Kennedy ve Sovyetler Birliği”, **Ulus**, 31 Aralık 1960, s. 3; “Amerika Başkan Seçimleri Yarın- Kennedy mi Nixon mu Kazanacak?”, **Yenigün**, 7 Kasım 1960, s.1; Selami Akpınar , “Kennedy mi Nixon mu?”, **Vatan**, 8 Kasım 1969, s.1-5. Türk kamuoyunda ABD’de yapılacak seçimler neticesinde dış yardım ve Türk-Amerikan ittifakına dair bir endişe mevcuttu. Bu endişenin temeli Türkiye’nin Türk-Amerikan ittifakına verdiği öneme dayandırılabilir. Örnek için bkz: “Türkiye ile Amerika Tam Bir İttifak Halinde Bulunmaktadır.”, **Zafer**, 11 Nisan 1960, s.1; “Amerika, Türkiye ile Beraber Olmaktan Gurur Duymaktadır”, **Zafer**, 1 Mayıs 1960, s.1; “İttifakımız Eskisinden Çok Daha Kuvvetlidir!”, **Zafer**, 5 Mayıs 1960, s.1.

iddialar mevcuttu.²⁷⁹ Demokratların dış ülkelere yapılan yardımlara taraftar oldukları tahmin edilmekle birlikte, Kennedy'nin yardım konusundaki görüşü *Hürriyet* gazetesinde yer alan bir haberde şu şekilde dile getiriliyordu:

“...Demokrat aday, bir kere, bugünkünden daha fazla yardım yapılmasına taraftardır. Ancak bu yardım, sırf Amerika'nın sırtına yükletilmemelidir. Amerika'nın şimdikinden daha fazla vermesi icap etse bile, diğer zengin memleketlerin de, az gelişmiş ekonomileri kalkındırma gayretine önemli nispetlerle katılmaları lazımdır. Mr. Kennedy'ye göre, 'Birleşmiş Milletler, bu yardımın kullanılmasında aktif rol oynamalıdır.' Bundan başka, 'Amerika, yardım alan memleketleri birer müşteri yahut oyu satın alınabilecek birer seçmen değil; fakat daha kuvvetli ve barışçı bir dünya kurma faaliyetinde eşit haklı ortak saymalıdır.' Çünkü Beyaz Sarayın genç adayı, dış yardımı sadece, 'fakir memleketlerin refah ve istiklalini sağlayacak bir vasıta olarak' görmektedir...”²⁸⁰

2.2.3.2 Kennedy'nin İç Politikaya Dair Vaatleri

Başkanlık seçimi propagandaları sürecinde, ABD'nin dış politikasına dair geliştirilen yeni söylemlerin yanı sıra iç politikaya yönelik değişim vaatlerinin de başat rol oynadığı görülmektedir. Bu realitenin farkında olan Kennedy, Eisenhower yönetiminde ekonomideki kötüye gidiş ve sekiz yılın verdiği yıpranmışlığı seçim kampanyasında temel argüman olarak kullandı.²⁸¹ Nitekim Amerikan ekonomisi özellikle son dönemde Avrupa'nın rekabeti sebebiyle durgun bir devreye girmişti. Bu nedenle yardım yapılan ülkelere *Amerikan malı satın alma* şartı konmak zorunda kalınmıştı. Bunun yanı sıra toplumdaki açlık ve işsizlik Amerikan tarihindeki en yüksek rakamlara ulaşmıştı.²⁸² Ekonomik zorluklar ve işsizliğe ilaveten savaş yıllarının tüm ağır koşullarına şahit olan ABD halkı ve özellikle yaşlı nüfus yorgun ve

²⁷⁹ Kasım Yargıcı, “Soğuk Harp Devam Edecek”, *Akşam*, 11 Ekim 1960, s.3.

²⁸⁰ “Mr. Kennedy ve Geri Memleketlere Yardım”, *Hürriyet*, 28 Eylül 1960, s.1.

²⁸¹ Dallek, **John F. Kennedy**, s.10.

²⁸² “Eisenhower Devrinin Sonu”, *Yenigün*, 20 Ocak 1961, s.3; “Kennedy, İktidarın İddia Ettiği Refahı Reddediyor”, *Vatan*, 8 Nisan 1960, s.3 Eisenhower dönemi için ayrıca bkz: Richard H. Rovere, **The Eisenhower Years**, Stratford Press, New York, 1956, s. 88-101; Chester J. Pach, Jr., Elmo Richardson, **The Presidency of Dwight D. Eisenhower**, University Press of Kansas, Kansas, 1991, s.187-210.

umutsuzdu. Bu sebeple bir *değişime* hazır olan Amerikan toplumu için Kennedy'nin yenilik ve dinamizm vaat eden söylemleri toplumda destek bulmaya başlamıştı.²⁸³

Kennedy, etkili bir dış politika için başarılı bir iç politikanın ön koşul olduğunu öne sürmüştü. *Ulus*'un *Newsweek* dergisinden aktardığı haberde, Kennedy'nin iç politikanın önemine ve dış politika ile etkileşim halinde bulunduğuna dair fikirleri şu şekilde yer almıştı:

“...Enerjik bir iç politika gümediğimiz takdirde müessir bir dış politika takip edemeyiz. Dış dünyadaki kudretimiz, bir dereceye kadar ekonomimizi kuvvetlendirir. Hızlandırılmış ekonomik bir gelişme, daha müsait eğitim imkânları, medeni hakların herkese uygulanması ve bütün vatandaşlarımıza doğru dürüst mesken sağlanması gibi iç politika meseleleri uluslararası münasebetlerimize tesir edecektir...”²⁸⁴

Kennedy seçim propagandası sürecinde sosyal konulara ağırlık vermişti. O, eğitim ve konut edindirmede yardımcı olacağını, devlet eliyle sosyal hizmet sağlayacağını ve 65 yaş üstü muhtaç kişilere parasız yardım ve ilaç yardımı yapacağını vaat ediyordu.²⁸⁵ Kennedy, seçimlere bir gün kala Philadelphia'da yaptığı seçim konuşmasında, çalışmak isteyen tüm vatandaşlara iş verileceğini, ırk ayrımı yapılmadan tüm çocuklara eğitim imkânı sağlanacağını, emekli işçilere rahat bir hayat yaşamaları için hak ettiklerinin verileceğini, her aileye ev sahibi olma hakkı tanınacağını, çiftçilere *adil fiyatlar*, *iş adamlarına dürüst kar* ve *işçilere kifayetli ücret temin edileceğini* ve tüm vatandaşların ilmi faaliyetlerden eşit bir şekilde faydalanabileceğini taahhüt ediyordu.²⁸⁶

Kennedy, programının iç sorunlarla ilgili kısmında eğitim alanında yardım, yaşlılara tıbbi bakım, işçilere daha yüksek asgari ücret, ucuz konut, işsizliğe karşı güvence vaat ediyordu. Bu hakların yanı sıra Kennedy'nin vaatleri arasında kişi hakları ve özgürlükleri kapsamında zencilerin ve diğer azınlıkların korunması yer alıyordu.²⁸⁷

²⁸³ “Genç Başkanı Bekleyen İç ve Dış Zorluklar”, *Hürriyet*, 6 Aralık 1960; Liebovich, **a.g.e.**, s.6.

²⁸⁴ “Amerika Cumhurbaşkanı Adayı Nixon'un İç ve Dış Politika Görüşü”, *Ulus*, 27 Ekim 1960, s.4; “Kennedy Mekanizmayı Gençleştiriyor.”, *Hürriyet*, 14 Kasım 1960, s.2.

²⁸⁵ Ahmet Şükrü Esmer, “Başkan Kennedy'nin İç Politikası”, *Ulus*, 20 Kasım 1960, s.2.

²⁸⁶ “Kennedy Seçilirse Tatbik Edeceği Programı Açıkladı.”, *Ulus*, 2 Kasım 1960, s.3.

²⁸⁷ İnam, **a.g.e.**, s.37.

Ulus'ta yer alan bir haberde Kennedy'nin iç politikaya dair vaatlerine şu şekilde yer veriliyordu:

“...İç politikada Kennedy yeni okullar açmak, halkı sıhhi evlere kavuşturmak ve gecekonduyardan kurtarmak amaçlarını güdüyor. Yaşlılar için tıbbi bakım imkânları yaratmak istiyor. Bundan başka sosyal sigorta faydalarını arttırmak ve asgari işçi yevmiyelerini yükseltmek istiyor. Sovyetler Birliğinin meydan okumasına karşı durabilmek üzere, milletin ekonomik gelişme temposunun hızlanmasını şart görüyor...”²⁸⁸

2.2.3.3 Seçim Kampanyasında Kennedy Karşıtlarının Bir Enstrümanı: Mezhep Sorunu

Kennedy'nin Katolik olması nedeniyle ABD seçimlerinde mezhep önemli bir unsur olmuştu.²⁸⁹ 1960 seçimlerine giden süreçte ABD'deki başkanlık seçimlerinde din ve mezhep konusu, toplum içerisinde de yerleşen ve tarihsel altyapısı olan bir konuydu. 1928'de başkan adayı olan Alfred E. Smith'in,²⁹⁰ başkan seçilememesinde Katolik olması büyük rol oynamıştı.²⁹¹ 1946 yılında, Katolik Kilisesinin liderlerinden birinin, “Bu ülkede bir Katolik seçilebilecek derecede güçlü de olsa Amerikan Başkanı olamaz” şeklindeki yorumu bu sorunun toplumda devam ettiğinin bir göstergesiydi. 1960 yılında ABD'de de hala mezhepsel farklılıkları olumsuzluk olarak değerlendiren bir anlayış mevcuttu.²⁹²

Kennedy, seçimlere adaylığını koyarken, Katolik olmasının ve yaşının kendisine engel teşkil edebileceğinin farkındaydı. Alfred E. Smith ve Kennedy Katolik

²⁸⁸ “35. Başkan Kim Olacak? Nixon mu Kennedy mi?”, **Ulus**, 6 Kasım 1960, s.2.

²⁸⁹ Din, ırk, cinsiyet gibi değişkenler seçimlerde önemli bir etken olurken 1960 seçimleriyle mezhepsel farklılıkların politik tercihlere ne kadar etki edeceği merak konusu olmuştu. Bu konuda örnek çalışma ile ilgili ayrıntılı olarak bkz: Jeff Manza, Clem Brooks, “The Religious Factor in U.S. Presidential Elections, 1960-1962”, **American Journal of Sociology**, C. 103, S.1, Temmuz 1997, s. 38-81.

²⁹⁰ Alfred E. Smith'in, 1928 yılında yapılan Başkanlık seçimlerinde kaybetmesinin en önemli nedeni olarak Katolik olması gösterilmişti. 1928 seçimleri ve din meselesinin ileriki yıllarda politik hayatta bir olumsuzluk olarak varlığını göstermesi ile ilgili bkz: Shaun, **a.g.e.**, s. 3-5.

²⁹¹ M. Piri, “Başkanlık Seçiminde Din Meselesi”, **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1960, s.3. 1928'de Al Smith'in seçim kampanyası ve seçilememe sebeplerine ayrıntılı olarak bkz: Thomas J. Carthy, **A Catholic in The White House, Religion, Politics and John F. Kennedy's Presidential Campaign**, Palgrave Macmillan, New York, 2004, s. 28-37.

²⁹² Lee, **a.g.e.**, s.104-105.

olmasına rağmen, Smith'in Katolik kimliği başkan olmasına engel teşkil ederken,²⁹³ Kennedy için engel olmamıştı. Bu durum hem ABD'deki değişen koşullara hem de kullanılan kampanyalardaki farklılığa dayandırılabilir. Smith, seçim kampanyasında Katolik olmasını topluma bir farklılık ve mağduriyet olarak sunarken, Kennedy din meselesini kampanyasında fazla gündeme getirmemişti. Katolik olması dolayısıyla alacağı kararlarda dinin etkili olup olmayacağı yönündeki sorulara gerekli cevapları rahatlıkla veren Kennedy, bu konuyu gündemde tutmamaya gayret göstermişti.²⁹⁴ Kennedy'nin Al Smith'e nazaran din konusundaki farklı tutumunun yanı sıra ailesinin ekonomik gücü önemli bir şans unsuruydu. Ayrıca Kennedy 14 yıllık senato tecrübesi, yazdığı kitapları ve II. Dünya Savaşı'ndaki kahramanlığı ile ülke çapında olumlu bir üne sahipti.²⁹⁵

Kennedy'nin Katolik olması, toplumun bazı kesimleri tarafından önyargıyla karşılandı. Bu nedenle, mezhebinin bir farklılık ve hatta engel olarak algılanmasından dolayı Kennedy, seçim propagandası sürecinde dinle ilgili sorulara maruz kaldı. Kennedy, açıklamalarında, Katolik olmasının toplumun tüm kesimlerine hitap etmede bir engel teşkil etmeyeceğinin sık sık altını çizdi. Nitekim Kennedy 17 Temmuz 1960 tarihinde Demokratların başkan adayı olarak yaptığı ilk konuşmasında başkan olduğunda ABD'yi ilgilendiren tüm meselelerde *bir Amerikalı, bir Demokrat ve her şeyden önce bir insan* olarak davranacağını vaat etti.²⁹⁶ Bunun yanı sıra, Kennedy 1960'ların ABD'sinde vatandaşların mezhep ve din farklılıkları yerine, ülkenin içinde bulunduğu iç ve dış meseleler üzerine düşünmeleri ve komünizm tehdidine karşı kenetlenmeleri gerektiğini vurguladı.²⁹⁷

Kennedy'nin Katolik olması Türk kamuoyunda da işlenen konulardan biri olmuştu. ABD tarihinden yola çıkılarak Katolik olmasının Kennedy için bir dezavantaj olabileceği yönünde değerlendirmeler yapıldı. ABD tarihinde Alfred E. Smith adlı

²⁹³ Alfred E. Smith'in başkan adayı olduğu 1928 seçimleri için daha ayrıntılı olarak bkz: Mieczkowski, **a.g.e.**, s. 94.

²⁹⁴ Burner, West, **a.g.e.**, s.90-91; Sorenson, **Kennedy**, s.108-112; M. Piri, "Başkanlık Seçiminde Din Meselesi", **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1960, s.3.

²⁹⁵ Lee, **a.g.e.**, s.104-105.

²⁹⁶ **Ulus**, 17 Temmuz 1960, s.3, "Kennedy Amerikalıları Yeni Cepheye Davet Edildi.", **Yeni Gün**, 17 Temmuz 1960, s.3; Kennedy katıldığı televizyon programlarında da Katolik olması ile ilgili sorulara Kilise'nin yönlendirmesi ile hareket etmeyeceğini ve bir birey olarak kendi kararlarını kendisi verdiğini beyan etmek zorunda kalmıştı. Bkz: Lee, **a.g.e.**, s.112-113.

²⁹⁷ M. Piri, "Nixon; Kennedy Yarışa Çıktı", **Cumhuriyet**, 19 Eylül 1960, s.3.

Demokrat adayın Katolik olması nedeniyle, seçilememesinin bu duruma örnek teşkil edip etmediği kamuoyu tarafından sorgulanan bir konu olmuştu.²⁹⁸ Kennedy'nin Katolik olmasının aday olmasına engel teşkil edip etmeyeceği Ahmet Şükrü Esmer'in yazısında şu şekilde sorgulanıyordu:

“...Şimdiye kadar gerek New Hampshire ve Wisconsin eyaletlerinde yapılan kurultaya gönderilecek temsilciler seçimleri, gerek halk efkârı yoklamaları, Kennedy'nin en kuvvetli aday olduğunu göstermiştir. Kendisi gençtir, zengindir, dinamiktir, bugün Senatördür, hülâsa Başkanlık için aranan bütün vasıfları haizdir. Fakat Katolik'tir, acaba yıllarca önce Al Smith'in seçilmesine Katolikliği mani olduğunu hatırlayan partiler, Kennedy'yi aday göstermeye cesaret edecekler mi? Ve gösterirlerse, ezici çoğunluğu Protestan olan memlekette seçimi kazanabilir mi? İşte Amerikalıların bugün sordukları sual budur...”²⁹⁹

Türk kamuoyunda Kennedy ile ilgili verilen haberlerin büyük bir çoğunluğunda Katolik olması gündeme getirilmişti.³⁰⁰ *Son Havadis*'te yer alan bir haberde Kennedy'nin kazandığı takdirde ABD'nin ilk katolik başkanı olacağı belirtiliyordu.³⁰¹ *Yenigün* ve *Akşam* gazeteleri ise Amerikan tarihinde şimdiye kadar hiçbir Katolik'in başkan seçilmediğine dikkat çekerek Kennedy'nin Katolik olmasının başkan seçilmesine bir engel teşkil edip etmeyeceğini sorguluyordu.³⁰² *Zafer* gazetesi ise Amerikan halkının çoğunluğunun Protestan olduğunu hatırlatarak, Kennedy'nin Katolik olmasının başkanlığa giden yolda *bir hayli çetin bir handicap* olabileceğini dile getiriyordu.³⁰³ *Yenigün* ise Kennedy'nin Katolik olması dolayısıyla Demokratların *saygıdeğer* ve Protestan bir başkan yardımcısı seçerek bu sorunu aşmaya çalışacağını öngörüyordu.³⁰⁴

²⁹⁸M. Piri, “Başkanlık Seçiminde Din Meselesi”, **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1960, s.3; Ahmet Şükrü Esmer, “Amerikan Seçimlerinde Din Meselesi”, **Ulus**, 24 Eylül 1960, s. 3; M. Piri, “Centilmenlik Yarışı”, **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1960, s.3; Toplumda Katolikliklere karşı olumsuz bir tutum oluşmasının sebepleri ve 17. yüzyıldan itibaren bu sorunun kökenleri için ayrıntılı bkz: Carthy, **a.g.e**, s. 12-27.

²⁹⁹ “Kennedy Amerika'nın İlk Katolik Başkanı”, **Akşam**, 10 Kasım 1960, s.1.

³⁰⁰ Ahmet Şükrü Esmer, “Amerikan Seçimlerinde Din Meselesi”, **Ulus**, 24 Eylül 1960, s. 3; “Amerika'nın Başkan Adayı John F. Kennedy”, **Yenigün**, 18 Temmuz 1960, s.3.

³⁰¹ “8 Kasım Yaklaşıyor.”, **Son Havadis**, 1 Ekim 1960.

³⁰² Sayhan Bilbaşar, “Senatör John F. Kennedy”, **Akşam**, 25 Temmuz 1960, s.3; “Şimdi Sıra Nixon'da”, **Yenigün**, 21 Temmuz 1960, s.3.

³⁰³ “Amerika'da Bugünün Meselesi: Seçimler”, **Zafer**, 7 Şubat 1960, s.3.

³⁰⁴ “D. Partinin Başkan Adayı Kennedy”, **Yenigün**, 15 Temmuz 1960, s.3.

Kennedy'nin Katolik olması toplumun bazı kesimleri tarafından *sorun* olarak algılanmasına rağmen, Kennedy ve Nixon'un ortak çabalarıyla mezhep konusu seçim konuşmalarında geri planda kalmıştı. Çünkü Kennedy ve Nixon seçim kampanyalarında din konusunda tartışmama konusunda anlaşmıştı. İki adayın din konusunu gündeme getirmeme kararı toplum tarafından da olumlu karşılanmıştı. ABD'de bulunan din adamları ve bilginler de dinin seçimlerde malzeme yapılmaması taraftarıydı. Nitekim tanınmış 100 din adamı ve bilgin, ortak bir açıklama yaparak, *dini inançların seçmenlerin oylarına tesir etmesi için yapılacak bütün teşebbüsleri protesto etmişti*. Bu din adamları arasında Yunan, Ortodoks, Roma Katolik Başpiskoposları, Protestanlar, çeşitli dinlere ait kiliselerin başpapazları ve hahamlar bulunuyordu.³⁰⁵ Nitekim din adamlarının çabaları karşılık bulmuş ve din meselesi seçimde gittikçe daha az tartışılan bir konu olmuştu. *Ulus* gazetesinden Ahmet Şükrü Esmer'e göre Katoliklik meselesi her iki parti tarafından ortak bir kararla arka plana itilmişti çünkü Cumhuriyetçiler ve adayları Nixon, din meselesini gündeme getirmeleri durumunda Katolik olan Cumhuriyetçi seçmenleri gücendirecekleri kanaatindeydi.³⁰⁶

Amerikan seçimlerinde başkan adayları, partiler ve toplumun birçok kesimi, din konusunun seçimde bir malzeme olmaması adına çaba göstermişti. Nitekim Kennedy'nin rakipleri bile propaganda sürecinde din konusunu çok fazla gündeme getirmemişti. Fakat Ahmet Şükrü Esmer'e göre dinin seçimlerde istismar edilmesinin önüne geçmek için gösterilen bu çabalar oldukça başarılı olsa da yine de din meselesi kendiliğinden Amerikan seçimlerinde bir gündem maddesi olmuştu. Bazı kesimlerce *Kennedy'nin Katolik olduğu için Papa'ya tabi olacağı ve ABD'yi Papa'nın idare edeceği* yönünde yorumlar dahi yapılmıştı.³⁰⁷

Cumhuriyet gazetesinden M. Piri ise *Dış Politika* adlı köşesinde Kennedy'nin Katolik olmasının bir avantaja dönüşebileceğini iddia ediyordu. Yazara göre, Kennedy'nin Katolik olması dolayısıyla oy kaybedebileceği ihtimalini düşünen liberal düşüncedekiler, bu kayıpları telafi etmek için Kennedy'yi destekleyecekti. Böylelikle

³⁰⁵ “Nixon ve Kennedy Seçim Kampanyasında Dini Mevzu Konuşmayacak.”, **Son Havadis**, 15 Eylül 1960.

³⁰⁶ “Ahmet Şükrü Esmer, “Amerikan Seçimleri”, **Ulus**, 14 Ekim 1960, s.2.

³⁰⁷ Ahmet Şükrü Esmer, “Amerikan Seçimlerinde Din Meselesi”, **Akşam**, 19 Nisan 1960, s.3.

Kennedy Katolik olması nedeniyle kaybedeceği oyları telafi edebilecek ve bu durum lehine dönecekti.³⁰⁸

2.2.3.4 Kennedy'nin ABD'deki Irkçılığa Yönelik Söylemleri

Ayrımcılık, dönemin ABD'sinde ciddi bir sorun teşkil etmekle birlikte toplumsal ve kamusal alanda da görünür olmaya başlamıştı.³⁰⁹ Bu nedenle seçim propagandalarının önemli konularından birini zencilere verilecek haklar teşkil ediyordu. Fakat ABD'nin belli bölgelerinde yaşayan zencilere verilecek haklar meselesi hassas bir konuydu ve zencileri memnun ederken bu duruma karşı olanların tepkisini çekebilirdi. Bu nedenle zencilere verilecek haklar konusunda iki aday da daha temkinli davrandı. Nitekim Güney'de çoğunluk olan siyahlar ile Kuzey'de çoğunluk olan beyazlara yönelik ortak bir söylem geliştirmenin zorluğundan dolayı iki aday da bu konuya çok fazla değinmemeye çalıştı. Çünkü siyahlara özgürlük vaat edilse beyazlar kaybedilebilir, siyahlara hakları verilmezse de onlar gücenebilirdi.³¹⁰

Yukarıda da belirtildiği üzere, iki aday da temkinli davranmasına rağmen, toplumda ayrımcılığa maruz kalan siyahilerin desteğini kazanmak önem teşkil ediyordu. Kennedy beyazları endişeye sevk etmeden siyahilerin oylarını kazanmayı hedefleyen seçim kampanyasını uygulamaya koydu. Öncelikle, güneydeki oyları

³⁰⁸ M. Piri, "Cumhuriyetçilerin Adayı Nixon", **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1960, s.3.

³⁰⁹ 1900'lerden önce siyahiler daha çok kırsalda ve toplu bir şekilde yaşadıkları için ayrımcılığa maruz kalmıyordu. 1870 yılında bile kırsal nüfusun yüzde 80'ini siyahiler oluşturuyordu. Fakat 1900'lerden itibaren siyahilerin neredeyse yarısından fazlası kırsaldan büyük şehirlere yerleşerek toplumsal hayatta daha görünür olmaya başladı. Göç ve endüstrileşme gibi diğer dinamiklerin de etkisiyle siyahiler, toplumsal hayatın pek çok sahasında ayrımcılıkla karşılaşmaya başlayınca büyük şehirlerde gettolar halinde yaşamaya başladı. Siyahilere uygulanan bu ayrımcılık büreysellikten çıkıp kolektif bir ayrımcılığa dönüşerek pek çok sahada etkisini hissettirmeye başladı. Yasalarla da düzenlenerek meşru bir zemin bulan ayrımcılık sonucunda, siyahilerin beyazlarla aynı okula, restorana ve daha pek çok yere gitmesi, hatta otobüste yan yana bile oturması bile yasaklanmıştı. 1955 yılında Martin Luther King'in başlattığı sivil direnişin karşılık bulmasına kadar siyahilere uygulanan bu ayrımcılık devam etti. Siyahilerin lideri King'in halkın ve Kennedy gibi dönemin liderlerinin desteğini arkasına alması bu direnişinin başarılı olmasında önemli bir unsur oldu. Bu direnişin sonucunda 1964 yılında çıkarılan Yurttaş Hakları Kanunu ile siyahılara yapılan ayrımcılık son bulmuş ve siyahlarla beyazların eşit olduğu yasalarla teyit edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Douglas S. Massey, Nancy A. Denton, **American Apartheid Segregation and the Making of the Underclass**, Harvard University Press, Cambridge, 1993, s.1-17.

³¹⁰ Lee, **a.g.e.**, s.106-107; İki aday da zencileri kazanmak isterken beyazların oylarını kaçırmak istemiyordu. ABD'nin güney bölgeleri genelde Demokratları destekliyordu ve bu eyaletlerde beyazlar çoğunlukta idi, bu nedenle iki adayın da zencilere dair vaatlerinde ölçülü davranması gerekiyordu. Bkz: Ahmet Şükrü Esmer, "Amerika Seçimlerinde Renk", **Ulus**, 4 Kasım 1960, s.3.

kazanmak amacıyla Johnson'u yardımcısı olarak seçti.³¹¹ Bunun yanı sıra siyahilerin lideri konumunda olan Martin Luther King'in³¹² desteğini kazanması, halkta zenci ve azınlık unsurlara verilecek özgürlüklere olumlu baktığı izlenimi bıraktı.³¹³ Nitekim Kennedy, bu kampanyasında başarılı olarak 1960 seçimlerinde Katolik, Yahudi, zenci ve diğer azınlıkların oylarının büyük bir çoğunluğunu kazanacaktı.³¹⁴

2.3 Nixon ve Kennedy'nin Seçim Sürecinin Karşılaştırılması

ABD'nin başkanlık seçim sürecini yakından takip eden Türk basını, her iki adayı tanıtmaya yönelik haber ve makalelere de yer vermişti. Bu doğrultuda başkan adaylarının aileleri ve eğitim hayatlarına dair bilgiler de Türk kamuoyuyla paylaşılmıştı. Örneğin, *Ulus*'ta yer alan *Nixon mu, Kennedy mi* başlıklı yazıda Kennedy ve Nixon şu şekilde anlatılıyordu:

"...Kennedy bütün ömrü boyunca daima kendini daha iyi bir şekilde yetiştirmek amacını gütmüştür. İrlanda asıllı babası Joe Kennedy de ona daima bu yolda telkin yapmıştır. Oğlunu Princeton ve Harvard gibi en büyük Amerikan Üniversitelerinde okutmuştur. Bir yaz da, sosyalist profesör Harold Laski'nin yanında yetişmek üzere, meşhur Londra Ekonomi Okuluna yollamıştır. Jack Kennedy, babasının Amerika'nın Londra Büyükelçiliği esnasında onunla Dünya Savaşı tehlikesinin belirlediği Avrupa ülkelerini dolaşmış ve o zaman edindiği intibalar üzerine 'İngiltere niçin uyudu?' başlıklı bir eser yayınlamıştır..."

"...1913 de fakir bir bakkalın oğlu olarak Kaliforniya'da dünyaya gelen Nixon, çok ağır hayat şartları içinde yetişmiş, tahsil edebilmek için çalışmak zorunda kalmış, bir yandan da annesine ev işlerinde yardım etmiş, babasının bakkaliyesinde her türlü iş yapmıştır. Mektepte çalışkan, sakin, itaatli ve iyi bir talebe olarak tanınmıştı. En çok tarihe meraklı idi ve tarihî adamlar içinde en çok Abraham Lincoln'ü severdi. Bir yandan İkinci Dünya Savaşına Nixon teğmen olarak katılmış ve Güney Pasifik'te

³¹¹Reeves, **a.g.e.**, s.208.

³¹²Siyahların lideri olan Martin Luther King ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Jean Darby, **Martin Luther King, Jr.**, Lerner Publications Company, Minneapolis, 1990, s. 57-89, John J. Ansbro, **Martin Luther King, Jr.**, Madison Books, New York, 2000, s. 211-230.

³¹³Harry Golden, **Mr. Kennedy and The Negroes**, Fawcett Publications, New York, 1964, s. 1-45; Sorenson, **a.g.e.**, s.215-216; Adam Fairclough, **Martin Luther King, Jr.**, The University of Georgia Press, London, 1995, s.59-60.

³¹⁴Carthy, **a.g.e.**, s. 116; Kennedy'nin zencilere verilecek insan hakları, eğitim, oy kullanma hakkı, işsizlik, yer istihdamı ve diğer tüm haklarla ilgili konuşmaları için bkz: Golden, **a.g.e.**, s.199-230.

hizmet görmüştür. Amerikan Cumhurbaşkanı yardımcısı ve Amerikan Cumhurbaşkanı adayı Richard Nixon 8 yıldan beri Eisenhower'ın gölgesi olarak vazife görmüş ve bu sayede devlet idare işlerinde geniş bir tecrübe kazanmışsa da, bu sebeple şahsi görüşlerini açık olarak belirtememiş, daima Eisenhower'ın bir sözcüsü rolünde kalmıştır. Bununla beraber, iç politikada farklı görüşlere sahip olduğunu gizlememiştir. Eisenhower'ın dış politikası ise Nixon tarafından tamamıyla desteklenmektedir... ”³¹⁵

Türk kamuoyunda, seçim sürecine yer verilirken, yürüttükleri kampanyaları kriter alınarak iki adayın seçim mücadelesi sık sık kıyas konusu olmuştu.³¹⁶ Her iki adayın da seçim mücadelesinde iç politika ve dış politikaya dair konular önem kazanıyordu. Nixon dış politikada Kennedy'ye göre daha tecrübeli olduğunu ve bu konuda bir üstünlüğü olduğunu düşünerek öncelikle dış politikayı öne çıkarmaya çalışmıştı. Ancak, iki adayın dış politikaya dair vaatlerinde ciddi bir görüş ayrılığının bulunmadığı anlaşılıyordu. Şöyle ki, iki aday da ABD'nin dış ülkelere yaptığı yardımın devam etmesi hatta arttırılmasından yanaydı. Yine her iki aday da ABD'nin prestijini ve gücünü arttırmanın yanı sıra barış yanlısı bir dış politika vaat ediyordu.³¹⁷ Senatör Kennedy ve Başkan Yardımcısı Richard Nixon, televizyonda ve karşı karşıya gelerek seçim vaatlerini anlattıkları diğer platformlarda, SSCB'ye yönelik izlenecek dış politika ve söylemler konusunda pek çok konuda görüş birliği içerisindeydi.³¹⁸

İki adayın dış politikaya dair söylemlerindeki temel farklılık hâlihazırdaki Eisenhower idaresinin dış politikasına yönelik tutumlarıydı. Kennedy, ABD'nin prestijinin Eisenhower iktidarı sırasında düştüğünü ve bugün de en düşük noktasında bulunduğunu iddia ederken, Nixon ise ABD'nin dış politikadaki prestijinin en yüksek seviyede bulunduğunu ileri sürüyordu. Diğer bir deyişle, dış politikadaki bu gelişmeleri dikkate alarak ABD'nin itibarını yenilemeyi vaat eden Kennedy'ye karşı Nixon, başkan yardımcısı olarak ABD'nin hâlihazırdaki politikasını savunmak

³¹⁵ “35. Başkan Kim Olacak? Nixon mu Kennedy mi?”, **Ulus**, 6 Kasım 1960, s.2.

³¹⁶ Tuğrul Tuna, “Amerikan Başkan Adaylarının Karakterlerinin Mukayesesi”, **Yenigün**, 7 Kasım 1960, s.5; “Kennedy Başkanlığı Nasıl Kazandı”, **Yenigün**, 11 Kasım 1960, s.4; “35. Başkan Kim Olacak? Nixon mu Kennedy mi?”, **Ulus**, 6 Kasım 1960, s.2; Nermin Abadan, “Büyük Mücadeleye Hazırlık”, **Vatan**, 19 Ağustos 1960, s.2; M. Piri, “Kennedy Hamleler Yapıyor”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1960, s.3.

³¹⁷ Ahmet Şükrü Esmer, “Amerikan Seçimleri ve Amerika'nın Dış Politikası”, **Ulus**, 31 Ekim 1960, s. 3.

³¹⁸ “Sovyet Siyaseti Konusunda Nixon-Kennedy Anlaşması”, **Ulus**, 9 Ekim 1960, s.2.

durumunda kalıyordu.³¹⁹ Kennedy'yi bu konuda öne geçiren ise Eisenhower idaresinin hazırladığı dünya çapında yapılan araştırmalar sonucunda SSCB'nin ABD'den daha güçlü görüldüğüne dair bulduğu rapor olmuştu. Dış politikaya yönelik eleştirilerini kanıtlar nitelikte olan bu raporu, Kennedy seçim konuşmalarında kullanmıştı.³²⁰ Dolayısıyla Kennedy, dış politikaya yönelik konuşmalarda Eisenhower idaresi³²¹ üzerinden hâlihazırdaki dış politikayı eleştirerek Nixon'a nazaran daha avantajlı bir konum elde etmiş oluyordu.

Nixon'un seçim kampanyasındaki en büyük avantajlarından biri, dönemin ABD Başkanı olan Eisenhower'ın, yardımcısının kampanyasına destek vermesiydi.³²² Yardımcısı Nixon'un, kendisinden sonra başkan olmasını isteyen Eisenhower, seçimler yaklaştıkça bu desteğini arttırdı. Kamuoyunda yapılan anketler, mitingler, beyanatlar ve televizyon konuşmaları neticesinde Kennedy'nin şansının daha yüksek olduğu yönünde bir kanaat oluşması üzerine Eisenhower, 3 Kasım'da yapılacak başkanlık seçimlerine altı gün kala Nixon ile birlikte mitinglere katılacağını ve Nixon'un seçim kampanyasına hız verileceğini ilan etti.³²³ Seçimler yaklaştıkça Nixon'un kampanyasına destek kapsamında toplantı, konuşma ve mitinglere hız veren Eisenhower, televizyonda ve mitinglerde yaptığı konuşmalarda halkı yardımcısı Nixon'a oy vermeye davet ediyordu.³²⁴ Bu desteğinin yanı sıra Eisenhower, televizyon programlarında meseleleri karşılıklı tartışmanın Kennedy'ye yarayacağını öngörerek Nixon'u bu konuda uyarmıştı.³²⁵

Daha öncede belirtildiği üzere, iki aday için de dış politika seçim kampanyasının en önemli bölümünü teşkil ediyordu. Nitekim iki adayında söylemlerinin büyük bir bölümünü dış politikaya dair vaatler oluşturduğu için,³²⁶ iki lider bu söylemleri üzerinden kıyasa tabi tutuldu. *Yenigün* gazetesinin, *Dışta Durum*

³¹⁹Deskins, Valton, Puckett, **a.g.e.**, s.417; Sorenson, **Kennedy**, s. 216-217; "Amerika'da Demokratlar Son Olayları Seçimde Kullanacak", **Vatan**, 24 Mayıs 1960, s.3.

³²⁰Ahmet Şükrü Esmer, "Amerikan Seçimleri ve Amerika'nın Dış Politikası", **Ulus**, 31 Ekim 1960, s. 3; "Nixon-Kennedy Mücadelesi", **Yenigün**, 5 Kasım 1960, s.3; "Nixon-Kennedy Mücadelesi", **Yenigün**, 5 Kasım 1960, s.3.

³²¹ Kennedy'den önce 1952'den 1960'a kadar başkanlık görevini yürüten Eisenhower dönemi icraatları için bkz: Gary A. Donaldson, **The First Modern Campaign- Kennedy, Nixon and The Elections of 1960**, Rowman and Littlefield Publishers, Maryland, 2007, s.5-35.

³²² "Eisenhower'ın Son Turu", **Zafer**, 20 Nisan 1960, s.3.

³²³ "Eisenhower Nixon İçin Harekete Geçiyor.", **Ulus**, 25 Ekim 1960, s. 3; M. Piri, "Kennedy Hamleler Yapıyor", **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1960, s.3.

³²⁴ "Amerika'da Seçim Kampanyası Hızlandı.", **Ulus**, 3 Kasım 1960, s. 3.

³²⁵ "Amerikan Seçimleri", **Ulus**, 5 Kasım 1960, s.4.

³²⁶ Conley, **a.g.e.**, s. 148.

köşesindeki yorumda, Kennedy'nin Nixon'a kıyasla dış politikada daha temkinli ve Amerikan çıkarlarını gözetilen bir tavır ortaya koyduğu ifade ediliyordu. Ayrıca, Kennedy'nin kazanmasının Doğu-Batı münasebetlerine yeni bir çehre kazandıracağı iddia ediliyordu.³²⁷ *Akşam* gazetesinde yer alan *Kennedy mi, Nixon mu* başlıklı yazıda iki adayın dış politikadaki ifadelerine yer verilmişti. Kennedy'nin dış politikadaki amacını “...Gayemiz, dünyada yalnız demokratik cemiyetin bütünlüğünü muhafaza etmek değil, fakat aynı zamanda Hürriyet mefkumu ile hukuk anlayışının gelişmesine yardım etmektir. Bunlar adil ve devamlı bir sulhun temelidirler. Bütün dünyadaki az gelişmiş memleketlerin iktisaden gelişmesine çalışmalıyız. Afrika milletlerine karşı mesuliyetimiz vardır. Onlara muhtaç oldukları dostluk ve yardım için Moskova'ya başvurmalarına lüzum olmadığını kendilerine anlatmalıyız...” sözleri yansıtırken, Nixon'un dış politikaya dair düşüncelerine şu şekilde yer veriliyordu:

“...Amerikan ihtilali bütün dünya milletleri bağımsızlığa, hürriyete ve sulha kavuşuncaya kadar devam edecektir. Yalnız Komünizmi yıkmakla kalmamalı aynı zamanda zaferi de elde edebilmelidir. Latin Amerika'daki dostlara daha yakın olmalıyız. Afrika Milletleri haklı olarak bizden yardım beklemektedir. Önümüzdeki yıllarda dış siyasette daha programlı olmalıyız. Evvela milletlerin bağımsızlıkları ve bunların diğer milletler ile aynı haklara sahip olduklarının kabul edilmesi, saniyen iktisadi kalkınma ve üçüncü olarak Hürriyet. Diğer milletlere yardımı bu memleketlerin dostluğunu satın almak için yapmıyoruz, Onları bağımsızlıklarını muhafaza edebilmek için iktisadi ve siyasi bir seviyeye ulaştırmaya çalışıyoruz...”³²⁸

Seçim kampanyaları sürecinde, her iki aday da çok yoğun bir tempoda çalışarak propagandasını yürüttü. Nixon ABD'nin pek çok şehrini dolaşırken, Kennedy ise büyük şehirlere yoğunlaşmış, güneydeki oyları yardımcısı Johnson'a bırakmayı tercih etti. Her iki aday da 1948 seçimlerinde kongre üyesi seçilmesi dolayısıyla siyasi tecrübe bakımından eşit gibi görünmekteydi. Fakat Nixon seçim konuşmalarında Kennedy'nin çok genç ve tecrübesiz olduğuna vurgu yaparken, Kennedy aynı tarihte kongre üyesi seçilmelerini ve politik hayatta aynı tecrübeye sahip

³²⁷ “Neden Kennedy?”, **Yeni Gün**, 31 Ekim 1960, s.3.

³²⁸ “Kennedy mi, Nixon mu?”, **Akşam**, 4 Kasım 1960, s.3.

olmalarını hatırlatarak karşılık veriyordu. Kennedy ise Nixon'u Eisenhower dönemi icraatları üzerinden eleştiriyordu.³²⁹

ABD'de 8 Kasım 1960 tarihinde yapılacak olan başkanlık seçimleri öncesindeki son konuşmalarında Nixon, "...*Peyk memleketlerinden her birinin partiyi veya hükümeti temsil eden bir şahıs seçmelerini ve bu şahısların 1961 yılında resmi davetli sıfatı ile Amerika'ya gelmelerini teklif ediyorum. Bu ziyaretçilere Komünist sistemin üstünlüğü hakkında ileri sürecekleri delillerin Amerikan halkı tarafından nezaketle dinleneceği hususunda teminat veriyorum...*" ifadelerini kullanırken Kennedy hâlihazırdaki Sovyet politikasını şu şekilde eleştiriyordu:

"...*Amerika'nın dış siyaseti uzun müddet Moskova'nın eteğinde kalmıştır. Büyük teşebbüslere girişeceği yerde Rusların aldıkları tedbirlere tepki göstermekle iktifa etmişlerdir...*"³³⁰

Nixon ve Kennedy'nin seçim kampanyasının ortak noktalarından biri kadınların seçimde oynadığı roldü. 8 Kasım 1960'ta yapılacak başkanlık seçimlerinde oy kullanacak seçmenler arasına kadın seçmenlerin sayısı erkek seçmenlerden 3.400.000 fazlaydı. Bu nedenle, iki parti adayı da kampanyaları sırasında kadınların oyunu kazanmak için gayret sarf etti. Cumhuriyetçi Parti adayı Nixon kadınların oyunun önemini, "1960 seçimlerinde neticeyi tayin edecek rey kadınların reyi olacaktır." şeklindeki ifadesiyle vurgulamıştı. Kennedy de kadın seçmenlerin önemini farkındaydı ve oylarını kazanmak için ciddi anlamda çalıştı. İki parti de kadınlara yönelik seçim çalışmalarını yürütmesi için bir kadın başkan seçtiler. Bu *kadın kolu* faaliyetlerini yürütme işini Demokratlar Margaret Price'a verirken, Cumhuriyetçiler Clare B. Williams'a vermeyi tercih etti. Seçilen kadınlar, *kadın kolu* faaliyetleri kapsamında tek tek kapıları çalarak oy isteme, para toplama ve bunun gibi başka seçim faaliyetlerini yürüttü.³³¹

Kennedy ile Nixon'un başkanlık mücadelesinde, Kennedy'nin önde olduğu tahmin edilmesine rağmen aradaki fark çok azdı. Kennedy'yi Nixon'dan farklı kılan ve az farkla da olsa öne geçiren temel unsur, seçim kampanyası kapsamında

³²⁹Deskins, Valton, Puckett, **a.g.e.**, s.417-418; Lee, **a.g.e.**, s.104-105.

³³⁰ "Amerika'da C. Başkanı Seçimi Bugün Yapılıyor", **Ulus**, 8 Kasım 1960, s. 1.

³³¹ "Amerikan Seçimlerinde Kadınlar Büyük Rol Oynuyor", **Akşam**, 5 Kasım 1960, s.3; Nüzhet Baba, "Seçimlerde Amerikan Kadınının Rolü", **Cumhuriyet**, 23 Kasım 1960, s.2.

televizyon, radyo ve diğer platformlarda yaptığı konuşmalarında, halkta iletişim kurabilen, sempatik ve kendinden emin bir izlenim bırakmasıydı.³³² Bu faktörün yanı sıra, Nixon kampanyasında sadece Eisenhower'ın desteğine güvenirken, Kennedy tüm parti teşkilatının desteğini arkasına almıştı.³³³ Bunlara ilaveten, Kennedy'nin kazanmasında seçim yılında Eisenhower döneminde duraksayan ekonomik koşullar, toplumda oluşan ABD'nin SSCB'nin gerisinde kalmaya başladığına yönelik kaygı, Kennedy'nin kişisel karizması, seçim kampanyasında yaptığı konuşmalarındaki başarısı, Nixon'un televizyon tartışmalarındaki sert tutumu, Kennedy'nin başkan yardımcısı Johnson'un güneydeki oyları kazanmadaki yardımı ve siyahiler ile diğer azınlık grupların büyük bir çoğunluğunun Kennedy'yi desteklemesi de önemli bir unsur olmuştu.³³⁴

Seçim yaklaştıkça iki aday arasında hızlanan mücadele, Türk kamuoyunda da geniş yer bulmuştu. *Akşam*'a göre iki adayın da yoğun bir şekilde çalıştığı ve aktif olarak yürüttüğü seçim kampanyası oldukça renkli geçiyordu. İki aday da her fırsatta halkın karşısına çıkarak, eyaletleri dolaşarak konuşmalar yapıyor, insanlarla el sıkışarak tanışıyor, televizyon ve radyo konuşmalarıyla vaatlerini anlatıyordu.³³⁵ Adayların kampanyası yoğun bir şekilde sürerken, günlük çalışma süreleri 14 saatten 16 saate kadar çıkmıştı. Haftanın altı günü çalışan Kennedy, pazar günleri sadece ibadet için gittiği kilisede ara veriyor ve yine günün geri kalanını kampanyası kapsamında yaptığı konuşma ve davetlerle geçiriyordu.³³⁶

Türk kamuoyunda, Kennedy ile Nixon arasında devam eden seçim mücadelesi kıyaslandığında, Kennedy'nin öne geçmeye başladığı yönünde bir kanaat oluştuğu görülmekteydi. *Akşam* gazetesinden Sayhan Bilbaşar, Nixon ve Kennedy arasındaki başkanlık mücadelesinde Demokratların öne geçmesini, Demokratların ve Kennedy'nin çabasına, erken başlatılan seçim kampanyasına ve azimli çalışmaya dayandırıyor. Bilbaşar'a göre dış politikada meydana gelen U-2 uçağının düşürülmesi, Eisenhower'ın Rusya'ya davetinin iptali ve Zirve Konferansı'nın

³³²Reeves, **a.g.e.**, s.215.

³³³Sorenson, **Kennedy**, s. 214-215.

³³⁴Dallek, **John F. Kennedy**, s. 19; Sorenson, **Kennedy**, s. 213-217.

³³⁵ "Amerika Başkanını Nasıl Seçiyor?", **Akşam**, 2 Kasım 1960, s.3; "Seçim Yarışı", **Akşam**, 31 Ekim 1960, s.1

³³⁶Lee, **a.g.e.**, s.112.

çöküşü³³⁷ gibi olaylar Cumhuriyetçileri, Demokratların karşısında zayıf duruma düşürmüş ve bu durum Kennedy için oldukça avantajlı olmuştu. Yazara göre, bu gibi olaylar Amerika'nın itibarının dünya çapında zedelenmesine sebebiyet verirken, iç politikada da Cumhuriyetçilerin ve Nixon'un şöhretine o derece zarar vermişti.³³⁸

2.4 Seçime Yönelik Anketler, Kamuoyu Yoklamaları ve Türk Kamuoyunun Öngörüsü

Daha önce de belirtildiği gibi Amerikan seçimlerini çok yakından takip eden Türk basını, bu seçimlere ciddi bir önem atfetmişti. Seçimlere verilen önem basında şu şekilde ifade ediliyordu: “...Amerika’da Salı günü son haddine erişecek olan heyecan dalgası, bütün Dünyayı sardı. Dünyanın herhangi bir ülkesinde herhangi bir insan bile bu yarışın içinde ve iki rakipten birini tutuyor. Salı günü finiş geçilecek olan yarışta, koşucular muhtemeldir ki bir göğüs farkıyla kazanacaklar...”³³⁹

Türk basınında, ABD’deki seçimler sonucunda seçilecek başkanın Türkiye ve dünya için önemli olduğu vurgulanmıştı. Örneğin, *Akşam* gazetesinden Sayhan Bilbaşar *Burası Amerika* adlı köşesinde seçilecek başkanın ABD tarihinin en önemli başkanı olduğu ve sonucun sadece *ABD için değil tüm dünyanın kaderi için* önem taşıdığını iddia etmişti.³⁴⁰ *Yenigün* gazetesi ise Amerikan seçimlerinin insanlığın büyük bir kısmını ilgilendirdiğini belirtirken, seçimin sonucu ile *milletlerarası gerginliğin sürüp sürmeyeceğinin, dünya barışının sağlanıp sağlanamayacağıının ve insanlığın rahat bir nefes alıp alamayacağıının* da anlaşılacağını ilave ediyordu.³⁴¹

8 Kasım 1960’ta yapılacak olan ve *son yılların en önemli politik olaylarından* biri olarak değerlendirilen Amerikan seçimleri, Türk basınıının en önemli gündem maddelerinden biriydi. Bu seçimlerin sonucunun *hem iç hem de dış politikaya tesir edeceği* düşünüldüğü için, gerek ABD’de yapılan anket ve kamuoyu yoklamaları

³³⁷ “Zirve Konferansı Daha İlk Günden Çıkmaza Girdi”, *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1960, s.1.

³³⁸ Sayhan Bilbaşar, “Senatör John F. Kennedy”, *Akşam*, 25 Temmuz 1960, s.3; “Şimdi Sıra Nixon’da”, *Yenigün*, 21 Temmuz 1960, s.3.

³³⁹ “Amerika’da Heyecan Günü Yaklaşıyor”, *Ulus*, 6 Aralık 1960, s.2; Orhan Remzi Yüregir, “O President, Old President”, *Yenigün*, 7 Kasım 1960, s.2.

³⁴⁰ Sayhan Bilbaşar, “Amerikalı Seçmen, Yeni Başkandan Ne Bekliyor?”, *Akşam*, 4 Nisan 1960, s.3.

³⁴¹ Tuğrul Tuna, “Amerika’da Başkan Seçimi”, *Yenigün*, 4 Kasım 1960, s.3.

aktarılarak gerek seçim kampanyalarına dayanarak yapılan tahminler yoluyla sık sık seçim sonuçlarına dair öngörüler Türk basınında yer buldu.³⁴²

Türk basınında yer alan seçimin sonucuna yönelik öngörüler, Amerikan basınında yer alan haberlere ve yorumlara göre şekilleniyordu. Nitekim ABD’de üç büyük dergi olan *Times*, *Newsweek* ve *News and World Report*, başkanlık seçiminin sonucu hakkında tahmin yürütmek için bir anket düzenlemişti. *Akşam* gazetesinin bu dergilerden aktardığı habere göre, bu anket sonucunda DP adayı Kennedy’nin önde gittiği ortaya çıkmıştı.³⁴³ ABD’de bulunan Gallup Anket Enstitüsünün yaptığı anket sonucuna göre ise Kennedy yüzde 53 oranında oy alırken, Nixon yüzde 47’de kalıyordu. Anketler ve kamuoyu yoklamaları sonucu Amerikan kamuoyunda Kennedy daha şanslı görülürken ABD’de seçimin başında Nixon’a desteğini açıklayan gazeteler bile Kennedy’yi önde gösteren anketler yayınlıyordu.³⁴⁴ Dolayısıyla Amerikan kamuoyunun yanı sıra Türk kamuoyunda da Kennedy’nin daha şanslı olduğunu yönünde bir kanaat oluşmaya başlamıştı.³⁴⁵

Ulus gazetesinden Ahmet Şükrü Esmer’e göre Kennedy ile Nixon arasındaki seçim mücadelesinin ilk aşamalarda Nixon daha avantajlı görünüyordu. Yazar Kennedy’nin Katolik olması, genç olması ve Eisenhower’ın Nixon’u desteklemesi gibi sebeplerle Nixon’un seçimin ilk aşamalarında önde gittiğini, fakat propaganda sürecinden sonra bu durumun tersine döndüğünü belirtiyordu. Esmer’e göre iki adayın televizyon tartışmaları ve söylemleri sonucunda, Kennedy’ye atfedilen olumsuz özellikler önemini yitirmişti. Eisenhower’ın tüm gücüyle Nixon’u desteklemesine rağmen *daha genç daha dinamik ve daha parlak ümitler vaat eden Kennedy*, rakibi Nixon’un önüne geçmeyi başarmıştı.³⁴⁶ *Ulus* gazetesinin *Daily News* gazetesinden

³⁴² “8 Kasım Yaklaşıyor”, **Son Havadis**, 1 Ekim 1960; “Amerika’da Başkanlık Adayı Seçimi Hararetli”, **Akşam**, 4 Temmuz 1960.

³⁴³ “Amerika’da Nabız Yoklaması”, **Akşam**, 6 Kasım 1960, ; “Birleşik Amerika’da Deneme Seçimleri”, **Zafer**, 11 Nisan 1960, s.3.

³⁴⁴ “Amerika’da Seçim Bugün Yapılıyor”, **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1960, s.5.

³⁴⁵ Muammer Kaylan, “Kennedy Daha Şanslı Sayılıyor”, **Akşam**, 7 Kasım 1960, s.1-5; “Amerika’da Bugünün Meselesi: Seçimler”, **Zafer**, 7 Şubat 1960, s.3; “Birleşik Amerika’da Deneme Seçimleri”, **Zafer**, 11 Nisan 1960, s.3; “Amerika’da Demokrat Parti Seçimden Emin”, **Yenigün**, 13 Temmuz 1960, s.3; “Kennedy İçin Soyunan Kızlar”, **Yenigün**, 5 Kasım 1960, s.4; “Kennedy’nin Ezici Şekilde Kazanacağı İddia Ediliyor”, **Yenigün**, 7 Kasım 1960, s.3; “Denemeyi Kazandı”, **Vatan**, 7 Nisan 1960, s.1; “Şanslı Aday J. Kennedy”, **Vatan**, 28 Eylül 1960, s.1-5; M. Piri, “Kennedy Hamleler Yapıyor”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1960, s.3.

³⁴⁶ Ahmet Şükrü Esmer, “Eisenhower’dan Kennedy’ye”, **Ulus**, 14 Kasım 1960, s. 2.

aktardığı başka bir anket sonucuna göre ise Kennedy'nin yüzde 54 Nixon'un ise yüzde 46 oranında oy alması öngörülüyordu. ABD'deki bu gibi anketler ve kamuoyu yoklamaları neticesinde Türk kamuoyunda Kennedy'nin kazanma ihtimalinin daha fazla olduğu iddia edilmişti.³⁴⁷ Bu bağlamda, *Akşam* gazetesinde seçimlerden bir gün önce çıkan bir haberde ise Kennedy'nin kazanma ihtimalinin daha yüksek olduğu belirtiliyordu.³⁴⁸ *Cumhuriyet* gazetesinden M. Piri ise *Dış Politika* adlı köşesinde Nixon ile Kennedy arasında gerçekleşen seçim mücadelesinden yola çıkarak Kennedy'nin kazanacağı yönündeki beklentisini şu sözleriyle dile getiriyordu:

“...Cumhuriyetçi cephe moral bozukluğu görünmeye başlanmıştır. Galiba tarihte ilk defa olmak üzere Beyaz Saray'a bir Katolik Başkan yerleşecektir...”³⁴⁹

Türk halkında seçimlerden önce de Kennedy'ye yönelik bir sempati olduğu söylenebilir. Örneğin seçimin yapıldığı 8 Kasım'da Amerikan Haberler Merkezinde kurulan *sempati seçim sandığına*, Kennedy ve Nixon'dan birini seçerek oy veren İstanbullular, Kennedy'yi tercih etmişti. Halk oyunun yüzde 70'ini Kennedy alırken, yüzde 30'unu Nixon almıştı.³⁵⁰ Necdet Semizoğlu ise *Yeniğün* köşesindeki *Amerikan Seçimlerine Doğru* adlı yazısında Kennedy'nin Türk halkı tarafından daha fazla benimsendiğini, komünizme karşı bir mücadele ortaya koyduğu için Türkiye'de çoğunlukla onun kazanması yönünde bir istek olduğunu ifade ediyordu.³⁵¹ Kennedy'ye yönelik Türk kamuoyundaki bu sempati seçildikten sonra da devam edecekti.

³⁴⁷ “Kennedy Daha mı Şanslı, *Ulus*, 24 Ekim 1960, s.3; “Kennedy'ye Daha Fazla Şans Veriliyor”, *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1960, s.3.

³⁴⁸ “Kennedy Daha Şanslı Görülüyor.”, *Akşam*, 7 Kasım 1960, s. 1; Ayrıca bkz: “Kennedy'ye Daha Fazla Şans Veriliyor.” *Hürriyet*, 3 Kasım 1960, s.3; “Şanslı Aday J. Kennedy”, *Vatan*, 28 Eylül 1960, s.1-5; Conley, *a.g.e.*, s. 150.

³⁴⁹ M. Piri, “Amerika'da Seçim Kampanyasının Son Günleri”, *Cumhuriyet*, 7 Kasım 1960, s.3-5.

³⁵⁰ “İstanbullular da Kennedy'yi Seçti”, *Akşam*, 11 Kasım 1960, s.1; “İstanbul'da Seçimi Kennedy Kazandı”, *Vatan*, 9 Kasım 1960, s.3.

³⁵¹ Necdet Semizoğlu, “Amerikan Seçimlerini İzlerken”, *Yeniğün*, 6 Aralık 1960, s.2; M. Piri, “Cumhuriyetçilerin Adayı Nixon”, *Cumhuriyet*, 1 Ağustos 1960, s.3.

2.5 Seçim Sonuçları ve Türk Kamuoyu

2.5.1. Seçimin Yapılması ve Sonuçları

Yukarıda da belirtildiği üzere, ABD’deki başkanlık seçimlerini ve propaganda sürecini yakından takip eden Türk basını, doğal olarak seçim sonuçları ile de yakından ilgilenmişti.³⁵² Seçimin yapıldığı 8 Kasım’da, *Akşam*’daki bir haberde adayların propaganda süreci ve seçimler şu şekilde anlatılıyordu:

“...Bundan aylarca evvel Amerika’nın iki büyük partisi, zaten iki senedir fiilen başlatmış oldukları cumhurbaşkanı seçimi propagandasını son ve hararetli devresine girdikleri zaman, gazeteciler ağız birliğiyle bu hareketi, ‘Dünyanın en büyük politika gösterisi’ diye adlandırmışlardı. Bugüne kadar devam etmiş bulunan seyahatler, kongreler, televizyon münakaşaları, konserler, nutuklar, nutuklar ve yine nutuklar, 1960 Amerikan seçimlerine aynı zamanda dünyanın en pahalı propaganda kampanyası unvanını da kazandırmıştı...”³⁵³

ABD’de, 50 eyalette 65 milyon seçmenin oy kullanacağı seçimde Kennedy’nin rakibini az bir farkla geçmesi, yapılan anketler ve kamuoyu tahminleri sonucunda beklenen bir gelişmeydi.³⁵⁴ Nitekim 8 Kasım 1960 tarihindeki başkanlık seçimlerinden sonra, sonuçlar tam anlamıyla açıklanmadan önce ortaya çıkan ilk rakamlar Kennedy’nin önde olduğunu gösteriyordu.³⁵⁵ Seçimde Nixon ve Kennedy’nin oyları birbirine çok yakın olduğu için 15 gün sonrasına kadar oy sayımı ve incelemeleri devam etti.³⁵⁶ Seçimden bir gün sonra alınan sonuçlara göre ise Kennedy 800.000 oy farkıyla öndeydi ve seçimi kazandığı kesinleşmişti.³⁵⁷

³⁵²“B. Amerika’da Başkan Seçimleri Yarın Yapılacak.”, **Hürriyet**, 7 Kasım 1960, s.1; “Beyaz Saray’ın Yeni Sahibi Kim Olacak?”, **Hürriyet**, 8 Kasım 1960, s.1; “Amerika Başkan Seçimleri Yarın- Kennedy mi Nixon mu Kazanacak?”, **Yenigün**, 7 Kasım 1960, s.1; Selami Akpınar, “Amerikalılar, Yarın Oy Sandığı Başına Koşacak”, **Vatan**, 7 Kasım 1960, s.3; Selami Akpınar, “Nixon mu, Kennedy mi?”, **Vatan**, 9 Kasım 1960, s.1; “Amerikalılar Dün Oylarını Kullandılar”, **Cumhuriyet**, 9 Kasım 1960, s.1.

³⁵³ “Nixon mu Kennedy mi?”, **Akşam**, 8 Kasım 1960.

³⁵⁴ “65 Milyon Amerikalı Bugün Oy Verecek”, **Akşam**, 8 Kasım 1960, Esin Talu, “Büyük Yarışma”, **Akşam**, 8 Kasım 1960.

³⁵⁵ “Kennedy İlerde”, **Ulus**, 9 Kasım 1960, s.1, “Başkan Seçimlerinde J. Kennedy Başa Geçti.”, **Milliyet**, 9 Kasım 1960, s.1; “Amerikan Seçiminde Kennedy Başta Gidiyor.”, **Akşam**, 9 Kasım 1960, s.1; “Seçim”, **Son Havadis**, 8 Kasım 1960, s.1; “Amerika’da Seçim Bugün Yapılıyor”, **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1960, s.1; Doğan Nadi, “Amerikan Seçimlerinde Kennedy Açık Farkla Başta Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1960, s.3.

³⁵⁶ “Kennedy Ne Düşünüyor?”, **Hürriyet**, 27 Kasım 1960, s.1.

³⁵⁷ “Kennedy Galip”, **Son Havadis**, 9 Kasım 1960, s.1.

1960 seçimleri yüzde 62,8 katılım oranıyla 1908'den beri ABD'de yapılan seçimlerde en fazla katılımın sağlandığı seçim oldu.³⁵⁸ Bununla birlikte, bu seçimler ABD tarihinde rakipler arasındaki farkın en az olduğu seçimlerden biriydi. Bu durum Türk kamuoyunda “*Kennedy seçimi göğüs farkıyla kazandı*” şeklinde yansdı.³⁵⁹ Açıklanan resmi sonuçlara göre Kennedy oyların yüzde 49.72'sini alırken Nixon yüzde 49.55'ini aldı.³⁶⁰ Halkoyu olarak ise Kennedy 31.981.000, Nixon ise 31.695.000 oy aldı. İkinci derece oylamada ise Kennedy 338, Nixon 185 oy aldı. Senato'da Demokratlar 64, Cumhuriyetçiler ise 32 üyelik kazandı. Temsilciler Meclisine Demokratlar 260 üye sokmayı başarırken, Cumhuriyetçilerin üye sayısı 177'de kaldı. Valiliklerde ise Demokratlar 15, Cumhuriyetçiler 12 eyaleti kazandı. Ayrıca bu seçimlerde Temsilciler Meclisine 15, Senatoya 2 kadın üye seçildi. Kadın senatörlerin biri Demokrat, biri de Cumhuriyetçiydi. Bazı eyaletlerde oylar eşit olduğu için sayım işlemi 20 Ocak'a kadar devam etti. 20 Ocak'ta açıklanan kesin sonuçlara göre ise Kennedy 69 milyon Amerikanlının oy kullandığı seçimde 113.000 bin oy farkıyla resmen başkan seçildi.³⁶¹ Başka bir deyişle, tarihte pek çok ilkin yaşandığı 1960 seçimleri ile Kennedy 43 yaşında ABD tarihinin en genç başkanı oldu.³⁶²

Kennedy'nin başkan seçilmesi, Türk-Amerikan ittifakının devamlılığı bakımından Türk yöneticiler için de oldukça önem taşıyordu.³⁶³ Nitekim Cemal Gürsel'in Kennedy'ye yolladığı tebrik telgrafında Kennedy'nin seçilmesine verdiği önemi ve Türk-Amerikan ilişkilerinin aynı çizgide yürümesi talebini şu şekilde bildiriyordu:

“...Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığına seçildiğinizi büyük bir memnuniyetle öğrendim. Bu mutlu vesile ile ekselansınıza en hararetli ve samimi tebriklerimi ve en iyi temennilerimi sunarım. Sarsılmaz dostluk ve ittifakla bağlı

³⁵⁸ West, Burner, **a.g.e.**, s.94.

³⁵⁹ **Ulus**, 13 Kasım 1960, s. 5; “*John Kennedy Başkan Seçildi*”, **Cumhuriyet**, 10 Kasım 1960, s.1.

³⁶⁰ Conley, **a.g.e.**, s. 150; Eyalet ve şehirlerdeki ayrıntılı seçim sonuçları için bkz: Benjamin J. Guthrie, **Statistics of The Presidential and Congressional Elections of November 8, 1960**, Ralph R. Roberts (der), U.S Government Printing Office, Washington, 1961, s. 2-55.

³⁶¹ “*Kennedy Resmen Başkan Seçildi.*”, **Ulus**, 21 Aralık 1960; **Ulus**, 11 Aralık 1960, s.1; “*İstanbullular da Kennedy'yi Seçti*”, **Akşam**, 11 Kasım 1960.

³⁶² Deskins, Valton, Puckett, **a.g.e.**, s.420; “*Seçimi Kennedy Kazandı.*”, **Hürriyet**, 9 Kasım 1960, s.1; **Milliyet**, 10 Kasım 1960, s.3; “*Gürsel Kennedy'yi Tebrik Etti*”, **Cumhuriyet**, 10 Kasım 1960, s.5.

³⁶³ Kennedy'nin seçilmesinin dünya kamuoyunda yansımaları için bkz: **Ulus**, 11 Kasım 1960, s.1.

bulduğumuz Amerika Birleşik Devletlerinin dirayetli liderliğiniz altında, insanlığın yüksek ideallerinin gerçekleşmesine hizmet etmeye devam edeceğinden eminim ...”³⁶⁴

Kennedy'nin başkan seçilmesinden sonraki temasları Türk basınına yansımıştı. Basında, Kennedy'nin kampanya sürecindeki hedefleri öne çıkarılarak, Kennedy Amerika'nın daha hızlı ilerlemesi, barışın korunması ve refahı yaymak için daha fazla gayret sarf edilmesini seçim boyunca tekrarladığına vurgu yapılıyordu.³⁶⁵ *Son Havadis* gazetesi ise 23 Aralık'ta Kennedy ile Eisenhower arasında Beyaz Saray'da gerçekleşen ilk görüşmede Kennedy'nin, *insanlık için hürriyet içinde adil bir sulh tesis etmek için çalıştıkları* ifadelerine yer vermişti. Aynı zamanda, bu haberde Eisenhower *Amerika'nın en yaşlı başkanı*, Kennedy ise *en genç başkanı* olarak nitelendirilmişti.³⁶⁶ Kennedy, başkan olduğu kesinleştikten sonra, temaslarının yanı sıra başkanlık görevini devralacağı 20 Ocak 1961 tarihine kadar, kabinesini kurmak için çalışmalara başladı.³⁶⁷ Kennedy'nin kabinesini belirleme süreci de Türk kamuoyu tarafından yakından takip edilmişti.³⁶⁸ Kabine üyelerinin alanında uzman ve tanınmış kişiler olmasının yanı sıra kabinenin yaş ortalamasının genç olması da Türk kamuoyunda yer bulan konulardan biri oldu.³⁶⁹

³⁶⁴ “*Amerika'nın Yeni Başkanı*”, **Hürriyet**, 10 Kasım 1960, s.1; “*Gürsel'in Kennedy'ye Mesajı*”, **Yeniğün**, 10 Kasım 1960, s.1. Selami Akpınar, “*Cemal Gürsel Kennedy'yi Tebrik Etti.*”, **Vatan**, 10 Kasım 1960, s.1-5; “*Gürsel Kennedy'yi Tebrik Etti.*”, **Ulus**, 10 Kasım 1960, s. 2 “*Gürsel Bir Mesajla Kennedy'ye Muvaffakiyet Diledi.*”, **Milliyet**, 10 Kasım 1960, s.3; “*Gürsel Kennedy'ye Bir Tebrik Telgrafı Gönderdi.*”, **Hürriyet**, 10 Kasım 1960, s.1; Kennedy'nin Gürsel'e yolladığı mesaj için bkz: **Hürriyet**, 10 Aralık 1960, s.1.

³⁶⁵ “*J. Kennedy Seçildi.*”, **Ulus**, 10 Kasım 1960, s. 2.

³⁶⁶ **Son Havadis**, 23 Aralık 1960, s.3.

³⁶⁷ “*Kennedy'nin Dışişleri Bakanı Dean Rusk*”, **Ulus**, 25 Aralık 1960, s. 3; Kennedy'nin kabinesi ve isimleri için bkz: Lee, **a.g.e.**, s.116-117; Dallek, **John F. Kennedy**, s.20-22; Sorenson, **Kennedy**, s. 251-291 ABD Başkanlık sisteminde Başkan ve kabinenin fonksiyonu ile ilgili bkz: Harold J. Laski, **The American Presidency**, Transaction Books, London, 1980, s.70-110.

³⁶⁸ Türk kamuoyunda Kennedy'nin kabinesini kurmasıyla ilgili bazı haberler şu şekildeydi: “Kennedy 8 Kasım 1960 tarihinde başkan seçildikten sonra ilk işi, görevi devraldığında çalışacağı Kabine üyelerini seçmek oldu. Fiili olarak Ocak ayında görevi devralacak olan Kennedy seçimden sonra bu konuda çalışmalara başladı. Dışişleri Bakanlığı için en önemli adaylar: Adlai Stevenson, Chester Bowles, Fullbright ve Dean Rusk idi.” Bkz: Ahmet Şükrü Esmer, “*John F. Kennedy Kabinesini Kuruyor.*”, **Ulus**, 17 Aralık 1960, s.3; “*Kennedy'nin Dışişleri Bakanı Dean Rusk*”, **Ulus**, 25 Aralık 1960, s. 3; “*Kennedy'nin Kabinesi'nde Yer Alan İki Bakan Dean Rusk, C. D. Dilton*”, **Yeniğün**, 3 Ocak 1961, s.5; “*Yeni Başkan Kennedy Kabinesini Tamamladı.*”, **Vatan**, 19 Aralık 1960, s.3.

³⁶⁹ Bülent Büktaş, “*Başkan Kennedy İdareyi Ele Aldı.*”, **Yeniğün**, 20 Ocak 1961, s.1-4 Kennedy'nin Dışişleri bakanı Dean Rusk, Savunma Bakanı kardeşi Robert McNamara, Maliye Bakanı Mr. Douglas Dillon, İçişleri Bakanı Stewart Udall, Ticaret Bakanı Luther Hodges, Ziraat Bakanı Orville Freeman, Çalışma Bakanı Arthur Goldberg, Posta Bakanı Edward Day, Adalet Bakanı Robert Kennedy ve Sağlık-Sosyal Yardım Bakanı Abraham Ribicoff idi. Bkz: Yeniğün, **a.y.**

Kennedy, 20 Ocak 1961 tarihinde bir konuşma yaparak³⁷⁰ başkanlık görevini resmen devraldı. Kennedy'nin başkanlık görevini devralırken yaptığı bu konuşmaya Amerikan ve Türk kamuoyunda geniş yer verilmişti.³⁷¹ *The Washington Post* gazetesinde, Kennedy'nin başkanlık konuşmasının ABD genelinde beğenildiği ifade ediliyordu.³⁷² Yine *The New York Times* gazetesinde, bu konuşmanın hem Demokratları hem de Cumhuriyetçileri etkilediğine ve toplumun geniş bir kesiminin takdirini topladığına dikkat çekiliyordu.³⁷³ ABD'de Demokratlar Kennedy'nin konuşmasını *realist ve ilham verici* olarak nitelendirirken, Kennedy'nin başkan yardımcısı Johnson ise konuşmayı *Amerika'nın karşılaştığı muazzam problemlerin realist ve ağır başlı bir tarzda değerlendirilmesi* olarak ele almıştı.³⁷⁴ *Yenigün* gazetesi ABD'nin tarihi günlerinden birini yaşadığını, milyonlarca insanın dört yıl boyunca ülkenin kaderini belirleyecek *genç ve dinamik adamın*, Beyaz Saray'daki başkanlık merasiminin heyecanla takip edildiğini ifade ediliyordu.³⁷⁵

³⁷⁰Bu konuşmada, kendisini destekleyen herkese teşekkür eden Kennedy bu zaferin sadece bir partinin zaferi olarak değil özgürlüğün ve barışın zaferi olarak nitelendiriyordu. ABD'de gücün yeni, genç ve dinamik bir kuşağın eline geçtiğini belirterek bu zaferin bir değişimin başlangıcı olduğunu vurguladı. Özgürlük ve barış söylemlerini öne çıkaran Kennedy, her ne pahasına olursa olsun özgürlük için mücadele edileceğini de ifade etti. Savaş, hastalık, fakirlik ve düşmanlığa karşı ülkede ve dünyada barış çağrısı yapan Kennedy, genç yaşlı tüm Amerikan vatandaşlarından gelecek için ülkeleri ve dünya için çalışmalarını talep ediyordu. Dünya ile bütünleşmek için de çalışmanın ve barışın gerekli olduğuna vurgu yapan Kennedy, ülkenin yarınları için herkesi aktif rol almaya davet etti. Özellikle çalışmanın üzerinde duran Kennedy, Amerikan vatandaşlarına ülkenin kendileri için ne yaptığını değil herkesin bireysel olarak ülke için ne yaptığını sorgulaması gerektiğini dile getirdi. Konuşması boyunca tüm Amerikan vatandaşlarına seslenen Kennedy, herkesin aynı güce ve standarda sahip olduğunu sık sık ifade etti. Tüm ABD vatandaşlarını fedakârlığa ve ülke adına sorumluluk almaya davet eden Kennedy, ülkeyi hep birlikte çalışarak daha ileri götürmeyi vaat etti. Bkz: **JFKPLM**, Inaugural Address, USG-17, 20 Ocak 1961.

³⁷¹ "Kennedy Bugün Göreve Başlıyor", **Yenigün**, 20 Ocak 1961, s.1; Diplomat, "Eisenhower Devrinin Sonu", **Yenigün**, 20 Ocak 1961, s.3; "Amerika'nın Yeni Başkanı: Kennedy", **Yenigün**, 10 Kasım 1960, s.1; "Kennedy Beyazsarayda", **Vatan**, 21 Ocak 1961, s.1; "Kennedy Başkanlık Vazifesini Devraldı", **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1961, s.1; "Kennedy Bugün Vazifeyi Devralıyor", **Cumhuriyet**, 20 Ocak 1961, s.1.

³⁷² John G. Norris, "Inaugural Talk Draws Praises From All Sides", **The Washington Post**, 21 Ocak 1961, s. 1.

³⁷³ "Inaugural Widely Praised By Both Sides of Congress", **The New York Times**, 21 Ocak 1961, s. 1.

³⁷⁴ "Kennedy'nin Nutkunun Uyandırdığı Akisler", **Yenigün**, 1 Şubat 1961, s.3.

³⁷⁵ "Kennedy İdareyi Resmen Devir Aldı", **Yenigün**, 21 Ocak 1961, s.1.

2.5.2 Seçim Sonuçlarının Türk Kamuoyunda Yankıları

ABD’de yapılan başkanlık seçimlerini Kennedy’nin kazanması Türk kamuoyunda geniş yankı uyandırmış ve bu sonuç Türkiye açısından müspet karşılanmıştı. Nitekim *Akşam* gazetesinden Müşerref Hekimoğlu, Kennedy’nin seçilmesinin sadece ABD için değil tüm dünya için önem teşkil ettiğini vurgularken, Kennedy’nin 43 yaşında olması itibarıyla genç kuşağın da temsilcisi olduğunu ifade ediyordu. Hekimoğlu’na göre Kennedy, seçim propagandası sürecinde ABD’nin SSCB ve dünya karşısında eski saygınlığını yitirdiğini bütün gerçekliğiyle ortaya koymuş ve ABD’nin kaybolan prestijini geri kazanmak için yapılması gerekenleri anlatmıştı. Yazara göre Kennedy, ABD’nin içinde bulunduğu durumu anlatırken oldukça karamsar bir tablo çizerek ABD’nin fakirliğini, pek çok alandaki geriliğini ve ABD’de ortaya çıkan aşırı israf alışkanlığını sert bir şekilde eleştirmişti. Dolayısıyla, Kennedy’nin seçilmesi, Amerikan halkının ortaya çıkan söz konusu durumu kabullendiğinin de bir göstergesiydi. Yazar, ABD ile Türkiye arasındaki yakın dostluğa vurgu yaparak Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında Kennedy’den beklentisini şu şekilde dile getiriyordu:

“...Amerika’nın yakın dostu olarak bu seçim sonucuna seviniyor ve bekliyoruz. Amerika’nın dostluğu Türkiye’nin milli politikası, Başkan seçimlerinin bir Demokrat, ya da bir cumhuriyetçi adayın kazanması bu politikayı değiştiremez. Ama Amerika-Türkiye münasebetlerinde bir değişme beklemeye her zaman hakkımız var. İnsanlık idealine çok bağlı bir Başkan olan ölü Roosevelt “Güneş altında korkusuz ve tek insanların yaşadığı bir dünya” diyordu. Roosevelt’in bu sözü, Amerika’nın en yakın dostları, hür dünyanın sağlam kalesi olan memleketler, örneğin Türkiye için gerçekleşmiş değil, bugüne kadar. Güneş altında korkusuz ve tok değiliz. Açlıkla savaşıma gücümüz yok. Var olmak ya da yok olmak savaşındayız. Truman zamanında başlayan Marshall Yardımı, Eisenhower Doktrini ile çok geriledi. Hür dünyanın kalesini yaşatarak askeri bir yardımdan ileri gitmedi. Oysa Türkiye kalkınmak, istihsalini arttırmak, toprak ekmek işini sanayi koluna aktarmak, yılda yedi yüz bin artan nüfusunu beslemek, açlıkla, yoklukla pençeleşmekten kurtarmak zorunda.

*Açlıkla savaşmak hürriyetini iyi kullanmadığımızı dostumuz Amerika söyleyebilir mi?*³⁷⁶

Daha önce de belirtildiği üzere, Kennedy'nin başkan seçilmesi Türk kamuoyuna olumlu bir gelişme olarak yansımıştı. Seçim sonuçlarından sonra Kennedy'nin hayatına sık sık yer verilirken³⁷⁷ başkan seçilmesinin önemi şu şekilde vurgulanıyordu:

*“...Yıllardan beri Demokratların ilk olarak iktidara geçmeleri bir yana, kırk iki (aslında 43) yaşında bir kimsenin Amerika Birleşik Devletleri'nin başına geçmesi ve böylece dünyanın gidişatında en önemli rolü oynayacak bir ödev ve sorumluluğu üzerinde durulması ve iyice anlaşılması gereken bir olaydır. Amerika halkı, rakibi Nixon'u küçük bir oy farkıyla yenen Kennedy'yi sanıldığından çok daha fazla sevmekte ve ona inanmaktadır. Özellikle kadınlar arasında Kennedy'nin milyonlarca hayranı bulunduğu tespit edilmiştir...”*³⁷⁸

Türk kamuoyu, Kennedy'yi destekleyen bir tutum içerisine girmişti. Benzer bir tutumla Kennedy'nin seçilmesini yorumlayan Ahmet Şükrü Esmer, Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesinde Demokratların önemine vurgu yapıyordu. Esmer, ABD'nin dünya liderliğinin ve Türk-Amerikan ilişkilerin gelişmesinin Demokratlar sayesinde gerçekleştiğine dikkat çekiyordu. Yazara göre NATO'nun kurulması, Truman Doktrini ve bu kapsamda Türkiye'ye yapılan önemli yardımlar, Demokratların dönemine rastlarken, Eisenhower yönetiminde Türkiye'ye yapılan yardımlarda kısıntıya gidilmişti. Cumhuriyetçiler döneminde de Türkiye'nin NATO'ya dâhil olduğunu hatırlatan yazar, Kennedy'nin daha dinamik bir dış politika hedefi ortaya

³⁷⁶ Müşerref Hekimoğlu, “Kırk Üç Yaşında Başkan”, **Akşam**, 11 Kasım 1960, s.2.

³⁷⁷T. Tuna, “Pasifik Kahramanı Kennedy”, **Yeni Gün**, 21 Kasım-1 Aralık 1960, s.2; James MacGregor, “En Genç Cumhurbaşkanı Kennedy Hayatı, Macera ve Mücadeleleri”, Kayhan Sağlamer, **Cumhuriyet**, 21-29 Aralık, s.2; “Amerikan Cumhurbaşkanı Kennedy Kimdir”, **Son Havadis**, 11 Kasım 1960; “Kennedy”, **Milliyet**, 10 Kasım 1960; “Fazilet Mücadelesi Yazarı Kennedy'nin C. Başkanı Oluşu”, **Ulus**, 17 Kasım 1960, s.4 1960, s.2; “B. Amerika'nın Yeni ve Genç Cumhurbaşkanı”, **Vatan**, 10 Kasım 1960, s.4.

³⁷⁸ “Amerika'nın En Fazla Sevilen Adamı Başkan Kennedy”, **Son Havadis**, 24 Aralık 1960, s.3-5; bkz: Zeyyat Gören, “Kennedy'yi En Çok Kadınlar Tutuyor.”, **Hürriyet**, 18 Kasım 1960, s.1.

koyduğu ileri sürülüyordu.³⁷⁹ *Hürriyet* gazetesi ise Kennedy'nin seçimleri kazanmasını şu şekilde değerlendiriliyordu:

“...Amerikan seçimlerini Senatör John Kennedy'nin kazanması, bütün dünyada geniş akisler uyandırmıştır. Bilindiği gibi, bu seçim bir hayli çekişmeli olmuş ve birçok kimseler, son dakikaya kadar oylarında mütereddit olan tabakanın terazinin kefesini Nixon'un lehine indirebileceğini ileri sürmüşlerdir. Birçok kimseler de Senatörün Katolik olması dolayısıyla bu seçimleri asla kazanamayacağını ileri sürüyorlardı. Fakat hadiseler bunun aksini ispat etmiş ve Senatör Kennedy parlak bir zafer kazanmıştır...”³⁸⁰

Ulus gazetesinden Ahmet Şükrü Esmer ise Kennedy'nin kazanmasından duyduğu memnuniyeti şu şekilde ifade ediyordu:

“...Kennedy Amerika'nın iç ve dış politikasına yeni bir dinamizm getirecektir. Bu sayede Rusya'ya kaptırılan inisiyatif tekrar ele geçirilecektir. Her halde Kennedy'nin seçilmesi dünya halk efkârında müspet yankılar uyandırmıştır. Yeni iktidarın Amerika'ya ve hür dünyaya hayırlı ve uğurlu olmasını dileriz...”³⁸¹

Yenigün gazetesi, hür dünyanın öncüsü olarak nitelendirdiği ABD'nin Kennedy liderliğinde, öncelikle gelişme hızını arttıracığını daha sonra da iktisaden gelişmeyen ülkeler üzerine eğileceğini ileri sürüyordu.³⁸² Türk kamuoyu ABD'deki gelişmeleri o kadar yakından takip ediyordu ki, Kennedy'nin başkanlık görevini devralacağı 20 Ocak 1961'de tarihinde ne tarz bir şapka giyeceği bile Türk basınında başlı başına bir haber olabiliyordu.³⁸³ Kennedy'nin seçildikten sonra takip edeceği politikanın hem ABD hem de dünya açısından önemi başka bir haberde ise şu şekilde ele alınmıştı:

“...20 Ocak 1961 günü idareyi eline aldıktan sonra Kennedy'nin takip edeceği politika tarih boyunca hiçbir lidere nasip olmamış derecede dünyanın geleceğine tesir edecektir. Kennedy'yi bekleyen tehlikeler de fırsatlar kadar çoktur. Kennedy çok ufak

³⁷⁹ Ahmet Şükrü Esmer, “Amerika'da Yeni İktidar ve İktidarın Dış Politikası”, *Ulus*, 15 Kasım 1960, s.2.

³⁸⁰ *Hürriyet*, 10 Kasım 1960, s.2.

³⁸¹ Ahmet Şükrü Esmer, “Eisenhower'dan Kennedy'ye”, *Ulus*, 14 Kasım 1960, s.2.

³⁸² “Hür Dünya İmtihanda”, *Yenigün*, 9 Şubat 1961, s.3.

³⁸³ “Bu Da Bir Dert”, *Hürriyet*, 19 Aralık 1960.

bir farkla Başkan seçildiği için, iş başına geçtikten sonra onun mütereddit hareket edeceğini zannedenler yanılıyorlar. Amerika tarihi çok az oy farkıyla seçildikleri halde büyük isim yapmış gayet meşhur Başkanlarla doludur. Abraham Lincoln ve Başkan Truman bunlardandır... ”³⁸⁴

Türk kamuoyunda, Kennedy'nin 20 Ocak 1961'de başkanlık görevini devraldıktan sonra, dış politika ilkeleri ve nasıl bir yol izleyeceğine dair değerlendirmeler de yapılmıştı.³⁸⁵ Kennedy'nin Kruşçev'le buluşacağı, Komünist Çin'i tanıyacağı ve dış politikada daha *ciddi ve serinkanlı* bir tutum sergileneceğine yer verilmişti.³⁸⁶ Nitekim Türk basınında da sık sık Kennedy'nin dış politikaya yönelik söylemlerinden yola çıkılarak daha dinamik bir dış politika ortaya koyacağı yönünde yorumlar yapılmıştı. *Hürriyet*'e göre, seçim sürecinde Kennedy, dış politikayı *gevşek* olarak nitelendirirken, ABD'nin dünyadaki imajının değer kaybettiğini vurgulamıştı. ABD'nin dış politikadaki bu imajının düzeltilmesi için daha dinamik bir dış politika vaat eden Kennedy'nin uygulayacağı dış politikası şu şekilde değerlendiriliyordu:

“...Kennedy'yi başkanlığa getiren seçimlerin, genel olarak, dikkatten kaçmış gibi görünen son derece önemli bir ağırlık noktası vardır. Bu noktada Cumhuriyetçiler ile Demokratlar arasında çok köklü bir görüş birliği göze çarpmaktadır. B. Amerika, artık gevşek bir dış politikadan ayrılmalı ve otoritesine karşı saygı gösterilmesini ön plana almalıdır. Öyle anlaşılıyor ki böyle kudretli bir politika anlayışının halk gönüllerinde yerleşmiş olması, dünyamızdan bir türlü uzaklaşmak istemeyen milletlerarası gerginlikle çok yakından ilgilidir... ”³⁸⁷

Kennedy'nin kazanması, soğuk savaşın son bulması ve barışın hâkim olması yönünde bir talep olarak da yorumlanmıştı. Nitekim *Hürriyet* gazetesinin Amerikan kaynaklarından aktardığı verilere göre Kennedy'nin başarısı, *Amerikan halkının soğuk harpten ve silahlanma yarışından bıkmalarının bir neticesi* olarak gösterilmekteydi.

³⁸⁴ “Kennedy Neler Yapacak?”, *Hürriyet*, 24 Aralık 1960.

³⁸⁵ Ahmet Şükrü Esmer, “Topal Ördüğün Gidişini Beklerken”, *Ulus*, 21 Aralık 1960, s.2; Diplomat, “Eisenhower Devrinin Sonu”, *Yenigün*, 20 Ocak 1961, s.3; “John F. Kennedy ve Devlet Felsefesi”, *Yenigün*, 28 Ocak 1961, s.4; Coşkun Kırca, “Kennedy'nin Zaferi”, *Vatan*, 11 Kasım 1960, s.3; M. Piri, “Kennedy'nin Sulh Gayretleri”, *Cumhuriyet*, 2 Şubat 1961, s.3; “Kennedy Başkanlığı Devralıyor”, *Düşünen Adam*, 19 Ocak 1961, S. 3, s. 25-26.

³⁸⁶ “Kennedy Neler Yapacak?”, *Hürriyet*, 24 Aralık 1960; “Kennedy, Dünyanın Çok Değiştiğine Dikkati Çekti.”, *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1960, s.3.

³⁸⁷ “Amerika'nın Yeni Başkanı”, *Hürriyet*, 10 Kasım 1960, s.1.

Yine aynı şekilde bir Rus ajansına göre ise “*Amerikalı seçmen, sadece şahısların değişmesini değil, fakat şimdiye kadar takip edilen politikanın terkini temin için reyini kullanmış ve bu politikanın yürütücüleri olan Eisenhower, Nixon ve Lodge’a artık itimadı olmadığını*” belirtmişti.

Kennedy’nin seçilmesi ABD dışında dünya kamuoyunda da olumlu karşılanmış ve *hür dünyaya katkı sağlayacağı* şeklinde yorumlanmıştı.³⁸⁸ Onun seçilmesinin dünya barışına vesile olacağına dair bir diğer gösterge ise SSCB’nin Kennedy’nin seçilmesine gösterdiği tutum olmuştu. Kennedy’nin seçilmesini olumlu karşılayan SSCB Başbakanı Kruşçev, Kennedy’ye yolladığı tebrik telgrafında, “*Rus-Amerikan münasebetlerinin Roosevelt zamanındaki haline gelmesi temennisini*” belirtirken, “*dünya barışının iki memleketin münasebetlerine tabi olduğunu, kendisinin bu münasebetleri en dostane şekle sokmaya hazır bulunduğunu*” ifade etmişti.³⁸⁹

Türk basınında, Kennedy seçimi kazandıktan sonra, Türkiye’ye yapılan yardımın artacağı ve Türk- Amerikan ilişkilerinin daha da gelişeceği yönünde bir beklenti oluşmuştu. *Akşam* gazetesinden Müşerref Hekimoğlu *hür dünyanın kalesi* olan Türkiye’nin, Eisenhower döneminde ihmal edildiğine ve bir NATO üyesi olarak daha fazla yardım yapılması gerektiğine dikkat çekiyordu. Türkiye’nin içinde bulunduğu koşullar ve yardım yapılması gerekliliği şu şekilde dile getiriliyordu: “*Hür dünyanın kalesi diye bahsedilen memleketimiz gerilikle savaşmak, yaşamak, ayakta durmak için güçlük çekiyor. Yıllarca yarım milyon insanı silahaltında tutmakla bu milletin yüklendiği sıkıntıyı, az gelişmiş, geri bir memleket olmamızı gözden uzak tutmamak gerekir.*” Yazar, Kennedy’nin seçim kampanyası sırasındaki konuşmalarından da yola çıkarak, ABD’nin Türkiye’ye karşı daha ilgili olacağı ve yapılan yardımın artacağı yönündeki beklentisini ise şu şekilde dile getiriyordu:

“*...Batı dünyasının geri kalmış memleketlere daha çok ilgi göstermesi bekleniyor. Güneş altında tok ve hür yaşamının başka yolu yok. Ekonomik gücümüzün*

³⁸⁸ Ahmed Emin Yalman, “*Amerika’daki Büyük Maç*”, **Vatan**, 11 Kasım 1960, s.1.

³⁸⁹ “*Mr. Kennedy ve Sovyet Rusya*”, **Hürriyet**, 12 Kasım 1960, s.2; Ahmet Şükrü Esmer, “*Kruşçef Kennedy’yi Tebrik Ediyor.*”, **Ulus**, 17 Kasım 1960, s.2.

*artması gerek. Açlıkla, çıplaklıkla, gerilikle savaşmak gücünü de desteklemek lazım. Hür dünyanın bekkçiliği görevini başarmak için başlıca şart bu...*³⁹⁰

Basında, Kennedy ile birlikte Türk-Amerikan ilişkilerinin kaderi en önemli gündem maddelerinden biriydi. 1960 yılında Kennedy seçildikten sonra ABD'nin Türkiye Büyükelçisi Fietcher Warren, gazetecilerin Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceğine yönelik sorulan soruları Türk-Amerikan dostluğunun gelişmeye devam edeceğini ve Türkiye'nin karşılaştığı meseleler ile Türkiye'nin askeri ve iktisadi ihtiyaçlarının Amerika tarafından anlayışla karşılanacağı şeklinde yanıtlamıştı.³⁹¹ Bununla birlikte, Kennedy başkan seçildikten sonra Türk-Amerikan ilişkilerinin aynı şekilde devam edeceğini ve daha da gelişeceğini şu şekilde belirtmişti: “...*Ben 1947'den beri Türkiye'ye yardım yapılmasına kuvvetle taraftarım. Türkiye'ye yardım devam edecektir.*”³⁹²

Yenigün gazetesinin *Parisien Libere* gazetesinden aktardığı yoruma göre, Kennedy'nin seçilmesi *büyük bir maceranın başlangıcı* olarak değerlendiriliyordu. Kennedy'nin seçim kampanyasındaki vaatlerine dayanarak verilen haberde, ABD'nin hem dış politika, hem de mali, iktisadi ve sosyal siyasetinin yeniden ele alınacağını ve Beyaz Saray'ın *çok kudretli* bir hale geleceği iddia ediliyordu.³⁹³ *Yenigün* gazetesindeki *Dışta Durum* köşesinde ise Kennedy'nin pek çok meselede Eisenhower iktidarı ile aynı fikirde olmadığı, SSCB'ye karşı takınılan tutum başta olmak üzere ABD politikasının değişeceği ve yeni başkanın bu tutumunu tasvip etmemek için ortada bir sebep olmadığı dile getiriliyordu.³⁹⁴

Yenigün gazetesinden Cihad Balban ise Kennedy'nin dünyaya *sulh ve huzur* getireceğine inanmak istediğini dile getirirken, seçimin neticesini ABD'deki değişim isteğinin bir ifadesi şeklinde yorumluyordu. Amerikan seçimlerinin demokratik

³⁹⁰ Müşerref Hekimoğlu, “NATO, Türkiye, Amerika”, **Akşam**, 10 Aralık 1960, s.2.

³⁹¹ “Gazeteciler Amerika Büyükelçisini Terletti.”, **Milliyet**, 15 Kasım 1960; “Amerika'ya Selam”, **Akşam**, 9 Kasım 1960; “Kennedy'nin Türkiye Politikası”, **Cumhuriyet**, 15 Kasım 1960, s.1-5.

³⁹² “Kennedy ‘Türkiye'ye Yardım Devam Edecek’ Dedi”, **Milliyet**, 15 Kasım 1960; “Amerika 12 Milyon Dolar Yardım Yapıyor”, **Akşam**, 12 Kasım 1960, s.1; “Amerika 12 Milyon Dolarlık Yardım Yaptı”, **Hürriyet**, 26 Kasım 1960, s.1; “Amerika Dış Memleketlere Yeni Yardımlar Yapıyor”, **Vakit**, 3 Aralık 1960, s.2; “Türkiye'ye 250 Milyon Dolar Yardım Yapılıyor”, **Vatan**, 31 Aralık 1960, s.1.

³⁹³ “Kennedy Nixon'un Yardımını Memnuniyetle Kabul Edecek”, **Yenigün**, 11 Kasım 1960, s.3.

³⁹⁴ Diplomat, “Kennedy Başka Bir Yolda”, **Yenigün**, 5 Şubat 1961, s.3.

niteliğine³⁹⁵ vurgu yapan yazar, Katolik bir başkan seçilmesinin ABD’de *bir zihniyet değişimi* anlamına geldiğini ifade ediyordu. Ayrıca, Kennedy’nin başkanlığı döneminde ABD’de daha aktif bir dış politika izleneceğini, iç ve dış politikada prestijinin artacağını ve dünya barışını koruma anlamında daha etkin olunacağını dile getiriyordu.³⁹⁶ *Vatan* gazetesinin başyazarı Ahmet Emin Yalman ise Kennedy’nin kazanmasını, Eisenhower idaresinin dünyaya ayak uyduramaması ve dinamik bir politika izleyememesinin bir neticesi olarak yorumlarken, yeni lider Kennedy’nin izleyeceği bu yeni *dinamik* yolda Türkiye’nin de yerini alacağını ifade etmişti.³⁹⁷

Cumhuriyet gazetesinden M. Piri ise ABD tarihinde ilk kez bir Katolik başkan seçilmesini bir *zihniyet değişikliği* ve Amerikan vatandaşının din ve mezhep konusundaki tutuculuğunun azalması şeklinde yorumluyordu. Kennedy’ye ise dünya barışını koruma yolunda başarılı olmasını ve sonucun ABD için hayırlı olması yönündeki temennisini belirtiyordu.³⁹⁸ Yine aynı gazeteden Feridun Ergin ise *Günün Mevzuları* isimli köşesinde Kennedy’nin *geçirdiği imtihan ve aştığı engeller, onun icraatıyla yeni bir çığır açabilecek bir çapa sahip bulunduğunu gösterdiğini* ifade ederken, ABD’nin içinde bulunduğu pek çok sorunun çözümünün Kennedy’ye bağlı olduğunu hatırlatıyordu.³⁹⁹

Sonuç olarak, Türk basınının seçimin başından itibaren Kennedy’yi destekleyen bir tutum ile hareket ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim basında hem propaganda sürecinde hem de seçimlerden sonra Kennedy’ye yönelik yorum ve değerlendirmelerin genellikle olumlu olduğu görülmektedir. Türk basınındaki haber ve değerlendirmelerden yola çıkılarak, Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceği bakımından Kennedy’nin seçilmesine ciddi bir önem atfedildiği anlaşılmaktadır. Kennedy’nin 1961 yılının Ocak ayında görevi devralmasından itibaren 1963 yılının Kasım ayında suikasta uğrayınca kadar yürüttüğü Amerikan başkanlığı süreci de Türk basını tarafından yakından takip edildi.

³⁹⁵ M. Piri, “Centilmenlik Yarışı”, *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1960, s.3; M. Piri, “Kennedy-Nixon El Sıkışması”, *Cumhuriyet*, 15 Kasım 1960, s.3.

³⁹⁶ Cihan Baban, “Amerikan Seçimleri”, *Yenigün*, 11 Kasım 1960, s.1-5.

³⁹⁷ Ahmed Emin Yalman, “Yeni Lider, Yeni Yol”, *Vatan*, 22 Ocak 1961, s.1-5.

³⁹⁸ M. Piri, “Kennedy Kazandı”, *Cumhuriyet*, 10 Kasım 1960, s.3.

³⁹⁹ Feridun Ergin, “Kennedy’nin Zaferi”, *Cumhuriyet*, 13 Kasım 1960, s.2.

3. BÖLÜM: KENNEDY DÖNEMİ VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ (1961-1963)

3.1 Kennedy Dönemi ABD Dış Politikası ve Türk Basını

Kennedy, başkanlık seçimi sürecinde kampanyasını önemli oranda dış politikaya dair sorunlar ve bu sorunların çözümü üzerine inşa etmiş, *Yeni Sınır*⁴⁰⁰ olarak adlandırdığı bir dış politika vizyonu ortaya koymuştu. Bu hedef doğrultusunda, ABD'nin dünya çapında zarar gören imajına dikkat çekmiş ve komünizm karşıtı söylemlere ağırlık vermişti.⁴⁰¹ Başkanlık görevini devralırken yaptığı konuşmada ise dünya barışı, özgürlük ve hürriyet gibi kavramların üzerinde durarak, bu yeni politik vizyon çerçevesinde herkesi sorumluluk almaya davet etmişti. Böylelikle, 20 Ocak 1961 tarihinde başkanlık görevini resmen devraldıktan sonra dış politika, Kennedy'nin en fazla ağırlık verdiği alanlardan birini oluşturacaktı.⁴⁰²

⁴⁰⁰*The New Frontier (Yeni Sınır)* olarak adlandırılan bu konuşmayı Kennedy Demokratların 11-15 Temmuz 1960 tarihinde yapılan Kongresi'nde aday seçilince yapmıştır. Söz konusu konuşmada öncelikle kendisini Başkan adayı seçtiği için partisine teşekkür ettikten sonra partisinin ve ülkesinin geleceği için elinden geleni yapacağını vaat etti. Katolik olması ve 1928'de Başkan adayı olan Alfred E. Smith'in kimliğinden dolayı Başkan seçilmemesini göz önünde bulundurarak partisinin risk aldığını belirtirken, halkın ferasetine güvendiğini vurguluyordu. Mezhep farkından dolayı endişe duyan Kennedy, din ile devlet yönetiminin ayrı şeyler olduğuna inandığını açıkladı. Oy verirken, Amerikan halkının tercihini mezhep farklılıklarının etkili olmayacağına yönelik inancını özellikle vurgulayan Kennedy, Eisenhower dönemi icraatlarını ve Cumhuriyetçi aday Nixon'u eleştirdi. Dünyanın ve koşulların değiştiğini ve eski usullerin geride kalmaya başladığını ifade eden Kennedy gelecek adına dinamik ve güçlü bir ABD vaat ediyordu. Dış politika üzerinde özellikle duran Kennedy, ABD'yi tehdit eden komünizm tehdidi üzerinden barış vurgusu yaptı. *Yeni Sınır* politikası ile bilimde ve uzayda ülke olarak ilerlemeyi vaat ederken bu politikanın aynı zamanda savaş ile barış, fakirlik ile refah arasında bir tercih olduğunu öne sürdü. Başkanlık seçiminde iki parti arasındaki yarıştan ziyade ülke olarak ilerleme ve gelişme adına atılacak önemli bir adım olarak nitelendiren Kennedy, seçilmesi durumunda bunların ülke olarak birlikte başarılacağını vaat etti. Bkz: **JFKPLM**, Democratic National Convention, TNC-191-E5-EX15 July 1960, TNC-191-E5-EX.

⁴⁰¹Timothy P. Maga, **John F. Kennedy and the New Frontier Diplomacy, 1961-1963**, Krieger Publishing Company, Florida, 1994, s. 19-26; C. L. Sulzberger, "Foreign Affairs: A New Frontier and an Old Dream", **The New York Times**, 23 Ocak 1961, s. 22.

⁴⁰²Brogan, **a.g.e.**, s. 86 Ayrıca bkz: "Kennedy Bugün Göreve Başlıyor", **Yeni Gün**, 20 Ocak 1961, s.1; Diplomat, "Eisenhower Devrinin Sonu", **Yeni Gün**, 20 Ocak 1961, s.3; "Amerika'nın Yeni Başkanı: Kennedy", **Yeni Gün**, 10 Kasım 1960, s.1; "Kennedy Beyazsarayda", **Vatan**, 21 Ocak 1961, s.1; "Kennedy Başkanlık Vazifesini Devraldı", **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1961, s.1; "Kennedy Bugün Vazifeyi Devralıyor", **Cumhuriyet**, 20 Ocak 1961, s.1; Ahmet Emin Yalman, "Sızan Haberler", **Vatan**, 21 Ocak 1961, s.1. Dış politikaya önem veren Kennedy, başkanlığı döneminde düzenlediği ilk basın toplantısında Nükleer Deneme Konferansına, Kongo Meselesine, az gelişmiş ülkelere yapılacak yardımın artırılmasına, Laos meselesine, Küba ile münasebetlere ve SSCB ile ABD arasında yapılacak görüşmeye değinmişti. Açıklamalarında dış politikaya ağırlık veren Kennedy, nükleer denemelerin durdurulması konusunda Cenevre'de yapılacak müzakerelerin oldukça önem arz ettiğini belirtirken, bu konferansa daha hazırlıklı gidebilmek adına şubat sonundan mart ayının sonuna alınması talebini ifade

Yeni Sınır politikası çerçevesinde dış politikada bir idealizm ortaya koyan Kennedy yönetiminin dış politikada izleyeceği rota, Türkiye'yi de yakından ilgilendiriyordu. Bu nedenle Türk basınında, Kennedy'nin dış politikaya yönelik söylemlerine ve konuyla ilgili değerlendirmelere sık sık yer verildi. Nitekim *Milliyet* gazetesinden Sami Kohen'in Kennedy'nin seçilmesi ile *siyasi ufukta bazı ümit ışıkları belirdiği* ifadeleri, Türk basınının Kennedy ile ilgili beklentisini ortaya koyuyordu.⁴⁰³ Kennedy, öncelikle dış politikada bazı değişiklikler yapılması gerektiğini vurguluyordu. Bu bağlamda, SSCB'nin iktisadi girişimlerine karşılık ABD'nin NATO ülkeleri ile siyasi ve ekonomik bakımdan ittifakının arttırılması gerektiğine dikkat çekiliyordu. Bununla birlikte, Kennedy için NATO'nun ilerleme gücü, gelişmekte olan ülkelerin durumu ve BM'nin barış adına yürüttüğü çalışmaları oldukça önem arz ediyordu.⁴⁰⁴

Türk basınında, Kennedy'nin söylemlerinden öne çıkarılan en önemli konulardan birini barış oluşturuyordu. Çünkü seçim propagandasında dünya barışına yönelik vaatlere ağırlık veren Kennedy, başkanlık görevini devraldığı konuşmasında barış için göze alınamayacak engel olmadığını vurgulamıştı.⁴⁰⁵ Buna istinaden, Türk basınında Kennedy döneminde dünyadaki gerginliklerin bir nebze de olsa azalacağı ve barışın tesis edileceği yönünde bir beklentinin ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin,

etmişti. Bkz: “Başkan Kennedy Amerika'nın Yeni Dış Politikasını Açıkladı”, **Son Havadis**, 26 Ocak 1961, s.1-5; “Başkan Küba, Laos Kongo Hakkındaki Görüşlerini Açıkladı”, **Vatan**, 27 Ocak 1961, s. 1; “Kennedy Calls Khrushchev Move A Step Toward Better Relationship”, **The New York Times**, 26 Ocak 1961, s. 1.

⁴⁰³ Sami Kohen, “İki “K” Arasında”, **Milliyet**, 26 Ocak 1961, s. 2.

⁴⁰⁴ “Amerika'nın Dünya Politikası”, **Vakit**, 20 Ocak 1962, s.3; “Başkan Kennedy Amerika'nın Yeni Dış Politikasını Açıkladı”, **Son Havadis**, 26 Ocak 1961, s.1-5; Çetin Altan, “Eisenhower ve Kennedy”, **Milliyet**, 23 Ocak 1961, s.2; Ahmet Emin Yalman, “Yeni Lider, Yeni Yol”, **Vatan**, 22 Ocak 1961, s.1; Orhan Karaveli, “Realist Bir Başkan”, **Vatan**, 3 Şubat 1961, s. 3; Nüzhet Baba, “John F. Kennedy ve Devlet Felsefesi”, **Yenigün**, 27 Ocak 1961, s. 4; “Dış Olaylar”, **Kim**, 14 Kasım 1960, C.10, S. 124, s. 35.

⁴⁰⁵ Lester Markel, “Key Problem in Foreign Policy”, **The New York Times**, 19 Aralık 1961, s. 19; “Kennedy Sulhu Tercih Ediyor”, **Milliyet**, 28 Haziran 1961, s.1; M. Piri, “Kennedy'nin Sulh Gayretleri”, **Cumhuriyet**, 2 Şubat 1961, s. 3; Sami Kohen, “İki “K” Arasında”, **Milliyet**, 26 Ocak 1961, s. 2; İbrahim Çamlı, “Amerika'da Kennedy Çağı”, **Vatan**, 23 Ocak 1961, s. 2; “Amerika ile Rusya Arasında Ciddi Bir Engel Aşılmıştır”, **Vatan**, 27 Ocak 1961, s. 1; Diplomat, “Hür Dünya İmtihanda”, **Yenigün**, 9 Şubat 1961, s. 3 Kennedy, ABD'nin dış politikasında belirleyici unsurun barış olduğunu vurgularken, bir taraftan da milli savunmanın güçlendirilmesini ve ordunun kuvvetlendirilmesine yönelik açıklamalar da yapıyordu. Türk kamuoyunda da yer bulan bu konuşmalarda Kennedy, ordunun kuvvetlendirilmesinin gerekçesinin *komünist tecavüzlere karşı koymak* olduğunu ifade ediyordu. Bkz: “Kennedy ‘Hala bir Savaşın Gölgesinde Yaşamaktayız’ Dedi”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1963, s.1; “Kennedy, Ordunun Kuvvetlendirilmesini İstedi”, **Vakit**, 20 Ocak 1962, s.6; “Kennedy'nin İlk Problemleri”, **Yenigün**, 22 Ocak 1961, s. 3.

Kim dergisindeki ABD'nin yeni dış politikasına dair yapılan değerlendirmede Kennedy'nin dış politikada müspet görüşleri olduğuna ve atom bombası denemelerini durdurma konusunda girişimde bulunacağına yer veriliyordu.⁴⁰⁶ *Ulus* gazetesinden İffet Aslan'a göre ise Kennedy, *insanlığın barışa yönelik özlemini dile getirmekteydi*. Yazara göre, Kennedy'nin şu sözleri soğuk savaşı sona erdirmek ve dünyada barışı egemen kılmak istediğine dair bir kanıt niteliğindedir:

“...Aradığımız ne çeşit bir barıştır? Ben ne Amerikan silâhlarının zoruyla dünyaya yüklenecek bir Amerikan sulhundan, ne mezarın sükûneti, ne de esaretin sağladığı güvenden bahsediyorum. Ben hakiki barıştan, yeryüzünde yaşamaya mana kazandıran insanların ve milletlerin gelişmesine, ümitler beslemesine ve çocukları için daha zengin bir hayat hazırlamasına imkân verecek, yalnız Amerikalıları değil bütün insanlığı kapsayacak, sadece bu süre boyunca değil ebediyen devam edecek barıştan bahsediyorum...”⁴⁰⁷

Türk basınının yakından ilgilendiği konulardan bir diğeri de Kennedy Dönemi'nde ABD'nin dış ülkelere yapacağı yardım meselesiydi. Türk basınında genellikle, Kennedy Dönemi'nde Türkiye'ye yapılacak Amerikan yardımının artması yönünde bir beklenti mevcuttu. Örneğin, *Kim* dergisindeki yazısında Haluk Ülman, Eisenhower döneminde dış politikada çok ciddi yanlışlıklar yapıldığını, ABD'nin ekonomik ve askeri gelişme hızının yavaşladığını ve Amerikan dış yardımının uygulanan politikalardan olumsuz etkilendiğini ileri sürüyordu. Ülman, ABD'nin itibarının geri kazanılmasını ve dış yardımların artırılmasını savunan Kennedy'nin bu vaatlerini yerine getiremediği takdirde, ABD'nin yanı sıra tüm Batı dünyasının hayal kırıklığına uğrayacağını ileri sürüyordu.⁴⁰⁸ *Milliyet* gazetesine göre ise Kennedy,

⁴⁰⁶ “Dış Olaylar”, **Kim**, 14 Kasım 1960, C. 10, S. 124, s. 35-36.

⁴⁰⁷ İffet Aslan, “Başkan Kennedy: Soğuk Harbe Son Verelim, Diyor”, **Ulus**, 20 Haziran 1963, s.2; Türk basınında Kennedy'nin seçim vaatlerinden yola çıkarak, Türkiye'ye yönelik yardımın artacağı, Türk-Amerikan ilişkilerinin Kennedy döneminde daha da kuvvetleneceği ve dünyada da barışın hüküm süreceği yönünde bir beklenti oluşmuştu. Fakat bu beklentinin yanı sıra, Kennedy döneminde ABD'nin dış politikanın ana hatlarında çok fazla değişiklik olmayacağı, çünkü dış politikayı şekillendiren dış tehditlerin hala varlığını koruduğu yönünde görüşler de bulunuyordu. Bkz: “Eisenhower ile Kennedy Arasında Bir Mukayese”, **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1961, s.2.

⁴⁰⁸ Haluk A. Ülman, “Bir Devir Kapanıyor”, **Kim**, 14 Kasım 1960, C. 10, S. 124, s. 38.

Amerikan Kongresine sunduğu ilk mesajında, dış yardım konusunda kongreye yeni bir program sunduğunu ve yeni yetkiler isteyeceğini ifade etmişti.⁴⁰⁹

Basında yer alan dış yardımla ilgili haber ve değerlendirmeler dikkate alındığında, Kennedy Dönemi'nde Türkiye'ye yapılan yardımın artacağı şeklinde iddiaların yanı sıra bu konuda şüphelerin de olduğu anlaşılmaktadır. Türk basınında yer alan bazı haberlere göre Kennedy, az gelişmiş ülkelerin Amerikan yardımını toplumsal ve iktisadi gelişimleri yerine kendi lüksleri için kullanmaları sebebiyle, dış yardımda kesintiye gidileceği yönünde bir karar almıştı. Buna karşın, basında dış yardım için sekiz milyar dolarlık bir program hazırlayan Kennedy'nin, yardımda kısıntıya gitmekten ziyade yardımın amacına uygun olarak kullanılması taraftarı olduğu yönünde değerlendirmeler de mevcuttu.⁴¹⁰ *Cumhuriyet* gazetesinin *Amerikan Mektupları* adlı köşesinde, ABD'nin dış yardım programında yaptığı değişikliğin Türkiye gibi bir müttefikinin ve dostunun hatırını kıracağı anlamına gelmediği öne sürülüyordu. Nitekim ABD'nin Türkiye'ye karşı bir tutum içerisine gireceği ve dış yardımda değişiklik yapacağı yönünde herhangi bir gösterge yoktu.⁴¹¹

Kennedy, dış politikada aktif ve dinamik bir idealizm ile yola çıkmasına rağmen Eisenhower Dönemi'nden devralınan Küba, Laos, Berlin ve Kongo gibi bölgelerdeki karışıklıklar sık sık karşısına çıkacaktı. Dolayısıyla Kennedy, dış politikaya dair söylemlerinde sık sık ciddi boyutlara ulaşan bu karışıklıklara yönelik nasıl bir tutum geliştirileceğine yer vermişti.⁴¹² Örneğin, 1962 yılında kongrenin açılışı münasebetiyle yaptığı konuşmasında Kennedy, Kongo'daki krizin büyük tehlike teşkil ettiğini, bu durumun büyük bir savaşla sonuçlanabileceğini ve Berlin için ABD'nin gerekirse savaşı göze alabileceğini belirtiyordu.⁴¹³ Laos'ta ise ortaya çıkabilecek bir komünist rejimin *domino etkisi* yaratabileceğine ve bu nedenle Laos'un

⁴⁰⁹ "Amerika Dış Yardım İçin Şart Koşacak", *Milliyet*, 31 Ocak 1961, s. 1; "Başkan Kennedy, Kongre'ye Tediye Muvazenesi Programını Tevdi Etti", *Vatan*, 7 Şubat 1961, s. 3; "Amerikan Yardımına Yeni Şekil", *Yenigün*, 16 Nisan 1961, s. 3.

⁴¹⁰ "Kennedy, İçtimai Kalkınma İçin Sekiz Milyar Dolarlık Yeni Bir Program Hazırladı", *Cumhuriyet*, 22 Mart 1961, s.3.

⁴¹¹ F. J. Zusy, "Washington'da Bizim İçin Verilen Teminat", *Cumhuriyet*, 2 Nisan 1961, s. 2.

⁴¹² John W. Gardner, Carl Sandburg (ed.), *President John F. Kennedy- To Turn the Tide*, Harper and Brothers, y.y, 1962, s. 59-72 Bkz: "Küba ve ABD", *Yenigün*, 20 Nisan 1961, s. 3.

⁴¹³ "Amerika'nın Dünya Politikası", *Vakit*, 20 Ocak 1962, s.3; Orhan Karavelli, "Kennedy'nin Demeci", *Vatan*, 2 Şubat 1961, s. 3.

bağımsızlığının ABD tarafından destekleneceğine vurgu yapıyordu.⁴¹⁴ Kennedy'nin başkanlığı döneminde dış politikada karşılaştığı ilk kriz ise *Domuzlar Körfezi Çıkarması*⁴¹⁵ olmuştu.⁴¹⁶ Kennedy'nin dış politikaya yönelik açıklamalarından, Küba ile münasebetleri ve Kongo, Laos gibi ülkelere yönelik Amerikan politikasının şekillenmesinde öncelikle ABD çıkarlarının belirleyici olacağı anlaşılmaktaydı.⁴¹⁷

3. 2 Türk Dış Politikası (1960-1963)

II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan soğuk savaş iklimi içerisinde Türkiye, Batı Bloku'nda yerini almış ve ABD ile daha sıkı ilişkiler kurmaya başlamıştı. Ekonomik kalkınma için Türkiye'nin dış yardıma ihtiyacı olduğuna inanan Türk yöneticiler, Orta Doğu ve birçok sahada ABD'nin yanında yer aldı. Türkiye, bu gibi ekonomik ve politik kaygılarla ABD'nin yanında yer alırken, ABD açısından ise *dost* bir Türkiye oldukça önem taşımaktaydı.⁴¹⁸ Bu bağlamda Türkiye'nin, 1947'de Truman Doktrini ve Marshall Planı'na dâhil edilmesiyle Türk-Amerikan ittifakı daha da kuvvetlendi. CHP döneminde başlayan ABD ile yakın ilişkiler kurma politikası, Demokrat Parti döneminde de yoğun bir şekilde devam etti.⁴¹⁹ Hatta DP iktidarı döneminde, *kayıtsız şartsız* ABD'yi destekleyen ve Amerikan çıkarlarını gözetten bir

⁴¹⁴Brogan, **a.g.e.**, s.62; “Kennedy, Askeri Yardımın Kısılması Hatalı Bir Yoldur, Dedi, **Ulus**, 11 Mayıs 1963, s.3.

⁴¹⁵ ABD'nin 1898'den beri kontrol ettiği Küba'da 1923'te radikal bir devrimle Fidel Castro iktidara gelmişti. Fidel Castro'dan önce iktidarı elinde bulunduran Amerikan yanlısı lider Batista'nın iktidardan düşmesi üzerine ABD, 1960'lı yıllarda Castro'ya karşı bir tutum almıştı. Fidel Castro ise 16 Şubat 1959'da kendi başbakanlığı altında ilk hükümetini kurmuş ve Küba'nın komünist bir rejim ile yönetileceğini ilan etmişti. ABD, Castro rejimini devirmek için öncelikle Ekim 1960'ta Küba'ya ambargo uygulamış ve bu da Türk-Sovyet ilişkilerinin gelişmesine vesile olmuştu. ABD, Küba'yı devirmek için diğer bir yöntem olarak dolaylı bir müdahaleyi denedi. 1960 yılında Castro aleyhine çalıştıkları için Küba'dan sürgün edilen 1500 kişi, Küba'nın güneybatı kıyısında bulunan Domuzlar Körfezi'ne saldırdı. Fidel Castro'yu devirmeyi amaçlayan bu plan Eisenhower döneminde hazırlanmış ve Kennedy döneminde uygulanmıştı. Fakat daha sonra, başarısızlıkla sonuçlanan bu planı ABD'nin kurguladığı kesin bir şekilde ortaya çıkacaktı. Bkz: Medika Akarşlan, “1962 Küba Ekim Füzeleri Bunalımı ve Türkiye”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, S. 344, Nisan 1995, s. 21; Pierre Salinger, **With Kennedy, President**, Fawcett Publication, New York, 1966, s. 145-147. Ayrıca bkz: Hugh Sidey, **John F. Kennedy, President**, Fawcett Publication, New York, 1964, s. 122-141.

⁴¹⁶ Maga, **a.g.e.**, s. 31; Robert Kennedy, **In His Own Words- The Unpublished Recollections of the Kennedy Years**, Bantam Books, New York, 1988, s. 239- 258.

⁴¹⁷ “Başkan Kennedy Amerika'nın Yeni Dış Politikasını Açıkladı”, **Son Havadis**, 26 Ocak 1961, s.1-5; “Kennedy Dün İlk Yıllık Durum Mesajını Okudu”, **Vatan**, 31 Ocak 1961, s. 3.

⁴¹⁸Bkz: “Amerika Türkiye'ye Büyük İlgî Duyuyor”, **Yenigün**, 2 Şubat 1961, s. 1; “Stevenson Praises Turkey As an Ally”, **The New York Times**, 19 Nisan 1961.

⁴¹⁹ Harris, **Troubled Alliance**, s. 31-35.

tutum izlenmişti.⁴²⁰ Dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu bu dış politika çizgisinin değişmesi gerektiğini şu şekilde vurgulamıştı:

“...Bizim en büyük hatamız kayıtsız şartsız Amerika’ya tabi olmamız. Böyle bir politika sonsuza kadar devam edemez. Türkiye sirtını Amerika’ya dayamakla hiçbir sonuca varamaz. Aksine kendimizden çok şey veririz, yine de onları memnun edemeyiz. Eğer Türkiye uluslararası platformlarda haklı olduğu bir davada Amerika’ya rağmen, aksine bir görüş ortaya koyabilse, saygınlığımız daha da artar. Türkiye NATO ve Amerika’nın yanı sıra Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Sovyetler ile belli ölçüde ve Türkiye’nin çıkarları doğrultusunda yeni bir politika izlemek zorundadır...”⁴²¹

27 Mayıs 1960 tarihinde DP iktidarına karşı 26-27 Mayıs 1960 gecesi yapılan bir darbeyle, TBMM ve hükümet feshedilerek her türlü siyasi faaliyet yasaklandı. Ordunun içinde Milli Birlik Komitesi (MBK)⁴²² adıyla örgütlenen subaylar tarafından gerçekleştirilen bu darbe ile dış politikada doğrudan bir değişiklik hedeflenmemişti.⁴²³ Başka bir deyişle, daha çok siyasi ve iktisadi nedenlere dayanan darbeyi gerçekleştiren askeri kadro, yönetimi ele geçirdikten sonraki ilk açıklamasında dış politikada bir değişiklik olmayacağını taahhüt etmişti.⁴²⁴ Nitekim 27 Mayıs Darbesi’nin yapıldığı ilk

⁴²⁰ Ahmad, **a.g.e.**, s. 129.

⁴²¹ Bağlum, **a.g.e.**, s.228-229.

⁴²² Cemal Gürsel, İzmir’den getirilerek Milli Birlik Komitesinin başkanı oldu. Gürsel, kendisinin MBK’nin başkanlığı, hükümetin Başbakanı, vekâleten Milli Savunma Bakanı ve Başkumandanlık görevlerine getirilmesine MBK tarafından karar verildiğini açıklayarak yeni kabineyi ilan etti. Gürsel, 27 Mayıs 1960 tarihinde Ankara radyosundan okuduğu tebliğinde, ülkenin ve demokrasinin içine düştüğü buhranın önüne geçmek ve kardeş kavgasına son vermek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetimi ele aldığı beyan ediyordu. Gürsel tebliğinde, partilerin içine düştükleri durumdan kurtaracak *partilerüstü bir idare* ile en kısa zamanda adil ve serbest seçimlerin yapılacağını da taahhüt ediyordu. Bkz: **BCA**, 30.01/40.236.18 (Gürsel’in 27 Mayıs 1960 tarihinde Ankara Radyosundan saat 5.15’te okuduğu tebliğ). Kurucu Meclis, öncelikle bir anayasa hazırlamak için çalışmalara başladı. Sıddık Sami Onar Başkanlığında kurulan Anayasa Komisyonu, ilk raporunu 28 Mayıs’ta MBK’ya sundu. 11 Temmuz 1960 tarihinde açıklanan Cemal Gürsel başkanlığındaki hükümetin programında, 27 Mayıs Darbesi’nin amacı ve bir anayasa hazırlanmasının gerekliliği şu şekilde açıklanıyordu: “27 Mayıs İnkilâbının esas hedefi, yurdumuzda demokratik nizamı bütün icapları, bütün meseleleriyle, maddeten ve manen mümkün olan en kısa zamanda kurmaktır. Bu maksatla 27 Mayıs sabahından itibaren yeni bir Anayasanın hazırlanması için gerekli çalışmalara başlanmıştır.” Bkz: **BCA**, 30.10/ 54.329.1 (Orgeneral Cemal Gürsel Başkanlığındaki Milli Birlik Komitesinin 11 Temmuz 1960 tarihinde açıklanan programı).

⁴²³ Oran, **a.g.e.**, s. 666; Faruk Çakır, “Amerikan Bakış Açısından Türkiye’de 1957-60 Dönemi Siyasal Gelişmeleri ve Türk-Amerikan İlişkileri”, **AÜSBF Dergisi**, 2004, C. 59, S. 1, s. 74-75.

⁴²⁴C. L. Sulzberger, “Turkey Remains a Stanch Ally of the West”, **The New York Times**, 4 Haziran 1960, s. 22; “Turkey Stands By Western Allies”, **The Times**, 20 Kasım 1961, s. 9; **Hürriyet**, 27 Mayıs 1960, s. 1.

gün radyodan okunan bildiride, dış politikada bir değişiklik olmayacağı şu şekilde belirtilmişti:

*“...Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasasına ve insan hakları prensiplerine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk'ün yurtta sulh ve cihanda sulh prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO'ya inanıyoruz ve bağılıyız. CENTO'ya bağılıyız. Tekrar ediyoruz düşüncelerimiz yurtta sulh, cihanda sulhtur...”*⁴²⁵

27 Mayıs Darbesi'nden sonra Cemal Gürsel başkanlığında kurulan sivil olmayan hükümetlerden sonra, normal siyasete dönüş süreci 15 Ekim 1961 seçimleriyle başlamış; 25 Haziran 1962 yılına kadar sürecek olan İnönü başbakanlığında kurulan CHP ve Adalet Partisi (AP) koalisyonu ile sonuçlanmıştı. İnönü başbakanlığında kurulan bu hükümetleri, 25 Haziran 1962'de kurulan CHP, Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve daha sonra 25 Aralık 1963'te kurulan CHP ile Bağımsızların kurduğu koalisyon takip edecekti. Askeri yönetimin yanı sıra 1965'te AP'nin iktidarına kadar süren bu koalisyonlar döneminde, genellikle Türkiye'nin müttefikleriyle olan dostça münasebetlerin aynı şekilde devam edeceğinin altı çizilmişti. Başka bir deyişle 27 Mayıs'tan sonra iktidara gelen kadrolar, herhangi bir dış tepkiyle karşılaşmamak için dış politikanın aynı çizgide devam etmesini istemişti.⁴²⁶

⁴²⁵ Mehmet Gönlübol, Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 323.

⁴²⁶ **BCA**, 30.10/54.329.1 (Cemal Gürsel Başkanlığındaki Milli Birlik Hükümetinin Programı- 11 Temmuz 1960); **BCA**, 30.01/ 54.329.5 (İsmet İnönü Başkanlığında Kurulan Üçüncü Koalisyon Hükümetinin Programı- 30 Aralık 1963); Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s. 215-299. Nitekim darbe yönetiminin planladığı gibi Türk dış politikasının aynı çizgide devam edeceğinden memnuniyet duyan ABD, darbeden bir gün sonra yeni yönetimi tanıdığını açıklamıştı. Bkz: *“US Recognizes Turkish Regime”*, **The New York Times**, 31 Mayıs 1960, s. 3. Ayrıca 16 Haziran 1960 tarihinde Amerikan Başkanı Eisenhower tarafından gönderilen mesajda, Türk dış politikasında NATO ve CENTO'ya bağılı kalınacağı ve dış politikanın genel seyrinin değişmeyeceğinden duyulan memnuniyet şu şekilde dile getiriliyordu: “Hükümetinizin, Türkiye'nin NATO ve CENTO ile bağlarını muhafaza etmek hususundaki azmi, benim için ve hür dünyanın müdafaası gayesi ile kurulmuş bulunan bu müşterek emniyet teşekküllerinden Türkiye ile teşriki mesai edenler için keza büyük bir memnuniyet kaynağı teşkil etmiştir. Hükümetin, Türk ve Amerikan milletleri arasındaki münasebetlerin ötedenberi mümeyyiz vaafını teşkil etmiş olan dostluk ve işbirliği an'anesine uygun olarak, Türkiye ile samimi

27 Mayıs'ın dış politikaya ve Türk-Amerikan ilişkilerine bir diğer etkisi ise 1961 Anayasası⁴²⁷ ile parlamentoyu daha iyi denetlemeyi sağlayan siyasi kurumlar ve Türk siyaset hayatına kattığı yeni aktörler olacaktı.⁴²⁸ 1961 Anayasası'nın ortaya koyduğu eskiye nispetle daha hür olan düşünce iklimi içerisinde, Türkiye'nin Batı Bloku dışındaki devletlerle olan ilişkilerini de geliştirmesi gerektiği dillendirilmeye başlanacaktı.⁴²⁹ Aynı zamanda, NATO içerisinde daha bağımsız bir politika izlenmesinden tam tarafsızlığa kadar pek çok görüş, toplumda ve entelektüel çevrelerde ortaya atılmaya başlandı.⁴³⁰ Buna rağmen, Türk-Amerikan ittifakına dair oluşan şüpheler ancak belirli kesimlerle sınırlı kaldığından, 27 Mayıs Darbesi'nden Kıbrıs sorununa⁴³¹ kadar izlenen dış politika, 1950-1960 döneminden pek farklı olmamıştı. Darbeden sonra iç politik sorunların daha fazla öne çıkması ve ABD karşıtı bir tutumun Türk ekonomisi için gerekli olan dış yardımı azaltabileceği endişesi, Amerikan yanlısı bir dış politika çizgisinin benimsenmesinde önemli bir unsur olacaktı.⁴³²

münasebetlere devamdan memnuniyet duyacaktır.” Bkz: **BCA**, 30.01/7.40.16 (16 Haziran 1960 tarihinde ABD Başkanı Eisenhower tarafından Cemal Gürsel'e gönderilen mesaj).

⁴²⁷ 1961 Anayasası MBK, Silahlı Kuvvetler, CHP ve bir grup sol eğilimli aydının kontrolünde hazırlanmıştır. 27 Mayıs Darbesi'nden sonra kurucu meclis tarafından hazırlanan bu anayasa, 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunulmuştu. Toplam 10.322.169 oydan, 6.348.191 kabul, 3.934.370 ret oyu ile kabul edilmişti. Bkz: Karpat, **a.g.e.**, s. 189-190; Ayrıca 1961 Anayasası'nın tüm maddeleri için bkz: **Resmi Gazete**, S. 10816, 27 Mayıs 1961, s. 4201- 4214.

⁴²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Tanıl Bora, Murat Gültekingil (ed.), **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, C. 8.

⁴²⁹ Ömer Kürkçüoğlu, “*Dış Politika Nedir? Türkiye'nin Dünü ve Bugünü*”, **AÜSBF Dergisi**, 1980, C.35, S.1, s.324-326.

⁴³⁰ Mehmet Gönülbol, Haluk Ülman, “*Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965*”, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1966, C.21, S.1, s.174.

⁴³¹ 1964'te Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios ve hükümeti, Türk azınlığın haklarını sınırlamak için Anayasayı değiştirme teşebbüsünde bulunmuştu. Türk toplumu bu süreçte ciddi bir baskı altındaydı ve bazı Türk köyleri kuşatılmıştı. Bunun üzerine İnönü hükümeti, bu duruma engel olmak ve Makarios'un geri adım atmasını sağlamak için hava kuvvetlerine Kıbrıs üzerinde uçuşlar yaptırarak Türkiye'nin müdahale edeceği yönünde bir izlenim verdi. Bu müdahale Amerikan başkanı Johnson'un sert ifadeler içeren uyarı niteliğindeki mektubu sonucu gerçekleşmemişti. Bu mektupta Johnson, Başbakan İnönü'ye ABD'nin bir müdahaleye karşı olduğunu, müdahale durumundan SSCB'nin bir saldırısında ABD ve NATO'nun Türkiye'nin yanında olmayacağını ve Amerikan yardımıyla alınan silahların Kıbrıs'ta kullanılmayacağını hatırlatmıştı. Bkz: Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 396.

⁴³² Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, s.202; Ayrıca bkz: “*Sanayileşmek İçin Dış Yardım Zaruri*”, **Milliyet**, 21 Mayıs 1961, s. 1; “*Melen, Türkiye İktisaden Dış Yardımla Ayakta Kalabilir, Dedi*”, **Milliyet**, 1 Şubat 1963, s. 7; “*NATO'dan Askeri Gücümüze Muvazi Yardım İstenecek*”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1961, s. 1; İsmet Giritli, “*Kalkınma ve Dış Yardım*”, **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1961, s.2; **Yeni Gün**, 11 Şubat 1961, s. 3; “*90 Milyon Dolarlık Yardım Lazım*”, **Vatan**, 18 Ocak 1961, s.1; “*Borçlar ve Dış Yardımlar*”, **Vatan**, 31 Ocak 1961, s. 2; Cihad Balban, “*Dış Politika ve Hükümetin Elindeki Dizin*”, **Yeni Gün**, 30 Kasım 1962, s. 1.

II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ABD ile aynı safta yer alan Türkiye'nin Orta Doğu devletleri ile olan ilişkilerini şekillendiren unsur da yine Batı ile bütünleşme hedefi ve ABD'den yardım beklentisi olmuştu. Başka bir deyişle, yönünü Batıya çeviren Türkiye, Orta Doğu'ya yönelik politikalarında da Amerikan çıkarlarını gözetilen bir tutum sergilemişti. Bu nedenle Türkiye, Batı ittifakındaki yerini sağlamlaştırmak amacıyla İngiltere ve ABD'nin Orta Doğu'daki planlarında aktif rol aldı. Nitekim 1955'te öncülük ettiği Bağdat Paktı, Arap devletleri ile münasebetlerinin bozulmasına sebep oldu.⁴³³ Bağdat Paktı'nın yanı sıra *Orta Doğu Komutanlığı* ve *Orta Doğu Savunma Örgütü (MEDO)* projelerinde başat aktör olarak yer alan Türkiye, Batı'nın Orta Doğu'da bir savunma sistemi kurma planlarına destek oldu. Türkiye, 1960'tan itibaren Orta Doğu'ya yönelik politikalarını sorgulamaya başlasa da Arap coğrafyasındaki ülkeleri karşısına almanın yanlış bir politika olduğunu, ancak Kıbrıs olayları sonrasında BM'deki yalnızlığını görünce anlayacaktı.⁴³⁴

II. Dünya Savaşı sonrasında Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişiminde, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi tehdit eden bir unsur olarak ortaya çıkmasının önemli bir rolü olmuştu. Nitekim SSCB'nin 19 Mart 1945'te Türk-Rus Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasını feshetmesi ve Türkiye'den toprak talebi ile Türk-Sovyet ilişkileri ciddi bir gerginlik dönemine girmişti. Bunun üzerine güvenlik ve ekonomik temelli kaygılarla Batı'nın yanında yer almayı tercih eden Türkiye, Marshall Planı ve NATO gibi organizasyonlara katılarak Batı ile ilişkilerini geliştirirken, SSCB'yi tehdit olarak algılamaya devam etti. 1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra SSCB, *barış içinde bir arada yaşama*⁴³⁵ fikrini ortaya atarak Türkiye'ye karşı tutumunu yumuşatmaya başladı. Fakat 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra, Türk-Sovyet ilişkileri

⁴³³ Fahir H. Armaoğlu, "Forum ve Türkiye'nin Dış Politikası 1954-1964", *Forum*, 1964, C. 16, S. 240, s. 12.

⁴³⁴ Melek M. Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s.48-49.

⁴³⁵ Bu politikanın özelliği öncelikle SSCB ve ABD arasındaki mücadelenin bir savaş ile sonuçlanması gerekmediğini kabullenmesi olmuştu ve iki kutup etrafında şekillenen çekişmeleri ve mücadeleleri reddediyordu. Bu politika aynı zamanda SSCB'nin kendine duyduğu güvenin bir göstergesi niteliğindedir. Çünkü SSCB teknolojik gelişmişlik bakımından Batı'yı yakalamıştı ve Bağlantısızlar Hareketinin gelişmesi ile iki kutup dışındaki gelişmeler Batı medeniyetinin karşısında olarak algılanıyordu. Barış içinde bir arada yaşama politikası, ABD ile SSCB arasında çıkabilecek olası bir nükleer savaşa karşı önlem alma amacı da taşıyordu. Bkz: Oran, **a.g.e.**, s. 510.

bir normalleşme dönemine girse de SSCB'nin girişimleri Türkiye tarafından şüpheyle karşılanmaya devam etti.⁴³⁶

1952'den itibaren Türk dış politikasını etkileyen en önemli konulardan biri de Kıbrıs sorunu olmuştur. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhaka kalkışı *Megali İdea*'nın⁴³⁷ tekrar canlanması anlamına geliyordu. 1959'da Yunanistan'ın Kıbrıs'la ilgili politikasına karşı çıkan Türkiye'nin girişimiyle, Yunanistan ve İngiltere'nin de katılımıyla Londra ve Zürih Antlaşmaları imzalandı.⁴³⁸ Bu anlaşmalar, Kıbrıs'ta her iki topluma eşit haklar tanıyan bağımsız ve federatif bir devlet kurulmasını öngörüyordu. 1960'ta bu devlet kurulmasına rağmen Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, 1963'te anayasayı rafa kaldırarak bir Rum Devleti kurmaya kalkıştı. ABD'nin Türkiye büyükelçisi olarak görev yapan George McGhee'ye göre bu olayların neticesinde Kıbrıs'ta iç savaş kaçınılmaz hale gelmişti.⁴³⁹

⁴³⁶Ayhan Kamel, "*İkinci Dünya Savaşının Bitiminden Günümüze Kadar Türk-Rus İlişkileri*", **Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç 15-17 Ekim**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997, s. 407-411. Oral Sander'e göre Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye ilişkilerin normalleşmesi yönündeki talebine karşılık Türkiye'nin değişmeyen dış politika tutumu Khrushchev ile Cemal Gürsel arasında gerçekleşen 28 Haziran-8 Temmuz tarihli mektuplarda açık bir şekilde görülmektedir. Khrushchev, mektubunda iki ülke arasındaki ilişkilerin Türkiye'nin tarafsız bir şekilde hareket etmesi durumunda daha samimim olacağını belirtti. Gürsel ise cevabında, Türk-Sovyet ilişkilerinin normalleşmesini istediğini fakat Türkiye'nin NATO ve CENTO gibi ittifaklardan doğan uluslararası yükümlülükleri olduğunu ve tarafsız bir politikanın Türkiye'yi borçlarından kurtarmadığını belirtmişti. Bu mektuplaşma Amerikan resmi çevrelerinde geniş yankı uyandırmış ve yeni yönetimin dış politika anlayışı konusunda ortaya çıkan şüpheler ortadan kalkmıştı. 1962 yılında Amerikan Askeri Yardım Başkanı General W. B. Palmer, Türkiye'nin, tarafsız bir politika izlemesinin kesinlikle söz konusu olmadığını ve Türkiye'nin Amerikan yanlısı olarak kalacağını ifade etmişti. Bkz: Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, s. 203.

⁴³⁷ Yunanca "büyük fikir, büyük ülkü" anlamına gelen ve Yunan hedefleri olarak belirlenen Megali İdea, 1798'den itibaren bu ideal peşinde koşan Yunanlıların emperyalist politikalarının amacıdır. Megali İdea, ortaya atıldığı zaman, "Bağımsız Yunanistan'ın, daha doğrusu "Büyük Yunanistan'ın, "Yunan İmparatorluğu'nun, "Bizans İmparatorluğu'nun, Yunanlılık adı altında bir "Kültür İmparatorluğu'nun kurulmasını öngören bir anlamda kullanılmıştır. Yunanlıların Megali İdeası; İstanbul'un merkezini oluşturduğu Bizans-Yunan İmparatorluğu'nun canlandırılması, doğu Roma İmparatorluğu'nun topraklarının Yunan Krallığı'na katılması düşüncesidir. Bkz: Oğuz Kalelioğlu, "*Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea*", **AÜTİTE Atatürk Yolu Dergisi**, S. 41, Mayıs 2008, s. 108.

⁴³⁸ 1959 yılında imzalanan Londra ve Zürih Antlaşmalarına göre, adadaki yüzde 20'lik Türk azınlığın bazı siyasi hakları, Rum çoğunluk tarafından tanınacak ve güvence altına alınacaktı. Kıbrıs yasama meclisinde Rumlar ve Türkler ayrı ayrı temsil edilecek, bir Rum cumhurbaşkanı ile bir Türk yardımcısı seçilecek, önemli konularda her iki tarafında veto yetkisi olacaktı. McGhee, **a.g.e**, s. 270; Kıbrıs sorunu ve imzalanan anlaşmalarla ilgili detaylı olarak bkz: Melek M. Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 126-130.

⁴³⁹ McGhee, **a.g.e**, s. 270 Bkz: "*Kıbrıs'ta Çıkamaz*", **Yeniğün**, 4 Nisan 1961, s. 3; "*Makarios Kıbrıs'ta Türk Düşmanlığı Yaratıyor*", **Yeniğün**, 5 Kasım 1962, s. 5; Faik Suad, "*Makarios Rumları Mücadeleye Çağırıyor*", **Yeniğün**, 9 Kasım 1962, s. 2; "*Kıbrıs-Türk Görüşmeleri Sadece Makarios'u Memnun Etti*", **Yeniğün**, 25 Kasım 1962, s. 1.

Özetle, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren Türkiye, dış politikada Batı'nın yanında yer almayı tercih ederek, Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde ABD'nin desteğini almış, NATO ve CENTO gibi ittifaklarla Batı sistemine dâhil olmuştu. 1960 yılında ise 27 Mayıs darbesi sonucu ekonomik kaygıların ve dış borçların da etkisiyle, ABD yanlısı dış politika aynı şekilde devam etmişti. Nitekim darbe yönetimi, yapılan ilk açıklamada dış politikada bir değişiklik olmayacağını, NATO ve CENTO'ya bağlı kalınacağını açıklamıştı. 1960 darbesi sonrası, Türk dış politikasında bazı değişim eğilimleri gözlemlense de Kıbrıs sorununa kadar Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrinde ciddi bir değişiklik olmayacaktı.⁴⁴⁰

3.3 Türk-Amerikan Diplomatik İlişkileri

3.3.1 Türk-Amerikan Diplomatik İlişkileri

Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişiminde diplomatik münasebetler oldukça önemli bir role sahipti. Bu ilişkilerin kuvvetlenmesinde ise devlet başkanlarının karşılıklı temasları etkili olmuştu. Türk kamuoyunda ciddi bir önem atfedilen bu görüşmeler ve karşılıklı mesajlarda sık sık Türk-Amerikan dostluğuna vurgu yapılmıştır. Örneğin, 26 Ağustos 1962'de ABD başkan yardımcısı Johnson, *refaha erişme gayretlerinde ABD'nin Türkiye ile beraber olduğunu* temin ediyordu.⁴⁴¹ Türkiye'ye gelen ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı, Başbakan İsmet İnönü ile görüşerek, *Amerika'nın kendisine çok yakın bildiği müttefiki Türkiye'yi her alanda destekleyeceğini* belirtiyordu.⁴⁴² Yine, Başkan Kennedy Cumhuriyetin 40. yıldönümü dolayısıyla Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e gönderdiği mesajında, Türk-Amerikan dostluğu ve karşılıklı işbirliğinden duyduğu memnuniyeti ve bu ittifakın aynı şekilde devam edeceğine yönelik inancını dile getirmişti. Gürsel ise Kennedy'nin bu dostluk mesajına karşılık olarak Türk milleti adına teşekkürlerini şu şekilde sunmuştu:

⁴⁴⁰Harris, **Troubled Alliance**, s. 85-105; Mesut Özcan, **Harmonizing Foreign Policy: Turkey, the EU and the Middle East**, Ashgate Publishing, Hampshire, s. 107-108. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz: Ferenc A. Vali, **Bridge Across the Bosphorus: the Foreign Policy of Turkey**, Johns Hopkins University Press, 1971; Ayşegül Sever, "The Compliant Ally? Turkey and the Middle East 1954-1958", **Middle Eastern Studies**, C. 34, S.2, Nisan 1988, s. 73-90.

⁴⁴¹ "Johnson Dün Ankara'da Tezahüratla Karşılandı", **Cumhuriyet**, 27 Ağustos 1962, s.1; "Johnson Assures Turks On US Aid", **The New York Times**, 28 Ağustos 1962, s. 10.

⁴⁴² "Talbot 'Amerika Türkiye'yi Her Alanda Destekleyecektir' Dedi", **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1963, s.1.

“...Milletimiz Türkiye'nin demokratik nizam içerisinde, planlı kalkınma hamlelerine karşı dost ve müttefik Amerika Birleşik Devletlerinin ve onun mümtaz Başkanının göstermekte oldukları yakın alaka ve yapmakta oldukları önemli yardımların kıymetini hakkı ile takdir etmektedir...”⁴⁴³

Türk basınında yer alan ve Kennedy'nin başkanlığı döneminde Türk-Amerikan diplomatik münasebetlerini etkileyen bir diğer unsur ABD ile SSCB arasındaki ilişkilerdi. Nitekim basında, SSCB ile ABD arasında yaşanan güç mücadelesinde SSCB'nin *sömürgeci ve emperyalist* olduğuna dair bir algının oluştuğu anlaşılmaktadır.⁴⁴⁴ Başka bir deyişle, Kennedy yönetiminin SSCB ile olan rekabeti sona erdirmeye ve barışı sağlama çabasına karşın SSCB'nin rejim ihracı ve *emperyal* politikalarla gerginliği tırmandırdığı yönünde bir anlayış hâkimdi. Basına göre Kennedy'nin seçim sürecinde vurguladığı üzere SSCB ile anlaşma konusunda samimi olduğu, dış politikaya dair söylemlerinden ve vaatlerinden anlaşılmaktaydı.⁴⁴⁵ Aynı şekilde, *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Kayhan Sağlamer, SSCB'nin II. Dünya Savaşı'ndan itibaren komünist yayılcılığı ile birçok devleti rejimi ile hegemonyası altına aldığını ve *kendi emperyalist siyasetini perdelemek için ABD'yi sömürgecilikle itham ettiğini* ileri sürüyordu.⁴⁴⁶ Bunun yanı sıra Türk basını sık sık Amerikan sistemini olumlarken, komünizmin yol açtığı sıkıntılara ve komünist rejimin açmazlarına yer veriyordu. Örneğin, *Ulus* gazetesindeki bir habere göre komünist idare ile yönetilen Çin, SSCB, Kuzey Kore ve Küba⁴⁴⁷ gibi ülkelerden insanlar sürekli

⁴⁴³ “Kennedy İktisadi Gelişme Çabamızı Övdü”, *Akşam*, 30 Ekim 1963; “Başkan Kennedy Gürsel'e Dostluk Mesajı Gönderdi”, *Milliyet*, 30 Ekim 1963, s. 1; “Amerika, Türkiye İle İşbirliğinden İftihar Duyuyor”, *Vatan*, 29 Ekim 1963, s. 1. ABD'nin Kennedy döneminde Türkiye'nin tutumundan memnun olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kennedy yaptığı bir basın toplantısında Türkiye ve Yunanistan dışındaki NATO üyelerini sert bir şekilde eleştirmişti. Kennedy'nin bu tutumundan da anlaşıldığı üzere ABD müttefiki olarak Türkiye'den memnundur ki nitekim eleştirilerinde dahi Türkiye'nin kastedilmediği ifade ediliyordu. Bkz: “NATO Üyeleri Tenkit Edildi”, *Ulus*, 29 Haziran 1962, s.1; “Türkiye'nin Önemi Takdir Ediliyor”, *Yeni Gün*, 19 Aralık 1962, s. 1.

⁴⁴⁴ Türkiye'deki ABD algısı için detaylı olarak bkz: Giray Sadık, *American Image in Turkey-US Foreign Policy Dimensions*, Lexington Books, New York, 1979, s. 16-49; Guenther Sefuert, *Foreign Policy Perceptions in Turkey*, Yelken Basım, İstanbul, 2011.

⁴⁴⁵ M. Piri, “Kennedy'nin Sulh Gayretleri”, *Cumhuriyet*, 2 Şubat 1961, s. 3.

⁴⁴⁶ Kayhan Sağlamer, “Sömürgeci Olan Rusya mı, Batı mı”, *Cumhuriyet*, 13 Aralık 1961, s.3; M. Piri, “Rakamlarla Sovyet Emperyalizmi”, *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1961, s.3; “Amerika Komünizme Karşı Mukabil Taarruza Geçecek”, *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 1961, s.1; “Kennedy Silahsızlanma İçin Yeni Bir Teklifte Bulundu”, *Yeni Gün*, 23 Mart 1961, s. 3; “J. Kennedy: Barış Rusya'ya Bağlıdır”, *Yeni Gün*, 19 Aralık 1962, s. 1

⁴⁴⁷ Bkz: “Küba'da Komünizm Daha Neler Yapacak”, *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1962, s.2; “Batı Blok'u Komünizme Karşı Bölünmez Büyük Bir Cephe”, *Yeni Gün*, 30 Kasım 1962, s. 3.

Batıya kaçıyor. Bu insanların kaçma nedenleri ise çoğunlukla özgürlük arzusu ve komünizmden kaynaklanan ekonomik problemlerdi.⁴⁴⁸

ABD ile SSCB devlet başkanlarının birbirlerine yönelik açıklamaları ve karşılıklı ziyaretleri ile iki ülke arasında yaşanan sorunlar Türk kamuoyunda geniş yer bulmuştu.⁴⁴⁹ Türk basınındaki haber ve yorumlardan, ABD ile SSCB arasındaki sorunlarda Türkiye'nin tarafını açık bir şekilde ortaya koyduğu görülmektedir. Bu doğrultuda gazetelerin çoğunun ABD-SSCB husumetine dair yaptığı haber ve yayınladığı makalelerde açık bir şekilde ABD'nin lehine bir tutum sergilenmişti. Bu doğrultuda gazeteler, söz konusu rekabette, Türkiye'nin müttefiki olan ABD'nin haklı olduğuna dair bir algı oluşturmaya çalışmıştı. Nitekim basına göre 1960'lı yıllardan itibaren ABD ile SSCB arasında ilişkileri belirleyen temel unsur nükleer denemeler⁴⁵⁰ ve silahlar olmuştu. Nükleer silahların ve denemelerin dünyada gerginliği arttırması üzerine 1958 yılında ABD, SSCB ve İngiltere, Cenevre'de yapılan üçlü konferanslar neticesinde nükleer silah yapılmaması konusunda uzlaşmaya varmıştı.⁴⁵¹ Buna karşın, *Ulus* gazetesinden Ahmet Şükrü Esmer'e göre SSCB'nin Cenevre'de söz vermesine rağmen, 1961 yılında nükleer denemeler yapması ABD açısından tedirginlik yaratmaktaydı. Esmer, ABD'nin de nükleer denemeler yaptığını fakat nükleer yasağa ilk uymayan tarafın SSCB olduğunu ve bu konudaki sorumluluğun ABD'ye yüklenemeyeceğini savunuyordu.⁴⁵² Buna karşın, *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Nadir Nadi ise iki farklı anlayışı temsil eden ve savaşın yıkıcı sonuçlarını yaşayan bu iki medeniyetin çoktan barışması gerektiği kanaatindeydi.⁴⁵³

⁴⁴⁸ “Her 45 Saniyede Bir, Batıya Bir Kişi İltica Ediyor”, *Ulus*, 18 Ağustos 1962, s.5.

⁴⁴⁹ Örneğin, Kennedy'nin 1962 yılının yaz ayında SSCB'ye gerçekleştireceği ziyaret edeceğine de yer verilmişti. “Başkan Kennedy Sovyetler Birliği'ni Ziyaret Edecekmış”, *Hürriyet*, 3 Ocak 1962; 3 Haziran 1961 tarihinde, Viyana'da Kennedy ve Kruşçev'in katıldığı ikili zirve toplantısı düzenlendi. Bkz: “Kennedy-Kruşçev İkili Zirve Toplantısı Viyana'da Başladı”, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1961, s.1; “Kennedy, Kruşçev Zirve Toplantısı Dün Sona Erdi”, *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1961, s.1; “Viyana Konferansı Kapandı, K'lar Memnun ayrıldı”, *Milliyet*, 5 Haziran 1961, s.1.

⁴⁵⁰ “Rusya Nükleer Denemelere Devam Edeceğini Bildirdi”, *Cumhuriyet*, 5 Aralık 1961, s.3; İsmet Giritli, “Nükleer Denemeler ve İnsanlık”, *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1961, s. 2; “Rusya Yeni Bir Bomba Daha Patlattı”, *Milliyet*, 6 Eylül 1961, s. 1; “Kennedy, Ruslar İnsan Sağlığını Hiç Saydı, Dedi”, *Milliyet*, 3 Kasım 1961, s. 5; “Rusya'nın 50 Nükleer Deneme Yaptığı Anlaşıyor”, *Milliyet*, 26 Kasım 1961, s. 3; “Başkan Kennedy ve Nükleer Gerçekler”, *Vakit*, 18 Kasım 1961, s. 2.

⁴⁵¹ “Nükleer Denemeleri Durdurma Konferansı Cenevre'de Başladı”, *Cumhuriyet*, 22 Mart 1961, s. 3; “Atom Denemelerini Durdurma Konferansı”, *Milliyet*, 22 Kasım 1961, s. 5; “Cenevre Konferansı Ümitsizlikle Açıldı”, *Milliyet*, 29 Kasım 1961, s.3.

⁴⁵² Ahmet Şükrü Esmer, “Nükleer Denemeleri Devam Ediyor”, *Ulus*, 30 Nisan 1962, s. 2; “Amerika Atmosferde Denemelere Başlıyor”, *Cumhuriyet*, 31 Aralık 1961, s.3.

⁴⁵³ Nadir Nadi, “İki Ayrı Anlayış”, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1961, s.1.

Türk basını, Kennedy Dönemi'nde şekillenecek Amerikan dış politikasına ve bu çerçevede gelişecek Türk-Amerikan münasebetlerine ciddi bir önem atfetmişti. Nitekim basında Kennedy Dönemi'nde dış politikada yaşanan gelişmelere, beklentilere ve çıkarımlara sık sık yer verildiği görülmektedir. Örneğin, bir habere göre 1961 yılının en önemli olayları, Doğu ve Batı Berlin arasındaki sınırın duvarlarla kapatılması,⁴⁵⁴ ABD'nin ilk uzay pilotu *Shepard*'ın⁴⁵⁵ uçuşu, Castro aleyhtarlarının Küba'ya karşı giriştikleri başarısız istila girişimi, SSCB'nin nükleer deneme anlaşmasını bozması, Kennedy'nin ABD başkanı seçilmesi ile Laos ve Kongo'daki⁴⁵⁶ olaylardı.⁴⁵⁷ *Cumhuriyet* gazetesinde 1962 yılı üzerine yapılan bir değerlendirmede ise dünyanın *bir nefesi alamadığına*, Kongo, Peru, Yemen, Hindistan, Çin ve pek çok yerde karışıklıklar yaşandığına ve Berlin'in hala *bir çıbanbaşı olarak dünya sulhunu tehdit ettiğine* yer veriliyordu. SSCB'nin ve komünizmin eleştirildiği değerlendirmede, komünizmle yönetilen insanlığın *Demirperde*⁴⁵⁸ arkasında hürriyetten uzak bir şekilde yaşadığı iddia ediliyordu. 1962 yılında SSCB ile ABD arasındaki mücadele aynı şekilde devam etmiş, Silahsızlanma Konferansı hiçbir sonuç vermemiş ve silahların tehdidi altındaki dünyada *1962 yılında da huzur ve barış sağlanamamıştı*. Haberde, dünyanın 1963 yılını da nükleer rekabetin ve silahların gölgesi altında geçireceği öngörülürken, dünyadaki bu buhranın önüne geçmenin Kennedy ve Kruşçev'in elinde olduğu öne sürülüyordu. Buna karşın, dünyada yaşanan

⁴⁵⁴ Berlin Duvarının inşa edilmesi süreci ile ilgili bkz: Sidey, **a.g.e.**, s. 210-221.

⁴⁵⁵ "*Shepard, Fezaya Çıktı ve İndi*", **Milliyet**, 6 Mayıs 1961, s. 5, "*Shepard'a Büyük Tezahürat Yapıldı*", **Milliyet**, 9 Mayıs 1961, s.1; Orhan Karaveli, "*Feza Yarışında Birinci Kim?*", **Vatan**, 9 Şubat 1961, s. 3; Naim Tiralı, "*Feza Öncüleri*", **Vatan**, 26 Şubat 1961, s. 2.

⁴⁵⁶ Ahmet Şükrü Esmer, "*Kongo Hakkında Yeni Karar*", **Ulus**, 21 Nisan 1961, s.2.

⁴⁵⁷ "*1961'in En Mühim 10 Olayı*", **Cumhuriyet**, 14 Aralık 1961, s.3 Laos ve Kongo'daki Olaylar için bkz: M. Piri, "*Kongo Cehennemi*", **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1961, s.3; İbrahim Çamlı, "*Kongo: Sil Baştan*", **Cumhuriyet**, 20 Kasım 1961, s.3; "*Sivil Harbi Önlemek İçin*", **Yeniğün**, 1 Mart 1961, s. 3; M. Piri, "*Laos'un Tarafsızlığı Meselesi*", **Cumhuriyet**, 8 Mart 1961, s.3; "*Laos İhtilafında Yeni Bir Uzlaşma Ümidi Belirdi*", **Cumhuriyet**, 9 Mart 1961, s.3; M. Piri, "*Laos'ta Durumu 'Tehlikeli' Bir Safhaya Sürükleniyor*", **Cumhuriyet**, 26 Mart 1961, s.3; "*Laos'ta Şiddetli Çarpışmalar Oluyor*", **Yeniğün**, 23 Mart 1961, s. 3; "*Laos İçin Karar Saati*", **Cumhuriyet**, 27 Mart 1961, s.1; "*Laos'ta Çarpışma Durmuyor*", **Cumhuriyet**, 28 Nisan 1961, s.3; "*Laos'a Amerikan Yardımının Kesilmesi İsteniyor*", **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1961, s. 3; "*Kongo ve BM*", **Yeniğün**, 19 Şubat 1961, s. 3.

⁴⁵⁸ Genellikle Winston Churchill ile özdeşleştirilen bu terim, ilk kez Nazi propaganda bakanı Joseph Goebbels tarafından Doğu Avrupa'nın SSCB tarafından Batı'dan ayrılmasını tasvir etmek için kullanılmıştır. Winston Churchill bu terimi Mart 1946'da Missouri, Fulton'daki ünlü konuşmasında şu şekilde kullanmıştı: Baltık'ta Stettin'den Adriyatik'te Trieste'ye kadar kıta boyunca bir demir perde inmiştir." Bu konuşma ve Sovyet yayılmacılığı ilgili imalar içerdiği için özellikle ABD içerisinde güçlü bir etki yarattı. Bu konuşma Sovyet kuşatması korkusunu arttırmış ve savaş sonrası dönemde Doğu-Batı arasındaki işbirliğini daha zor hale getirmiştir. Bkz: Graham Evans, Jeffrey Newnham, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, çev. H. Ahsen Utku, Gökkuşbu, İstanbul, 2007, s. 146-147.

tüm bu buhranlara rağmen Türkiye 1962 yılını başarılı bir şekilde geçirmiş ve *karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebilmişti.*⁴⁵⁹

3.3.2 Türk-Amerikan Diplomatik İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası: Küba Krizi

1957 yılında, SSCB'nin Sputnik'i fırlatması ile ABD'nin uzay rekabeti ve nükleer teknolojisinde Rusların gerisinde kaldığı yönünde bir algı oluşmaya başlamıştı.⁴⁶⁰ Bu gibi gelişmelerin bir neticesi olarak 1957'de Eisenhower'ın başkanlığı döneminde NATO'yu askeri ve psikolojik anlamda güçlendirmek için nükleer başlıklı füzelerin Avrupa'ya yerleştirilmesi konusunda, NATO üyesi ülkelerle mutabakata varıldı. Fakat çoğu NATO ülkesi, Sovyet baskısına maruz kalmak istemediği için Amerikan füzelerinin topraklarına yerleştirilmesini istememişti. Söz konusu füzelerin topraklarına yerleştirilmesini sadece İtalya ve Türkiye kabul etti. Türk yetkililer, bu füzelerin yerleştirilmesi durumunda, Türkiye'nin stratejik öneminin artacağı ve Türk-Amerikan ilişkilerinin daha fazla gelişeceği kanaatindeydi.⁴⁶¹ Ekim 1959'da, Menderes Hükümeti 15 adet nükleer başlıklı balistik füzenin Türkiye'ye yerleştirilmesi konusunda ABD ile anlaşmaya vardı. İzmir yakınlarına yerleştirilen füzeler ABD ve Türkiye'nin ortak kullanımına bırakılmıştı.⁴⁶²

ABD'nin Türkiye'deki Jüpiter füzelerinden sonra, 1962'de SSCB'nin de Küba'ya gizlice nükleer başlıklı füzeler yerleştirmesi iki ülke arasında ciddi bir krize sebep oldu. Şöyle ki, 1962 yılının Temmuz ayında ABD tarafından U-2 uçağının rutin uçuşu sırasında, Sovyet gemilerinin Küba yakınlarına konumlandığı tespit edildi. 14 Ekim'de ortaya çıkan fotoğraflarla SSCB'nin Küba'ya nükleer başlıklı füzeler yerleştirdiğinin anlaşılmasıyla, iki ülkeyi nükleer bir savaşın eşiğine getiren ve Küba Krizi olarak anılacak olan kriz ortaya çıkmıştı.⁴⁶³ Bunun üzerine, 22 Ekim 1962

⁴⁵⁹ M. Piri, "1963'ün Dünyaya Hayırlı Olmasını Temenni Ederiz", **Cumhuriyet**, 3 Ocak 1963, s.3.

⁴⁶⁰ Denis Healey, "The Sputnik and Western Defence", **International Affairs**, C. 34, S. 2, Nisan 1958, s. 145-156 Bkz: "Fezadaki İlk Adım", **Yeniğün**, 14 Nisan 1961, s. 3.

⁴⁶¹ Barton J. Bernstein, "The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey", **Political Science Quarterly**, C. 95, S. 1, İlkbahar 1980, s. 98-99.

⁴⁶² Hale, **a.g.e.**, s.135-136; Bernstein, *a.g.m.*, s.99; Uslu, **a.g.e.**, s.137-138.

⁴⁶³ Carl C. Hudge, Cathal J. Nolan (ed.), **U.S Presidents Foreign Policy From 1789 To The Present**, ABC-Clio, California, 2007, s. 289 Küba krizinden önceki süreçte de 1959'dan itibaren Küba'da Fidel Castro'nun iktidara gelmesi ile Küba ve ABD arasında sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştı. Fidel Castro'nun SSCB ile yakın ilişkiler kurması ve Küba'ya karşı düzenlenen Domuzlar Körfezi

tarihinde, olayla ilgili Amerikan kamuoyunu bilgilendiren Kennedy, SSCB'nin bu hareketinin kabul edilemeyeceğini bildirip atılacak adımları sıraladı. Öncelikle, Küba'ya karantina uygulanacak, hangi milletten olursa olsun ağır silahlar taşıyan gemiler bu karantina hattından çevrilecek ve Küba'daki Sovyet üsleri sürekli gözetim altında tutulacaktı.⁴⁶⁴ Bununla birlikte ABD, Küba'daki barış ve güvenliği tehdit eden bu durumun derhal Güvenlik Konseyi'nde görüşülmesi için başvuruda bulundu.⁴⁶⁵

Küba Krizi, Türkiye'de dönemin yöneticilerinin ABD ile kurulmuş ittifak ilişkilerini nasıl algıladıklarının da bir göstergesi olmuştu.⁴⁶⁶ Türk basını, bu krizde Türk-Amerikan ittifakı gereği her koşulda ABD'nin yanında yer almış ve aynı tavrı ABD'nin de Türkiye için göstereceği ön kabulü ile hareket etmişti. Küba Krizi'nin Kennedy ve Kruşçev'in 27-28 Ekim tarihlerindeki mektuplaşmaları⁴⁶⁷ sonucu, Küba'ya karşılık Türkiye'deki füzelerin kaldırılması ile bir çözüme ulaştığı Türk yetkililerin aklının ucundan bile geçmezdi.⁴⁶⁸ Türk basınındaki haber ve yorumlara göre, ABD ve SSCB arasında yaşanan krizin, 26 Ekim'de BM'nin araya girmesiyle barışçıl yollardan çözülmesi yoluna gidilmiş⁴⁶⁹ ve daha sonra Kruşçev'in verdiği

Çıkarmasında ABD'nin başarısız olması iki ülke ilişkilerini çıkmaza sokmuştu. Bu nedenle Castro yönetimindeki Küba, SSCB ile daha da yakınlaşmış ve bu da Küba krizine zemin hazırlamıştı. Bkz: M. K. Dziwanowski, **A History of Soviet Russia**, Prentice Hall, New Jersey, 1979, s. 338.

⁴⁶⁴ "Amerika Küba'yı Abluka Altına Aldı", **Milliyet**, 23 Ekim 1962, s.1; "Amerikan Kuvvetleri Dün Küba'yı Abluka Altına Aldı", **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1962, s.1; "Küba'nın Ablukası Bütün Dünyada Gerginlik Yarattı", **Vatan**, 24 Ekim 1962, s. 1; Turhan Tükel, "İkinci En Uzun Gün", **Vatan**, 25 Ekim 1962, s. 1.

⁴⁶⁵ Hasan S. Köni, "Küba Buhranı, Uluslararası Alana Etkisi ve Türkiye", **Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, 1974, C.6, S.1-2, s.176.

⁴⁶⁶ Nasuh Uslu, **Türk-Amerikan İlişkileri**, s.170 Bkz: "Dostlarımızın Yanındayız", **Vatan**, 25 Ekim 1962, s. 1.

⁴⁶⁷ Kruşçev tarafından 27 Kasım 1962 tarihinde Kennedy'ye gönderilen mektupta ABD'nin Küba'daki nükleer füzeler için endişesinin anlaşılır olduğunu, fakat Küba ABD'nin 90 mil uzağında bulunurken Türkiye'nin SSCB'nin sınır komşusu olduğunu ve SSCB'nin de Türkiye'deki füzeler yüzünden aynı endişeyi taşıdığını belirtiyordu. SSCB, Türkiye'deki Amerikan füzelerine karşılık Küba'daki füzeleri kaldırmaya istekli olduklarını ifade ediyordu. Bu mektupta gerekirse bir anlaşma yapılabileceğinin ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün taahhüt altına alınabileceğinin de altı çiziliyordu. Bkz: **Foreign Relations of United States, 1961-1963**, 27 Kasım 1962, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 66. 27-28. Kasım'da Kennedy ile Kruşçev arasındaki bu yazışmalar sonucunda iki ülke anlaşmaya varmış ve öncelikle Küba'daki ve zaman içerisinde Türkiye'deki füzeler kaldırılması konusunda uzlaşmaya varılmıştı. Bkz: **Foreign Relations of United States, 1961-1963**, 27-28 Kasım 1962, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 67-69.

⁴⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Dana Adams Schmidt, "Turks Hope NATO Missiles Will Stay", **The New York Times**, 3 Kasım 1962, s. 8.

⁴⁶⁹ "Kriz Şimdilik Geçti, Küba Meselesi Diplomatik Kanala İntikal Etti", **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1962, s.1; "U Tant, Kennedy ve Kruşçev'e Mütareke Teklif Etti", **Vatan**, 26 Ekim 1962, s. 1; Turhan Tükel, "Barışı Kurtarmak Savaşı", **Vatan**, 26 Ekim 1962, s. 2.

talimatla SSCB, Küba'dan füzeleri çekme kararı almıştı.⁴⁷⁰ Bu krizde basın, en başından itibaren Kruşçev'in Küba'daki füzelere karşılık Türkiye'deki füzeleri pazarlık konusu yaptığına fakat Kennedy'nin Sovyet teklifini kesin bir şekilde reddettiğine yer vermişti.⁴⁷¹

Türk-Amerikan ilişkilerine yeni bir boyut kazandıran Küba Krizi, Türkiye'nin ABD'ye olan güvenini ve sadakatini göstermesi bakımından önem taşıyordu. Nitekim Küba'daki durum Amerikan Büyükelçiliği tarafından Türkiye'ye bildirildikten sonra, dönemin Başbakanı İsmet İnönü, TBMM'de yaptığı konuşmada ABD'nin Sovyet tehdidi nedeniyle bir güvenlik endişesine maruz kaldığını belirttiikten sonra Türkiye'nin müttefiki ABD'nin yanında olduğunu şu şekilde ifade ediyordu:

“...Barış içinde yaşamak isteyen bir milletiz. Milletlerarası ihtilafların barış yolu ile hallini candan arzu ediyoruz. Vahim tehlikelere maruz kalmış bir millet olarak aynı kaderde bulunan milletlerle tamamıyla tesafüi ittifaklarımız vardır. Biz tehlike karşısında bulunduğumuz vakit, müttefiklerimizden tesanüt vazifelerini yapmalarını isteyeceğimiz gibi, müttefiklerimizden biri vazifemizi ifa etmemizi talep ettiği vakit, biz de mükellefiyetimizi elbet yerine getireceğiz. Bugünkü vaziyette Birleşik Amerika'nın şikâyetini ve ciddi endişesini sadık bir müttefik olarak ehemmiyetle göz önünde bulunduruyoruz...”⁴⁷²

Karşılaşılan bu büyük tehlikeye rağmen Türk basını, Küba Krizi'ni ABD'yi haklı gören ve takdir eden bir tutum ile değerlendirmişti. Örneğin, *Ulus* gazetesi yazarı Ahmet Şükrü Esmer'e göre Kennedy, *kararlı ve cesaretle hareket ederek Amerika'nın ve Batı yarım kürenin emniyeti bakımından büyük bir tehlikeyi önlemişti.*⁴⁷³ Basındaki bazı değerlendirmelere göre ise Kruşçev, Küba Krizi'nde *yumuşak* davranmıştı çünkü o, ABD ile SSCB arasındaki *bir nükleer savaşın komünist*

⁴⁷⁰ “Rusya Küba'dan Füzeleri Çekiyor”, **Ulus**, 29 Ekim 1962, s.1; Turhan Tükel, “Barışın Kapısı Aralandı”, **Vatan**, 27 Ekim 1962, s. 2.

⁴⁷¹ “Kruşçev Türkiye'deki Üsleri Pazarlık Konusu Yapıyor”, **Milliyet**, 28 Ekim 1962, s.1; “Rusya Küba'daki Üslerini Söküyor”, **Milliyet**, 29 Ekim 1962, s.1.

⁴⁷² **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, 135. Birleşim, D. 1, C. 8, T. 1, 24 Ekim 1962, s.246-247; SSCB'nin geri adım atan tavrına rağmen Türk basınında Türk ordusunun her ihtimale karşı olduğuna ve müttefiki ABD'nin yanında yer alacağına yönelik haberler yer alıyordu. Bkz: “Türk Ordusu Her İhtimale Karşı Hazır”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1962, s.1; “Turkey 'Ready To Do Our Duty'”, **The Times**, 25 Ekim 1962, s. 8.

⁴⁷³ Ahmet Şükrü Esmer, “Buhran Azıcık Tavsadı”, **Ulus**, 29 Ekim 1962, s. 2.

ülkeler için büyük bir felaket olacağı kanaatindeydi.⁴⁷⁴ *Milliyet* gazetesinden Sami Kohen, Küba Krizi'nin Türkiye'ye etkilerini ele aldığı yazısında, Türkiye'nin Kennedy sayesinde *bir pazarlık meselesi yapılmaktan kıl payı kurtulduğunu* iddia ediyordu.⁴⁷⁵ Özetle, Türk basınının Küba Krizi'nde Türkiye aleyhine gerçekleşebilecek bir pazarlıktan şüphelenmediği, bilakis Kennedy'nin taviz vermeyen ve kararlı duruşu sayesinde gerginliğin sona erdiği kanaatini taşıdığı söylenebilir.

Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin sökülmesi, ABD'den 23 Ocak 1963'te ortaya koyduğu öneri ile başlamış ve 1963 Nisan'ında tamamlanmıştı.⁴⁷⁶ Türk basınındaki bazı haber ve yorumlarda, Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin sökülmesinin ABD ile SSCB arasında yapılan bir pazarlığa değil farklı gerekçelere dayandığı iddia ediliyordu. Başka bir deyişle ABD'nin Jüpiter füzelerini sökmemesinin haklı gerekçelere dayandığı da iddia edilmekteydi. Nitekim Ahmet Şükrü Esmer, Türkiye'ye Jüpiter füzelerin yerine denizaltılardan fırlatılan Polaris füzelerinin yerleştirilmesinin 1961 yılının Eylül ayından beri düşünülen bir mesele olduğu kanaatindeydi. Bunun yanı sıra Esmer, Jüpiter füzelerinin karada olmasından dolayı yerlerinin kolay tespit edildiğine, Polaris füzelerinin ise denizaltılardan atıldığı için daha güvenli olduğuna dikkat çekiyordu.⁴⁷⁷ *Ulus* gazetesinden İffet Aslan ise Jüpiterlerin Polarislerle değiştirilmesinin *teknik bir mesele ve ülkenin gelişmesi sonucu ortaya çıkan bir zorunluluk* olduğu kanaatindeydi. Yazara göre, Türkiye'deki füzelerin kaldırılmasına *sevinmek* gerekiyordu, zira bu füzeler Türkiye'yi büyük bir tehlikeye maruz

⁴⁷⁴ “Sovyetlerin Küba Olayında Mağlubiyeti Neden Kabul Ettikleri Dün Anlaşıldı”, **Cumhuriyet**, 4 Kasım 1962, s.1; “Kruşçev, Üslerin Sökülmesini Emretti”, **Vatan**, 29 Ekim 1962, s. 1; “1962'den 1963 yılına Girerken İçte ve Dışta Görünen Umumi Manzara”, **Vakit**, 31 Aralık 1962, s.1; Sami Kohen, “Son Olayların Kahramanları ve Olayların Nedenleri”, **Milliyet**, 30 Ekim 1962, s.3.

⁴⁷⁵ Sami Kohen, “Son Olayların Kahramanları ve Olayların Nedenleri”, **Milliyet**, 30 Ekim 1962, s.3 Kennedy, bir yandan Amerikan füzelerini Türkiye'de konumlandırırken, bir yandan da Türk kamuoyuna da yansıyan demeçlerinde sık sık asıl amaçlarının *sulh* olduğunu vurguluyordu. Türk kamuoyunda da sık sık yer bulan konuşmalarında Kennedy, *Tehlikenin gittikçe arttığı ve ümidin azaldığı bir devrede güvenliğimiz için yeni ve açık bir hareket hattı çizmek* amacıyla milli savunmanın güçlendirilmesi gerektiğinin altını çiziyordu. Bu bağlamda Kennedy, Amerikan savunmasının güçlendirilmesi bakımından da Türkiye'deki füzelerin ve Polaris denizaltılarının taşıdığı önemi de ortaya koyuyordu. Bkz: “Kennedy, Amerika'nın Sulh Silahları Kuvvetlendirilmelidir Diye Konuştu”, **Vakit**, 31 Mart 1961, s.3.

⁴⁷⁶ Oran, **a.g.e.**, s. 684.

⁴⁷⁷ Ahmet Şükrü Esmer, “Jüpiter'den Polaris'e”, **Ulus**, 28 Ocak 1963, s.2; Ahmet Şükrü Esmer, “Küba'daki Füzeler ve Uçaklar”, **Ulus**, 15 Kasım 1962, s.2.

bırakmıştı.⁴⁷⁸ Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin ise Jüpiter füzelerinin kaldırılması ile ilgili TBMM’de yaptığı konuşmada, füzelerin kaldırılmasının *teknik gelişmelerin bir neticesi* olduğunu, ABD’nin açıklamalarının ortada bir pazarlık olmadığını ispatladığını ve füzelerin kaldırılmasının eylül ayından beri planlandığını ifade ediyordu.⁴⁷⁹ Yine, 1952-1953 yıllarında Türkiye’de Amerikan büyükelçisi olarak görev yapan George McGhee, anılarında ABD’nin Türkiye’deki Jüpiterleri geri çekme planlarının Küba Krizi’nden çok önce başladığını, fakat Türk yetkililer tarafından bu kararın sorgulanması ihtimalinden dolayı bu kararın uygulanmadığını iddia etmişti.⁴⁸⁰

Cumhuriyet gazetesinden M. Piri, “*Acaba Amerika Türkiye ve İtalya’daki üslerde mevcut olan bu füzeleri, Küba olaylarından sonra, Rusya ile Batı dünyası arasında bir yumuşamaya yol açmak için mi geri çekecekti?*” diyerek füzelerin sökülmesinin arkasında yatan sebepleri sorguluyordu. Yazara göre SSCB, Küba’daki füzeleri sökmek için karşılığında ABD’nin de Türkiye’deki füzeleri sökmek için talep etmiş, fakat bu teklif Kennedy tarafından çok sert bir şekilde reddedilmişti. Küba Krizi ile ilgili Türk basınının büyük çoğunluğunun görüşünü yansıtan bu yazıda, Jüpiter füzelerinin yerine yerleştirilecek olan Polaris füzelerinin savunma stratejisi için önemi vurgulanırken, ABD’nin bu olayda iyi niyetle hareket ettiği sonucuna varılıyordu.⁴⁸¹ Yine, *Cumhuriyet* gazetesinden Kayhan Sağlamer *Jüpiterlerin Gidişi, Polarislerin Gelişi* başlıklı yazısında, hem içeride hem de dışarıda tartışmalara yol açan Jüpiter füzelerinin askeri ve siyasi gerekçelerle söküldüğünü ve bir Amerikan-Sovyet pazarlığının söz konusu olmadığını iddia ediyordu.⁴⁸² Daha önce de belirtildiği üzere, Türk basınında füzelerin sökülmesine karşı eleştirel tutumlar da ortaya çıkmasına rağmen, ABD’nin bu meseleyi en başta pazarlık meselesi yapabileceği konusunda güçlü bir şüphe duyulmadığı anlaşılmaktadır.⁴⁸³

⁴⁷⁸İffet Aslan, “*Jüpiter, Polaris ve Türkiye*”, **Ulus**, 20 Şubat 1963, s.2. Jüpiterlerin kaldırılmasının Türkiye’nin stratejik önemini azaltacağı yönündeki görüşler için bkz: Pierre M. Gallois, “*United States Strategy and the Defence of Europe*”, **Orbis**, C. 7, S. 2, Yaz 1963, s. 226-249.

⁴⁷⁹**Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, 52. Birleşim, D. 1, C. 13, T. 2, 17 Şubat 1963, s. 202; “*Amerika, Türkiye’deki Orta Menzilli “Jüpiter” Füze Üslerini Sökecek*”, **Cumhuriyet**, 29 Kasım 1962, s.1.

⁴⁸⁰McGhee, **a.g.e.**, s.278.

⁴⁸¹ M. Piri, “*Füzeler Meselesi*”, **Cumhuriyet**, 4 Ocak 1963, s.3.

⁴⁸² Kayhan Sağlamer, “*Jüpiterlerin Gidişi, Polarislerin Gelişi*”, **Cumhuriyet**, 13 Nisan 1963, s.3.

⁴⁸³Bkz: *Türkiye’de Füze Üslerinin Azaltılması Muhtemel*”, **Cumhuriyet**, 2 Ocak 1963, s.1; “*Türkiye’de Füze Üslerinin Azaltılması Muhtemel*”, **Cumhuriyet**, 2 Ocak 1963, s.1; “*Kennedy, Türkiye’deki Füze Üslerini Kaldırmayı Reddedti*”, **Vatan**, 28 Ekim 1962, s. 1; “*Türkiye’deki Üsler Hem Tehlike, Hem*

Küba Krizi'ne dair dış basındaki haberlerde ABD'nin füzeleri pazarlık konusu yaptığı iddia edilmesine rağmen, Türk basınında bu haberlere çok fazla itibar edilmediği görülmektedir. Örneğin, bir Fransız dergisinin ABD ile SSCB arasındaki bu pazarlığı ortaya koyan haberi, basında bir iddia olarak ele alınmıştı.⁴⁸⁴ Dış basında ortaya atılan bu iddialar, ABD tarafından yalanlanmış; Türk basını, müttefik(!) ABD'nin açıklamalarına itimat etmeyi tercih etmişti.⁴⁸⁵ Başka bir deyişle, Türk basınında ABD ile SSCB arasında yaşanan füze krizinde Türkiye üzerine herhangi bir pazarlık yapılması ihtimali öngörülmemişti. Bu algının oluşmasında, söz konusu dönemde Türkiye'nin ABD'ye olan itimadının önemli bir etken olduğu söylemek yanlış olmayacaktır.

Küba Krizi'nin sonucunda ABD ile SSCB arasında nükleer bir savaş ihtimali ortaya çıkmış,⁴⁸⁶ bunun sonucunda da 5 Ağustos 1963'te ABD ile SSCB arasında Nükleer Denemelerin Kısmen Yasaklanması Anlaşması (Test Ban Treaty)⁴⁸⁷ imzalanmıştı. Aynı zamanda, Küba Krizi Soğuk Savaş'tan yumuşamaya geçiş sürecinin en önemli kilometre taşı olmuştu.⁴⁸⁸ Bu kriz ile Türkiye, farkında olmasa da ciddi anlamda bir nükleer savaşın tarafı olmaktan kıl payı kurtulmuştu. Türk-Amerikan ittifakının bir gereği olarak uluslararası her platformda ABD'nin yanında olmayı bir görev olarak gören Türkiye, az kalsın çok ağır bir bedel ödemek zorunda kalabilirdi. Söz konusu krizde karar sürecinin içinde bulunan, Kennedy'nin kardeşi ve aynı zamanda ABD Adalet Bakanı Robert F. Kennedy, anılarında Türkiye'nin başına gelebileceklerden duyduğu endişeyi şu şekilde ortaya koyuyordu:

Garanti Kaynağı", **Yeni Gün**, 1 Kasım 1962, s. 1; *Türkiye'deki Füze Rampaları Kaldırılmıyor*", **Yeni Gün**, 30 Kasım 1962, s. 1.

⁴⁸⁴ "Türkiye'deki Füzelerin Sökülmesi Konusunda Amerika ile Sovyetlerin Gizlice Anlaştığı İddia Ediliyor", **Cumhuriyet**, 28 Mart 1963, s.3.

⁴⁸⁵ "Türkiye'deki Füze Üslerinin Pazarlık Konusu Yapıldığı Dün Yalanlandı", **Cumhuriyet**, 4 Aralık 1962, s.3; Turhan Tükel, "Barış Havasını Zehirlemek İsteyenlere", **Vatan**, 1 Kasım 1962, s. 2.

⁴⁸⁶ Küba krizi sırasında bu ihtimali ortadan kaldırmak amacıyla Washington ile Moskova arasında mesajların hızlı bir şekilde yerine ulaşması ve bir nükleer savaşın önüne geçmek için "kırmızı telefon hattı" (hot line treaty) kurulmuştu. Bkz: **JFKPLM**, Henry R. Luce Oral History Interview, 11 Kasım 1965, JFKOH-HRL-01.

⁴⁸⁷ Bkz: Egon Schwelb, "The Nuclear Test Ban Treaty and International Law", **The American Journal of International Law**, C. 58, S. 3, Temmuz 1964, s. 642-670.

⁴⁸⁸ Akarşlan, *a.g.m.*, s. 23-24; "Küba Buhranında 3. Safha: Silahsızlanma Görüşmeleri Başlıyor", **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1962, s.1 Ayrıca bkz: **National Archives**, The Report of the Select Committee on Assassinations of U.S House of Representatives, Washington, DC: United States Government Printing Office, 1979, S. 1, s.29 Bkz: Mehmet Reşat, "Yumuşayan Dünya Politikası Üzerine", **Vatan**, 15 Ekim 1963, s. 2.

“...Şimdi taşıdığımız sorumluluk her zamankinden daha fazlaydı. Başkan Kennedy hem ABD adına hem de SSCB, Türkiye ve NATO ülkeleri adına karar veriyordu. NATO ülkeleri bizi destekliyordu, fakat bu ülkeler kendilerini bekleyen tehlikenin farkında mıydı acaba? Berlin’de, Türkiye’de neler olacaktı? Küba’ya bir saldırı düzenlediğimiz takdirde SSCB de Türkiye’ye savaş açarak Türkiye’deki füzelere ateş açmaz mıydı? Böyle bir karar ortaya çıkması durumunda başta Türkiye olmak üzere NATO ülkeleri çok kısa süre içerisinde ölüm ve yaşam arasında kalabilirlerdi. Tüm bunlar olacaksa da bu ülkelerin bunu öğrenmeye hakkı yok muydu?”⁴⁸⁹

Küba Krizi, Türk-Amerikan ittifakında ABD’ye bu denli ayrıcalıklar tanımının tehlikeli sonuçlar doğurabileceğine dair kuşkuları arttırsa da, ilişkilerdeki gerginlik Türk ulusal çıkarlarını yakından ilgilendiren Kıbrıs meselesine kadar açık bir şekilde ortaya çıkmayacaktı.⁴⁹⁰ Nitekim Türk basınında Küba Krizi de dâhil olmak üzere Kıbrıs meselesine kadar, yoğun bir şekilde *her koşulda ABD’yi destekleyen* bir tutum gözlemlenmektedir. Küba Krizi’nden sonra Kıbrıs sorunu ile ortaya çıkan Johnson Mektubu,⁴⁹¹ Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası olacaktı.⁴⁹² Küba Krizi ve Johnson Mektubu ile Türk-Amerikan ilişkileri, basında da sorgulanmaya başlanacak ve Türkiye’de Amerikan aleyhtarlığı önemli oranda artacaktı.⁴⁹³ Bu krizler sonucunda

⁴⁸⁹ Robert F. Kennedy, **13 Days The Cuban Missile Crisis**, Pan Books, London, 1969, s. 97-98.

⁴⁹⁰Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, s.197. Örneğin, 1962 Ekim’inde Türkiye’nin de nükleer bir savaşın eşiğinden döndüğü Küba krizi yaşanmasına rağmen, Kennedy Kim dergisi tarafından “Yılın adamı” seçilmiş ve 1962 yılının kaderine tesir eden en önemli liderlerden biri olarak değerlendirilmişti. Habere göre Kennedy’nin “tecrübe ve soğukkanlılıkla” takip ettiği politikaları sayesinde, Batı Blok’u zafere ulaştırmaya daha da yaklaşmış ve komünizmin önüne set çekilmişti. Buna ilaveten, Kennedy’nin 1962 yılında olduğu gibi 1963 yılında da dünya ölçeğinde kendinden söz ettireceği ifade ediliyordu. Bkz: “*Yılın Adamı J. F. Kennedy- Dünyanın Kaderine Tesir Eden Başkan*”, **Kim**, 2 Ocak 1963, C. 16, S. 235, s. 11-13.

⁴⁹¹ 1959’de imzalanan Londra ve Zürih anlaşmaları, çıkarları söz konusu olduğu için Türkiye’ye müdahale hakkı tanıyordu. 1960’ta bu devlet kurulmasına rağmen Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, 1963’te anayasayı rafa kaldırarak Enosis hedefine uygun bir Rum devleti kurmaya kalkıştı. Kıbrıs’a düzenlemesi düşünülen müdahale, ABD Başkanı Johnson’un çok sert ifadeler içeren mektubu ile engellenmeye çalışılacaktı. Kıbrıs bunalımı sırasında, ABD Başkanı Johnson, İnönü’ye gönderdiği mesajda, Türkiye’nin Kıbrıs’a düzenleyeceği askeri bir müdahalede NATO silahlarını kullanamayacağını ve olası bir müdahale sonucu Sovyetler müdahale ederse, Türkiye’nin korunması yükümlülüğünün tartışma konusu olacağını bildirdi. Johnson mektubu olarak bilinen bu mektup sonucu Türk-Amerikan ilişkileri ciddi bir yara aldı ve kamuoyunda Amerikan aleyhtarlığı artmaya başladı. Bkz: İsmail Soysal, *a.g.m.*, s. 271.

⁴⁹²Ahmet Şükrü Esmer, “*Cumhuriyet Döneminde Türkiye’nin Dış Politikası*”, **Mülkiye**, 1973, S. 32, s.67; Bu konu ile ilgili ayrıca bkz: Melek M. Fırat, “*Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları 1945-1960*”, **Toplumsal Tarih**, Eylül 2000, C. 14, S. 81, s.22-27; Mustafa Albayrak, “*Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları 1950-1960*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2000, C.16, S. 46, s. 249-275.

⁴⁹³ Soysal, *a.g.m.*, s.260.

ABD'nin, Türkiye'nin dürüst ve sadık bir müttefiki olduğu inancı ciddi bir şekilde yara alacaktı. ABD'nin ulusal çıkarları söz konusu olduğunda Türkiye'nin varlığının tehlikeye atılabileceğini gösteren bu krizin bir sonucu olarak, ileriki yıllarda Türkiye de SSCB ile ilişkilerinin geliştirilmesi, afyon yasağının kaldırılması ve Kıbrıs müdahalesi gibi adımlarında kendi ulusal çıkarlarına göre hareket edecekti.⁴⁹⁴

3.4 Türk-Amerikan Ekonomik İlişkileri

Daha önce de belirtildiği üzere, 27 Mayıs Darbesi ile yönetime gelen Milli Birlik Komitesi (MBK), 1963 yılının sonuna kadar dikkatini daha çok iç politik sorunlar ve özellikle ülkenin içinde bulunduğu kötü ekonomik durum üzerinde yoğunlaştırmıştı. Hatta 27 Mayıs sonrası ekonomiyi düzeltmek için ihtiyaç duyulan yardımı almak amacıyla ABD ile daha sıkı ilişkiler geliştirme çabası içerisine girilmişti.⁴⁹⁵ MBK, 1961 Ekimine kadar bütçeyi denkleştirerek enflasyonu kontrol altına almasına rağmen, sivil yönetime ciddi ekonomik sorunlar ve 1,5 milyon dolara yakın bir borç devretmişti.⁴⁹⁶

Türkiye'nin borcunu ancak ABD yardımı ile ödeyebileceği görüşünde olan Türk yöneticiler, fırsat buldukça Türk-Amerikan ittifakına vurgu yaparak ABD'nin Türkiye'ye yardım yapması gerektiğini hatırlatıyordu. Devlet Başkanı ve Başbakan Cemal Gürsel'in 1960 yılının Temmuz ayında İstanbul'da yaptığı basın toplantısındaki sözleri ekonomik durgunluğu ve ABD'den yardım beklentisini şu şekilde ortaya koyuyordu:

*"...Borçlarımızı biliyorsunuz. O kadar çok ki, nasıl ödeyeceğiz ve nasıl dünyadaki itibarımızı yeniden ihya edeceğiz? Bu büyük bir mesele ama borcumuzu asla reddetmiyoruz. Hesaplı hareket etmek, kitaplı hareket etmek, yorganımıza göre ayağımızı uzatmak, çok çalışmak suretiyle biz gene borçlarımızı vermeye çalışacağız."*⁴⁹⁷ *"Fakat şunu unutmamalıdır ki, bu fazla olan borçları öderken, NATO camiası için hayati ehemmiyeti olan Türk iktisadi ve askeri gelişme işi de sekteye*

⁴⁹⁴ Oran, **a.g.e.**, s. 684-685.

⁴⁹⁵ Sander, **Siyasi Tarih 1947-1964**, s.204.

⁴⁹⁶ Oran, **a.g.e.**, s.205 Ayrıca bkz: "Turkey's Time of Trouble", **The New York Times**, 4 Ocak 1962; "Turkey in Trouble", **The Times**, 1 Haziran 1962, s. 15.

⁴⁹⁷ **Resmi Gazete**, Sayı 10558, 22 Temmuz 1960, s.1796.

*uğrayacaktır. Şu halde Avrupa'nın bunu görmesi ve Türkiye'nin yardım etmesi makul bir harekettir. Amerikan yardımının artırılması keyfiyetine gelince, Amerika bizi anladığı takdirde bu yardımı artırabilir ve artırmalıdır...*⁴⁹⁸

Başbakan İnönü, 1962 yılının ocak ayında Amerikan Büyükelçisi Raymond A. Hare ile görüşerek Türkiye'ye yapılan ekonomik yardımın artırılmasını talep etti.⁴⁹⁹ Yine, 1962 yılının Mayıs ayında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Türkiye'nin yardım talebini Amerikan yetkililere ilettili.⁵⁰⁰ 26 Ağustos 1962 tarihinde ise ABD Başkan Yardımcısı Johnson'un Türkiye'yi ziyareti ile Türk yöneticiler yardım konusunu dile getirme fırsatı bulmuştu.⁵⁰¹

Kennedy, dış politikada ekonomik yardımlara özellikle önem veriyordu.⁵⁰² Nitekim başkan seçildikten sonra dış yardım programı kapsamında az gelişmiş ülkelere uzun vadeli yardımlar yapılacağını açıklamış ve Kongreden dış yardımlar için 7 milyar 300 milyon dolar talep etmişti.⁵⁰³ 1962 yılında ise Kennedy, dış yardıma tahsis edilmek üzere Amerikan Kongresinden 4.897 milyar gibi yüksek bir rakam talep etti. Dış yardım için istenen bu para, 1953 yılında Eisenhower'ın talep ettiği miktardan sonra kongreden istenen en yüklü miktardı.⁵⁰⁴ Yardımın miktarının yanı sıra yardımların organize edilmesine de önem veren Kennedy, 1962 yılında dış yardımın amacına uygun olarak yapılmasını sağlamak amacıyla bir komite kurdu. Bu komitenin

⁴⁹⁸ **Resmi Gazete**, Sayı 10559, 23 Temmuz 1960, s. 1804.

⁴⁹⁹ "New U.S Aid to Turkey", **The New York Times**, 4 Ocak 1962. ABD'nin Türkiye büyükelçisi Raymond A. Hare vasıtasıyla Türkiye'ye yardım yapılacağı ve uzun vadeli kredi verileceği bildirildi. Amerikan büyükelçisinin İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Selim Sarper ile gerçekleştirdiği görüşmede yaptığı açıklamada hem askeri hem de ekonomik yardımların yıllara göre artırılacağı bildirildi. Amerikan yardımının artırılması Türk kamuoyunda, iyi olan Türk-Amerikan ilişkilerinin daha iyi hale getirilmesi şeklinde yorumlanmıştı. Bkz: "Amerikan Yardımı Artacak", **Milliyet**, 4 Ocak 1962, s. 1.

⁵⁰⁰ "Turkey Seeking Massive U.S Aid", **The New York Times**, 13 Nisan 1962, s. 3.

⁵⁰¹ "B. Amerika Başkan Yardımcısı Geliyor", **Hürriyet**, 9 Ağustos 1962, s.1-7; "Johnson, Türk Dostluğu Çok Önemlidir, Dedi", **Milliyet**, 25 Ağustos 1962, s.1; "Johnson Assures Turks On US Aid", **The New York Times**, 28 Ağustos 1962, s. 10; "US Assurance To Turkey", **The Times**, 27 Ağustos 1962, s. 6.

⁵⁰² W. H. Lawrence, "Kennedy Pledges To Assist Others", **The New York Times**, 29 Nisan 1962, s. 1.

⁵⁰³ "Kennedy Dış Yardım Programını Açıkladı", **Yenigün**, 23 Mart 1961, s. 1; "Kennedy'nin Dış Yardım Siyaseti", **Yenigün**, 23 Mart 1961, s. 3.

⁵⁰⁴ "Kennedy Dış Yardım İçin 4.897 Milyar İsteyecek", **Ulus**, 17 Ocak 1962, s.1-3 Eisenhower yönetiminin son yıllarına doğru ABD tarafından Türkiye'ye yapılan yardım ciddi oranda azalmıştı. Nitekim 1959 yılında yapılan yardım toplam 167 milyon dolarken, 1960 yılında bu rakam 103 milyon dolara düşmüş bulunmaktaydı. Bkz: Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, s.205.

ABD dış yardım programının düzenlenmesi, planlanması ve amacına uygun olarak yürütülmesi görevini yerine getirmesi hedefleniyordu.⁵⁰⁵

ABD'den yardım beklentisi içerisinde olan Türk basınında, sık sık Türk-Amerikan ilişkilerine ve Türkiye'nin ABD için oynadığı stratejik role vurgu yapılıyordu. Bu bağlamda *Akşam* gazetesinde Kennedy'nin, stratejik öneminden dolayı Türkiye'ye yardımın gerekli olduğuna yönelik açıklamalarına yer verildi.⁵⁰⁶ Nitekim Kennedy başkan seçildikten sonra, Türkiye'nin de çabaları neticesinde, yardım önemli oranda artarak, 1961'de 126 milyon, 1962'de 188 milyon ve 1963 yılında da 237 milyon dolara kadar çıkmıştı.⁵⁰⁷

ABD tarafından Türkiye'ye yapılan yardımlar, Türk basınında sık sık vurgulanan konulardan biri olmuştu. 9 Şubat 1962 tarihinde *Hürriyet* gazetesine yansıyan bir habere göre ABD, Türkiye'ye bir milyar yüz milyon lira hibe etmiş ve ABD'nin 1948 yılından beri Türkiye'ye yaptığı ekonomik yardımlar⁵⁰⁸ 800 milyon lirayı aşmıştı. ABD Büyükelçisi Raymond A. Hare ile Maliye Bakanı Şefik İnan arasında imzalanan anlaşmaya göre, yapılan bu yardımın 700 milyon lirası 1962 yılı

⁵⁰⁵Felix Belair, "US is Restudying Foreign Aid", **The New York Times**, 21 Ekim 1962, s. 192; "Kennedy Dış Yardım İçin Bir Komite Kurdu", **Milliyet**, 12 Aralık 1962. 1962 yılının Mart ayında Ankara'ya gelen NATO yardım heyeti, 12 Mart'tan itibaren yardım amacıyla Türkiye'deki temaslarına başladı. Bu görüşmeler sırasında Türkiye yardım talebini açıkça iletirken, ABD ise Türkiye'nin taleplerinin karşılanacağına yönelik açıklamalar yapıyordu. Amerikalı uzman John Ferguson başkanlığında Von Mangol ve Greçten'ten oluşan ekip, Dışişleri Bakanı Selim Sarper, Devlet Bakanı Turan Feyzioğlu, Maliye Bakanı Şefik İnan ve Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş ile görüşerek Türkiye'ye yapılacak NATO yardımını tespit etmeye çalıştı. Örneğin, Amerikan elçisi Hare iktisadi yardım için Türkiye'de yapılacak çok iş olduğunu fakat sonuçtan ümitli olduğunu belirtti. Bkz: "Yardım Heyeti Temaslara Başladı", **Akşam**, 13 Mart 1962, s.1.

⁵⁰⁶ "Kennedy Türkiye'ye Yardım Şarttır Diyor", **Akşam**, 16 Mart 1962, s.1-5; "Kennedy, Türkiye'ye Yardım Gereklidir Dedi", **Cumhuriyet**, 16 Mart 1962, s.1; "Çanlar, Az Gelişmiş Ülkeler İçin Çalışıyor", **Milliyet**, 20 Ocak 1963, s. 2; "Türkiye'ye Amerikan Yardımı Kesiliyor Haberinin Aslı Yok", **Yeni Gün**, 1 Kasım 1962, s. 1.

⁵⁰⁷Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, s.206; "Amerikan Yardımı Artıyor", **Hürriyet**, 4 Ocak 1962, s.1; "Amerikan Yardımı Artıyor", **Akşam**, 4 Ocak 1962, s.1; "5 Yılda 65 Milyar", **Milliyet**, 16 Mart 1962, s. 5; "Totals of Foreign Aid", **The New York Times**, 22 Mart 1963.

⁵⁰⁸Yardım meselesi Türk basınının Türk-Amerikan ittifakının en önemli göstergesi niteliği taşıymaktaydı ve nitekim yardım basında en sık yer alan konulardan birisi olduğu için yapılacak yardıma dair farklı rakamlar olduğu görülmektedir. Örneğin, Maliye Bakanı Ferit Melen ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Raymond A. Hare arasında imzalanan bir anlaşmaya göre, ABD Türkiye'ye 150 milyon liralık yeni bir bağışta bulunmuştu. Bkz: "Amerika 150 Milyon Lira Hibe Etti", **Cumhuriyet**, 23 Şubat 1963, s.1; Kennedy'nin talep ettiği 4,5 milyar dolardan 1.885.000.000'u, askeri yardımlara tahsis edilecek. Bkz: "Amerikan Dış Yardım Programı Kongrede", **Cumhuriyet**, 2 Haziran 1961, s.3; Cumhuriyet gazetesinin 1 Ağustos 1961 tarihli haberine göre, Kennedy Türkiye için 180 milyon dolarlık askeri yardım istemişti. 1960'ta bu yardım 90, 1961'de ise 163 milyon dolar olduğu dikkat alınırsa ABD'nin Türkiye'ye ciddi oranda bir yardım yaptığı anlaşılmaktaydı. Bkz: "Kennedy, Türkiye İçin 180 Milyon Dolarlık Askeri Yardım İstedi", **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1961, s.1; "Amerika, Türkiye'ye Savunma Destek Yardımını Arttırdı", **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1961, s. 3; "Economic Aid To Turkey By NATO", **The Times**, 11 Nisan 1962, s. 11.

bütçesine özel gelir olarak hibe edilerek bütçede meydana gelecek açığın bir kısmının kapanması sağlanacaktı.⁵⁰⁹ Türk basınındaki haberlere göre ABD ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler, Kennedy döneminde imzalanan ekonomik yardım anlaşmalarıyla daha da kuvvetlenmişti.⁵¹⁰ 14 Mart 1962 tarihinde Kennedy, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı yardımın temelini oluşturan Truman Doktrini'nin⁵¹¹ on beşinci yılında yayınladığı mesajında, Türkiye-ABD arasındaki dostluk bağlarına olan inancını ve bu ittifaktan duyduğu memnuniyeti şu şekilde ifade ediyordu:

“...Türk milletinin NATO çerçevesi içinde oynadığı ve oynamaya devam ettiği hayati rolü tamamıyla takdir ediyor ve anlıyoruz. Biz, Birleşik Amerikalılar, Türk halkının müttefiki olmaktan ve bütün insanlığa barış ve refah getirme yolunda Türk halkı ile birlikte gayret sarf etmekten gurur duyuyoruz. Her iki memleket de 1947 yılından beri bu alanda elde edilen başarılarla övünebilir. Amerikan halkı, Türkiye'nin iktisadi alanda başardığı ilerlemelerle yakından ilgilenmektedir. İki milleti bağlayan tarihi dostluk bağları Başkan Truman'ın tarihi kararı ile daha da kuvvetlenmiştir. İleride de aynı şekilde devam edeceğine güvenim vardır...”⁵¹²

Türk basınında, Amerikan yardımı konusunda birbiriyle çelişen değerlendirmeler mevcuttu. 1960'lı yıllarda pek çok ülkeye yapılan yardımlara rağmen, ABD'de de ekonomik anlamda krizler yaşanıyordu. Kennedy başkan

⁵⁰⁹ “Amerika, 1 Milyar Yüz Milyon Lira Hibe Etti”, **Hürriyet**, 9 Şubat 1962, s.1 ABD'nin yanı sıra Türkiye'nin üyesi olduğu Milletlerarası İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Türkiye'ye 1962 yılı dış ticaret açığını kapatmak amacıyla Avrupa Para Fonu (IMF) tarafından 45 milyon dolarlık kredi açılacağını bildirdi. Bkz: “45 Milyon Dolar Yardım Sağlandı”, **Akşam**, 17 Mart 1962, s.1-5; “OECD Credit For Turkey”, **The Times**, 28 Mart 1962, s. 19.

⁵¹⁰ “Türkiye'nin İsteddiği Dış Yardım Konsorsiyum Üyelerince Aynen Kabul Edildi”, **Yeni Gün**, 22 Kasım 1962, s. 1.

⁵¹¹ Türkiye, ABD'nin 1947 yılındaki Truman Doktrini ile ekonomik yardımda bulunmasına ciddi bir önem atfettiği için basında sık sık Truman Doktrinini öven değerlendirmeler yer almıştı. 1962 yılının Truman Doktrininin on beşinci yılı olması ve Türkiye'nin ABD'den yardım beklentisinin devam etmesi sebebiyle Truman Doktrini, Türk basınında Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini değiştiren hadise olarak nitelendiriliyordu. II. Dünya Savaşı sonrası “hür dünyanın” önünde bir engel teşkil eden komünizmin Türkiye ve birçok ülke için bir tehdit oluşturduğu ve Türkiye'nin bu tehditten ABD desteği ve Truman yardımı sayesinde kurtulduğu vurgulanıyordu. Bkz: “Truman Doktrini”, **Akşam**, 13 Mart 1962, s.3; “Amerika'nın Yeni Dış Yardımı”, **Milliyet**, 14 Mart 1962, s. 5.

⁵¹² “T. Feyzioğlu: NATO Yardım Yapacaktır, Diyor”, **Hürriyet**, 14 Mart 1962, s.1; “Kennedy'nin Halkımıza Mesajı”, **Cumhuriyet**, 14 Mart 1962, s.1; “Kennedy Dış Yardım İçin 5 Milyar Dolar İstedti”, **Akşam**, 14 Mart 1962, s.3; “Türkiye NATO İçin Önemlidir”, **Ulus**, 14 Mart 1962, s.1-5.

Kennedy'nin 12 Mart 1962 tarihinde Truman Doktrinini 15. Yıldönümünde yolladığı bu mesajın tamamı için bkz: **Public Papers of The Presidents of The United States John F. Kennedy- Containing the Public Messages, Speeches and Statements of the President**, US Government Printing Office, Washington, 1963, s. 201.

seçildiğinde bu durumu gündemine alarak israftan kaçınmak için önlemler alınacağını açıklamıştı.⁵¹³ Bu nedenle Kennedy yönetimi yardımların arttırılmasının yanı sıra organize edilmesine de özen gösteriyordu.⁵¹⁴ ABD'nin 1947 tarihindeki Truman Doktrini'nden itibaren yaptığı dış yardımlar, ülkenin milli gelirinin yüzde onunu oluşturuyordu. Bunun yanı sıra yardımın israf edilmesi, istenen amaçlar doğrultusunda kullanılmaması ve ABD'nin ödeme dengesinin açık vermesi sonucu, ABD'de yardımlara karşı bir tutum oluşmaya başlamıştı. Buna rağmen, Kennedy yardımın önemini Amerikalılara anlatmak ve yardım konusunu incelemek amacıyla tanınmış işadamları ve bankacılardan bir komisyon kurmuştu.⁵¹⁵ Bu nedenle, Amerikan yardımında bir kesinti yapılacağı yönündeki yorumların yanı sıra yardımının artacağı şeklinde yorumlar da yapılıyordu.⁵¹⁶

Türk basınında, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı ekonomik yardımı bazı açılardan eleştiren yorumlar da bulunmaktaydı. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesindeki bir değerlendirmeye göre Kennedy'nin Amerikan ekonomisi için tasarruf yapılacağı yönündeki söylemleri, Türkiye gibi Amerikan yardımı alan ülkeleri düşünmeye sevk etmekteydi.⁵¹⁷ *Ulus* gazetesindeki yazısında Bülent Ecevit, Amerikan yardımının

⁵¹³ “*ABD Sanayiini Kriz Tehdit Ediyor*”, **Ulus**, 18 Ağustos 1962, s.1; “*Amerika İktisadi Bakımdan Gerileme Devresindedir*”, **Vatan**, 20 Şubat 1961, s. 3.

⁵¹⁴ 1961 yılının Mayıs ayında, Londra'da batılı devletlerin ileri gelen üyelerinin katıldığı *Kalkınma Yardımları Konferansı* düzenlenmişti. Bu konferansın ve üyelerin amacı yardımların nasıl koordine edileceğini görüşmekti. Bu konferansta ABD'nin yapacağı yardımın esasları, yardımın miktarı ve şartları görüşüldü. Bu konferans sonucunda ABD, Doğu ülkelerine nazaran gelişmemiş ülkelere yapılan artırılması yönünde bir karar ortaya çıktı. Bkz: Orhan H. Evcimen, “*Gelişmemiş Ülkelere Yardım İçin Rapor*”, **Ulus**, 9 Mayıs 1961, s.2; “*Amerikan Yardımına Yeni Şekil*”, **Yenigün**, 16 Nisan 1961, s. 3.

⁵¹⁵ Ahmet Şükrü Esmer, “*Kennedy'nin Yardım Savaşı*”, **Ulus**, 7 Nisan 1963, s. 2. ABD'nin Türkiye yapacağı yardımı planlamak ve ihtiyaçlar doğrultusunda tespit edebilmek amacıyla “*yardım heyetleri*” Türkiye'ye sık sık geldi. 1962 yılının Mayıs ayında Türk basınındaki haberlere göre, beş yıllık planın finansmanı için “Türkiye'ye yardım kulübü” isimli bir ekip kurulması düşünülmekteydi. Bkz: “*18-22 Mayıs'ta Yardım Heyetleri İle Müşterek Toplantılar Yapılacak*”, **Cumhuriyet**, 1 Mayıs 1962, s.1 Kennedy'nin resmi açıklamalarından ABD dış yardım planı için bkz: Sandburg, **a.g.e.**, s.141-150.

⁵¹⁶ Örneğin, NATO heyetinin temasları sonrasında yapılan açıklamada ABD'nin ekonomik yardımda bir kısıntı yapmayacağı açıklanmıştı. Bkz: “*Amerika Türkiye'ye Yardımda Bir Kısıntı Yapmıyor*”, **Akşam**, 15 Mart 1962, s.1. Türkiye ile NATO heyeti arasında yapılan görüşmeler sonrasında ise Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu “*NATO'nun Türkiye'ye muhakkak surette yardım yapacağını ve bundan hiç şüphe etmediğini*” belirtmişti. Bkz: “*Kennedy'nin Halkımıza Mesajı*”, **Cumhuriyet**, 14 Mart 1962, s.1; 1962 yılının Ocak ayında Amerikan yardımının arttırılması için Başbakan İnönü, Amerikan elçisi Raymond Hare ile görüştü. ABD'nin Ankara büyükelçisi olan Raymond Hare, bu görüşmeden bir gün sonra yaptığı açıklamada, Türkiye'ye yapılan yardımın artırılacağını ve planlı bir şekilde kullanılacağına inandığını ifade etti. Bkz: “*Amerikan Elçisi “Yardım Daha Da Artırılacak” Dedi*”, **Cumhuriyet**, 6 Ocak 1962, s.1; “*Amerikan Yardımının Daha Da Artırılması İçin Çare Aranıyor*”, **Cumhuriyet**, 4 Ocak 1962, s.1.

⁵¹⁷ M. Piri, “*Amerika Askeri Yardımı, Yunanistan ve Türkiye*”, **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1961, s. 3.

toplumların refaha kavuşması ve kalkınması için yeterli olmadığını, yardımın planlı, programlı ve verimli bir şekilde kullanılmasını ve Türk toplumunun refah seviyesini arttırması gerektiğini ifade ediyordu.⁵¹⁸ *Cumhuriyet* gazetesindeki *İktibaslar* başlıklı yazıda ise Batı yardımının amacına uygun olarak kullanılmadığı, bilakis yardımlar neticesinde Türkiye'nin 15 yıl öncesine nazaran siyasi ve iktisadi bakımdan daha zayıf olduğu iddia ediliyordu. Nitekim yardımlar ile Batı sistemine angaje olan Türkiye'nin ekonomik çöküşü hızlanmıştı.⁵¹⁹ Yine *Cumhuriyet* gazetesi yazarı İlhan Selçuk, Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımını değerlendirdiği yazısında, yardımın Türkiye'ye katkısı olmadığını, aksine bu yardımların Türkiye'yi yabancı ülkelere *boyun bükmek zorunda bıraktığını* öne sürüyordu. Yazara göre yapılan yardımların yüzde seksen gibi önemli bir oranı yine ABD'ye dönmekte, sonuç olarak Türkiye çok da fazla karlı çıkmamaktaydı.⁵²⁰

Türk basınında, Amerikan yardımının miktarı konusunda memnuniyetsiz bir tavır ortaya konduğu ve bu tavrıdan Kennedy yönetiminin de nasibini aldığı söylenebilir. Türk basınına göre dış yardıma Türk-Amerikan ilişkileri açısından önem atfedilmesinin ve bunun son dönemde tartışılan en önemli konulardan biri haline gelmesinin nedeni Türkiye'nin karşılaştığı ekonomik güçlüklerdi.⁵²¹ *Cumhuriyet* gazetesi yazarı M. Piri, *Türkiye'nin canını ortaya koyduğu halde* bu tavrının ABD tarafından takdir edilmemesini ve Türkiye'ye hak ettiği yardımın yapılmamasını eleştiriyordu.⁵²² Yine *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Suat Aray, Amerikan kamuoyunda Türkiye'ye yapılacak yardımın arttırılmasına karşı olumsuz bir tutum ortaya çıktığını öne sürüyordu. Aray, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ABD için yaptıkları dikkate alınarak, *beklenen, özlenen ve hasretiyle yanılan* yardımın arttırılması gerektiği kanaatindeydi. Türkiye, ordusuyla ve tüm imkânlarıyla Kore Savaşı başta olmak üzere pek çok platformda ABD'nin *fedailiğini* yapmıştı fakat Gana gibi alakasız bir ülkeye bile yardım yapılırken,⁵²³ Türkiye'ye yapılacak yardım tartışma konusu olmuştu.

⁵¹⁸ Bülent Ecevit, "Amerikan Yardımında Yeni Bir Çığır", *Ulus*, 23 Mart 1961, s.1.

⁵¹⁹ "Batı Yardımı ve Türkiye Buhranı", *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1961, s.3.

⁵²⁰ İlhan Selçuk, "Dış Yardım Efsanesi", *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1963, s.2.

⁵²¹ Feridun Ergin, "Dış Yardım Meselesi", *Cumhuriyet*, 24 Aralık 1961, s. 2, Türkiye'nin yapılan Amerikan yardımını yetersiz bulması ve daha fazla yardım talebi için örnek olarak bkz: "Turkish Premier Says Country Needs More Aid", *The New York Times*, 17 Temmuz 1963, s. 5.

⁵²² M. Piri, "Türkiye'ye Yardım Meselesi", *Cumhuriyet*, 13 Aralık 1961, s. 3.

⁵²³"Gana'ya Yapılan Amerikan Yardımı Tenkit Ediliyor", *Cumhuriyet*, 18 Aralık 1962, s. 3.

Yazar, bugüne kadar yapılan yardımlar için ABD'ye minnet duygularını ifade ederken, Türkiye'nin yardımın artırılmasına yönelik talebinin geri çevrilmesine değiniyordu.⁵²⁴

1950'lerin sonlarından itibaren ABD yönetimleri, ödemeler dengesinin açık vermesiyle dış yardımları azaltmaya yönelmişti. Kennedy ise dış yardımları desteklemekle birlikte, az gelişmiş ülkelere yapılan bu yardımlara Avrupa ülkeleri ve Japonya gibi ülkelerin de katkı sunması gerektiği önerisini getirdi. 1962 yılında, *Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu*⁵²⁵ adında bir örgüt kurularak OECD ülkelerinin de Türkiye'ye yapılan yardımı desteklemesi sağlandı. Fakat bu konsorsiyum tarafından yapılan yardımlar, ABD'nin ve Türkiye'nin beklediğinden yavaş bir şekilde gerçekleşmişti.⁵²⁶ Türk basınında bu durum, *bugüne kadar müttefikler arasında en az dış yardım alan memleketin Türkiye olduğu* şeklinde yorumların yapılmasına sebep olmuştu.⁵²⁷ Bazı yorumlara göre de Türkiye'ye yapılan yardıma Amerikan halkı ve basını engel oluyordu.⁵²⁸ Başka bir habere göre ise Türkiye'nin *müştereken sorumluluk yüklendiği dost ve müttefikleri*, son zamanlarda yardım konusunda *tereddütlü* davranıyordu.⁵²⁹

Kennedy Dönemi'nde Türk-Amerikan ekonomik ilişkileri açısından yardımların yanı sıra ekonomik ittifaklar da oldukça önem taşımaktaydı. Bu ittifakların en önemlisi, sonradan Avrupa Birliği olarak adlandırılacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)⁵³⁰ ile Türkiye arasında başlayan ilişkilerdi. 1960 yılının Mart ayında

⁵²⁴ Suat Aray, "Amerikan Yardımı Niçin Artırılmıyor?", **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1961, s. 2.

⁵²⁵ Bu konsorsiyum ile ABD'de Türkiye'ye yapılacak yardımda kısıntıya gidilmesi konusunda Amerikan Kongresinde çalışmalarına başlanmış ve bunun neticesinde 1964 yılında yapılan yardım 148 milyon dolara düşmüştü. Bkz: Sander, **Siyasi Tarih 1947-1964**, s.206-207.

⁵²⁶ Oran, **a.g.e.**, s. 699.

⁵²⁷ "Amerikalıların Yardım Konusunda Nekes Davrandığı Teyit Ediliyor", **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1961, s.1.

⁵²⁸ "Türkiye'ye Yardımın Artırılmasına Amerika Halkı ve Basını Mani Oluyormuş", **Cumhuriyet**, 17 Aralık 1961, s.1.

⁵²⁹ "Her Yıl En Az 320 Milyon Dolar Talep Ediyoruz", **Cumhuriyet**, 10 Aralık 1961, s.1. ABD Senatosunun Tahsisat Komisyonu üyelerinden Allen Ellender, Ankara ziyareti sırasında Selim Sarper'le yaptığı görüşmede ABD'nin mali durumunun incelendiğini, Türkiye'ye uzun süredir ciddi yardımlar yapıldığını, Türkiye'nin kendi başının çaresine bakması ve Batı Avrupa'dan da yardım araması gerektiğini belirterek yardım konusundaki tutumunu ortaya koymuştu. Ellender ile görüşen Selim Sarper ise Türkiye'nin borçlarından, faizlerden ve Sovyet tehdidinden bahsederek en azından 3 yıl yardıma devam edilmesi gerektiğinin şart olduğunu belirtti. Bkz: "Amerika Yardım Konusunda Türkiye'ye İkazda Bulundu", **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1961, s.1.

⁵³⁰ Günümüzde Avrupa Birliği olan bu topluluk, Federal Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve Fransa arasında 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te Avrupa Kömür Çelik Topluluğu olarak kuruldu. AKÇT kurulduğunda beş organa sahipti bunlar; Yüksek Otorite, Bakanlar Konseyi, Danışma Komitesi, Ortak Meclis ve Adalet Divanı'dır. Spaak Raporu 25 Mart 1957'de İtalya'nın başkenti

Yunanistan, AET ile resmi ortaklık müzakerelerine başlamıştı. Bunun üzerine Türkiye, 17 Mart'ta Ankara Büyükelçilerini Dışişlerine Bakanlığına çağırarak, *Yunanistan ile müzakerelere başlanırken, Türkiye'nin geri bırakılmayacağını* belirten bir memorandum verdi. Fakat AET'nin Türkiye'nin böyle bir sorumluluğun altından kalkamayacağını belirten raporu ve 27 Mayıs 1960 Darbesi Türkiye-AET ilişkilerini durma noktasına getirdi. 1961 yılında Yunanistan ile AET arasında imzalanan Ortaklık Anlaşması'ndan sonra Türkiye, bu durumu protesto eden bir tutum içerisine girmişti. Nitekim 21 Ağustos 1961 tarihinde Türkiye, AET üyesi ülkelerin başkentlerine bir memorandum vererek, Yunanistan ile anlaşma yapılmasına rağmen Türkiye ile resmi görüşmelerin bile başlamamasını protesto ettiğini bildirdi. Sonuç olarak ise Türkiye-AET arasındaki müzakereler, 12-15 Mart'ta başladı ve 12 Eylül 1963 tarihinde Türkiye'yi Gümrük Birliği'ne ve tam üyeliğe götürmesi öngörülen Ortaklık Anlaşması (Ankara Anlaşması)⁵³¹ imzalandı.⁵³²

Türk-Amerikan ittifakını ve Batı ile daha sıkı ilişkiler kurmayı ekonomik anlamda kalkınmanın bir önkoşulu olarak değerlendiren Türk basını, AET ile Ortaklık

Roma'da bir araya gelen 6 ülke tarafından imzalandı. Bu konferansta alınan kararlar ışığında 1957 yılı Mart ayında Roma Antlaşmaları olarak bilinen, biri Avrupa Ekonomik topluluğu (AET), biri Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) yaratan antlaşmalar imzalanmıştır. Roma Antlaşması 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiş ve AET'ye hukuken uluslar üstü bir kuruluş olma niteliği kazandırmıştır. AET'ni hedefi malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulması idi. Nihai hedefi ise AET'nin siyasi bütünlüğe ulaşmasıydı. Bunun yanında, ulaşım, enerji, ticaretin önündeki engellerin kaldırılıp ortak pazarın kurulması, ekonomik politikaların uyumuydu. Bkz: Mehmet Ali Bulut, **Avrupa Birliği Nedir- Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri**, Vip Ajans Yayınları, Ankara, 2005.

⁵³¹Ankara Anlaşması Türkiye'nin AET'ye entegrasyonu için hazırlık, geçiş ve nihai dönem olmak üzere üç kademeli bir süreç öngörmüştür. Anlaşmada öngörülen hazırlık dönemi 1973 yılında Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle sona ermiş ve geçiş dönemine girilmiştir. 1970'lerin ekonomik zorlukları ve 1980 darbesinin etkisiyle yavaş ilerleyen geçiş dönemi nihayet 1996'da Türkiye'nin Gümrük Birliğine girişiyle sona ermiştir. 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan Zirvede tam üyeliğe adaylığımız tescil edilerek Avrupa Birliği ile uzun bir geçmişi bulunan ilişkilerimizde yeni bir dönem başlamıştır. 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi, AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Zirvede Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlanması önerilmiştir. Önerilen tarihte katılım müzakerelerine başlanmış olup, müktesebat uyum çalışmaları halen devam etmektedir. Bkz: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=4, e.t: 20.05.2015, e.t: 20.05.2015>.

⁵³² "Turkey Signs Pact For Associate Role in Common Market", **The New York Times**, 13 Eylül 1963, s. 52; Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları**, Beta yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 502-503; Yonca Anzerlioğlu, "Avrupa Birliği ve Türkiye", **Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, 1999, S. 8, s.114 Türkiye ve Avrupa Birliği tarihsel ilişkileri için bkz: İbrahim Canbolat, **Uluslararası Sistem Avrupa Birliği**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998; Haydar Çakmak, **Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri**, Platin Yayınları, Ankara, 2005; Desmond Dinan, **Avrupa Birliği Tarihi**, çev: Hale Akay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009; Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut yayınevi, İstanbul, 1993; Sadi Somuncuoğlu, **Avrupa Birliği Bitmeyen Yol**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002

Anlaşması'nın imzalanmasına ciddi bir önem atfetmişti. Nitekim *Milliyet* gazetesi AET ile ilişkilerin kurulmasını, *Türkiye'nin iktisadi hayatında bir dönüm noktası* olarak nitelendiriyordu.⁵³³ *Cumhuriyet* gazetesinden Turhan Feyzioğlu ise AET üyeliğini, Türkiye'nin *hür batı âlemi ile kader birliğinin bir kere daha teyit edilmesi* olarak değerlendiriyordu. NATO üyeliğinden sonra Türkiye, *yüzyılın en dikkate değer topluluk hareketi olan AET'ye* katılarak cesur bir ekonomik kalkınma hamlesine girişmiş ve dış politikada Batının yanındaki konumunu sağlamlaştırmıştı.⁵³⁴ Yine *Milliyet* gazetesinden Kamuran Gürün, Türkiye-AET ilişkilerinin kurulması ile ülkenin refah seviyesini yükseltmeyi hedefleyen planlı bir kalkınma devresine girildiğini, bu anlaşmanın ülkenin ekonomik gelişimine olan katkısının kısa sürede ortaya çıkacağını ve Türkiye'nin iktisadi çıkarları ile Avrupa'nın iktisadi çıkarlarının birleştiğini ifade ediyordu.⁵³⁵

Türk basınındaki ABD ile Türkiye arasında siyasi ve ticari münasebetlerin⁵³⁶ ve yardımın arttığı yönündeki değerlendirmelere rağmen, Türk-Amerikan ekonomik ilişkilerinde bazı sorunların da ortaya çıktığı görülmektedir. 1963 yılının başında SSCB'nin ihraç ettiği krom fiyatlarını ciddi oranda düşürmesi ile ABD, Türkiye yerine SSCB'den krom almaya başlamıştı. Bunun sonucunda, Türkiye'yi ekonomik anlamda güç durumda bırakan krom sorunu ortaya çıktı. ABD'nin Türk-Amerikan ittifakını zedeleyen bu gibi tutumları ve iki ülke arasındaki gerginlikler, Türkiye'de Kennedy sonrası dönemde Amerikan karşıtı duyguların kuvvetlenmesine zemin hazırlayacaktı.⁵³⁷

Cumhuriyet gazetesindeki *Ne Hale Düştük* adlı yazısında İlhan Selçuk, Türk-Amerikan ilişkilerinde Türkiye'nin konumunu *dilencilik* olarak nitelendirirken, Türk milletini de yabancı destek almadan yaşayamayacağı düşüncesiyle kendine olan güvenini yitirdiği ve *yozlaştığı* gerekçesiyle eleştiriyordu. Yazar, Çorum Belediyesinde yaşanan bir hadiseyi anlatarak Türk milletinin ABD'den yardım beklentisinin geldiği boyutları ortaya koyuyordu. Çorum'un Adalet Partili Belediye Başkanı, oradaki Barış Gönüllülerinin de tavsiyesiyle belediyeye gerekli araçların

⁵³³ "İktisadi Hayatımızda Dönüm Noktası", **Milliyet**, 12 Eylül 1963, s. 1; "İnönü, Anlaşma Tabii ve Mantiki Dedi", **Milliyet**, 13 Eylül 1963, s. 7.

⁵³⁴ Turhan Feyzioğlu, "Türkiye Avrupa'nın Ayrılmaz Parçasıdır", **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1963, s. 7.

⁵³⁵ Kamuran Gürün, "Ortak Pazarın Düşündürdükleri", **Milliyet**, 13 Eylül 1963, s. 2.

⁵³⁶ "Amerika ile Ticari Münasebetlerimiz Artıyor", **Cumhuriyet**, 20 Şubat 1963, s.2.

⁵³⁷ Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-64**, s.208.

sağlanması için ABD'den yardım almak istemiş ve ABD Başkanı Johnson'a bir mektup yazmıştı. “*Dünya sulhunun teminatı iktisaden geri kalmış ülkelerin kalkınmasını öngören dostumuz ve müttefikimiz Amerika Birleşik Devletlerinin Sayın Cumhurbaşkanının beldemizin kalkınması ve hemşerilerimize daha faydalı çalışmalarını sağlayacak olan vasıta ve malzemeleri Belediyemize hediye edeceğine inanıyoruz.*” diyerek ABD'den yardım talebini içeren mektup, Türkiye'nin o dönemde ABD'yi nasıl algıladığına dair ipuçları taşımaktaydı.⁵³⁸

3.5 Türk-Amerikan İlişkilerinde Kültürel Boyut: Barış Gönüllüleri Projesi

Kennedy'nin *Yeni Sınır* hedefinin dış politikadaki en önemli ayağını Barış Gönüllüleri Projesi oluşturuyordu.⁵³⁹ Bu proje, ilk kez 14 Ekim 1960 tarihinde Kennedy başkan seçilmeden önce, Michigan Üniversitesindeki bir konuşmasında ortaya atılmıştı. Kennedy bu projenin, yabancı memleketlerde mütevazı bir şekilde yaşayıp hayatlarının bir kısmını toplum hizmetine verme, Amerikan idealizmini yayma ve ABD'ye karşı iyi niyet hissi meydana getirme misyonu üzerine kurulduğunu ilan etmişti. Bu proje kapsamında, Amerikalı gençler Amerikan dostluğunu sağlamak ve ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla az gelişmiş ülkelere gönderilecekti. ABD başkanı seçildikten sonra bu projeyi bir programa bağlayan Kennedy, yaptığı konuşmalarda bu proje ile ilgili düşüncelerini detaylı bir şekilde ortaya koydu.⁵⁴⁰ Kennedy, 1 Mart 1961 tarihinde kongreye yolladığı mesajında, “*barış*

⁵³⁸ İlhan Selçuk, “*Ne Hale Düştük*”, **Cumhuriyet**, 19 Mart 1965, s. 2.

⁵³⁹ April R. Summitt, **John F. Kennedy and US-Middle East Relations**, The Edwin Mellen Press, New York, 2008, s. 31. Ayrıca bakınız: Murat Soysal, **Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri (1962-1972)**, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 22-126.

⁵⁴⁰ Anderson, **a.g.e.**, s.81-82. Barış Gönüllüleri projesinde ortaya çıkabilecek engeller ve proje kapsamında gidecek gençlerin özellikleri en önemli konulardı. Projede karşılaşılabilecek en önemli sorunlardan biri alanında uzman olan ve belli becerileri insanlara anlatabilecek donanımda insanlar bulmada yaşanacak zorluklardı. Barış gönüllülerinin en faydalı olabilecekleri alanlardan biri dil kolaylığından dolayı, İngilizce öğretimi geliyordu. Bunun yanı sıra tarlada çalışma, çiftçilik ve üretim, sağlık alanı ve okul yapımı ve inşaat gibi pek çok alan bulunuyordu. Barış gönüllüsü olmak için genç ve üniversite mezunu olmak gerekmiyordu. Lise mezunu da olsa herhangi bir alanda yeteneği olması

Gönüllüleri projesi kapsamında herhangi bir alanda yeteneği olan Amerikan kız ve erkeklerin, gittiklerin ülkede kalifiye işgücü ihtiyacını karşılamak ve bu becerileri insanlara öğretmek amacıyla, ABD tarafından dış ülkelere gönderilmesini” öneriyordu.⁵⁴¹

Barış Gönüllüleri Projesi'nin Türk yetkililerce de kabul görmesi ile iki ülke arasında karşılıklı temaslara başlanmıştır. Kennedy'nin temsilcisi Roy Gootenberg, 14 Mayıs 1961 tarihinde Türkiye'yi ziyaret amacının *sulhun idamesi* amacıyla geliştirilen söz konusu projeyi konuşmak olduğunu, bu projenin Türkiye tarafından da onaylanmasını arzu ettiklerini, bu proje kapsamında Amerikalı gençlerin Türkiye'ye gelerek belli alanlarda çalışacağını ve aynı şekilde Türk gençlerinin de ABD'de çalışma imkânı bulacağını belirtti.⁵⁴² Yine, ABD Başkan Yardımcılığı görevini yürüten Lyndon Johnson 27 Ağustos 1962 tarihinde Türkiye'de temaslarda bulunmuş ve *Barış Ordusu* olarak tanımlanan Barış Gönüllüleri Projesi, Türkiye'de imzalanmıştır.⁵⁴³ 1963 yılındaki bir haberde ABD'nin Barış Gönüllüleri Projesi kapsamında Türkiye'ye yardım yapacağına yer verilmişti. Nitekim dış yardım programına ilaveten, Türkiye'ye *sulh gönüllülerinin* faaliyetleri için de 108 milyon dolarlık bir bütçe tahsis edilmişti.⁵⁴⁴ Türkiye'ye ilk Barış Gönüllüsü Ekim 1962'de gelmişti. Yazarın Amerikan Haberler Merkezinden aktardığı bilgilere göre Barış Gönüllüleri şu şekilde nitelendirilmekteydi:

“...Her Barış Gönüllüsü ayrı bir Amerikalı şahsiyettir. Kendisi ile birlikte kültürünü, ananesini ve hayat tarzını da getirmektedir. Türkiye'de değişik bir kültüre, ananeye ve hayat tarzına sahip şahıslarla tanışmaktadır. Bir görev alan “tipik” bir Barış Gönüllüsü bir Türk ailesinin yanında veya Türk meslektaşları ile aynı evde kalmaktadır. Bu suretle içinde yaşadığı ülke ve halkı hakkında bizzat bilgi edinmektedir...”

yeterli sayılıyordu. Gittikleri ülkelerdeki hizmet süreleri, yaptıkları işe 2 ya da 3 yıl şeklinde çeşitlilik gösteriyordu. Barış gönüllüleri gittikleri ülkelerde maaş almayacaklar ve zor şartlar altında çalışacaklar ve gittikleri ülkeye göre değişen fedakârlıklarda bulunmak zorunda kalabilirlerdi. İnsanların içinde basit koşullar altında hayatlarını idame ettirecekler ve az miktarda bir harçlık alacaklardı. Bkz: Sandburg, **a.g.e.**, s. 150-152.

⁵⁴¹**Aynı Yer**

⁵⁴² “Kennedy'nin Bir Temsilcisi Geldi”, **Cumhuriyet**, 15 Mayıs 1961, s. 5.

⁵⁴³ “B. Amerika Başkan Yardımcısı Geliyor”, **Hürriyet**, 9 Ağustos 1962, s.1-7; Akol, *a.g.m.*, s.10.

⁵⁴⁴ “Amerika'nın Yeni Yıl Bütçesinde Türkiye'ye Yardım Da Yer Alıyor”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1963, s.1-5.

Barış Gönüllüleri Projesi'ne Türk basınında geniş yer verilmiş ve bu proje Türk-Amerikan kültürel ilişkilerinin gelişimine bir katkı olarak değerlendirilmiştir.⁵⁴⁵ Bu bağlamda basında, *Sulh Kervanları* projesinin dünya barışına katkı sağlamak ve geliştirmekte olan ülkelere yardımcı olmak adına geliştirildiği ifade ediliyordu. Bu proje kapsamında gönüllü olarak seçilen gençler gidecekleri ülkenin dilini öğrenerek, gittikleri ülkenin hayat şartlarına göre yaşayacak, tecrübe ve bilgileriyle gittikleri ülkelerdeki insanlara yardımcı olacaktı.⁵⁴⁶ Basında, Kennedy'nin bu projesi *Barış Kuvveti* şeklinde adlandırılırken, bu proje ile *dünyanın daha yaşanır hale getirilmesinde Amerikan vatandaşlarının da katılmasına* imkân verileceği öne sürülüyordu Bu projenin amaçları 1 Mart 1961 tarihinde Kennedy'ye sunulmuş olan raporda şöyle özetlenmiştir:

*"...Barış Gönüllüleri kritik bir durumda olan memleketlerin kalkınmasına yardım edebilir. Milletlerarası işbirliğini ve Amerika'ya karşı iyi niyet hissini meydana getirebilir. Aynı zamanda Amerika'nın eğitimine ve Amerika'nın dünya meselelerine daha zekice iştirakine de yardım edebilir..."*⁵⁴⁷

Barış Gönüllüleri Projesi'nin açıklandığı andan itibaren Türkiye'de kabul gördüğü ve daha sonrasında da bu proje kapsamında gelen gönüllülere sempatiyle bakıldığı anlaşılmaktadır.⁵⁴⁸ Fakat 1964'ten itibaren Türkiye'de Amerikan aleyhtarlığının da artmasıyla Türk basınında barış gönüllülerine karşı bakış açısı da değişime uğramış, barış gönüllüleri ve ABD ciddi şekilde eleştirilmeye başlanmıştı.⁵⁴⁹ Nitekim barış gönüllüleri ABD'ye döndükten sonra Türkiye ile ilgili izlenimlerini anlatmışlar ve açıklamalarında Türkiye'de Amerikan karşıtı tutumun gittikçe arttığını dile getirmişlerdi.⁵⁵⁰ Örneğin, Türkiye'de barış gönüllüsü olarak bir süre kaldıktan sonra ABD'ye dönen bir karı-koca, Sally Poland ve Alwny Poland, 1963 yılında patlak veren Kıbrıs uyuşmazlığından ötürü Türkiye'de Amerikan aleyhtarı bir hava

⁵⁴⁵ "Peace Corps Wins Favor in Turkey", **The New York Times**, 17 Temmuz 1963, s. 16.

⁵⁴⁶ "J. Kennedy Sulh Kervanını Destekliyor", **Son Havadis**, 9 Mart 1961; "Başkan Kennedy'nin Kurduğu Sulh Kervanları Türkiye'ye Gidecek", **Vakit**, 21 Haziran 1961, s.1.

⁵⁴⁷ "Kennedy Bir Barış Kuvveti Teşkil Etti", **Cumhuriyet**, 3 Mart 1961, s.3.

⁵⁴⁸ Bkz: "Diyarbakır'da Sevimli Bir Amerikalı", **Cumhuriyet**, 22 Temmuz 1963, s. 4.

⁵⁴⁹ Cavit Orhan Tütengil, "Barış Gönüllüleri Tartışması", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1966, s. 2; "Türkiye'ye Artık Barış Gönüllüsü Gelmeyecek", **Milliyet**, 29 Nisan 1966, s. 3; "Türkiye 'Barış Gönüllü Sayısı Azaltılacak' ABD, 'Azaltılmayacak'", **Milliyet**, 18 Aralık 1966, s. 1.

⁵⁵⁰ "Türkiye'den Dönen Barış Gönüllüleri İzlenimlerini Anlattı", **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1966, s. 3; "Barış Gönüllüsü Karı-Koca: Türkler Bizi İstemiyor Dedi", **Milliyet**, 18 Ağustos 1966, s. 3.

oluşturduğunu ifade etmişlerdi. Poland çifti, Türkiye’de insanların Kıbrıs’ta olup bitenlerden Johnson’u sorumlu tuttuğunu ve “*Başkan Kennedy ölmeseydi, durum hiç bir vakit böyle olmazdı.*” denildiğini ileri sürmüştü.⁵⁵¹

Türk basınında, Barış Gönüllüleri Projesi’ni eleştirel bir tutumla ele alan değerlendirmelerde bile Kennedy’den sonraki yönetimlerin hedef alındığı görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Kayhan Sağlamer, 1962’den itibaren gelmeye başlayan barış gönüllülerini önceleri kimsenin yadırgamadığını, ilk gelenlerin *iyi Amerikalıyı temsil eder* bir görüntü çizdiğini, fakat daha sonradan bunların büyük çoğunluğunun hiçbir işe yaramadığının anlaşıldığını öne sürüyordu. Yazara göre Kennedy’nin ölümünden sonra bu gönüllüler değişmeye başlamıştı. Şöyle ki, özellikle Karadeniz ve Doğu bölgelerini seven gönüllüler, bölge sorunlarıyla, etnik ve dini farklılıklarla yakından ilgileniyor ve propaganda yapıyorlardı. Yazar, tüm barış gönüllülerinin ajan olarak nitelendirmenin yanlış olacağını belirtmekle birlikte, Johnson yönetiminde gizli kuruluşlarla işbirliğine gidildiğini ve gönüllülerin bu proje kapsamında ülkelere yollanmaya başlandığını iddia ediyordu. Barış Gönüllülerini misyonerlikle suçlayan yazar, bu değişimin Kennedy Dönemi’nden sonra gerçekleştiğinin altını çiziyordu.⁵⁵²

Türk basınındaki Amerikan karşıtı yayınlarda, Barış Gönüllüleri Projesi’nin iddia edildiği gibi Amerikan idealizmini yaymak ve ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak için değil, Amerikan kapitalizmine hizmet etmesi için kurulduğu iddia ediliyordu.⁵⁵³ *Cumhuriyet* gazetesindeki yazısında Haluk Ülman, Türk-Amerikan ilişkilerinde değişen dünya dengeleri içerisinde Türkiye’nin konumunun yeniden belirlenmesini ve bu çerçevede Türk-Amerikan ittifakında Türkiye’nin çıkarlarının öncelikli olması gerektiğini dile getiriyordu. Bu bağlamda yazar, Barış Gönüllülerinin Türkiye’deki faaliyetlerini şu şekilde sorguluyordu: “*Türkiye gibi teknik ve görevsel bilgiye muhtaç bir ülkeye, nasıl gerçekleştireceklerini bilemediğimiz toplum kalkınmasına yardım bahanesiyle gönderilen niteliksiz Amerikan gençlerinin*

⁵⁵¹ “*Türkiye’den Dönen Barış Gönüllüleri İzlenimlerini Anlattılar.*”, **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1966, s. 3.

⁵⁵² Ecvet Güresin, “*Gönüllüler*”, **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1966, s. 1.

⁵⁵³ Osman K. Akol, “*Barış Gönüllüleri*”, **Forum**, 1967, C. 20, S. 67, s. 9-11.

*durumları ve çalışmaları konusunda Türk hükümetinin kesin bir açıklama yapmak zamanı hala gelmemiş midir?*⁵⁵⁴

⁵⁵⁴ A. Haluk Ülman, “*Türk-Amerikan İlişkileri Değişen Dünya*”, **Cumhuriyet**, 25 Kasım 1966, s. 2.

4. BÖLÜM: KENNEDY SUİKASTI VE TÜRK BASINI

4.1 Suikastın Gerçekleşmesi

1961-1963 yılları arasında 35. Amerikan başkanı olarak görev yapan Kennedy, 1964'te yapılacak başkanlık seçimleri için yeniden aday oldu. Seçim kampanyası çerçevesinde 1963 yılından itibaren ABD eyaletlerine ziyaretlerde bulunan Kennedy, kasım ayında Texas ve Florida'yı ziyaret etmeyi planlıyordu. Çünkü Texas Kennedy'nin yardımcısı Johnson'un doğduğu yer olmasına rağmen, bu eyalet Cumhuriyetçilere oy vermiş ve Demokratlar burada çok geride kalmıştı.⁵⁵⁵ Bu plan çerçevesinde 22 Kasım 1963 tarihinde Texas eyaletinin Dallas şehrine bir gezi gerçekleştirildi. Bu gezi sırasında Kennedy, konvoyu ile Dallas sokaklarında halkı selamlarken suikasta uğradı. Olayda ağır yaralanan Kennedy, kaldırıldığı Parkland Hastanesinde hayatını kaybetti ve görkemli bir törenle Arlington Mezarlığı'na defnedildi.⁵⁵⁶

Bu beklenmedik olay, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin önemli bir müttefiki haline gelen Türkiye tarafından yakından takip edildi. Türk gazeteleri konuyla yakından ilgilendi ve Kennedy suikastının detaylarını manşetten sayfalarına taşıdı. Gazeteler öncelikle olayın kimler tarafından ve nasıl gerçekleştiğine dair bilgileri ve bu olayla ilgili ortaya atılan söylentileri okurlarına aktardı. Gazetelerin manşetten verdiği haberlerin detaylarına göre başkan, eşi ile birlikte Dallas'a düzenlediği gezi sırasında, halkı selamlarken yaklaşık 100 metre uzaklıktan ateş edilen dürbünlü bir tüfekle vurulmuştu.⁵⁵⁷ Ateşlenen üç kurşundan biri ensesine, diğeri ise

⁵⁵⁵Dallek, **a.g.e.**, s. 690-692; William Manchester, **The Death of a President November 20-November 25**, Harper and Row Publishers, New York, 1967. Ayrıntılı bilgi için hem Kennedy'nin hem de suikasttan sonra başkan olan Johnson'un basın danışmanı olarak görev yapan Pierre Salinger'in anılarına bkz: Salinger, **a.g.e.**, s. 331-368.

⁵⁵⁶Dallek, **An Unfinished Life**, s. 694; Sidey, **a.g.e.**, s. 390; Brogan, **a.g.e.**, s. 204; Charles A. Crenshaw, Jens Hansen, J. Gary Shaw, **JFK Conspiracy of Silence**, Penguin Books, London, 1992, s. 7; Sidey, **a.g.e.**, s. 390; "Ve Kennedy Gömüldü", **Tercüman**, 26 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Bugün Defnediliyor", **Yeni İstanbul**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Cenaze Töreni Bugün Yapılıyor", **Yeni Sabah**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Toprağa Veriliyor", **Yeni Sabah**, 26 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Hazin Törenle Toprağa Verildi", **Zafer**, 26 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁵⁷ Kennedy 18 Kasım 1963 tarihinde Florida'da yaptığı konuşmadan sonra gezi planı kapsamında 21 Kasım'da Dallas'ta yapacağı konuşma için Texas'a geldi. Kennedy ve ekibi 22 Kasım günü Dallas'ta yerleştiği otelden 11.50'de çıkarak, Dallas sokaklarındaki rotasına başladı. Arabada, polisler, ajanlar ve korumalarla birlikte Kennedy ve eşi Jacqueline, Texas Valisi Conhnally ve onun eşi bulunuyordu. Kennedy Dallas halkını selamlarken, Elm caddesine gelindiğinde saat 12.30'da arabaya ateş açıldı. Toplam üç el ateş açılmış, ikisi Kennedy'ye birisi de hafif bir şekilde Vali Connally'ye isabet etmişti.

kafasının arka kısmına isabet etmişti. Parkland Hastanesine kaldırılan Kennedy, saldırıdan yaklaşık yarım saat sonra gerekli müdahalelerin yapılmasına rağmen kalbi durması sonucu öğleden sonra 13.00 sularında hayatını kaybetmişti.⁵⁵⁸

Kennedy suikastını kimlerin gerçekleştirdiği merak konusu olmuştu. Kennedy hayatını kaybettikten sonra, bir saat içerisinde Dallas polisi tarafından Lee Harvey Oswald suikast zanlısı olarak tutuklandı. Basında, Kennedy'nin katil zanlısının komünist yanlısı olduğu ve Sovyetler Birliği ile yakın ilişkileri olduğu yönünde fikir birliği mevcuttu. Ayrıca gazetelerde 24 yaşında olan suikast zanlısı Oswald'ın Castro taraftarı olduğu gibi iddialar da ortaya atılıyordu.⁵⁵⁹ Başkan Kennedy'yi öldürülmekle itham edilen Oswald, suikasttan iki gün sonra 24 Kasım'da hapisaneye sevk edilirken Jack Ruby adlı biri tarafından öldürüldü.⁵⁶⁰ Jack Ruby daha sonra vereceği ifadesinde, bu cinayeti Kennedy'nin intikamını almak için işlediğini iddia edecekti.⁵⁶¹ Katil zanlısı Oswald'ın 75 polisin koruması altında nasıl olup da öldürülebildiği kafaları karıştırmış ve suikasta dair verilerin karartılmak istendiği şüphesini oluşturmuştu. Üstelik bu şüpheyi güçlendirecek daha birçok gelişme de yaşanmıştı. Şöyle ki, Oswald'ın

Birinci kurşun Kennedy'nin boynuna, ikincisi ise kafasının arka kısmına isabet etmiş; başkan hemen Parkland Memorial Hastanesine kaldırılmıştı. Fakat tüm çabalara rağmen olaydan yarım saat sonra hayatını kaybeden Kennedy'nin öldüğü, öğleden sonra 13.00 sıralarında duyuruldu. Bkz: Craig I. Zirbel, **The Texas Connection: The Assassination of President John F. Kennedy**, The Texas Connection Company Publishers, Arizona, 1991, s. 7-9.

⁵⁵⁸ "Kennedy Öldürüldü", **Hürriyet**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Öldürüldü", **Akşam**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Başkan Kennedy Dün Öldürüldü", **Son Havadis**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Başkan Kennedy Öldürüldü", **Cumhuriyet**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Öldürüldü", **Milliyet**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Bütün Dünya Büyük Bir Matem İçinde", **Vatan**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katli", **Forum**, 1 Aralık 1963, S. 232, s. 4; "Bir Işık Söndü", **Akis**, 30 Kasım 1963, C. 28, S. 492, s. 5; "Başkan Kennedy Öldürüldü", **Tercüman**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Başkan Kennedy Öldürüldü", **Yeni İstanbul**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Öldürüldü", **Yeni Sabah**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Dün Gece Öldürüldü", **Zafer**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Amerika Cumhurbaşkanı Öldürüldü Yerine Johnson Cumhurbaşkanı Oldu", **Vakit**, 1 Aralık 1963, s. 1; "John Fitzgerald Kennedy", **The New York Times**, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁵⁹ "Katil Belli Oldu", **Hürriyet**, 24 Kasım 1963, s.1; "Suikastın Hikâyesi", **Akşam**, 24 Kasım 1963, s. 7; "Cani Solcu ve Castrocu", **Son Havadis**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katili Lee H. Oswald Kimdir", **Cumhuriyet**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Kaatil Bulundu", **Milliyet**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katili Kimdir?", **Vakit**, 1 Aralık 1963, s. 1,3.

⁵⁶⁰ "Katil Dün Öldürüldü", **Hürriyet**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katili Vuruldu", **Akşam**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Katil Dün Vuruldu", **Son Havadis**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katili de Öldürüldü", **Cumhuriyet**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katili Öldürüldü", **Tercüman**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katili Öldürüldü", **Yeni İstanbul**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Katili Vuruldu", **Yeni Sabah**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katili Oswald Vuruldu", **Zafer**, 25 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁶¹ "İntikam İçin", **Hürriyet**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Ruby, Bir Profesyonel Cellat Ustalığı İle bu İşı Beceriverdi", **Hürriyet**, 26 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Katili İşte Böyle Öldürüldü", **Hürriyet**, 26 Kasım 1963, s. 8.

sorgulamasıyla ilgili herhangi bir kayıt tutulmazken, tanıkların ifadeleri göz ardı edilmiş, hatta tanıkların çoğu ilerleyen yıllarda ilginç şekillerde hayatını kaybetmiş veya öldürülmüştü. Buna karşın, olayı incelemek için kurulan Warren Komisyonu, bu suikastın planlı bir komplo olmadığı ve olayı Oswald'ın tek başına gerçekleştirdiği yönünde bir sonuca vardı. Bu rapora göre Jack Ruby, Kennedy'nin katili Oswald'ı başkana olan sevgisi nedeniyle öfkeye kapılarak gerçekleştirmişti.⁵⁶² Fakat bu rapor kamuoyunu tatmin etmemiş ve suikasta dair gerçeklerin üstünün örtüldüğüne dair bir izlenim oluşmuştu. Bu doğrultuda Kennedy'nin niçin öldürüldüğüne dair birçok komplo teorisi ortaya atıldı.

Suikastın sebepleri Türk basını için de merak konusu olmuş ve sık sık bu yönde tahminlere yer verilmişti.⁵⁶³ *Akşam* gazetesindeki *Kennedy Niçin Öldürüldü* başlıklı yazısında Vecihi Ünal, Kennedy'nin öldürülmesinin arkasında yatan sebeplerin, tüm dünyayı ve insanlığın kaderini yakından ilgilendirdiği kanaatindeydi.⁵⁶⁴ Fakat Türk basınına göre *menfur* suikastın sebebi anlaşılamamıştı.⁵⁶⁵ Kennedy'nin gizli servisler tarafından öldürüldüğü iddialarının⁵⁶⁶ yanı sıra bu suikastta bir *Moskova parmağı* olabileceği de söyleniyordu.⁵⁶⁷ Ünlü Fransız dergisi *Paris Match*'ten aktarılan bir habere göre Kennedy gangsterler tarafından öldürülmüştü.⁵⁶⁸ Diğer bir iddia ise Oswald'ın Amerikan ajanı olduğu ve Kennedy'nin gizli servisler tarafından

⁵⁶²Zirbel, a.g.e, s.13; Gerald Posner, *Case Closed- Lee Harvey Oswald and the Assassination of JFK*, Warner Books, London, 1993, s. 473 Warren Komisyonun Kennedy suikastı ile ilgili ayrıntılı raporu için bkz: **Report of the President's Commission on the Assassination of President John F. Kennedy**, United States Government Printing Office, Washington, 1964, s. 1-920; **Investigation of The Assassination of President John F. Kennedy**, United States Government Printing Office, Washington, 1964, C.1-26.

⁵⁶³ "Suikast Hadisesi Aydınlatılmıyor", **Son Havadis**, 26 Kasım 1963, s. 1; "Başkan Kennedy'nin Katili", **Tercüman**, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁶⁴ Vecihi Ünal, "Kennedy Niçin Öldürüldü", **Akşam**, 27 Kasım 1963, s. 2.

⁵⁶⁵ "Menfur Suikastın Sebebi Anlaşılamadı", **Son Havadis**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Suikast Hadisesi Aydınlatılmıyor", **Son Havadis**, 26 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Suikastındaki Esrar Çözilemiyor", **Son Havadis**, 25 Mart 1964.; "Kennedy'yi Kim Öldürdü", **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1965, s. 3.

⁵⁶⁶ "Kennedy'yi Gizli Servis Öldürtmüştü", **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1965, s. 3; "Kennedy'yi Gizli Servis Öldürtmüştü", **Akşam**, 22 Eylül 1965, s. 3.

⁵⁶⁷ "Kennedy'nin Ölümüyle Amerikan-Sovyet Münasebetlerinde Endişe Duyuluyor", **Vatan**, 24 Kasım 1963, s. 3; "Komünist Olan Katil Oswald Tevki Edildi", **Yeni İstanbul**, 24 Kasım 1964, s. 1; Gökhan Evliyaoğlu, "Soldan Gelen Namussuz Kurşun", **Yeni İstanbul**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Amerika Cumhurbaşkanı Öldürüldü Yerine Johnson Cumhurbaşkanı Oldu", **Vakit**, 1 Aralık 1963, s. 1.

⁵⁶⁸ "Kennedy'yi Gangsterlerin Öldürdüğü Kabul Edilmelidir", **Akşam**, 20 Aralık 1963, s. 5.

öldürülmüş olabileceğiydi.⁵⁶⁹ Yıllar geçmesine rağmen Kennedy suikastı hakkında yapılan haber ve yorumlar aynı şekilde devam edecekti.⁵⁷⁰

Kennedy'ye düzenlenen suikastın sebepleri, Amerikan ve Türk kamuoyunun yanı sıra tüm dünyanın gündemini meşgul etmiş, suikast üzerine kitaplar yazılmış,⁵⁷¹ filmler çekilmiş⁵⁷² ve çeşitli değerlendirmeler yapılmıştı. Bazı iddialara göre Kennedy, Küba Krizi'nde III. Dünya Savaşı ihtimalini görmüş, savaş karşıtı fikirleri benimseyerek bu yönde söylemler geliştirmeye başlamıştı. Ayrıca Kennedy, Amerikan şirketlerinin ve silah endüstrisinin savaş ortamını desteklediğine ve inanılmaz boyutlara varan karlar elde ettiğine dikkat çekmiş, bu durumu değiştireceğine yönelik açıklamalar yapmıştı. Bunun üzerine, Kennedy'nin barışa yönelik söylemleri ABD'deki askeri çevreleri ve silah endüstrisinde çok etkisi yaratmıştı. Kennedy'nin savaş karşıtı görüşleri Vietnam politikasının yanında dış politikaya dair diğer konularda da kendisini göstermişti. Kennedy SSCB ile barış ve işbirliği sürecine girmiş, dış politikaya yönelik söylemlerinde barışı vurgulamıştı.⁵⁷³ Kennedy suikastına dair yapılan pek çok araştırmaya ve ortaya atılan komplo teorilerine rağmen, suikasta dair kesin bir sonuca ulaşılammıştı.⁵⁷⁴ Fakat artık

⁵⁶⁹ "Oswald Bir Amerikan Ajanı İdi", **Son Havadis**, 26 Mart 1964, s.1.

⁵⁷⁰ "Cinayete Ait Yeni Deliller Ele Geçti", **Vatan**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy Cinayetinde Yeni Gelişmeler", **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1967, s. 3; "Oswald Bir Ajan Mıydı?", **Cumhuriyet**, 9 Mart 1967, s. 4; "Kennedy'nin Ölümü Konusunda Geniş Bir Tahkikat Açılıyor", **Zafer**, 28 Kasım 1963 s. 1.

⁵⁷¹Bu konuda yazılmış bazı kitaplar için bkz: Jeromer Corsi, **Who Really Killed Kennedy**, WND Books, Washington, 2013; Bill Sloan, **The Kennedy Conspiracy- 12 Startling Revelations About the JFK Assassination**; Lance Moore, **Killing JFK: 50 Years, 50 Lies**, Sky-Fy Publishing, 2013; Craig Roberts, **JFK: The Dead Witnesses**, Consolidated Press Printing, 1995; Vincent Bugliosi, **Reclaiming History The Assassination of President John F. Kennedy**, Norton and Company, New York, 2007; Lamar Waldran, **The Hidden History of the JFK Assassination**, Berkeley, 2013; James L. Swanson, **The President Has Been Shot**, Scholastic Press, 2013; James L. Swanson, **End of Days: The Assassination of John F. Kennedy**, Harpercollins Publishers, New York, 2013, Banar Menninger, **Mortal Error-The Shot That Killed JFK**, Hunter's Moon Press, Baltimore, 1992.

⁵⁷²Bu filmlerden bazıları için bkz: JFK: The Case For Conspiracy, Parkland, The Secret KGB JFK Assassination Files, JFK the Smoking Gun, The House of Yes, JFK, Killing Kennedy, The Men Who Killed Kennedy, Grass, Sixties, Trinity and Beyond, Executive Action, The Eternal Frame. The Last Word On the Assassination.

⁵⁷³ Yüceer, **a.g.e.**, s. 98-100; Ayrıca bkz: Robert Kennedy, **In His Own Words-The Unpublished Recollections of the Kennedy Years**, Bantam Books, New York, 1988, s. 394-405.

⁵⁷⁴ Dallek, **An Unfinished Life**, s. 699. Bkz: "J. F. Kennedy Katli Senato'da İncelenecek", **Son Havadis**, 28 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'ye Suikast Gizli Bir Teşkilatın Eseri mi?", **Son Havadis**, 30 Kasım 1963, s. 1.

Kennedy suikastının bir komplo olduğu ve olayın ABD tarafından örtbas edildiğine dair güçlü bir kanaat mevcuttur.⁵⁷⁵

4.2 Suikastın ABD ve Dünyadaki Yankıları

ABD Anayasası uyarınca,⁵⁷⁶ Kennedy'nin ölümü üzerine yardımcısı Lyndon Johnson ABD başkanlığı görevini devraldı.⁵⁷⁷ Johnson, başkan olarak yaptığı ilk açıklamasında iç ve dış politikanın aynı çizgide devam edeceğini ve *Kennedy'nin fikir ve ideallerini gerçekleştireceğini* beyan etmişti.⁵⁷⁸ Johnson, ABD'nin bazı güçlüklerle karşılaştığını, fakat tüm sorunlara Kennedy'nin işaret ettiği hedef doğrultusunda bir çözüm bulunacağını belirtmişti.⁵⁷⁹ Bu doğrultuda Türk basınında da Johnson'un, Kennedy'nin *yolundan gitmesi* gerektiği yönünde haberler yer almıştı. *Milliyet* gazetesi yazarı Haluk Cillov Johnson'un, Kennedy'nin uyguladığı ekonomi politikalarına sadık kalacağı yönündeki açıklamalarının *yüreklere su serptiğini* ve

⁵⁷⁵ Peter Dale Scott, **Deep Politics and the Death of JFK**, University of California Press, Los Angeles, 1993, s. 3-5.

⁵⁷⁶ Amerikan Anayasasında hâlihazırdaki başkanın ölümü durumundan yardımcısının başkanlık görevine geleceği şu şekilde ifade edilmekteydi: “Başkan'ın görevden uzaklaştırılması, ölümü, istifası veya görevinin yetki ve işlevlerini yerine getirmede yetersiz olduğu hallerde, bu yetki ve işlevler Başkan Yardımcısına geçecektir ve hem Başkan hem de Başkan Yardımcısının görevden alınması, ölümü, istifa ya da görevde yetersizliği halinde Kongre, yasa ile hangi görevlinin Başkan olarak görev yapacağını bildirecek ve yetersizlik ortadan kalkıncaya ya da bir Başkan seçilinceye kadar bu kişi Başkan olarak görev yapacaktır.” Bkz: <http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf>, e.t: 8 Mayıs 2015.

⁵⁷⁷ “President Kennedy Shot Dead; Lyndon Johnson Is Sworn In”, **The Washington Post**, 23 Kasım 1963, s. 1, “Yeni Başkan”, **Hürriyet**, 22 Kasım 1963, s. 1; “Kennedy Öldürüldü”, **Hürriyet**, 23 Kasım 1963, s. 1; “Johnson 36. Başkan Oldu”, **Son Havadis**, 24 Kasım 1963, s. 1; “Kennedy'nin Politikasını Johnson Devam Ettirecek”, **Cumhuriyet**, 24 Kasım 1963, s. 1; “İsmet Giritli, ABD'de Başkanlığın İntikali”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1963, s. 2; “Johnson Başkan Oldu”, **Vatan**, 23 Kasım 1963, s. 1; “ABD'nin 36. C. Başkanı: L.B. Johnson”, **Yeni İstanbul**, 24 Kasım 1963, s. 1; “Johnson Amerikan Başkanı”, **Yeni Sabah**, 23 Kasım 1963, s. 5; “L. Johnson Başkan Oldu”, **Zafer**, 23 Kasım 1963, s. 1; “Amerika Cumhurbaşkanı Öldürüldü Yerine Johnson Cumhurbaşkanı Oldu”, **Vakit**, 1 Aralık 1963, s. 1; Asım Us, “Lyndon B. Johnson”, **Vakit**, 1 Aralık 1963, s. 1; Zirbel, **a.g.e.**, s. 11.

Amerikan Anayasasında hâlihazırdaki başkanın ölümü durumundan yardımcısının başkanlık görevine geleceği şu şekilde ifade edilmekteydi: “Başkan'ın görevden uzaklaştırılması, ölümü, istifası veya görevinin yetki ve işlevlerini yerine getirmede yetersiz olduğu hallerde, bu yetki ve işlevler Başkan Yardımcısına geçecektir ve hem Başkan hem de Başkan Yardımcısının görevden alınması, ölümü, istifa ya da görevde yetersizliği halinde Kongre, yasa ile hangi görevlinin Başkan olarak görev yapacağını bildirecek ve yetersizlik ortadan kalkıncaya ya da bir Başkan seçilinceye kadar bu kişi Başkan olarak görev yapacaktır.” Bkz: <http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf>, e.t: 8 Mayıs 2015.

⁵⁷⁸ “İçte, Dışta Kennedy'nin Fikir ve İdeallerini Gerçekleştireceğim”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1963, s. 1; **Vakit**, 15 Şubat 1964, s. 1; “Başkan Johnson İlk İş Oarak Vietnam Meselesini ele Aldı.”, **Vatan**, 25 Kasım 1963, s. 2

⁵⁷⁹ “Başkan Johnson Dış Politika Hakkında Bir Konuşma Yaptı”, **Vakit**, 1 Mart 1964, s. 18; “Hükümet Yeni Başkan Johnson'u Destekliyor.”, **Vatan**, 24 Kasım 1963, s. 1; “Yeni Başkan Kennedy'nin Yolundan Ayrılmayacak”, **Vatan**, 28 Kasım 1963, s. 4; “Johnson Selefinin Yolundan Gidecek”, **Yeni Sabah**, 24 Kasım 1963, s. 1.

bunun Kennedy'nin millete aşıladığı cesaret ve dinamizmin devam edeceği yönünde bir işaret olduğunu belirtiyordu. Ayrıca yazar, bu ilkeler gözetilerek devam ettirilecek olan dış politikanın önemini şu şekilde dile getiriyordu:

“...Nihayet bu basiretli tutumun, siyasi alanda da kaderlerini Amerika'ya bağlamış milletlerin olduğu kadar, tekmil dünyanın, sulh içinde rahat nefes almaya devam edileceği umuduna kuvvet kazandırmış olduğu söylenebilir...”⁵⁸⁰

Kennedy'nin ölümü, Amerikan toplumunun genelinde şok etkisi yaratmış ve derin bir üzüntüyle karşılanmıştı.⁵⁸¹ Amerikalı tarihçi Robert Dallek'e göre, Kennedy'nin ölümüne insanlar 1941'de yaşanan Pearl Harbour Saldırısı'ndan bile daha fazla şaşırılmıştı.⁵⁸² Yazar Hugh Sidey'e göre ise genç bir nesil liderini kaybetmiş ve bir dönem kapanmıştı.⁵⁸³ Dönemin Türk basınında da benzeri tespitler mevcuttu. Örneğin, Kennedy'nin öldürülmesinin gerek Amerikalılar gerekse dünya kamuoyu üzerindeki etkilerine dair değerlendirmede bulunan *Cumhuriyet* gazetesinden Oğuz Türkkan, *genç, enerjik, hayat dolu ve kabiliyetli başkanın öldürülmesi ile Amerikan halkının sokaklarda ağladığını, borsanın ve hayatın durma noktasına geldiğini ve ABD'nin yanı sıra tüm dünyanın adeta beyninden vurulmuş gibi olduğunu ifade ediyordu.*⁵⁸⁴ Kennedy'nin ölümü sırasında ABD'de olan Zeki Müren, Türkiye'ye dönüşünde bu olayın ABD'de ne gibi bir tesir oluşturduğuna dair izlenimini; *milli matem* ilan edildiği, her yerin kapatıldığı ve Amerikan milletinin yas tuttuğu şeklinde aktarmıştı.⁵⁸⁵ ABD'de ırk ayrımına maruz kalan ve Kennedy sayesinde birçok hak elde eden siyahiler Kennedy'nin ölüm haberini alınca ağlamıştı. 1960 seçimlerinde Kennedy ile başkanlık için yarışan Nixon ise Kennedy'nin öldürülmesini *Amerikan*

⁵⁸⁰ Haluk Cillov, “Amerika'da Son İktisadi Gelişmeler”, *Milliyet*, 12 Aralık 1963, s. 2.

⁵⁸¹ Warren Unna, “Kennedy Was More Than a Politician”, *The Washington Post*, 25 Kasım 1963, s. C16-17; “Washington'da İlk Tepkiler”, *Yeni Sabah*, 23 Kasım 1963, s. 5; E. W. Kenworthy, “Johnson Orders Day of Mourning”, *The New York Times*, 24 Kasım 1963, s. 1 Ayrıca, William J. Vanden Heuvel'in, Jill Cowan ve Priscilla Wear ile yaptığı sözlü mülakatta Kennedy suikastı ile ilgili ayrıntılar için bkz: **JFKPLM**, Jill Cowan and Priscilla Wear Oral History Interview, JFKOH-JCPW-01, 16 Mart 1965, s. 1-36.

⁵⁸² Dallek, **a.g.e.**, s. 694-695.

⁵⁸³ Sidey, **a.g.e.**, s. 390.

⁵⁸⁴ Oğuz Türkkan, “Kennedy'nin Vuruluşundan Sonra”, *Cumhuriyet*, 28 Kasım 1963, s. 2 Ayrıca bkz: “Amerika'da İç Politika Durdu”, *Yeni İstanbul*, 27 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁸⁵ “Kennedy Ölüncü Zeki Müren De Amerika'dan Döndü”, *Hürriyet*, 25 Kasım 1963, s.1.

milleti için korkunç bir hadise olarak nitelendirmişti. Amerikan aktör Jack Larue, suikast haberini alınca kalp krizi geçirmiş ve hastaneye kaldırılmıştı.⁵⁸⁶

Kennedy'nin ölümü, ABD'nin yanı sıra bütün dünyada da derin bir etki yaratmıştı.⁵⁸⁷ İbrahim Saffet Omay, Cumhuriyet Senatosu'nda yaptığı konuşmasında, Kennedy'nin kaybını yalnız ABD için değil, bütün dünya için *elim* bir hadise olarak değerlendiriyordu.⁵⁸⁸ *Vatan*'ın deyimiyile, *bütün milletin sevgisini kazanan Amerika Cumhurbaşkanı Kennedy'nin feci şekilde öldürülüşü dünyada bir çok tesiri yaratmıştı.*⁵⁸⁹ CHP'ye yakınlığıyla bilinen *Akis* dergisindeki bir haberde, bütün dünyanın Kennedy'nin öldürülmesi karşısında ne hissettiğinin ortada olduğu ve herkesin olayı nefretle karşıladığı belirtiliyordu.⁵⁹⁰

Akşam gazetesi yazarı Vecihi Ünal ve *Yeni Sabah* gazetesi yazarı Sabri Esat Siyavuşgil, çoğu insanın sevgi ve takdirini kazanan ve *insanlığın geleceği için umutlar veren Kennedy'nin* ölümünün, sadece kendi ülkesi için değil *bütün dünya için acı bir kayıp* olduğunu dile getiriyordu.⁵⁹¹ Yine, *Forum* dergisindeki bir haberde Kennedy'nin öldürülmesi asrın en önemli hadiselerinden biri olarak nitelendirilirken, *menfur suikastın* bütün dünya kamuoyunda uyandırdığı tepkilere ve akislere dikkat çekiliyordu.⁵⁹² *Ekspres* gazetesindeki bir haberde ise Kennedy'nin ölümünden dolayı

⁵⁸⁶ "Zenciler Ağladı", **Hürriyet**, 24 Kasım 1963. ⁵⁸⁶ "Bütün Dünya Matem Tutuyor", **Akşam**, 24 Kasım 1963, s. 19; "Zenciler: İkinci Kurtarıcıyı Kaybettik", **Yeni İstanbul**, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁸⁷ *Many Nations Share America's Grief*, **The New York Times**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Bütün Dünya Matem Tutuyor", **Akşam**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy'nin Ölümü Bütün Dünyayı Sarstı", **Son Havadis**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Acı Haber Türkiye ve Dünyada Hızla Yayıldı, Derin Teessür Yarattı", **Cumhuriyet**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Bütün Dünya Matem İçinde", **Milliyet**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Dünyayı Sarsan Cinayet", **Hürriyet**, 26 Kasım 1963, s. 8; "Yüzyılın Acı Haberi Dünyaya Nasıl Yayıldı?", **Vatan**, 23 Kasım 1963, s. 4; "İnsanlığa Karşı Cinayet", **Tercüman**, 25 Kasım 1963, s. 1; "Amerika, Türkiye ve Bütün Hür Dünya Matem İçinde", **Yeni İstanbul**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Kennedy İçin Bütün Dünya Yas Tutuyor", **Yeni İstanbul**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Dünyadaki Akisleri", **Yeni Sabah**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Dünya İçin Büyük Kayıp", **Yeni Sabah**, 24 Kasım 1963, s. 1; "Hür Dünyanın Büyük Kaybı", **Zafer**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Hür Dünya Kennedy İçin Matem Tutuyor", **Zafer**, 24 Kasım 1963, s. 1 Ayrıca bkz: Robert T. Hartman, "Pope Leads Prayers for Kennedy", **The Washinton Post**, 24 Kasım 1963, s. 11; Adam Kellett, "Red Chinese Cheer Kennedy Death", **The Washinton Post**, 25 Kasım 1963, s. 12; "Poles Mourn for Kennedy", **The New York Times**, 26 Kasım 1963, s. 1; "Swedes Weep at News", **The New York Times**, 23 Kasım 1963, s. 1; "Day of Tragedy in India", **The New York Times**, 23 Kasım 1963, s. 12

⁵⁸⁸ **Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi**, Dönem:1, C. 16, T. 3, 26 Kasım 1963, s. 84.

⁵⁸⁹ "Bütün Dünya Büyük Bir Matem İçinde", **Vatan**, 23 Kasım 1963, s. 1; Hayri Alpar, "İnsanlığın Büyük Kaybı", **Dünya**, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁹⁰ "Ne Ayıp Şey", **Akis**, 30 Kasım 1963, C. 28, S. 492, s. 5.

⁵⁹¹ Vecihi Ünal, "Bir Acı Kayıp", **Akşam**, 24 Kasım 1963, s. 2; Sabri Esat Siyavuşgil, "Kennedy'yi Vurdular Ha?", **Yeni Sabah**, 25 Kasım 1963, s. 2.

⁵⁹² "Kennedy'nin Katli", **Forum**, 1 Aralık 1963, C. 16, S. 232, s. 4.

sadece Amerikan ve Türk milletlerinin değil, tüm dünyanın derin bir üzüntü içerisinde olduğu şu şekilde ifade ediliyordu:

*“...Dünya sulhunun eşsiz savunucularının başında yer alan müteveffa Kennedy, Türk milletinin de en yakın bir dostu olmuş, Türk halkının büyük sempatisini kazanmıştı. Başkan Kennedy’nin kaybı yalnız Amerikan milleti için değil bütün bir dünya için yeri kolay doldurulamayacak bir boşluk olmuştur...”*⁵⁹³

Cumhuriyet gazetesi yazarı Fikri Akurgal’a göre ise *“Bir namert kurşun, bu hürriyet ve insanlık kartalını yere vurmüştü. Bütün Amerikan halkı, NATO-CENTO camiaları, tarafsız milletler, esaret ve işgal altındaki memleketler kan ağlamaktaydı.”*⁵⁹⁴ Tercüman’da Kennedy’nin ölümünün yankılarının ele alındığı yazıda, bu ölüme *tüm dünyanın ağladığına* yer veriliyordu.⁵⁹⁵ Yeni İstanbul gazetesindeki haberde, Kennedy’nin ölümü ile hür dünyanın en genç ve kudretli liderini kaybettiği ve olayın bütün dünyada teessür uyandırdığı öne çıkarılıyordu.⁵⁹⁶ Yine, *Ulus* gazetesinden Cihan Balban Kennedy’nin ölümünün sadece ABD için değil tüm dünya için bir kayıp olduğunu şu şekilde ifade ediyordu:

*“...Afrika onun şefkatinden medet umuyordu. Latin Amerika onun gayretiyle kalkınmak istiyordu. Asya ona güveniyordu. Avrupa onun desteğini arıyordu. Bağımsızlıklarına ve hürriyetine teminat arayanlar, ondan cesaret alıyorlar, şerefli yaşamak isteyenler, onun istismar bilmeyen, kendi kuvvetini kullanmaya tenezzül etmeyen, kudretinden, kendi dertlerine derman olmasını bekliyorlardı... Onu ölüme mahkûm eden menfur kurşun, sınırları aşan bir insanlık idealinin şerefli bayraktarını aramızdan aldı götürdü...”*⁵⁹⁷

Kennedy’nin suikasta uğraması üzerine birçok ülkenin devlet yetkilisi olayı kınayan ve üzüntülerini dile getiren açıklamalar yapmıştı. Örneğin, Küba Devlet Başkanı Fidel Castro, Kennedy’nin politikalarını sık sık eleştirmesine rağmen, başkan Kennedy’nin öldürülmesini *vahim ve kötü* bir olay olarak nitelendirmiş ve bu hadiseyi

⁵⁹³ “Bütün Dünyanın Ağladığı Ölüm”, **Ekspres**, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁹⁴ Fikri Akurgal, “John Fitzgerald Kennedy”, **Cumhuriyet**, 3 Aralık 1963, s. 2.

⁵⁹⁵ “Dünya Kennedy İçin Ağlıyor”, **Tercüman**, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁹⁶ “Başkan Kennedy Öldürüldü”, **Yeni İstanbul**, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁹⁷ Cihan Balban, “Hür Dünyanın Bayraktarı Kennedy”, **Ulus**, 24 Kasım 1963, s. 1.

nefretle karşıladığını belirtmişti.⁵⁹⁸ *Son Havadis* gazetesinin Amerikan basınından aktardığı haberlere göre İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth, olayın “dehşet verici” olduğunu ve derin üzüntü duyduğunu belirtmiş, İngiltere Başbakanı Alec Douglas Home yeni başkan Johnson’a taziye mesajı göndermişti. Eski başbakan Churchill, Kennedy’nin ölümünün *bütün dünya için telafisi imkânsız bir kayıp olduğunu* beyan etmişti. Almanya Başbakanı Ludvig Erhard ise Kennedy’yi hürriyet için mücadeleden çekinmeyen bir başkan olarak nitelendirmişti. Papa da üzüntüsünü dile getirmiş, Cezayir Cumhurbaşkanı Ahmed Bin Bella olayı *çok feci* olarak nitelendirmiş ve Arap Birliği Genel Sekreteri Seyyid Nofal olayı *nefret verici* olarak yorumlamıştı. Bunların yanı sıra Birleşmiş Milletler temsilcisi, Brezilya, Venezüella ve Federal Almanya Cumhurbaşkanı olaydan duydukları üzüntüyü dile getirmişti.⁵⁹⁹

The New York Times gazetesinin 24 Kasım 1963 tarihli haberinde de dünyanın her yerinden farklı ülkelerdeki insanların Amerikan halkının acısını paylaştığı ifade ediliyordu. Habere göre, Kennedy’nin ölümünden sonra Hindistan’da geleceğe dair ciddi bir endişe oluşmuştu. Pakistan’da ise Kennedy’nin suikasta uğraması şok etkisi yaratmış; Koreli kadınlar Kennedy’nin ölümüne duydukları üzüntüden dolayı ağlamıştı. Güney Afrika’da halk Kennedy’nin kendileri için adeta bir arkadaş kadar yakın olduğunu ifade ederek üzüntülerini dile getirmişti. İran’da Şah Rıza Pehlevi, ülkesi adına üzüntüsünü belirten bir taziye mesajı yayınlamış; Orta Doğu’da insanlar Kennedy için yas tutmuştu. Roma’da İtalyanlar Amerikalı turistleri durdurarak suikasta dair duydukları üzüntüyü dile getirmiş, devlet yetkilileri ABD’nin acısını paylaştıklarını dile getirmiş ve pek çok ülkede yas ilan edilmişti. Daha pek çok ülkede Kennedy’nin ölümü derin bir üzüntü ve şaşkınlıkla karşılanmış, devlet yetkilileri Amerikan halkının acısını paylaşan açıklamalar yapmış ve halk Kennedy’ye olan sevgisini çeşitli şekillerde ifade etmişti.⁶⁰⁰

⁵⁹⁸ “*Castro: Bu Cinayeti Nefretle Karşıladık*”, **Hürriyet**, 25 Kasım 1963, s. 1.

⁵⁹⁹ “*Kennedy’nin Ölümü Bütün Dünyayı Sarstı*”, **Son Havadis**, 24 Kasım 1963, s.1.

⁶⁰⁰ “*Many Nations Share America’s Grief*”, **The New York Times**, 24 Kasım 1963, s. 1.

4.3 Kennedy Suikastına Türk Basınının Tepkisi

4.3.1 Suikasta Yönelik Yetkililerin Açıklamaları ve Halkın Tepkisi

Daha önce de belirtildiği üzere, Kennedy'nin öldürülmesi ABD'nin yanı sıra Türkiye'de de tepkiyle karşılanmıştı. Suikast, Türk kamuoyu tarafından günlerce tartışılmış ve üzerine değerlendirmeler yapılmış, devlet yetkilileri Kennedy'nin cenaze törenine katılmış,⁶⁰¹ Cumhuriyet Senatosu tarafından ABD'ye taziye telgrafı gönderilmiş,⁶⁰² yetkililer yayınladıkları mesajlarla Kennedy gibi bir liderin kaybindan duydukları derin *teessürlerini* dile getirmişti. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Kennedy'nin suikasta uğraması üzerine yayınladığı mesajında, *Büyük reisicumhurlarının kaybı dolayısıyla muhterem Amerikan hükümeti ve milletine Türk milletinin yürekte derin teessürlerini bildirmiş, Kennedy'nin uğradığı menfur tecavüzün ıstırabının her Türk ailesi tarafından hissedildiğini* ifade etmişti. Gürsel'e göre Kennedy, *insanlığın büyük davalarının öncüsü, dünya barışının azimli savaşçısı*

⁶⁰¹Washington'da yapılacak cenaze törenine Türkiye Cumhuriyeti'ni temsilen Başbakan İsmet İnönü, Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Necdet Çalp ile Washington Büyükelçisi Turgut Menemencioglu ve Doktor Profesör Zafer Paykoç'tan oluşan bir heyet katılmıştı. Türkiye'yi temsil eden İnönü, ilk defa gittiği ABD'ye bu amaçla gitmekten duyduğu üzüntüyü dile getirmişti. Bkz: **BCA**, 30.18.12/ 174.57.15 (Kennedy'nin cenazesine katılacak heyetin bakanlar kurulu kararı ile belirlenmesi); **BCA**, 30. 1/ 8.45.18 (İsmet İnönü'nün Kennedy'nin cenazesine katılması dolayısıyla, Josephine Nycek ismiyle ABD'den Türkiye'ye yollanan teşekkür mektubu); **BCA**, 30. 1/ 8.45.4 (ABD'nin Michigan eyaletindeki bir okulun öğrencileri tarafından İsmet İnönü'ye cenazeye katılmasından dolayı gönderilen teşekkür mektubu); **BCA**, 30.01/ 8.45.2 (ABD'nin Illinois eyaletindeki bir lisenin öğrenci konseyi tarafından İnönü'ye gönderilen teşekkür mektubu); **Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi**, D. 1, C. 16, T. 3, 26 Kasım 1963, s. 81; Ayrıca bkz: "*İnönü: 'Amerika'ya Böyle Gitmek İstemezdim' Dedi*", **Hürriyet**, 25 Kasım 1963, s. 1; "*İnönü 20 Yıldır İlk Defa Yurt Dışına Çıkıyor*", **Hürriyet**, 25 Kasım 1963, s. 1; "*İnönü Cenaze Töreni İçin Bugün Uçakla Amerika'ya Gidiyor*", **Akşam**, 24 Kasım 1963, s. 1; "*İnönü Dün Uçakla Amerika'ya Gidiyor*", **Akşam**, 25 Kasım 1963, s. 1; "*Başbakan İnönü Törene Katıldı*", **Akşam**, 26 Kasım 1963, s. 1; "*Türk Heyeti De Uçakla Amerika'ya Gitti*", **Son Havadis**, 25 Kasım 1963, s. 1; "*Başkan İnönü Dün Washington'a Gitti*", **Cumhuriyet**, 25 Kasım 1963, s. 1; "*Yarınki Cenaze Törenine İnönü Katılıyor*", **Hürriyet**, 24 Kasım 1963, s. 1; "*İnönü, Cenaze Töreni İçin Bugün Amerika'ya Gidiyor*", **Yeni Sabah**, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁰² Cumhuriyet Senatosu Başkanı Enver Aka tarafından, ABD Senato Başkanına hitaben yazılan bu telgraf şu şekildeydi: "*Ekselans Kennedy'nin elim vefatı haberini büyük bir teessürler almış bulunmaktayız. Dünya sulhu ve milletlerin refah ve saadeti uğruna hayatını vakfeden Kennedy'nin vefatı ile sadece Amerikan Milleti değil, fakat bütün insanlık kendi idealinin en büyük müdafisini ve koruyucusunu kaybetmiş bulunmaktadır. Ekselanslarına ve şahsınızda Amerikan Senatosuna şahsım ve Türkiye Cumhuriyet Senatosu üyeleri adına en derin taziyelerimi arz ederim.*" Bkz: **Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi**, D. 1, C. 16, T. 3, 26 Kasım 1963, s. 86.

ve Türk milletinin sağlam bir dostu idi ve hatırası Türk milletince daima aziz olarak anılacaktı.”⁶⁰³

Başbakan İsmet İnönü ise yayınladığı mesajında Kennedy'nin uğradığı suikasta olan tepkisini şu şekilde dile getiriyordu: “...*Büyük Amerika milletinin şu anda içinde bulunduğu derin teessürü paylaşıyoruz. Büyük Amerika milletinin dünya ölçüsündeki sorumluluğu, şimdiye kadar olduğu gibi, başarılarla takip edeceğine inanıyoruz. Kennedy her zaman büyük devlet Başkanı, dünya sulhunun kudretli savunucusu idi. Milletimiz kendisini sağlam bir dost olarak tanımıştır ve daima sevecektir.*”⁶⁰⁴ Gürsel ve İnönü'nün mesajlarının yanı sıra Cumhuriyet Senatosu'nda da Kennedy'nin suikasta uğramasına çeşitli konuşmalarla tepki gösterilmişti. Meclis Başkanı Enver Aka, konuşmasında Kennedy'nin dünya sulhuna olan katkılarını ve Türk dostluğunu takdir eden bir konuşma yapmış; onun gibi bir liderin, *mümtaz bir siyasetçinin* ve samimi bir Türk dostunun kaybının Türk milletini derinden üzdüğünü beyan etmişti.⁶⁰⁵ Yine, Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala, Kennedy'nin suikasta uğraması üzerine yayınladığı mesajında, *hür insanlık âlemi için telaflısı mümkün olmayan bu büyük kayıp karşısında ne söyleneceği ifade etmişti.*⁶⁰⁶

Milliyet gazetesinden Ahmet Emin Yalman Kennedy'nin ölüm haberini aldığı anda *dünyanın zindana döndüğü* şeklindeki ifadesiyle üzüntüsünü dile getiriyordu.⁶⁰⁷ *Yeni Sabah* gazetesindeki bir haberde, İstanbulluların Kennedy'nin ölümü üzerine duydukları derin üzüntüye yer veriliyordu.⁶⁰⁸ *Vatan* gazetesindeki bir habere göre, halk önce bu habere inanmak istememiş fakat radyolar sürekli olarak aynı haberi yayınlayınca inanmak zorunda kalmıştı. Amerikan Başkonsolosluğu ve Amerikan Haberleri Merkezinin önünde toplanan insanlar, sürekli olarak haberin doğruluğunu sorgulamış ve bir bilgi almaya çalışmıştı. Yine, Ankara'da Kennedy'nin

⁶⁰³ “Gürsel'in Mesajı”, **Hürriyet**, 22 Kasım 1963, s. 1; “Gürsel ve İnönü Teessürlerini Belirttiler”, **Akşam**, 23 Kasım 1963, s. 1; “Gürsel 'Türk Milleti Büyük Acıyı Paylaşıyor' Dedi”, **Akşam**, 24 Kasım 1963, s. 1; “Başkan Gürsel'in Mesajı”, **Tercüman**, 23 Kasım 1963, s. 1; “Gürsel'in Mesajı”, **Yeni Sabah**, 23 Kasım 1963, s. 1; “Turk Assails Crime”, **The New York Times**, 23 Kasım 1963, s. 8.

⁶⁰⁴ “Gürsel ve İnönü Teessürlerini Belirttiler”, **Akşam**, 23 Kasım 1963, s. 1; “Türkiye'de Büyük Teessür”, **Milliyet**, 23 Kasım 1963, s. 1; “Kennedy'nin Vefatı Münasebetiyle Gürsel'in Mesajı”, **Vatan**, 23 Kasım 1963, s. 6; “İnönü'nün Mesajı”, **Vatan**, 23 Kasım 1963, s. 6; “Hadise Yurtta Teessür Yarattı”, **Yeni Sabah**, 23 Kasım 1963, s. 1; “İnönü'nün Mesajı”, **Yeni Sabah**, 23 Kasım 1963, s. 5.

⁶⁰⁵ **Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi**, D. 1, C.16, T. 3, 26 Kasım 1963, s. 83.

⁶⁰⁶ “Hür Dünya Matem İçinde”, **Son Havadis**, 24 Kasım 1963, s. 1,7.

⁶⁰⁷ Ahmet Emin Yalman, “Sağlam Bir İtikal Devri Lazım”, **Milliyet**, 5 Aralık 1963, s. 2.

⁶⁰⁸ “İstanbullular Ne Diyor?”, **Yeni İstanbul**, 23 Kasım 1963, s. 1.

ölümü derin bir üzüntüyle karşılanmış, bütün tiyatrolar, sinemalar, konserler ve eğlenceler yarıda kesilmişti.⁶⁰⁹ *Son Havadis* gazetesindeki bir haberde, suikastın Türkiye’de büyük *teessür uyandırdığı*, Türk milletinin *matem içinde* olduğu ve bayrakların yarıya indirildiği ifade ediliyordu. Bunun yanı sıra Kennedy’nin öldürülmesinden sonra Türkiye’de yas ilan edilmiş, radyoda matem programı uygulanmış, eğlence yerleri kapatılmış ve İzmir’de bazı gazeteler siyah baskıyla çıkarılmıştı.⁶¹⁰ Basındaki bu değerlendirmelere bakıldığında, Kennedy suikastının Türk milletini derin bir üzüntüye sevk ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Türk basınında suikast sonrası yapılan değerlendirmelerde, Türk milletinin Kennedy’ye duyduğu sevginin öne çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim *Tercüman* gazetesinden Ahmet Kabaklı, Kennedy’nin Türk halkı tarafından uzak bir devletin resmi lideri olarak değil adeta *komşunun oğlu, gençlerin ağabeyi, yaşlıların iyi evladı, herkesin dostu* olarak görüldüğünü ve içten bir şekilde sevildiğini dile getiriyordu.⁶¹¹ Yine, *Vatan* gazetesinden Mehmet Kemal, Kennedy’nin Amerikan başkanları içinde en çok sevilen ve popüler başkan olduğunu ve çok az kişinin arkasından bu kadar *ağıt düzüldüğünü* ifade ediyordu.⁶¹² Aynı şekilde, *Forum* dergisindeki bir haberde, bu *vakitsiz* ölümlerle insanlığın değerli, enerjik ve tüm hayatını *barış davasına adanmış* bir lideri kaybettiği ifade ediliyordu. Kennedy’nin herkes tarafından benimsendiği ve ölümünün *bir yabancının ölümünden ziyade bir yakının veya bir aile ferдинin* ölümü haline geldiği belirtiliyordu.⁶¹³

Türk milletinin Kennedy’ye duyduğu sevgiden kaynaklanan derin üzüntü, Türk basınında yer verilen ilginç hadiselerle de kendisini göstermişti. Örneğin, İstanbul Beyazıt’ta apartman sakinlerinin talebi ile apartmana Kennedy ismi verilmişti.⁶¹⁴

⁶⁰⁹ “Bütün Dünya Matem İçinde”, *Vatan*, 23 Kasım 1963, s. 1, 5; “Ankara’da Teessür”, *Yeni İstanbul*, 23 Kasım 1963, s. 1; “Hadise Ankara’da Nasıl Karşılandı”, *Zafer*, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶¹⁰ 25 Kasım, Kennedy suikastı sebebiyle Türkiye’de ve birçok ülkede yas günü ilan edilmişti. Bkz: “Asrın Olayı: Amerika, Türkiye ve Diğer Ülkelerde 25 Kasım Matem Günü İlan Edildi.”, *Vatan*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Türk Milleti Matem İçinde”, *Son Havadis*, 24 Kasım 1963, s. 1,7; “Türkiye’de Matem İlanı”, *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Matem İlan Edildi”, *Milliyet*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Amerikan Milletinin Matemine Katılıyoruz”, *Yeni İstanbul*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Türkiye’de Yas”, *Yeni Sabah*, 24 Kasım 1963, s. 1

⁶¹¹ Ahmet Kabaklı, “Kennedy”, *Tercüman*, 25 Kasım 1963, s. 1.

⁶¹² Mehmet Kemal, “Çok Seviliyormuş”, *Vatan*, 26 Kasım 1963, s. 3.

⁶¹³ *Kennedy’nin Katli*, *Forum*, 1 Aralık 1963, C. 16, S. 232, s. 4.

⁶¹⁴ “Apartmana Kennedy İsmi Verildi”, *Son Havadis*, 7 Şubat 1964, s. 1 İstanbul milletvekili Özel Şahingiray, Cumhuriyet Senatosu’nda yaptığı konuşmasında suikasta uğrayan Kennedy’nin insanlığa yaptığı büyük hizmetleri ve Türk-Amerikan ilişkilerine olan katkılarından dolayı İstanbul’a bir bronz

Kennedy'nin Türkiye'de ne kadar sevildiğinin bir göstergesi de İzmir ve İstanbul'a heykelinin dikilmesi olmuştu.⁶¹⁵ *Akşam* gazetesindeki bir habere göre İstanbul'da yaşayan Fevzi Özbakır adlı bir sanatkar, Kennedy'nin ölümüne ağladığını ifade etmiş, aylarca uğraşarak pullardan yaptığı tabloyu Jacqueline Kennedy'ye göndererek onun üzüntüsünü paylaşmak istediğini belirtmişti.⁶¹⁶ Yine Eskişehir'de oturan Müjgân adlı felçli, küçük bir kız, Kennedy'nin kendisine yardım vaat ettiğini fakat sonra kendisini unuttuğunu ve çok üzgün olduğunu dile getirmişti.⁶¹⁷

4.3.2 Kennedy Suikastına Yönelik Basındaki Değerlendirmeler

Kennedy'nin suikasta kurban gitmesi Türk basınında büyük bir *teessür* ile karşılanmış, suikastı kınayan haber ve değerlendirmelere sık sık yer verilmişti.⁶¹⁸ Örneğin, *Akşam* gazetesinden Vecihi Ünal, *kalleş* bir kurşunla öldürülen Kennedy'nin isminin ölümle yan yana gelmesinin *dehşet verici* olduğunu dile getiriyordu.⁶¹⁹ *Vatan* gazetesinden Mehmet Reşat ve *Tercüman* gazetesinden Kadirca Kafı, Kennedy'nin *insana utanç veren* bir şekilde öldürüldüğünü ve bunun insanlığa karşı işlenmiş bir cinayet olduğunu iddia ediyordu.⁶²⁰ *Cumhuriyet* gazetesi yazarı İsmet Giritli, Batı dünyasının büyük liderinin bir *faziletsiz* tarafından *menfurca* öldürülmesinin *dünyada barış ve ilerleme ülküsü bakımından telafisi imkânsız bir boşluk meydana getirdiğini* ve Kennedy'nin Türk milleti tarafından *dünya barışının azimli savaşçısı* olarak daima anılacağını belirtiyordu.⁶²¹ *Yeni İstanbul* gazetesinde kaleme aldığı yazısında Tarık

heykelinin dikilmesini talep etmişti. Bkz: *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, D. 1, C. 16, T. 3, 26 Kasım 1963, 3 Aralık 1963, s. 107.

⁶¹⁵ “İzmir’de Kennedy’nin Büstü Dikiliyor”, *Milliyet*, 13 Ağustos 1965, s.3.

⁶¹⁶ “Kennedy’nin Pulla Yaptığı Resmini Eşine Gönderecek”, *Akşam*, 29 Kasım 1963, s. 1

⁶¹⁷ “Eskişehirli Küçük Müjgân ‘Kennedy Beni Unuttu’ Diyor”, *Akşam*, 5 Aralık 1963, s. 1.

⁶¹⁸ “Türkiye’de Büyük Teessür”, *Milliyet*, 23 Kasım 1963, s. 1; “Hadise Yurtta Teessür Yarattı”, *Yeni Sabah*, 23 Kasım 1963, s. 1; “Gürsel ve İnönü Teessürlerini Belirttiler”, *Akşam*, 23 Kasım 1963, s. 1; Nuyan Yiğit, “Dünya Büyük Devlet Adamlarından Birini Kaybetti”, *Hürriyet*, 22 Kasım 1963, s. 1,7; ⁶¹⁸ “Bütün Dünya Matem Tutuyor”, *Akşam*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Kennedy’nin Ölümü Bütün Dünyayı Sarstı”, *Son Havadis*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Acı Haber Türkiye ve Dünyada Hızla Yayıldı, Derin Teessür Yarattı”, *Cumhuriyet*, 23 Kasım 1963, s. 1; “Bütün Dünya Matem İçinde”, *Milliyet*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Dünyayı Sarsan Cinayet”, *Hürriyet*, 26 Kasım 1963, s. 8; “Yüzyılın Acı Haberi Dünyaya Nasıl Yayıldı?”, *Vatan*, 23 Kasım 1963, s. 4; “İnsanlığa Karşı Cinayet”, *Tercüman*, 25 Kasım 1963, s. 1; “Amerika, Türkiye ve Bütün Hür Dünya Matem İçinde”, *Yeni İstanbul*, 23 Kasım 1963, s. 1; “Kennedy İçin Bütün Dünya Yas Tutuyor”, *Yeni İstanbul*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Dünyadaki Akisleri”, *Yeni Sabah*, 23 Kasım 1963, s. 1; “Dünya İçin Büyük Kayıp”, *Yeni Sabah*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Hür Dünyanın Büyük Kaybı”, *Zafer*, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶¹⁹ Vecihi Ünal, “Bir Acı Kayıp”, *Akşam*, 24 Kasım 1963, s. 2.

⁶²⁰ Mehmet Reşat, “Kennedy’nin Ardından”, *Vatan*, 23 Kasım 1963, s. 1,5; Kadirca Kafı, “İnsanlığa Karşı Cinayet”, *Tercüman*, 25 Kasım 1963, s. 2.

⁶²¹ İsmet Giritli, “ABD Cumhurbaşkanlığı”, *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1963, s. 2.

Buğra, Kennedy'nin adeta *bir bayrak yırtma, bir kitap yakma* gibi aleni ve korkunç bir şekilde öldürüldüğüne yer veriyordu.⁶²² Cavit Yamaç ise *Zafer* gazetesinde kaleme aldığı yazısında, Kennedy gibi bir liderin öldürülmesinden dolayı *insanlığından utandığını* dile getiriyordu.⁶²³

Türk basınında, suikast olayında Kennedy'den ziyade onun idealleri ve politikalarının hedef alındığı yönünde değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Nitekim *Milliyet* gazetesindeki bir haberde, kurşunun sadece Kennedy'ye değil onun fikirlerine sıkıldığı ve asıl hedefin Kennedy'nin belirlediği *Yeni Sınır İdeali* olduğu iddia ediliyordu. Habere göre Kennedy suikastı ile yeni Amerikan idealleri hedef alınmıştı. Çünkü Kennedy, *hürriyet ve refaha dayanan barış, eşitlik ve adalet ideallerinin timsali idi*.⁶²⁴ *Yeni İstanbul* gazetesi yazarı Gökhan Evliyaoğlu Kennedy'nin, dünya politikasında *çığır açan*, siyasette fazilet ve ahlak mücadelesini hâkim kılmak isteyen, tüm dünya tarafından takdir edilen, dinamik ve idealist bir başkan olmasından dolayı öldürülmüş olabileceği kanaatindeydi.⁶²⁵ Yine, *Vatan* gazetesinden Naim Tirali'ye göre öldürülmek istenen Kennedy'den ziyade *ilerici, barışçı, aydınlık ve özgür düşünce* idi.⁶²⁶ *Zafer* gazetesinden Füzuran Tekin, *insanlık vicdanını inleyen* bu ani ölüm ile Kennedy'nin ideallerinin ve ABD'nin kudretinin sarsılmadığını, bilakis insanlığın zarar gördüğünü iddia ediyordu.⁶²⁷ *Milliyet* gazetesinden Sami Kohen Kennedy'nin ölümünden sonra da fikirleri ile anılacağını şu şekilde dile getiriyordu:

“...Kennedy, ölümünden sonra bir sembol olmuştur. Hayatına son veren iki kurşun, manevi değerlerini öldürememiştir. Bilakis, idealleri, fikirleri şimdi Amerika'da ve bütün dünyada, daha büyük kuvvet kazanmıştır...”⁶²⁸

Cumhuriyet gazetesinden Ecvet Güresin, Kennedy'nin ölümünün tüm dünya için bir kayıp olduğunu, onun ölümüyle *idealist ve insancı* bir devlet adamının kaybedildiğini ve Dallas'taki kurşunun tüm insanlığa ve barışın hüküm sürdüğü bir

⁶²² Tarık Buğra, “*Bir Bayrak Yırtar Gibi Kennedy Öldürüldü*”, *Yeni İstanbul*, 24 Kasım 1963, s. 2.

⁶²³ Cavit Yamaç, “*İnsanlığımdan Utanıyorum*”, *Zafer*, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶²⁴ “*Başkana Sıkılan Kurşun İdeale Sıkılan Kurşundu*”, *Milliyet*, 1 Ocak 1964, s. 14; “*Başkan Kennedy*”, *Milliyet*, 24 Kasım 1963, s. 3.

⁶²⁵ Gökhan Evliyaoğlu, “*Sezar'dan Kennedy'ye Kadar*”, *Yeni İstanbul*, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁶²⁶ Orhan Türel, “*Amerika'ya Değil Dünyaya Lazımdı*”, *Milliyet*, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶²⁷ Füzuran Tekin, “*Büyük Adamın Büyük Hatırası*”, *Zafer*, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁶²⁸ Sami Kohen, “*Muhafazakâr Fakat Kennedy'nin İzinde*”, *Milliyet*, 29 Kasım 1963, s. 3.

dünya idealine sıkıldığına dile getiriyordu.⁶²⁹ *Yeni İstanbul* gazetesindeki bir haberde ise Kennedy'nin *kendini insanlığa ve dünya sulhuna adanmış* ifade ediliyordu.⁶³⁰ *Forum* dergisindeki bir haberde Kennedy'nin artık *bütün insanlığın malı* olduğu ve fikirleri ile bir *sembol* haline geldiği öne sürülüyordu. Haberde, Kennedy'nin inançları uğruna yitirilmesinden duyulan üzüntü şu şekilde dile getiriliyordu:

“...Başkan Kennedy'nin şahsında, yalnız Birleşik Amerika milleti; güçlü ve kudretli liderliği, hür dünyanın muhasımlarına da kabul ettirmiş, yüksek bir entelektüel gücü, medeni cesaret, sarsılmaz karakter ve dengeli bir muhakeme ile bağdaştırmış çağının çok ilerisinde bir lider yitirmiştir. Bütün dünya; kendisini insanlığın sulh, hürriyet ve refah içinde yaşaması amacına adanmış bir idealisti yitirmiştir. John F. Kennedy, inançları uğruna öldürülmüş, tarihin büyük bir fikir ve karakter simaları arasında yer alacaktır...”⁶³¹

Türk basınındaki Kennedy ile ilgili haber ve değerlendirmelerde, Türk milletinin Kennedy'ye karşı duyduğu sevgi ve takdir hislerine sık sık vurgu yapıldığı görülmektedir. Örneğin, *Milliyet* gazetesinden Orhan Türel, Kennedy'nin hem ABD'de hem dünyada tüm insanlığın sevgisini kazandığını ve daima hatırlanacağını vurguluyordu.⁶³² Yine, *Milliyet* gazetesinden Togay Bayatlı, Kennedy'nin Türk milleti için bir “ağabey” gibi olduğunu ifade ediyordu.⁶³³ *Ulus* gazetesinden Ahmet Şükrü Esmer, Kennedy'nin ABD'nin en sevilen ve sayılan başkanı olduğunu ve soğuk savaşın hafifletilmesinde önemli rol üstlendiğini iddia ediyordu.⁶³⁴ *Vatan* gazetesinden Naim Tirali, Kennedy'nin *topkeyün insanlığın mutluluğu* için çalıştığını, suikast haberi ile *insanlığın yüreğinden vurulduğunu* ve herkesin bir yakını ölmüş gibi *sarsıldığını* ifade ediyordu.⁶³⁵ *Zafer* gazetesinden Füzuran Tekil, Kennedy'nin politikalarında daima Türkiye'nin ve Türk milletinin çıkarlarını gözetken bir tutum ile hareket ettiğini, Türk milletine karşı yakın bir ilgi duyduğunu ve bu sebeple Türk milletinin onu

⁶²⁹Ecvet Güresin, “Kennedy'nin Ölümü”, *Cumhuriyet*, 23 Kasım 1963, s. 1,7.

⁶³⁰ “Kennedy Kendini İnsanlığa ve Dünya Sulhuna Adanmış”, *Yeni İstanbul*, 25 Kasım 1963, s. 1.

⁶³¹ “Geleceğin Adamı John F. Kennedy”, *Forum*, 1 Aralık 1963, C. 16, S. 232, s. 3.

⁶³² Orhan Türel, “Amerika'ya Değil Dünyaya Lazımdı”, *Milliyet*, 23 Kasım 1963, s. 1; Kennedy'nin idealleri ve ortaya koyduğu politikaları ile ölümsüz hale geldiği ve toplumun hafızasında hep hatırlanacağına dair görüşler Amerikan basınında da sık sık dile getirilmişti. Örneğin bkz: Dorothy McCardle, “Toward His Immortality”, *The Washinton Post*, 26 Kasım 1963, s. 1.

⁶³³ Togay Bayatlı, “Sanki Bir Ağabeydi”, *Milliyet*, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶³⁴ Ahmet Şükrü Esmer, “Kennedy'yi Kim Öldürdü”, *Ulus*, 4 Aralık 1963, s. 1.

⁶³⁵ Naim Tirali, “Kennedy'den Sonrası”, *Vatan*, 1 Aralık 1963, s. 1.

yaptıklarından dolayı daima hatırlayacağını dile getiriyordu.⁶³⁶ *Yeni İstanbul* gazetesi yazarı Muzaffer Soysal ise Türk halkındaki Kennedy sevgisini şu sözleriyle beyan ediyordu:

“...Zerre kadar tereddüt etmeden söylenebilir ki Türkiye’de hiçbir yabancı devlet adamı Kennedy kadar sevilmemiş ve Kennedy kadar benimsenmemiştir...”⁶³⁷

Cumhuriyet gazetesindeki bir haberde, Kennedy’nin insanlar tarafından bu derece sevilmesinde elde ettiği başarılarının, kişiliğinin ve başkanlığı dönemindeki politikalarının büyük rolü olduğu vurgulanıyor,⁶³⁸ bütün dünyanın özlemini duyduğu bu başkanın arkasından gözyaşı döktüğü ifade ediliyordu.⁶³⁹ *Cumhuriyet* gazetesinden İlhan Selçuk da Kennedy’yi *barış için yarışmaktan zevk alan bir savaş düşmanı, bir sosyal adalet havarisi ve aydınlık düşünceli bir insan hakları savunucusu* olarak nitelendiriliyordu. Kennedy’nin dünyaya ve Amerikan fikir hayatına olan katkılarını vurgulayan yazar, dünya barışını ve insanlar arası eşitliği savunan bu devlet adamının hep hatırlanacağını ilave ediyordu.⁶⁴⁰ *Tercüman* gazetesinden Ahmet Kabaklı Türk milletinin Kennedy’ye olan bu sevgisini ve ölümü karşısındaki derin üzüntüsünü şu şekilde izah ediyordu:

“...Amerika’dan sonra belki dünyanın hiçbir ülkesinde Kennedy’nin yası Türkiye’deki kadar samimi, gönülden ve yaygın olmayacaktır. Çünkü şarklılar ve hele Türkler, sevdiğini çok seven, içli, coşkun adamlardır...”⁶⁴¹

⁶³⁶ Füzuran Tekil, “Büyük Adamın Büyük Hatırası”, *Zafer*, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁶³⁷ Muzaffer Soysal, “Milletlerarası Kahraman”, *Yeni İstanbul*, 24 Kasım 1963, s. 2.

⁶³⁸ Kennedy’nin öldürülmesi Türk basınına derinden sarsmış ve suikastın ardından Türk basını sık sık onun çocukluğuna, siyaset hayatına ve evliliğine yer vermişti. Bkz: Nuyan Yiğit, “Dünya Büyük Devlet Adamlarından Birini Kaybetti”, *Hürriyet*, 22 Kasım 1963, s.7; “Kennedy Albümü”, *Hürriyet*, 24 Kasım 1963, s. 5-8; “Bambaşka Bir Aile Kennedy’ler”, *Akşam*, 24-28 Kasım 1963, s. 4-5; Jacqueline Kennedy, “Kocam”, *Akşam*, 4-7 Aralık 1963, s. 5; “Devlet Adamı, Aile Reisi, İyi Evlat Kennedy”, *Son Havadis*, 24 Kasım 1963; “Fotoğraflarla Kennedy”, *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1963, s. 6; “Kennedy’ler ve Siyaset”, *Cumhuriyet*, 25 Kasım 1963, s. 5; “John F. Kennedy ve Sevgili Oğlu”, *Cumhuriyet*, 29 Kasım 1963, s. 5; “Kennedy’lerin Hayat Hikâyesi”, *Yeni Sabah*, 24 Kasım 1963, s. 1; “Zaferlerle Dolu Bir Ömür”, *Zafer*, 23 Kasım 1963, s. 1. Ayrıca Kennedy 1865 yılında suikasta kurban giden “esareti kaldırmak isteyen Lincoln” ile özdeşleştirilmişti. Bkz: “Esareti Kaldırmak İsteyen Lincoln de Öldürülmüştü”, *Hürriyet*, 22 Kasım 1963, s. 1; “Abraham Lincoln Esrarlı Bir Şekilde Öldürülmüştü”, *Akşam*, 24 Kasım 1963, s. 5; “Nedir Bu Garip Ölümler”, *Cumhuriyet*, 6 Mart 1967, s. 4; “Lincoln, Mc Kinley ve Kennedy”, *Yeni İstanbul*, 23 Kasım 1963, s. 1; “Kennedy Fourth President Killed by an Assassin”, *The New York Times*, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶³⁹ “Kennedy Niçin Seviliyordu”, *Cumhuriyet*, 25 Kasım 1963, s. 5.

⁶⁴⁰ İlhan Selçuk, “Çok Yazık”, *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁴¹ Ahmet Kabaklı, “Kennedy”, *Tercüman*, 25 Kasım 1963, s. 1.

Türk basını sık sık Kennedy'nin dış politikadaki uygulamalarına ve başarılarına yer vermişti.⁶⁴² *Akşam* gazetesinden Esin Talu, *bir fazilet mücahidi* olan Kennedy'nin dinamik, çalışkan ve entelektüel bir başkan olduğunu belirtirken, onun *insanlığı aynı his mihveri etrafında birleştirdiğini* iddia ediyordu. *Tercüman* gazetesi, Kennedy'nin *dünyanın en büyük adamı* olduğunu iddia ediyordu.⁶⁴³ Bunun yanı sıra Kennedy, Amerikan dış politikasındaki Kongo, Küba, Berlin gibi *dikenlere* rağmen önemli ilerlemeler kat etmişti.⁶⁴⁴ *Yeni İstanbul* gazetesi yazarı Kubilay Imer, Kennedy'yi inandığı yoldan dönmeyen, halkına inanan, idealleri uğruna öldürülen bir *demokrasi şehidi* olarak nitelendiriyordu.⁶⁴⁵ *Zafer* gazetesinden Füzuran Tekil ise Kennedy'nin kendi ülkesine olan katkılarının yanı sıra bütün dünyada maddi ve manevi yardıma muhtaç, gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelere yaptığı yardımlara dikkat çekiyordu.⁶⁴⁶ *Forum* dergisinden Şerif Mardin ise *Kennedy ve Amerikan Düşünce Devrimi* başlıklı yazısında, gelişmemiş ülkeler başta olmak üzere dünyadaki çoğu ülkenin Kennedy'nin siyasetine karşı takdir duymaya başladığını, bu durumun Kennedy'nin vizyonunun ve politikalarının bir sonucu olduğunu ifade ediyordu. Ayrıca Mardin, Kennedy'nin *dünya sorunlarını halletmekte bir mesuliyet duyduğunu ve biz-onlar ayrımı ötesinde bir dünya toplumunun mevcudiyetine inandığını ve Kennedy'nin ölümünün milyonlarca insanın kalbinde duran ümide dokunduğunu ve onu zedelediğini* dile getiriyordu.⁶⁴⁷

Tercüman gazetesinden Reşit Aşçıoğlu'nun *Kennedy ve Aydınlık* başlıklı makalesinde, Kennedy'nin Amerikan toplumunu ve ideallerini ileriye taşıdığı şu şekilde dile getiriliyordu:

⁶⁴² Kennedy'nin iç ve dış politikadaki uygulamaları ve vizyonu Türk basınının yanı sıra onun başkanlığı dönemini değerlendiren eserlerde de takdir görmüştü. Dallek'e göre Küba'ya yönelik bazı *yanlış* uygulamalar ve sivil haklar konusunda tereddütlere rağmen, Kennedy iyi bir dış politika ortaya koymuştu. Bu bağlamda, Kennedy Dönemi'nde SSCB ile ilişkiler bir rayına girmiş, nükleer silahlanmaya sınırlamalar getirilmiş ve gelişmemiş ülkelere yönelik farklı bir dış politika uygulanmıştı. Bunun yanı sıra, 1037 gün gibi kısa bir sürede Kennedy önemli başarılar imza atmış, ABD'nin yanı sıra Barış Gönüllüleri gibi projelerle gelişmemiş ülkelerin kalkınmalarına *öncülük etmişti*. Kennedy politikaları ile ABD ve dünyada insanlara umut aşılamış ve bu sebeple insanlarda dünyada barışın hüküm süreceği ve savaşların bir son bulacağı yönünde bir kanaat oluşmaya başlamıştı. Bkz: Dallek, **An Unfinished Life**, s. 694-695; World Leaders: Past and Present, **a.g.e.**, s. 105-106; Max Frankel, "Foreign Policy Role", **The New York Times**, 23 Kasım 1963, s. 6.

⁶⁴³ "Dünyanın En Büyük Adamı", **Tercüman**, 25 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁴⁴ Esin Talu, "Yirminci Asrın Ayıbı", **Akşam**, 25 Kasım 1963.

⁶⁴⁵ Kubilay Imer, "Kennedy! Daima Kalbimizdesin", **Yeni İstanbul**, 27 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁴⁶ Füzuran Tekil, "Büyük Adamın Büyük Hatırası", **Zafer**, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁴⁷ Şerif Mardin, "Kennedy ve Amerikan Düşünce Devrimi", **Forum**, C. 16, S. 232, s. 11.

“...Amerika'nın elinde bir meşale tutan heykeli yıllardan beri daima varolmuş, hür dünyaya ışık tutmuştur. Amma, o meşale bazı başkanların fikirleri sayesinde bazen göz kamaştırıcı bir aydınlığa, bazı başkanların fikirsizlikleri yüzünden de bazen hayal meyal fark edilebilen bir ışığın sembolü olmuştur. Amerika'nın bu Atlantik sahillerine çevrili hürriyet heykeli bazen gücünü dünyaya uzatabilen, bazen de dibine bile ışık veremeyen zavallı bir ışık haline gelmiştir... Kennedy'nin büyüklüğü şuradaydı ki, onun devrinde Amerika'nın Atlantik sahillerindeki meşalesi her zamankinden daha parlak bir ışık saçıyordu...”⁶⁴⁸ Bu değerlendirmeden hareketle, Türk basınında yer eden Kennedy sevgisinin, sadece onun ABD başkanı olmasından ileri gelmediği ve diğer ABD başkanlarına göre de öne çıkarıldığı söylenebilir.

Cumhuriyet gazetesi yazarı Burhan Felek, Türkiye'nin Küba Krizi ile maruz kaldığı tehlikeye rağmen Kennedy'nin krizi yönetmedeki başarısını takdir ediyor ve Kennedy'nin ölümü ile insanlığın *emsalsiz* ve hoşgörülü bir devlet adamını kaybettiğini dile getiriyordu. Ayrıca, yazara göre Kennedy dünyaya ve fakir milletlere yardım etmeyi bir vazife saymış, ırk ayrımına ve savaşa karşı çıkmış ve fakir memleketlere ekonomik yardımlara önem vermişti. Yazar, bu gibi sebeplerle Kennedy gibi sevilen bir başkanın kaybının üzücü bir hadise olarak değerlendiriyordu.⁶⁴⁹ *Cumhuriyet* gazetesinden Fikri Akurgal, Kennedy'nin dünyanın *tam özlemine çektiği zamanda* göreve geldiği yönündeki kanaatini belirtiyor ve ortaya koyduğu politikalar ile Kennedy'nin *20. yüzyılın dünya devleti sorumluluğuna ulaşmış bulunan ABD'nin tam muhtaç olduğu başkan* olduğunu iddia ediyordu. Yazar Kennedy'nin ortaya koyduğu iç ve dış politikasında *sözünün eri* olmasını ve Küba Krizi'ndeki *tereddütsüz ve net* tutumunu takdir ediyordu. Ayrıca, Kennedy'nin Türk halkı tarafından her zaman takdirle anılacağını şu şekilde ifade ediyordu:

“...Fakat dost ve düşman bütün memleketler bilmelidir ki, büyük Kennedy'nin kuruculuğunu ve önderliğini yaptığı açık diplomasi sürüp gidecektir. Yine herkes emin olsun ki, büyük Kennedy'nin trajik ölümü, müttefikimiz büyük Amerika'nın üzücü ırk düşmanlığı kompleksinden kurtuluşunu sağlayacaktır. Bu, Amerika'nın önder devlet vasıflarını tamamlayan mutlu bir tecelli olacaktır. Kennedy'nin kaybı, şüphe edilemez

⁶⁴⁸ Ferit Aşçıoğlu, “Kennedy ve Aydınlık”, **Tercüman**, 26 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁴⁹ Burhan Felek, “Yazık Oldu Adama”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1963, s. 2.

ki, hürriyet cephesindeki milletleri birbirine daha da yaklaştıracak ve kaynaştıracaktır. Bu, ne kadar teselli verici olursa olsun, bahtsız Jacqueline ve bütün Amerikalılar iyi bilsin ki, büyük Kennedy'nin otuz milyon Türkün kalbinde tam otuz milyon mezarı bulunacaktır...⁶⁵⁰

Türk basını Kennedy'nin lider ruhlu, dinamik, çalışkan ve idealist bir başkan olmasına da oldukça önem atfetmişti. *Vatan* gazetesinden Ceyhun Atuf Kansu, Kennedy'nin çağının gereklerini iyi okuyabilen, davasına kendisini adanmış, öncü bir lider ve çağı yaşamak isteyenlerin kader ortağı şeklinde değerlendiriyordu.⁶⁵¹ Yine, *Cumhuriyet* gazetesinden İlhan Selçuk, *gencecik, idealist ve barışçı* bir başkanın yok edildiğini ve bu suikastın dünya barışını tehlikeye götürecektir bir çaba olabileceğini öne sürüyordu.⁶⁵² *Milliyet* gazetesinden Sami Kohen, Kennedy'nin iç ve dış politikada büyük bir cesaret ve dinamizm ortaya koyduğunu, bu nedenle bütün dünya için muazzam bir kayıp olduğunu ve başkanın cesaretine kurban gittiğini iddia ediyordu.⁶⁵³ Vala Nurettin, *Zafer* gazetesindeki Va-Nu mahlaslı yazısında, Kennedy'nin liderlik özelliğine ve bu özelliğinin Batı dünyasını birleştirici niteliğine dikkat çekiyordu.⁶⁵⁴ *Yeni İstanbul* gazetesinde ise Kennedy'nin genç ve enerjik olmasına vurgu yapılıyor ve ölümünün bütün dünya için bir kayıp olduğu belirtiliyordu.⁶⁵⁵ *Milliyet* gazetesinden Nuri Eren, Kennedy'nin Amerikan ve dünya siyasetine katkılarını şu şekilde dile getiriyordu:

“...Başkan olduktan sonra da daima bu insani kanaatlerinin çerçevesini muhafaza etti. Büyük işler başaramadı, fakat Amerikan milletine ve hatta bütün dünyadaki halk kütlelerini kendi iç ateşinin kıvılcımları ile alevlendirdi; milletlerarası siyasette fiil ile prensip arasında yeni bir yakınlık, sarıh bir idealizme daha gerçek bir hümanizma şuurunu aşıladı. Bütün dünyada duyulan kederin sırrı da belki bundadır...⁶⁵⁶

⁶⁵⁰ Fikri Akurgal, “John Fitzgerald Kennedy”, *Cumhuriyet*, 3 Aralık 1963, s. 2.

⁶⁵¹ Ceyhun Atuf Kansu, “Çağdaşım Kennedy”, *Vatan*, 5 Aralık 1963, s. 2.

⁶⁵² İlhan Selçuk, “?”, *Cumhuriyet*, 27 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁵³ Sami Kohen, “Amerikan Siyasetine Dinamizm Getirmişti”, *Milliyet*, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁵⁴ Vala Nurettin, “Bir Liderin Önemi”, *Zafer*, 25 Kasım 1963, s. 3.

⁶⁵⁵ “Lincoln, Mc Kinley ve Kennedy”, *Yeni İstanbul*, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁵⁶ Nuri Eren, “Kennedy ve Sonrası”, *Milliyet*, 28 Kasım 1963, s. 2.

Yeni İstanbul gazetesinden Tarık Buğra, Kennedy'yi *insanlığın sembolü ve medeniyet savaşçısı* olarak nitelendiriyor; hürriyet, barış ve kardeşlik içinde yaşama gayretine karşı yapılan bu saldırı ile dünyanın medenileşme yolunda sınıfta kaldığını iddia ediyordu.⁶⁵⁷ *Tercüman* gazetesini yazarı Kadircan Kafli da Kennedy'yi sadece ABD'yi değil tüm insanlığı gözetken, insanlığın mutluluğu ve refahı için çalışan *seçkin* bir şahsiyet ve dürüst bir siyasetçi olarak tanımlıyordu. Kafli'ya göre Kennedy ABD sınırlarının dışına taşarak tüm insanlığın başkanı haline gelmiş ve ortaya koyduğu politikası ve ilkeleriyle kendi kitabı olan *Fazilet Mücadelesindeki* cesur profillerden biri olarak yerini almıştı.⁶⁵⁸ *Vatan* gazetesinden Mehmet Reşat, Kennedy'nin politikalarıyla dünyaya yeni bir yön verdiğini ve *çığır açtığını, insanlığın kaybettiği bu büyük evladının* acısına ancak onun gösterdiği yolda gidilmesi ile tahammül edilebileceğini dile getiriyordu. Bununla birlikte yazar, Kennedy'nin dış politikadaki vizyonunun yanı sıra dünya barışı ve insanlığın kaderi için gösterdiği gayretleri şu şekilde takdir ediyordu:

*“...Amerika Birleşik Devletlerinin dış politikası, bu büyük ülkenin sonsuz imkânlarının kendisine verdiği müstesna şans nedeni ile yeryüzünün politikası haline gelmiştir. Her şeye, tarafsızların ve sosyalist blokun her gün biraz daha artan gücüne rağmen, dünyanın kaderi Amerikan dış politikasına hala sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. Bu gerçeği çok yakından tanıyan Amerika'nın talihsiz lideri Kennedy, iktidarın dizginlerini eline geçirdiği günden bu yana, bütün enerjisini bu önemli noktaya teksif etmişti. İnsanlığın geleceğini, mutluluğunu, bir nükleer savaşın kâbuslar yaratan bütün dehşetini inceden inceye tartmakta, bunun imkânlarını hazırlamakta katiyen tereddüt etmemekte idi. İnsanoğlunu mutluluğa götürecektir yolların üzerine dikilen engelleri bir temizlemek amacı ile işe girişmiş, bu çabası büyük ölçüde olumlu sonuçlara doğru şimdiden kesinlikle yönelmişti...”*⁶⁵⁹

Türk basınında Kennedy'nin bütün insanlığın sevgisini kazanmasında, politikalarında *cesaret, dinamizm ve dürüstlük* gibi ilkelerle hareket etmesinin yanı sıra barışı esas almasının önemli rol oynadığı öne sürülmüştü.⁶⁶⁰ *Milliyet* gazetesinden

⁶⁵⁷ Tarık Buğra, “Bir Bayrak Yırtar Gibi Kennedy Öldürüldü”, *Yeni İstanbul*, 24 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁵⁸ Kadircan Kafli, “İnsanlığa Karşı Cinayet”, *Tercüman*, 25 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁵⁹ “Mehmet Reşat, “Kennedy'nin Ardından”, *Vatan*, 23 Kasım 1963, s. 1,5.

⁶⁶⁰ “Lincoln'dan Kennedy'ye”, *Milliyet*, 24 Kasım 1963, s. 1; Şükrü Baban, “Menfur Olduğu Kadar Lüzumsuz”, *Yeni Sabah*, 24 Kasım 1963, s. 2.

Çetin Altan, *Bahtsız Kennedy* başlıklı yazısında Kennedy'nin hayatından, kariyerinden ve politikalarından övgüyle bahsediyor ve Kennedy gibi çok az yetişen, üstün bir insanın kaybedildiğini ifade ediyordu. Ayrıca Altan, *bir ikinci Kennedy ortaya çıkıncaya kadar kim bilir insanlık daha neler çekecek* şeklindeki ifadesiyle Kennedy'nin insanlık için taşıdığı öneme vurgu yapıyordu.⁶⁶¹

Türk basınında Kennedy'nin barışsever olarak nitelendirildiği ve barışa yönelik katkılarına sık sık yer verildiği, özellikle de *hür dünya* idealinin savunucusu olarak değerlendirildiği görülmektedir.⁶⁶² Örneğin, *Hürriyet*'e göre Kennedy'yi *hür dünyanın ve barışın savunucusu* idi ve onun sayesinde *hür dünya* ciddi tehlikeler atlatarak her yıl biraz daha kuvvetlenmişti.⁶⁶³ SSCB ile yeni bir savaşın çıkmaması adına barışçıl bir dış politika yürüten Kennedy'yi *dünya çok arayacaktı*.⁶⁶⁴ *Akşam* gazetesindeki bir haberde ise benzeri bir şekilde Kennedy'nin öldürülmesiyle *insanlık ve barış idealinin* büyük bir kayba uğradığı şeklinde bir değerlendirmeye yer veriliyordu.⁶⁶⁵ Haberde, Kennedy'nin *hür dünya* hedefi doğrultusunda, barış içinde bir arada yaşanabileceğine ve insanlığın geleceğinin buna bağlı olduğuna dair inancına vurgu yapılıyordu.⁶⁶⁶ *Zafer* gazetesindeki yazısında Hikmet Tuna da Kennedy'nin barışa yaptığı katkılara dikkat çekiyor ve onu *barışın kurtarıcısı* olarak nitelendiriyordu.⁶⁶⁷

Forum dergisindeki *Geleceğin Adamı* başlıklı bir haberde, Kennedy'nin milletlerarası meselelerin sulh içinde bir çözüme bağlanmasında önemli katkıları olduğu ve barış uğruna sarf ettiği çabalarının ve fikirlerinin kendisinden sonraki nesillere bir *meşale olacağı* öne sürülüyordu.⁶⁶⁸ *Son Havadis* gazetesinden Mümtaz Faik Fenik, olayı *hür dünyanın büyük bir liderini kaybettiği* şeklinde değerlendiriyordu. Ayrıca yazıda, Kennedy gibi çalışkan ve dinamik bir devlet

⁶⁶¹Çetin Altan, "Bahtsız Kennedy", *Milliyet*, 24 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁶²Örnek olarak bkz: "Büyük Barışsever Toprağa Verildi", *Vatan*, 25 Kasım 1963, s. 1; "Barışsever Dünya Basını Başkan'ın Ölümüne Yanıyor", *Vatan*, 25 Kasım 1963, s. 6; "Hür Dünya Matem İçinde", *Son Havadis*, 24 Kasım 1963, s. 1,7; "Hür Dünya O'na Çok Şeyler Borçludur", *Son Havadis*, 24 Kasım 1963, s.1.

⁶⁶³ "Amerika'nın Kruşçef'e Karşı Büyük Bir Kozu idi", *Hürriyet*, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁶⁴ "Dünya Onu Çok Arayacak", *Hürriyet*, 24 Kasım 1963, s. 5.

⁶⁶⁵ "Bütün Dünya Matem Tutuyor", *Akşam*, 24 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁶⁶ Vecihi Ünal, "Bir Acı Kayıp", *Akşam*, 24 Kasım 1963, s. 2; Esin Talu, "Yirminci Asrın Ayıbı", *Akşam*, 25 Kasım 1963, s.1.

⁶⁶⁷ Hikmet Tuna, "Barışın Kurtarıcısı Kennedy", *Zafer*, 27 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁶⁸ "Geleceğin Adamı John F. Kennedy", *Forum*, 1 Aralık 1963, C. 16, S. 232, s. 3.

adamının ölümünün bütün *hür dünyada ve barış âleminde* olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir üzüntüyle karşılandığı dile getiriliyordu. Fenik’e göre nükleer silahlanmanın bu derece yaygınlaştığı söz konusu dönemde, Kennedy’nin barışı korumak için gösterdiği çabaları ve başarıları, *sadece Amerikan tarihinin değil, bütün medeniyet ve insanlık tarihinin daima en parlak sayfalarında* yer alacak ve Kennedy ismi *kalplerde ebediyen nakşedilecekti*.⁶⁶⁹ *Cumhuriyet* gazetesinden Ecvet Güresin, Kennedy soğuk savaşın sona erdirilmesi uğruna ciddi bir çaba ve insanlığı barışın hüküm sürdüğü *mesut bir dünyaya* kavuşturmak uğruna politikalar ortaya koyduğunu beyan ediyordu.⁶⁷⁰

Cumhuriyet gazetesindeki bir haberde, Kennedy’nin ABD başkanı seçilmesinin insanlığın barışı arzuladığı bir döneme denk düştüğüne dikkat çekilirken, başkanın ölümünün dünyanın *barış ve kalkınma ümitlerini* zedelemesinden duyulan endişeye yer veriliyordu.⁶⁷¹ *Ulus* gazetesi yazarı Faik Suad, “*ülkeleri birbirine yaklaştıran siyasi, iktisadi ve kültürel münasebetlerin ötesinde, diplomasinin katı ve anlamsız çerçevesinin çok üstünde bir Kennedy sevgisinin, şu üç yıl zarfında dünya sulhunun müeyyidesi haline geldiğine*” yer veriyordu.⁶⁷² *Zafer* gazetesinden Cavit Yamaç, Kennedy gibi bir liderin kaybından dolayı insanlığından utandığını, yirminci yüzyılın en kararlı simalarından olan başkan Kennedy’nin hatırası önünde *teessür ve huşu içinde eğildiğini* dile getiriyordu.⁶⁷³ *Cumhuriyet* gazetesinden Fikret Ürgüp, dünyadaki çoğunluğun sevgi ve saygısını kazanan ve barış için önemli başarılarla imza atan Kennedy’nin öldürülmesi herkesi sarsmış ve insanlık için çok daha fazla şey yapması beklenen bir insan kaybedilmişti. Yazar, Kennedy’nin erken yaşta ölmesini Atatürk ile mukayese ediyor ve iki liderin de tarihte çok az kişiye nasip olacak ölçüde sevildiğini ilave ediyordu.⁶⁷⁴ *Vatan* gazetesi, Kennedy suikastı ile insanlığın büyük bir *barış savaşçısını* kaybettiğini belirtiyordu.⁶⁷⁵ *Vatan* gazetesinden Oktay Akbal ise Kennedy’nin barışın timsali haline geldiğini şu şekilde ifade ediyordu:

⁶⁶⁹ Mümtaz Faik Fenik, “*Kennedy’nin Ardından*”, **Son Havadis**, 24 Kasım 1963, s. 1,7.

⁶⁷⁰ Ecvet Güresin, “*Kennedy’nin Ölümü*”, **Cumhuriyet**, 23 Kasım 1963, s. 1,7.

⁶⁷¹ “*Senatör Kennedy, Başkan Kennedy ve Sonrası*”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1963, s. 5.

⁶⁷² Faik Suad, “*Nasıl Kıydılar Kennedy’ye*”, **Ulus**, 25 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁷³ Cavit Yamaç, “*İnsanlığımdan Utanıyorum*”, **Zafer**, 23 Kasım 1963, s. 1.

⁶⁷⁴ Fikret Ürgüp, “*Kennedy’nin Ölümü*”, **Cumhuriyet**, 24 Aralık 1963, s. 2.

⁶⁷⁵ “*İnsanlık Büyük Bir Barış Savaşçısını Kaybetti.*”, **Vatan**, 23 Kasım 1963, s. 6.

“...Kennedy’yi dünya unutmayacaktır. Barış savaşçıları Kennedy’nin yolunda yürüyeceklerdir. Bu ölüm, bir yenilgi sayılmamalı, tersine büyük zaferin başlangıcı kabul edilmelidir. Gericiler, ırkçılar, sağduyu düşmanları, dünyada gerçek bir barışın kurulmasını istemeyenler, bilsinler ki Kennedy’nin açtığı yoldan binlerce, milyonlarca barış savaşçısı yürümektedir. John F. Kennedy dünya durdukça büyük bir barış savaşçısı olarak anılacak, hiçbir zaman unutulmayacaktır.”⁶⁷⁶

Vatan gazetesindeki bir haberde, Sovyet-Amerikan ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesi, Kennedy’nin meslek hayatının en önemli başarısı olarak gösteriliyordu.⁶⁷⁷ Yine Vatan gazetesinden Mehmet Kemal, Kennedy’nin SSCB’ye yönelik politikaları ile Doğu-Batı arasında çıkabilecek bir savaşın önüne geçildiğini ve Küba konusunun da Kennedy sayesinde *tatlıya bağlandığını* iddia ediyordu. Yazara göre, Kennedy Dönemi’nde Doğu ve Batı arasında kurulmaya başlanan münasebetler, dünyanın genelinde de bir yumuşamayı beraberinde getirmişti. Dünyanın artık Kennedy’nin gösterdiği gibi barış içinde yaşamak istediğine dikkat çeken yazar, bu çabaların tüm Amerikan halkı ve dünya tarafından anlaşıldığını iddia ediyordu. Ayrıca yazarın ifadesiyle, *“bundan sonra Kennedy’nin yolundan yürüyecekler, bu değerli emaneti onun hatırasına duydukları saygıdan ötürü bir bayrak gibi taşıyacaktı.”⁶⁷⁸*

Yeni Sabah gazetesi yazarı Sabri Esat Siyavuşgil, Kennedy gibi genç, enerjik, idealist ve kayıtsız şartsız bir barış aşığı, insanlığın saadeti uğruna, kolay şan ve şeref kazanmak ihtirasından uzak, her yerde ve her ne pahasına olursa olsun, adil bir muvazene kurmaya kararlı bir adamın, bir barış düşmanı tarafından öldürüldüğünü iddia ediyordu. Ona göre, Kennedy’yi öldüren güç, onun dünyada egemen kılmaya çalıştığı barışı ve bu yöndeki çabalarını hedef almıştı. Kennedy’nin öldürülmesi ile insanlığın tek ümidinin yok edilmek istendiğini iddia eden yazar, bütün dünyanın yas tuttuğunu da şu şekilde dile getiriyordu:

“...Kennedy’yi vurdular, fakat ne Amerika ne de dünya Kennedy’siz kalmayacaktır. Daha binlerce, yüzbinlerce milyonlarca Kennedy dünyanın her köşesinde, bir yumrukları barış ve insanlık düşmanlarının tepesinde, şu mustarip

⁶⁷⁶ Oktay Akbal, “Barış Savaşçısı”, **Vatan**, 23 Kasım 1963, s. 1,5.

⁶⁷⁷“Kennedy’nin En Büyük Başarısı: Doğu-Batı Arasındaki Yumuşatma Politikası”, **Vatan**, 24 Kasım 1963, s. 3.

⁶⁷⁸ Mehmet Kemal, “Fazilet Mücadelesi”, **Vatan**, 24 Kasım 1963, s. 3.

beşeriyeti her türlü afetten ve bunların en korkuncu olan tahakküm ve istismar belasından koruyacaklardır... ”⁶⁷⁹

Milliyet gazetesinden Cevdet Perin, Kennedy'nin Yeni Sınır politikası çerçevesinde ortaya koyduğu barış ideali ile Atatürk'ün Yurtta Sulh Cihanda Sulh ideali arasında özdeşim kuruyor ve Kennedy'nin şu sözlerinin insanlığa barış ümidi aşıladığını dile getiriyordu:

“...Birçoğumuz barışın imkânsız olduğuna inanıyoruz. Bu tehlikeli ve menfi bir inançtır. Harbin kaçınılmaz olduğu, kontrol edemeyeceğimiz kuvvetlerin elinde olduğumuz sonucuna yol açar. Bu görüşü kabul etmek mecburiyetinde değiliz. Bizim karşımızda bulunan problemleri insanlar yaratmıştır, insanlar halledebilir. Ve insan istediği nispetinde kudretli olabilir. İnsanın mukadderatına ait hiçbir problem, insanoğlunun ulaşamayacağı seviyede değildir. Gerçek barış birçok milletlerin gayretlerinin ve birçok iyi niyetli hareketin sonucu olmalıdır. Dünya barışı da, tıpkı herhangi bir toplumda olduğu gibi, bir milletin komşusuna karşı mutlaka çok büyük bir sevgi duymasını gerektirmez, sadece karşılıklı müsamaha havası içinde yaşamalarını ve anlaşmazlıklarını adil ve barışçı yollardan halletmelerini icap ettirir. Fertler arasındaki husumetler gibi, milletlerarasındaki düşmanlıklar da ilelebet devam etmez. Onun için yolumuzda sebat edelim...”⁶⁸⁰

4.3.3 Türk Basınındaki Türk-Amerikan İlişkilerine Yönelik Değerlendirmeler

Türk basınında, Kennedy sonrası dönemde ABD'nin Türkiye'ye yönelik takip edeceği politikalara dair öngörülere ve değerlendirmelere yer verilmişti.⁶⁸¹ Bu bağlamda basında Kennedy'nin dış politikadaki başarıları öne çıkarılırken, Kennedy sonrası Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceğine dair endişeli bir tutum olduğu söylemek yerinde olacaktır. Örneğin Cumhuriyet gazetesinden Mehmet Barlas, Kennedy Dönemi'nden itibaren soğuk savaşın ve bloklar arası çatışmanın nispeten azaldığını, Kennedy-Kruşçef ikilisinin görüşmelerinin sonuç vermeye başladığını,

⁶⁷⁹ Sabri Esat Siyavuşgil, “Kennedy'yi Vurdular Ha?”, **Yeni Sabah**, 25 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁸⁰ Cevdet Perin, “Atatürk ve Kennedy”, **Milliyet**, 17 Aralık 1964, s. 2.

⁶⁸¹ “Kennedy'den Sonra Dünyada Neler Oldu”, **Vatan**, 24 Kasım 1964, s. 6.

fakat Kennedy'den sonra dünyada gelişen olayların bu barış ve huzur ortamına zarar verebileceğini dile getiriyordu.⁶⁸² Yine, *Vatan* gazetesindeki bir haberde Kennedy ile başlayan Amerikan-Sovyet ilişkilerindeki olumlu havanın dağılmasından duyulan endişe dile getiriliyordu.⁶⁸³

Vatan gazetesi yazarı Aslan Başer, Kennedy'nin arzu ettiği ve uğruna mücadele ettiği barış ortamını tam anlamıyla göremediğini, Amerikan ulusunun yanı sıra tüm insanlığa *yazık olduğunu* ifade ediyordu. Başer, Kennedy'den sonraki dünyanın geleceğinden çok umutlu olmadığını ise şu şekilde dile getiriyordu: “*Arkasında sonu nereye varacağını bilemediği bir dünya ve istediği şekilde işlediğine inanmadığı bir Amerikan toplumu bırakarak dünyadan ayrıldı.*”⁶⁸⁴ Aynı şekilde, *Vatan* gazetesinden Oktay Akbal, Kennedy gibi güçlü bir liderin beş-on yıl gibi uzun bir süre ABD'nin başında kalması durumunda dünyada barış ve huzur ortamının sağlanacağı kanaatindeydi.⁶⁸⁵ Yani, Kennedy'den sonrasına dair ele alınan haber ve değerlendirmelerin genellikle çok fazla iyimser olmadığı söylenebilir.

Vatan gazetesi yazarı Mehmet Reşat, Kennedy'nin ölümü bahane edilerek yeniden savaş ortamını körüklenmesine karşı çıkıyor ve Kennedy'nin politikalarının devamının sağlanmasını talep ediyordu. Yazar, *yeni bir soğuk savaş çağına insanlığın tahammülü olmadığı* kanaatindeydi.⁶⁸⁶ Yine *Akis* dergisindeki yazısında Metin Toker, Kennedy'nin *alışılmamış bir lider* olduğunu belirtiyor ve “*Johnson'un Amerika'sının John Kennedy'nin Amerika'sıyla tıptı tıpına eş olacağını sanmak nasıl mümkün olabilir?*” diyerek Kennedy sonrası dönemi sorguluyordu.⁶⁸⁷ *Vatan* gazetesinden Naim Tirali ise ABD ve dünyanın geleceği açısından Kennedy'den sonra da onun *barışçı* politikalarının bir milli politika olarak devam ettirilmesi gerektiği kanaatindeydi.⁶⁸⁸ Bununla birlikte *Cumhuriyet* gazetesinden Ecvet Güresin,

⁶⁸² Mehmet Barlas, “*Yeniden Soğuk Harbe Mi?*”, **Cumhuriyet**, 16 Mayıs 1966, s. 3.

⁶⁸³ “*Kennedy'nin Ölümüyle Amerikan-Sovyet Münasebetlerinde Endişe Duyuluyor*”, **Vatan**, 24 Kasım 1963, s.3.

⁶⁸⁴ Aslan Başer, “*Başkan Kennedy*”, **Vatan**, 26 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁸⁵ Oktay Akbal, “*Kennedy İçin*”, **Vatan**, 30 Kasım 1963, s. 3.

⁶⁸⁶ Mehmet Reşat, “*Politik İstismar Tehlikesi*”, **Vatan**, 26 Kasım 1963, s. 2.

⁶⁸⁷ Metin Toker, “*Hınç*”, **Akis**, 30 Kasım 1963, C. 28, S. 492, s. 5.

⁶⁸⁸ Naim Tirali, “*Kennedy'den Sonrası*”, **Vatan**, 1 Aralık 1963, s. 1.

Kennedy'nin yerine geçen Johnson'un da Kennedy'nin izinde yürümesini ve dünya barışı ve insanlığın geleceği adına aynı gayreti göstermesini temenni ediyordu.⁶⁸⁹

Türk basınında Kennedy'nin başkanlığı döneminde gerçekleştirilen önemli icraatlara dikkat çekilirken, Kennedy'den sonraki dönemde bu kazanımların yitirmeye başlandığına dair değerlendirmeler de mevcuttu. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesinden Ecvet Güresin, Eisenhower döneminden itibaren yayılmaya başlayan *Çirkin Amerikalı* imajının Kennedy ile birlikte değişmeye başladığını ve Kennedy'nin politikaları ile dünyada ABD'ye karşı yine *sempati filizlerinin* ortaya çıktığını dile getiriyordu. Yazara göre Kennedy'nin davranışlarının dünyadaki Amerikan algısı açısından, *ABD'ye prim kazandırdığına inanmamak için kör olmak gerekirdi*. Güresin, Johnson yönetiminde Amerikan prestijinin yeniden zarar görmeye başladığını ve Kennedy döneminde elde edilen kazanımların gün geçtikçe yitirildiğini öne sürüyordu.⁶⁹⁰

Kennedy'den sonra basında, Türk-Amerikan ittifakı da sık sık sorgulanmış ve Türkiye'nin kendisine yetmesi gerektiği ve *tam bağımsızlık* söylemleri ağırlık kazanmıştı.⁶⁹¹ Nitekim Kıbrıs olaylarının da etkisiyle Türkiye'de Amerikan karşıtlığının ve Türk basınında Amerikan dış politikasına yöneltilen eleştirilerin artmaya başladığı görülmektedir.⁶⁹² Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesinden Ali Sirmen ABD'nin Vietnam politikasını eleştirdiği yazısında, ABD'nin Vietnam'a iddia ettiği gibi demokrasiyi, özgürlüğü korumak ve komünist tehlikenin önüne geçmek için değil, *emperyalist* emelleri için müdahale ettiğini öne sürüyordu.⁶⁹³ *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Hamza Eroğlu'na göre NATO ve CENTO'dan çekilmek, Batı yerine Doğu Blok'u ile işbirliği yapmak gibi görüşlerin yanı sıra Türk dış politikasına yeni bir yön vermek için daha bağımsız ve tarafsız bir dış politika izlenmesi yönünde görüşler bulunuyordu. Buna karşın, Eroğlu Türk dış politikasının aynı şekilde devam etmesi gerektiğini dile getiriyor ve bunun gerekçesini şu şekilde açıklıyordu:

⁶⁸⁹Ecvet Güresin, "Kennedy'nin Ölümü", *Cumhuriyet*, 23 Kasım 1963, s. 1,7.

⁶⁹⁰Ecvet Güresin, "Yanlış Teşhis", *Cumhuriyet*, 5 Ekim 1964, s. 1.

⁶⁹¹ Bkz: Kazım Kolcuoğlu, "Süper Devletler ve Tam Bağımsızlık", *Akşam*, 30 Ağustos 1968, s. 1.

⁶⁹² Söz konusu dönemde basında oluşmaya başlayan Amerikan karşıtı tutum ile ilgili bakınız: Tülay Arpa, *1960-1975 Yılları Arasında Sol Basında Türk-ABD İlişkileri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 136-150.

⁶⁹³ Ali Sirmen, "Vietnam Savaşı Nasıl Başladı?", *Akşam*, 6 Kasım 1969, s. 301.

“...Tecavüze karşı, önceden barışı korumayı hedef tutan NATO’dan ve CENTO’dan ayrılamayız. NATO ve CENTO kısmi güvenlik mekanizması ile dünya barışına hizmet etmektedir. NATO yalnız ABD demek değildir. NATO’da Birleşik Krallık (İngiltere), Fransa ve Batı Almanya yer almıştır. Biz Batı âlemini kapitalist ve sömürgeci olarak değil, hürriyetçi ve insan şahsiyetine değer verici nitelikleri ile benimsemekteyiz. Batı, medeniyet ve hürriyet dünyası, demokratik rejimin bütün kurumları ile geliştiği yerdir. Batı âleminde yer alan Türkiye’nin, Batılı modern bir devlet anlayışı içerisinde davranışını beklemek gerekir. Milli hâkimiyet, siyasi istiklal ve devletlerin eşitliği prensibine uymayan Batılı anlamı ile modern devletin niteliklerine uyar...”⁶⁹⁴

Cumhuriyet gazetesinden Walter Lippman, dış politikada ABD’nin adeta liderlikten vazgeçmiş gibi davrandığını ve Kennedy’nin ölümünden bu yana hiçbir yeni fikre açık değilmiş gibi hareket ettiğini iddia ediyordu.⁶⁹⁵ Yine Cumhuriyet gazetesinden Fahir H. Armaoğlu, Kennedy sonrası Amerikan politikalarını değerlendirdiği yazısında, ABD dış politikasının Kennedy’den sonra *en küçük bir mesafe almadığını* ve ABD’nin yerinde saydığını iddia ediyordu. Ayrıca yazar, Kıbrıs politikasında ABD’nin uygulamalarının Türkiye’de *sinirlilik* uyandırdığını ve ABD’nin Kıbrıs politikasının nihai çözüm şeklinin Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceğini büyük ölçüde etkileyeceği kanaatindeydi.⁶⁹⁶ ABD’nin eski Belgrad Büyükelçisi George Kennan, Kennedy’den sonra Amerikan dış siyasetinin felce uğradığını, toplumda görüş ayrılıklarının ortaya çıktığını ve Amerikan siyasetinin *tam bir kararsızlık* içine düştüğünü iddia ediyordu.⁶⁹⁷

1961 yılından itibaren öncesine nisbetle zenginleşen düşünce iklimi ve buna paralel olarak yeni neşredilmeye başlanan gazete ve dergilerde Türk-Amerikan ilişkilerine dair daha eleştirel bir bakış açısının geliştiğini görmek mümkündür. Bu doğrultuda Türkiye’de ortaya çıkan Amerikan karşıtlığı ile birlikte, Türk dış politikasının genel eğilimleri ciddi anlamda sorgulanmaya başlamıştı. Örneğin, sol eğilimli bir dergi olan *Yön*’deki yazısında İbrahim Çamlı, Türk dış politikasının genel

⁶⁹⁴ Hamza Eroğlu, “Dış Politikamızın Temel İlkeleri ve Dış Politikada Değişiklik Problemleri”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1964, s. 2.

⁶⁹⁵ Walter Lippman, “İnatçılık Fazilet Değildir”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1966, s. 3.

⁶⁹⁶ Fahir H. Armaoğlu, “Amerika, Kıbrıs ve Türkiye”, **Cumhuriyet**, 20 Nisan 1962, s. 2.

⁶⁹⁷ George Kennan, “Amerika’nın Büyük Buhranı”, **Vatan**, 10 Aralık 1963, s. 2.

hatlarının değişmesi ve dış politikada yeni bir doktrinin benimsenmesi gerektiğini öne sürüyordu. Çamlı, dünyadaki gelişmelerin de göz önüne alınarak, Türkiye'nin bir taraf seçmekten ziyade tarafsızlık prensibini temel alması gerektiği kanaatindeydi.⁶⁹⁸ Yine *Milliyet* gazetesinde Mehmet Gönübol ve Haluk Ülman tarafından kaleme alınan yazıda, dış politikada yeni eğilimlerin ortaya çıktığı ve artık her devletin kendi gücü ve imkânları ölçüsünde dünyada bir ağırlığı olduğu iddia ediliyordu. Şöyle ki, dış politikada her ülke kendi çıkarları ve kalkınmaları için en uygun politik ilkeleri uygulamaya başlamıştı. Bu bağlamda, dış politikadaki bu değişime Türkiye'nin kayıtsız kalamayacağı, Batı savunmasının ve yardımlarının artık Türkiye'nin çıkarları için yeterli olamayacağı şu şekilde ifade ediyordu:

“...Dünyada beliren bu akımlara Türkiye'nin kayıtsız kalması beklenemez. Körü körüne bir Batı bağlılığı yüzünden, güvenliğimizin sağlanmasından ekonomik kalkınmamıza kadar her şeyi müttefiklerimizden beklemek, hiç gerekmediği halde, bir süre daha zaman kaybetmemize yol açmaktadır... Kıbrıs olayları, bize yalnızca Batı savunma düzeni içinde çizilecek bir güvenlik politikasının Türkiye'nin güvenliğini ve çıkarlarını korumaya yeterli olmadığını açıkça göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri NATO'yu, Amerikan çıkarları ve güvenliği tehlikeye düşünce harekete geçecek bir mekanizma olarak yorumlamaktadır. Öte yandan, ulusal çıkarlarımızı da artık dış yardımdan bağımsız olarak düşünmek zamanı gelmiştir. Kalkınmayı sağlamak için evette şu, ya da bu devletle veya devletler grubu ile ekonomik işbirliği ve anlaşmalar yapılacaktır. Fakat bu anlaşmaların Türkiye'nin siyasal ve ekonomik bağımsızlığına gölge düşürmemesine, bu bağımsızlığın alınacak yardım için pazarlık konusu yapılmamasına büyük bir dikkat göstermek gerekir. Alınan dış yardımların bugünkü biçimi ile büyük bir yararı dokunmak şöyle dursun, Türkiye'ye hem ekonomik gelişme, hem de dış politika hürlüğü bakımından bağlı olmaktan başka bir şeye yaramadıkları artık ortaya çıkmıştır...”⁶⁹⁹

Daha önce de belirtildiği üzere, Türkiye'de dış politikaya dair farklı görüşlerin etkisiyle, Türk-Amerikan ilişkilerine karşı daha eleştirel bir tutumun ortaya çıktığı

⁶⁹⁸ İbrahim amlı, “Türk Dış Politikası Belirli Bir Felsefeye Dayanmalıdır”, *Yön*, 20 Kasım 1964, C. 3, S. 86, s. 3.

⁶⁹⁹ Mehmet Gönübol, Haluk Ülman, “Dış Politikamız, Niteliği ve Sorunları”, *Milliyet*, 16 Ağustos 1966, s. 5.

anlaşılmaktadır. Nitekim Türkiye için daha önceden sorun oluşturmadığı düşünülen konuların tekrar gündeme alınmaya ve Türk-Amerikan ittifakında Türkiye'nin konumu sorgulanmaya başlamıştı. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesinden İlhan Selçuk, Kennedy'den sonraki beş yıl içerisinde Türk kamuoyunu ve dış politikadaki değişimi ele aldığı yazısında, Küba Krizi'nde Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı tehdidin boyutlarının yeni anlaşıldığını belirtiyordu. Nitekim yazara göre o dönemde ABD ile SSCB'nin bir savaşa girmesi durumunda Türkiye'nin de kendisini bir dünya savaşının içinde bulması kaçınılmaz olacaktı. Ayrıca, Selçuk'a göre 1962 yılında Küba Krizi ile dünya büyük bir savaşın eşiğine gelmişti ve Türkiye de *topun ağzındaydı*, buna rağmen dönemin Türk kamuoyu ne Amerikan üslerinden, ne ikili anlaşmalardan ne de ABD'den Türkiye'nin içinde ayrı bir güç olmaya başladığından haberdardı. Hatta basında “*Ruslar Türkiye’de Amerikan üslerinin olduğunu iddia ediyorlar*” şeklinde haberler dahi yapılmaktaydı. Yazar, bu olaydan sonraki beş yıl içerisinde Türk kamuoyunun *gözlerinin açıldığını* ve dış politikada devletlerin milli çıkarlarına göre hareket ettiğinin anlaşıldığı kanaatindeydi.⁷⁰⁰

ABD'nin dış politikasına dair yapılan haber ve yorumlarda Vietnam Savaşı'na⁷⁰¹ geniş yer verilmişti. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesinden Ecvet Güresin, Kennedy'nin barışı esas alan politikalarından sonra Johnson'un *kuvvete dayanan bir Amerikan efsanesi yaratmak* yoluna gittiğini fakat bu politikalarla Vietnam'da olduğu gibi ABD'nin prestijini yitirdiğini ve yıprandığını öne sürüyordu.⁷⁰² *Cumhuriyet* gazetesinden Mehmet Barlas'a göre dünyanın karşısına bir Vietnam sorunu çıkmış,

⁷⁰⁰ İlhan Selçuk, “*Beş Yıl İçinde*”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1967, s. 2.

⁷⁰¹ Vietnam Savaşı yirminci yüzyılın en travmatik ve şiddetli çatışmalarına sahne olan savaştır. Vietnam Savaşı'na giden süreç 1950'den başlayarak yavaş yavaş gelişen bir politikanın sonucu ortaya çıkmış ve 1965 yılından 1973 yılına kadar devam etmiştir. ABD'nin 1950'den itibaren Vietnam'a müdahalesinin arka planında iki kutuplu soğuk savaş ortamından SSCB ile ABD arasındaki rekabet vardır. ABD tarafından Vietnam'a düzenlenen müdahalenin amacının parçalanmış olan devleti bir araya getirmek olduğu açıklansa da arka planında başka sebepler vardır. 1949'dan itibaren SSCB tarafından komünizmin ihracının yayılmasını Vietnam için de bir tehdit olarak gören ABD, aşamalı olarak önce yardımcılarıyla daha sonra 1965'te Johnson'un başkanlığı döneminde fiili olarak Vietnam Savaşı'na dâhil olmuştur. ABD için Vietnam, müdahalesi, *yıkıcı* olmuş ve dünyada barışın hâkim olmasını geriletmiştir. Ayrıca, Amerikan toplumunun önemli bir kısmında Vietnam Sendromu olarak adlandırılan içe kapanıklık ve kızgınlığa yol açmıştır. Bkz: Evans, Newnham, **a.g.e**, s. 661-664; Jonathan Neale, **The American War Vietnam 1960-1975**, Bookmarks Publication, London 2001, s. 1-5; Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz: Spencer C. Tucker (ed.), **The Encyclopedia of the Vietnam War**, ABC-Clio, California, 2011; Richard A. Melanson, **American Foreign Policy Since The Vietnam War**, M. E. Sharpe, New York, 2005, s. 26-78.

⁷⁰² Ecvet Güresin, “*Amerika Efsanesi*”, **Cumhuriyet**, 2 Şubat 1968, s. 1.

hafif çatışmalar şeklinde başlayan olaylar hızla gelişmiş ve kısa sürede ABD'nin de dâhil olduğu bir savaş ortaya çıkmıştı. Barlas, dünyadaki barışa yönelik girişimlere ve ABD-SSCB yakınlaşmasına rağmen, Türkiye'nin hala soğuk savaş mantığı ile hareket ettiğini şu sözleriyle açıklıyordu:

“...Biz Türkiye olarak soğuk harbin sona erişinin pek geç farkına vardık. Barış içinde bir arada yaşama ilkesinin ortaya atıldığı günlerde ve daha sonrasında; yani soğuk harbin sona erişinin belirtileri görüldüğü zaman hızımızı hala alamamıştık. Belki de çıkarımızın o yolda olduğunu sanmıştık o günlerde. NATO'daki ortaklarımız, Rusya ve Doğu Bloku ile flörte başlamışken, biz o eski günlerin kızgınlığından sadece bizde kalan sesler çıkartıyorduk. Böyle olmamıza tek sebep belki de çıkarsız menfaat hesaplarımız değildi; yani gerginlik yüzünden Batıda yerimizin sağlam olacağını sanmamız, geri kalmış bir saate benzememizin yegâne faktörü değildi. İçimize kapanmıştık... Gündük politik çatışmalardan başımızı alamıyorduk...”⁷⁰³

Cumhuriyet gazetesinden Ecvet Güresin, Türkiye'de ve dünyada ABD'nin dünya dengelerini belirleyen bir aktör olduğu yönünde bir algı oluştuğunu fakat bu algının Vietnam ile birlikte sarsılmaya başladığını şu şekilde dile getiriyordu:

“...Vietnam'da, Kore'de olup bitenler, aslında dünyadaki bir efsaneyi, Amerika efsanesini gerçekle karşı karşıya getiren olaylardı. Efsane; Amerika'nın her şeye kadir olabilmesidir. 105 milyar dolarlık milli savunma bütçesi ve muazzam askeri gücüyle Amerika, modern dünyanın devidir. Batı, bu yenilmez, sadece yenilmez değil kızdırılmaz deve güvenir. Az gelişmiş ülkelerden çoğu için Amerika, hem ilişilmeyecek devdir, aynı zamanda devleşmiş bir koruyucu melektir. Amerika isterse bir ülke abad olur. Amerika isterse bir ülkede falan ya da filan iktidar işbaşına gelir. Kısacası, Amerika ne isterse her şey onun istediği gibi yürür. Bu efsaneye hepimiz inanmışızdır, inandırılmışızdır. Yalnız biz değil, daha garibi, Amerika'nın kendisi ve Amerikan kamuoyu da inanmıştır...”

Türk basınının Kennedy sonrasına yönelik ortaya koyduğu karamsar tablonun yanı sıra, ABD'nin politikalarının genel seyrinde bir değişiklik meydana gelmeyeceği iddiaları da ortaya atılmaktaydı. Örneğin *Akşam* gazetesinden Vecihi Ünal,

⁷⁰³ Mehmet Barlas, “Yeniden Soğuk Harbe Mi?”, **Cumhuriyet**, 16 Mayıs 1966, s. 3.

Kennedy'nin *alçakça* öldürülmesine rağmen gerçek demokrasilerde milletlerin kaderinin siyasi otoriteyi elinde tutan kişilere bağlı olmadığını ve demokrasinin hukukun teminatı altında olan ABD'nin iç ve dış politikasında ciddi bir değişiklik olmayacağını öngörüyordu.⁷⁰⁴ *Yeni Sabah* gazetesinden Şükrü Baban, ABD'nin siyasetinin genel hatlarında önemli bir değişiklik meydana gelmeyeceğini fakat kişilere göre bazı usul farklılıklarının yaşanabileceğini öngörüyordu.⁷⁰⁵ *Akis* dergisinde Jale Candan, Kennedy'nin kendisinden sonra da fikirleri ve inançları ile Amerikan toplumunu etkileyeceği ve bir çatı altında birleştireceği kanaatindeydi.⁷⁰⁶ Yine, *Akis* dergisinde Metin Toker, Kennedy'den sonra Johnson başkanlığındaki ABD'nin *dünya liderliği* görevinde herhangi bir değişiklik olmayacağı ve SSCB'ye yönelik politikaların da aynı şekilde yürütüleceği kanaatindeydi. Ayrıca Toker, Johnson'un SSCB'ye yönelik politikalarında *Kennedy tonunu* muhafaza ettiği sürece başarılı olacağını ileri sürüyordu.⁷⁰⁷ Cumhuriyet Senatosu'ndaki konuşmasında İbrahim Saffet Omay, Kennedy'den sonraki Amerikan politikalarının aynı şekilde yürütüleceğine dair temennisini şu şekilde dile getiriyordu:

“...Büyük dost ve müttefikimiz Amerikan milletinin, Kennedy'nin çizdiği yolda dünya çapında sorumluluk duygusu ile yürümekte devam edeceğine katiyen inanıyoruz. Bugün Amerikan milleti ve hür dünya milletleri en büyük tesellisini müteveffa Başkanın düne kadar yardımcısı ve bugün Amerika'nın Başkanı olan pek muhterem Johnson'un; Kennedy'nin iç ve dış politika tutumunu eksiksiz devam ettireceğinde bulmaktadır...”⁷⁰⁸

Milliyet gazetesinden Sami Kohen, Kennedy suikastından sonra ABD dış politikasında önemli bir değişiklik olmayacağını ileri sürüyordu.⁷⁰⁹ *Cumhuriyet* gazetesinden Kayhan Sağlamer ise *Yeni Cephe* programı kapsamında dış politikasını takdir ederken Johnson'un, *Kennedy'nin boşalttığı yeri dolduramayacağı* zannıyla hareket ederek kötümser olunmaması gerektiğini ve Johnson'un, Kennedy'nin *mirasını* devam ettirecek nitelikte bir politikacı olduğunu ifade ediyordu.⁷¹⁰ *Akis*

⁷⁰⁴ “Vecihi Ünal, “*Şimdi Ne Olacak*”, **Akşam**, 25 Kasım 1963, s. 2.

⁷⁰⁵ Şükrü Baban, “*Dallas Sokaklarındaki Dramdan Sonra*”, **Yeni Sabah**, 26 Kasım 1963, s. 2.

⁷⁰⁶ “Jale Candan, “*Nasıl Seçilmişti*”, **Akis**, 30 Kasım 1963, C. 28, S. 492, s. 5.

⁷⁰⁷ Metin Toker, “*Hınç*”, **Akis**, 30 Kasım 1963, C. 28, S. 492, s. 5.

⁷⁰⁸ **Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi**, D.1, C.16, T. 3, 26 Kasım 1963, s. 85.

⁷⁰⁹ Sami Kohen, “*Neden, Neden, Neden*”, **Milliyet**, 26 Kasım 1963, s. 3.

⁷¹⁰ Kayhan Sağlamer, “*Kennedy'den Miras Kalanlar*”, **Cumhuriyet**, 1 Aralık 1963, s. 3.

dergisindeki yazısında Metin Toker, Kennedy'nin *silik* bir başkan olarak tarihe geçmeyeceğini, bilakis hem ABD'de hem de tüm dünyada uzun süre hatırlanacağını ve *tesirinin* hissedileceğini öne sürüyordu. Ayrıca Toker'e göre "*hal ve tavırlarıyla en çetin meseleler karşısındaki kararlı tutumuyla, hürriyetlerin tatbiki konusundaki anlayışıyla ve nihayet sarıldığı davaları savunma tarzıyla Başkan Kennedy, Amerikalılarda mutlaka bir hasret yaratacak ve onun yolunda gidenler çıkacaktı.*"⁷¹¹ Dolayısıyla basında Kennedy sonrasına yönelik ortaya konulan karamsar tablonun yanı sıra Amerikan politikalarında çok fazla değişiklik olmayacağını da öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Türk basını Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceği bakımından Kennedy'den sonra uygulanacak dış yardıma ciddi bir önem atfetmişti.⁷¹² Basında, ABD tarafından Türkiye'ye yapılacak dış yardımın azalacağı yönünde bir beklenti mevcuttu.⁷¹³ Bu beklentinin yanı sıra, Türkiye'de Amerikan karşıtlığının artması ile birlikte yardım konusu sol basında sorgulanmaya başlamıştı.⁷¹⁴ Fethi Naci *Yön* dergisinde kaleme aldığı yazısında, Türkiye'nin *yeni sömürgeciliğin* nüfuz alanına dış yardımlarla itildiğini, gerçekte dış yardımın gelişmiş kapitalist ülkelerin görüşlerini dayattığı ve ülkenin ekonomik bağımsızlığını yok eden bir araç olduğunu iddia ediyordu. Ayrıca Naci, Türkiye'nin dış yardım adı altında *ekonomik bağımsızlığından ve milli haysiyetinden* yoksun bırakıldığı ve bu yardımların ülkenin kalkınmasından ziyade *yeni sömürgeciliğe* hizmet edildiği kanaatindeydi.⁷¹⁵

Türk basını, Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceğine tesir edeceği düşüncesi ile ABD-SSCB ilişkilerine de ciddi bir önem atfetmişti. Bu bağlamda, Amerikan-Sovyet ilişkilerinin geleceği Türk basınında merak konusu olmuş, Kennedy'nin ölümünün iki

⁷¹¹ Metin Toker, "*Hınç*", **Akis**, 30 Kasım 1963, C. 28, S. 492, s. 5.

⁷¹² "*Yardımanın Amerika açısından Görünüşü*", **Milliyet**, 7 Aralık 1963, s. 5; "*Amerikan Dış Yardımı 3,6 Milyar Dolar*", **Vakit**, 15 Aralık 1963, s. 1.

⁷¹³ "*Amerikan Meclisi Düşük Bir Dış Yardım Bütçesi Kabul Etti*", **Milliyet**, 7 Aralık 1963, s. 7; "*Amerikan Dış Yardımında Yine Kesinti Yapılıyor*", **Milliyet**, 15 Aralık 1963, s. 7; *Vatan* gazetesindeki bir habere göre ise ABD dış yardımında önemli oranda kesinti yapmış, Türkiye ve Yunanistan'a yapılan yardımların azalması kararlaştırılmıştı. Bkz: "*ABD Dış Yardımında Önemli Kesinti Yaptı*", **Vatan**, 15 Aralık 1963, s. 1.

⁷¹⁴ William Grey, "*Amerikan Askeri Yardımının İcyüzü*", haz: Fethi Naci, **Yön**, 4 Aralık 1964, C. 3, S. 88, s. 11; Doğan Avcıoğlu, "*Oyunu Dürüst Oynayalım Yeter*", **Yön**, 18 Aralık 1964, C. 3, S. 90, s. 3; "Fethi Naci, "*Yabancı Sermaye ve Dış Yardım*", **Yön**, 30 Ekim 1964, C. 3, S. 83, s. 12.

⁷¹⁵ Fethi Naci, "*Dış Yardım Dedikleri*", **Yön**, 9 Ekim 1964, C. 3, S. 80, s. 16.

ülke arasındaki ilişkilerin boyutunu etkileyebileceği yönünde bir kanaat oluşmuştu.⁷¹⁶ Örneğin, *Akis* dergisindeki *Dünyadan Akisler* bölümündeki yazıda, Kennedy'nin ölümünün Doğu ile Batı arasındaki münasebetlerin geleceği konusunda bütün dünyada ciddi bir endişe uyandırdığı belirtiliyordu.⁷¹⁷ Hatta *Yeni İstanbul*'a göre Kennedy gibi dünya barışını kendine hedef edinen bir liderin kaybı, ABD-SSCB ilişkilerinin geleceği bakımından Moskova'da bile endişe uyandırmıştı.⁷¹⁸ Başka bir deyişle, Türk basınında Kennedy'ye barış yanlısı bir konum atfedildiği ve ondan sonraki uluslararası ortama dair bazı endişelerin olduğu anlaşılmaktadır.

⁷¹⁶ “Amerikan-Sovyet Münasebetleri Bir Dönüm Noktasında Mı?”, **Vatan**, 27 Kasım 1963, s. 3; “Kennedy'nin Ölümüyle Amerikan-Sovyet Münasebetlerinde Endişe Duyuluyor”, **Vatan**, 24 Kasım 1963, s. 3.

⁷¹⁷ “Dünyadan Akisler”, **Akis**, 30 Kasım 1963, C. 28, S. 492, s. 5.

⁷¹⁸ “Kennedy'nin Ölümü Moskova'da Endişe Uyandırdı”, **Yeni İstanbul**, 25 Kasım 1963, s. 1.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı sonrası SSCB ve ABD'nin başını çektiği iki kutuplu ortamda Türkiye, Sovyet tehdidini, Batı ile olan münasebetlerini ve iç politikadaki koşulları da göz önünde bulundurarak ABD'nin yanında yer almış ve dış politikasına bu çerçevede bir yön vermiştir. Böylelikle kurulan Türk-Amerikan ittifakında Türkiye uluslararası arenadaki yalnızlığından kurtulurken, ABD de Sovyetler Birliği'ne yakın bir üs elde ederek stratejik açıdan önemli bir avantaj sağlamıştır. Bundan sonraki süreçte Türk dış politikası büyük ölçüde ABD ile müttefik olma ve Batı ile bütünleşme hedefine göre şekillenmiştir. Fakat Türkiye'de müttefik olma durumunun abartılı bir şekilde tezahür ettiği ve neticede Türk dış politikasını belirleyen temel dinamiklerin genellikle Amerikan çıkarları olmaya başladığı ileri sürülebilir.

Türkiye, dış konjonktürün ve iç dinamiklerin de etkisiyle çok partili ve demokratik bir sisteme evrildikten sonra da Türk dış politikasının yönü değişmemiştir. Nitekim Demokrat Parti Dönemi'nde Kore'ye asker gönderilmesi, NATO'ya üye olunması, ekonomik yardımlar ve ikili anlaşmalarla Türk-Amerikan ilişkileri daha da ivme kazanmıştır. Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Türkiye, hem ekonomik anlamda rahatlayıp hem de uluslararası arenada siyasi yalnızlığından kurtulurken, bu dış politika bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Neticede, Türkiye yardımlarla ABD'ye bağımlı hale gelirken, bu yardımlarla ABD Türkiye'ye müdahale etme alanı elde etmiş ve Türk dış politikası büyük ölçüde Amerikan çıkarlarına göre şekillenmeye başlamıştır. Başka bir deyişle, dış politikada Amerikan çıkarlarını gözeten bir tutum içerisine girilmiş ve neticede Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleri ve Sovyetler Birliği'ne yönelik politikaları bu anlayış çerçevesinde şekillenmiştir.

Dış politikanın ve Türk-Amerikan ittifakının algılanış biçiminde Türk basını önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim basında Sovyetler Birliği ve komünizm baş tehdit olarak ele alınırken, ABD'ye karşı ciddi bir sempatiyle ve takdirle yaklaşıldığı görülmektedir. Türk basınının Türk-Amerikan ilişkilerini, ABD'nin demokrasi, özgürlük ve gelişmişliğin sembolü ve Türkiye'nin dostu olduğu önkoşulu ile değerlendirdiği görülmektedir. 1950'lerde pozitif yönde gelişen Türkiye-ABD ilişkilerinde 1960 yılı kritik bir öneme sahiptir. Şöyle ki, Türkiye'de iktidar bir darbe ile değişirken, ABD'de 35. başkanın belirleneceği bir sürece girilmiştir. 27

Mayıs Darbesi'nden sonra iktidara gelen askeri ve sivil yönetimler, dış politikada selefleri gibi radikal değişiklikler yapmaktan kaçınmış ve ilişkilerin aynı çizgide devam etmesini isteyen bir tutum içerisinde girmişlerdir.

Türkiye'nin yanı sıra ABD'deki değişimler dış politikayı ve Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini belirleyeceği için Türk basını tarafından yakından takip edilmiştir. Adayların seçilmesinin tüm aşamalarına yer veren Türk basınının, genellikle Kennedy'yi destekleyen bir tutum içerisinde olduğu görülmektedir. Bu olumlu algının ortaya çıkmasında, Kennedy'nin karizmasının, başarılarının ve medyatik olmasının yanı sıra dış politikaya yönelik barışçıl söylemlerinin de önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Nitekim Kennedy'nin dış politikada, Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi ve yardımların arttırılmasına yönelik söylemleri Türk basınında karşılık bulmuştur. Şöyle ki, Türk basını barışsever, gerçekçi ve dinamik bir politika ortaya koyacağı düşünülen Kennedy'nin seçilmesine ciddi bir önem atfetmiş, hatta Kennedy'nin seçilmesi basında dünya barışının sağlanması, milletlerarası gerginliğin sona ermesi ve tüm insanlığın refah ve huzura erişmesinin bir önkoşulu olarak görülmeye başlandığı ifade edilebilir. Ayrıca basında Kennedy'nin ortaya koyduğu bu dış politika çerçevesinde Türkiye'ye yapılan yardımın artacağı ve Türk-Amerikan ittifakının daha da kuvvetleneceği yönünde bir beklentinin oluştuğu ileri sürülebilir.

Kennedy ABD başkanı seçildikten sonra da ona yönelik olumlu algının devam ettiği ve yine Türk-Amerikan ilişkilerinin basında bu bağlamda ele alındığı görülmektedir. Nitekim Küba Krizi'nde ABD, Türkiye'yi tehlikeye atarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesine rağmen, Türk basınında ABD'nin Türkiye aleyhine herhangi bir karar verebileceğine ihtimal verilmemiştir. Yani, Türk basını Türkiye'yi bir savaşa sürükleyebilecek nitelikte olan bu krizi bile ABD'yi destekleyen bir tutum ile değerlendirmiş, ABD'nin müttefiki olmasından dolayı Türkiye aleyhine bir karar vermeyeceği ön kabulü ile hareket etmiştir. Bu bakımdan Küba Krizi, Türk basınının ABD ile kurulan ittifak ilişkilerini nasıl algıladığının bir göstergesi niteliğindedir. 27 Mayıs Darbesi sonrası Türk siyasetine katılan yeni aktörler ve ortaya çıkan farklı fikir akımlarıyla dış politikaya ve Türk-Amerikan ilişkilerine dair farklı görüşler de dillendirilmeye başlanmıştır. Bu iç politik ortam içerisinde Türk-Amerikan

ittifakına dair bazı şüpheler ortaya atılsa da, bu durumun belli kesimlerle sınırlı kaldığı ve Kıbrıs meselesine kadar gün yüzüne çıkmadığı iddia edilebilir. Bu durumun ortaya çıkmasında, Kennedy'nin Amerikan başkanı olmasının ve Türk basınının Kennedy'ye yönelik tutumunun önemli bir rolü olduğu anlaşılmaktadır.

Kennedy'nin suikasta uğraması da Türk basınında geniş yankı uyandırmıştır. Bu doğrultuda Kennedy Dönemi Türk-Amerikan ilişkileri, Küba Krizi gibi sorunlara rağmen dönemin gazete ve dergilerinin geneli tarafından yüceltilen ve takdir edilen bir tutumla değerlendirilmiştir. Türk basınında, Kennedy'nin Türk-Amerikan ittifakına olan katkılarının yanı sıra Türklerin Kennedy'ye duyduğu sevgi ve takdir hislerine sık sık vurgu yapıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak, Türk basınının II. Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren Türk-Amerikan ilişkilerine olumlu bakış açısında ve ABD'yi olumlama şeklindeki tutumunda bir süreklilik olduğu görülmektedir. Nitekim Türk basını Kennedy'nin adaylığını, propaganda sürecini, başkanlık dönemini destekleyen bir tutum ile ele almış, suikasttan sonra da Kennedy'ye yönelik olumlama eğilimi devam etmiştir. Türk basınının bu tutumu Türk-Amerikan ilişkilerinde Türkiye'nin konumunu ve müttefiklik ilişkisinin kamuoyundaki algılanış biçimini önemli derecede etkilemiştir. Bunun en önemli göstergesi ise Kennedy Dönemi'nde ilişkilerin boyutunu değiştirebilecek ve etkileri sonradan ortaya çıkacak hadiseler yaşanmasına rağmen, Türk basınının da etkisiyle Türkiye'nin ABD'nin kendisini tehlikeye atan bir karar almayacağı önkoşulu ile hareket etmesi olmuştur. Çünkü Türkiye'de basının kamuoyunu bilgilendirme kaygısından ziyade kamuoyunu yönlendirmek şeklinde bir rol oynadığı ve Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrinin sağlıklı bir şekilde devam ettiğine inandırma işlevini gördüğü ileri sürülebilir. Buna karşın, Türkiye, dış politikada ülkelerin öncelikle kendi çıkarlarına göre hareket ettiğini ise Kıbrıs meselesindeki Johnson Mektubu ile iyice idrak edecektir.

Türk basınında Kennedy'ye dair oluşturulan bu abartılı sayılabilecek imajın arka planında, onun karakterinin, lider kişiliğinin, medyatik olmasının ve Türk-Amerikan ittifakına olan katkılarının rolü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kennedy'nin Türk basınında dünya barışının koruyucusu, hür dünyanın savunucusu ve barış idealinin timsali olarak görülmesinde, Kennedy ile birlikte ABD ve SSCB

arasında yaşanan olumlu gelişmelerin ve yumuşama sürecine girilmesinin de önemli bir rolü olması muhtemeldir. Kennedy'den sonrasına dair basındaki yorumlarda genellikle olumsuz bir tablo çizilmesinde ise hem Kennedy'ye atfedilen olumlu özelliklerin hem de Türkiye'de artmaya başlayan Amerikan aleyhtarlığının etkili olduğu söylenebilir. Kıbrıs meselesindeki Amerikan tutumunun etkisiyle ilişkilerin gittikçe gerildiği ve Türkiye'de Amerikan aleyhtarlığının zirvede olduğu dönemde bile, Türk basınında Kennedy'nin değil ondan sonraki liderlerin ve yöneticilerin eleştirildiği görülmektedir. Türk basınında ortaya konulan bu Kennedy sevgisinin Doğu toplumlarında ortaya çıkan rasyonellikten uzak, duygusal tepkilerin bir sonucu olduğunu iddia etmek abartılı bir yorum olmayacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de iç siyasette karşımıza çıkan karizmatik liderlik olgusuna duyulan güven, dış politikada Kennedy üzerinden tezahür etmiştir.

Özetle, Türk kamuoyunda Kennedy'ye yönelik geniş bir sempati çemberinin olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Böylesi bir sempatinin diğer Amerikan başkanlarına dönük olarak görülmediği ve muhtemelen görülmeyeceği de bir başka gerçektir. Kennedy'nin Türk kamuoyunda bu derece olumlanmasında dünya konjonktürünün, ABD'nin izlediği halkla ilişkiler politikalarının, Türkiye'deki ABD'ye yakın durma eğiliminin ve elbette ki Kennedy'nin kişisel özelliklerinin etkisi olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

A. Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

John F. Kennedy Presidential Library and Museum (JFKPLM)

The National Archives and Record Administration (NARA)

B. Resmi Yayınlar

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi

Millet Meclisi Tutanak Dergisi

Resmi Gazete

C. Kitaplar

About America: The Constitution of The United States of America, World Book, y.y, 2004.

Ağaoğlu, Samet; **Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru**, Baha Matbaası, y.y, 1972.

Ahmad, Feroz; **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Albayrak, Mustafa; **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1960**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.

Anderson, Lois E.; **John F. Kennedy**, Bison Books, Hong Kong, 1993.

Ansbro, John J.; **Martin Luther King, Jr**, Madison Books, New York, 2000.

Armaoğlu, Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Alkım Kitabevi, İstanbul, 2012.

Avcıoğlu, Doğan; **Türkiye'nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın**, Tekin Yayınları, İstanbul, 1982, C.1.

Aydemir, Şevket Süreyya; **İkinci Adam**, C.2, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1979.

Bağcı, Hüseyin; **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2014.

Bağlum, Kemal; **Anıpolitik 1945-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.

Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut Yayınevi, İstanbul, 1993.

Bly, Nellie; **The Kennedy Men: Three Generations of Sex, Scandal and Secrets**, Kensington Books, New York, 1996.

Bora, Tanıl; Gültekingil Murat; **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol**, C. 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Bowles, Nigel; **Government and Politics of the United States**, Macmillan Press, London, 1998.

Brinkley, Alan; **John F. Kennedy- The American Presidents**, Times Books-Henry Holtand Company, New York, 2012.

Brogan, Hugh; **Profiles in Power Kennedy**, Longman, New York, 1996.

Bugliosi, Vincent; **Reclaiming History The Assassination of President John F. Kennedy**, Norton and Company, New York, 2007.

Bulut, Mehmet Ali **Avrupa Birliği Nedir- Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri**, Vip Ajans Yayınları, Ankara, 2005.

Burner, David; R. West, Thomas; **The Torch is Passed- The Kennedy Brothers, American Liberalism**, Atheneum, New York, 1984.

Carthy, Thomas J; **A Catholic in The White House, Religion, Politics and John F. Kennedy's Presidential Campaign**, Palgrave Macmillan, New York, 2004.

Cemal Erkin, Feridun; **Dışışlerinde 34 Yıl**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

Coleman, J. Kevin; Cantor, E Joseph; H. Neale, Thomas; **Presidential Elections in the United States: A Primer**, y.y, 2000.

Conley, Patricia Heidotting; **Presidential Mandates: How Elections Shape The National Agenda**, The University of Chicago Press, London, 2001.

Cooper, Ilene; **Jack-The Early Years of John F. Kennedy**, Penguin Group, New York, 2003.

Corsi, Jeromer; **Who Really Killed Kennedy**, WND Books, Washington, 2013.

Craig Roberts; **JFK: The Dead Witnesses**, Consolidated Press Printing, 1995.

Crenshaw, Charles A.; Hansen, Jens; Shaw, J Gary; **JFK Conspiracy of Silence**, Penguin Books, London, 1992.

Çakmak, Haydar; **Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri**, Platin Yayınları, Ankara, 2005.

Çandar, Tevfik; **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Kitapevi, Ankara, 1999.

Dallek, Robert; **An Unfinished Life John F. Kennedy**, Little Brown and Company, New York, 2003.

Darby, Jean; **Martin Luther King, Jr**, Lerner Publications Company, Minneapolis, 1990.

Deringil, Selim; **Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

Deskins, Donald Richard; Valton, Hanes; Puckett, Sherman C; **Presidential Elections, 1789-2008: Country, State and National Mapping of Election Data**, The University of Michigan Press, y.y, 2010.

Desmond Dinan, **Avrupa Birliği Tarihi**, çev: Hale Akay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009.

Divine, Robert A; **The Sputnik Challenge**, Oxford University Press, New York, 1993.

Donaldson, Gary A.; **The First Modern Campaign- Kennedy, Nixon and The Elections of 1960**, Rowman and Littlefield Publishers, Maryland, 2007.

Dziewanowski, M. K.; **A History of Soviet Russia**, Prentice Hall, New Jersey, 1979.

Erkin, Feridun Cemal; **Dışişlerinde 34 Yıl**, TTK Yayınları, Ankara, 1992.

Ertan, Temuçin Faik; **Atatürk Döneminde Devletçilik-Liberalizm Tartışmaları**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2010.

Evans, Graham; Newnham, Jeffrey; **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, çev. H. Ahsen Utku, Gökkuşbu, İstanbul, 2007.

Fairclough, Adam; **Martin Luther King, Jr**, The University of Georgia Press, London, 1995.

Fırat, Melek M.; **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.

Foreign Relations of United States, 1961-1963, 27 Kasım 1962, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 66.

Gallagher, Mary Barelli; **My Life with Jacqueline Kennedy**, Michael Joseph, London, 1970.

Gardner, John W.; Sandburg, Carl; **President John F. Kennedy- To Turn the Tide**, Harper and Brothers, y.y, 1962.

Golden, Harry; **Mr. Kennedy and The Negroes**, Fawcett Publications, New York, 1964.

Gönlübol, Mehmet; Sar, Cem; **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

Guthrie, Benjamin J.; **Statistics of The Presidential and Congressional Elections of November 8, 1960**, Ralph R. Roberts (der), U.S Government Printing Office, Washington, 1961.

Gürün, Kamuran; **Dış İlişkiler ve Türk Politikası 1939'dan Günümüze Kadar**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1983.

_____, **Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.

H. Karpat, Kemal; **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

Hale, William; **Türk Dış Politikası 1774-2000**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

Hamilton, Nigel; **J.F.K Reckless Youth**, Random House, New York, 1992.

Harris, George S; **Troubled Alliance-Turkish American Problems in Historical Perspective, 1945-1971**, American Enterprise Institute For Public Policy Research, Washington, 1976.

Hellman, John; **The Kennedy Obsession- The American Myth of JFK**, Colombia University Press, New York, 1997.

Hudge, Carl C.; Nolan, Cathal J.; **U.S Presidents Foreign Policy From 1789 To The Present**, ABC-Clio, California, 2007.

Investigation of The Assassination of President John F. Kennedy, United States Government Printing Office, Washington, 1964, C.1-26.

İbrahim Canbolat, **Uluslararası Sistem Avrupa Birliği**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

İnam, Erberk; **Mutsuz Başkan John Fitzgerald Kennedy**, Deniz Basımevi, İstanbul, 1964.

Kallina, Edmund F; **Kennedy V. Nixon The Presidential Election of 1960**, University Press of Florida, Gainesville, 2010.

Kaplan, Howard S.; **DK biography: John F. Kennedy**, DK Publishing, New York, 2004.

Kemal Öke, Mim; Mütercimler, Erol; **Yalnızlıktan Saygınlığa Demokrat Parti'nin Dış Politikası**, Demokratlar Kulübü yayıncılık, Ankara, 2000.

Kennedy, John F.; **Why England Slept**, Greenwood Publishers, Connecticut, 1981.

_____, **Profiles In Courage**, Harper Collins Publishers, New York, 2003.

Kennedy, Robert; **In His Own Words- The Unpublished Recollections of the Kennedy Years**, Bantam Books, New York, 1988.

_____, **13 Days The Cuban Missile Crisis**, Pan Books, London, 1969.

Koçak, Cemil; **İktidar ve Demokratlar Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Kuniholm, Bruce R; **The Origins of The Cold War in Near East**, Princeton University Press, Princeton-New Jersey, 1980.

Kurat, Akdes Nimet; **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1959.

Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı, NATO Belgeleri, NATO Enformasyon Servisi, Brüksel, 2007

Laski, Harold J.; **The American Presidency**, Transaction Books, London, 1980.

Leamer, Laurantca; **The Kennedy Women- The Saga of An American Family**, Villard Book, New York, 1994.

Lee, Bruce; **John F. Kennedy, Boy, Man, President**, Fawcett Publication, New York, 1965.

Lewis, Bernard; **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, çev: Metin Kıratlı, TTK Basımevi, 1970

Liebovich, Louis W; **The Press and the Modern Presidency- Myths and Mindsets From Kennedy to Election 2000**, Greenwood Publishing Group, New York, 2001.

Maga, Timothy P.; **John F. Kennedy and the New Frontier Diplomacy, 1961-1963**, Krieger Publishing Company, Florida, 1994.

Maidment, Richard; McGrew, Anthony; **The American Political Process**, Sage Publications, London, 1986.

Manchester, William; **One Brief Shining Moment- Remembering Kennedy**, Little, Brown and Company, Boston-Toronto, 1983.

_____, **The Death of a President November 20-November 25**, Harper and Row Publishers, New York, 1967.

Massey, Douglas S.; Denton, Nancy A.; **American Apartheid Segregation and the Making of the Underclass**, Harvard University Press, Cambridge, 1993.

Matthews, Chris; **Jack Kennedy- Elusive Hero**, Simon&Schuster, New York, 2011.

Matthews, Christopher; **Kennedy-Nixon The Rivalry That Shaped Postwar America**, Touchstone Book, New York, 1997.

McGhee, George; **ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu**, çev. Belkıs Orakçı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992.

McKay, David; **American Politics and Society**, Blackwell Publishers, Oxford, 1997.

Melanson, Richard A.; **American Foreign Policy Since The Vietnam War**, M. E. Sharpe, New York, 2005.

Menninger, Banar; **Mortal Error-The Shot That Killed JFK**, Hunter's Moon Press, Baltimore, 1992.

Merih, Turgay; **Soğuk Savaş ve Türkiye 1945-1960**, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2006.

Moore, Lance; **Killing JFK: 50 Years, 50 Lies**, Sky-Fy Publishing, 2013.

Nasaw, David; **The Patriarch- The Remarkable Life and Turbulent Times of Joseph P. Kennedy**, The Penguin Press, New York, 2012.

Neale, Jonathan; **The American War Vietnam 1960-1975**, Bookmarks Publication, London 2001.

Nevins, Allan; Commager, Henry Steele; **Amerika Birleşik Devletleri Tarihi**, çev. Halil İnalçık, Varlık Yayınları, İstanbul, 1961.

Oran, Baskın; **Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, İletişim yayınları, İstanbul, 2012, C.1.

Öymen, Altan; **Öfkeli Yıllar**, Doğan Kitap, İstanbul, 2009.

Özcan, Mesut; **Harmonizing Foreign Policy: Turkey, the EU and the Middle East**, Ashgate Publishing, Hampshire, t.y.

Pach, Chester J; Richardson, Elmo; **The Presidency of Dwight D. Eisenhower**, University Press of Kansas, Kansas, 1991.

Past and Present- World Leaders- John F. Kennedy, Chelsea House Publishers, New York, t.y.

Penniman, Howard; **The American Political Process**, Van Nostrand Company, New Jersey, 1962.

Pitts, David; **Jack and Lem**, Da Capo Press, Philadelphia, 2008.

Posner, Gerald; **Case Closed- Lee Harvey Oswald and the Assassination of JFK**, Warner Books, London, 1993.

Public Papers of The Presidents of The United States John F. Kennedy- Containing the Public Messages, Speeches and Statements of the President, US Government Printing Office, Washington, 1963.

Reeves, Thomas C.; **A Question of Character, A Life of John F. Kennedy**, The Free Press, New York, 1991.

Report of the President's Commission on the Assassination of President John F. Kennedy, United States Government Printing Office, Washington, 1964.

Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği Kuruluğu, Geliğmesi, Genişlemesi, Kurumları**, Beta yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 502-503

Rovere, Richard H; **The Eisenhower Years**, Stratford Press, New York, 1956.

Sadık, Giray; **American Image in Turkey-US Foreign Policy Dimensions**, Lexington Books, New York, 1979.

Sadi Somuncuoğlu, **Avrupa Birliği Bitmeyen Yol**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002

Salinger, Pierre; **With Kennedy**, Doubleday and Company, New York, 1966.

Sander, Oral; **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2013.

_____, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1963**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1979.

Sandler, W. Martin; **The Letters of John F. Kennedy**, Bloomsbury Press, New York, 2013.

Sandy, Maisel L.; **American Political Parties and Elections: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York, 2007.

Saray, Mehmet; **Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişii III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler**, Ankara, 2000.

Schlesinher, Arthur M; **A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House**, Houghton Mifflin Company, New York, 2002

_____, **Jacqueline Kennedy-Historic Conversation on life with John F. Kennedy**, Hyperion, New York, 1964.

Scott, Peter Dale; **Deep Politics and he Death of JFK**, University of California Press, Los Angeles, 1993.

Sefuert, Guenther; **Foreign Policy Perceptions in Turkey**, Yelken Basım, İstanbul, 2011.

Shaun, Casey; **The Making of a Catholic President: Kennedy vs. Nixon 1960**, Oxford University Press, New York, 2009.

Shefter, Martin; **Political Parties and The State- The American Historical Experience**, Princeton University Press, New Jersey, 1994.

Sidey, Hugh; **John F. Kennedy, President**, Fawcett Publication, New York, 1964.

Sloan, Bill; **The Kennedy Conspiracy- 12 Startling Revelations About the JFK Assassination**.

Sorenson, Theodore C.; **Kennedy**, Harper&Row Publishers, New York, 1965.

Soysal, İsmail; **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları 1945-1990**, C.II, TTK basımevi, Ankara, 2000.

Sönmezoğlu, Faruk; **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der yayınları, İstanbul, 2004.

Summitt, April R.; **John F. Kennedy and US-Middle East Relations**, The Edwin Mellen Press, New York, 2008.

Swanson, James L.; **End of Days: The Assassination of John F. Kennedy**, Harpercollins Publishers, New York, 2013.

_____, **The President Has Been Shot**, Scholastic Press, y.y, 2013.

Timur, Taner; **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İmge Yayınevi, İstanbul, 2003.

Toker, Metin; **DP'nin Altın Yılları 1950-1954**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.

_____, **Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu**, s. 1-28; Feridun Cemal Erkin, **Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi**, Ankara, 1968.

Tokgöz, Erdinç; **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2009)**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2009.

Truman, Harry S.; **Memoirs: Years of Decision**, Doubleday, New York, 1955.

Tunaya, Tarık Z.; **Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952**, İstanbul, 1952.

Uslu, Nasuh; **Türk-Amerikan İlişkileri**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000.

Vali, Ferenc A.; **Bridge Across the Bosphorus: the Foreign Policy of Turkey**, Johns Hopkins University Press, 1971.

Waldran, Lamar; **The Hidden History of the JFK Assassination**, Berkeley, 2013.

Whipple, Chandler; **Lt. John F. Kennedy-Expendable**, Universal Publishing, New York, 1962.

White, Mark; **Kennedy- A Cultural History of an American Icon**, Bloomsbury Publishing, New York, 2013.

Wills, Chuck; **Jack Kennedy-The Illustrated Life of a President**, Chronicle Books, San Francisco, 2009.

Zirbel, Craig I.; **The Texas Connection: The Assassination of President John F. Kennedy**, The Texas Connection Company Publishers, Arizona, 1991.

D. Makaleler

Akarıslan, Medika; “1962 Kuba ‘Ekim Füzeleri’ Bunalımı ve Türkiye”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Nisan 1995, S. 344.

Aktürk, Şener; “NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO’nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti”, **Uluslararası İlişkiler**, C. .9, S.34, Yaz 2012.

Albayrak, Mustafa; “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları 1950-1960”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2000, C. 16, S. 46.

Anzerlioğlu, Yonca; “Avrupa Birliği ve Türkiye”, **Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, 1999, S. 8.

Armaoğlu, Fahir; “Yarım Yüzyılın Türk-Amerikan İlişkileri, 1947-1997 (Bir Genel Değerlendirme)”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, yay. Haz: İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.

Baytal, Yaşar; “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları 1950-1957”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 40, Kasım 2007.

Bernstein, Barton J.; “The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey”, **Political Science Quarterly**, C. 95, S. 1, İlkbahar 1980.

Bezci, Bünyamin; “Demokrasi ve Başkanlık Sistemi”, **Journal of Administrative Sciences**, 2005, C.3, S. 2.

Bulut, Sedef ; “Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C. 11, S. 41, Mayıs 2008.

Çakır, Faruk; “Amerikan Bakış Açısından Türkiye’de 1957-60 Dönemi Siyasal Gelişmeleri ve Türk-Amerikan İlişkileri”, **AÜSBF Dergisi**, C. 59, S. 1, 2004.

Eyal, Jonathan; “NATO’s Enlargement: Anatomy of a Decision”, **International Affairs**, C.73, S.4, Ekim 1997.

Fırat, Melek M.; “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları 1945-1960”, **Toplumsal Tarih**, Eylül 2000, C.14, S. 81.

Gallois, Pierre M.; “United States Strategy and the Defence of Europe”, **Orbis**, C. 7, S. 2, Yaz 1963.

Gönlübol, Mehmet; Haluk Ülman; “Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965”, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.21, 1966.

Healey, Denis; “The Sputnik and Western Defence”, **International Affairs**, C. 34, S. 2, Nisan 1958.

Kalelioğlu, Oğuz; “Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea”, **AÜTİTE Atatürk Yolu Dergisi**, S. 41, Mayıs 2008.

Kamel, Ayhan; “İkinci Dünya Savaşının Bitiminden Günümüze Kadar Türk-Rus İlişkileri”, **Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç 15-17 Ekim**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997.

Kaplan, Safa; “Amerikan Mandacılığı Düşüncesinden Dost ve Müttefik Amerikan Gerçeğine: Türk Amerikan İlişkilerinin Dünü ve Bugünü”, **Dış Politika**, S.8, 1990.

Köni, Hasan S.; “Küba Buhranı, Uluslararası Alana Etkisi ve Türkiye”, **Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, 1974, C.6, S.1-2.

_____, “Yeni Uluslararası Düzendeki Türk-Amerikan İlişkileri”, **Yeni Türkiye**, Ankara, C. 1 S. 3, 1995.

Kürkçüoğlu, Ömer; “Dış Politika Nedir? Türkiye'nin Dünü ve Bugünü”, **AÜSBF Dergisi**, 1980, C.35, S.1.

Manza, Jeff; Brooks, Clem; “The Religious Factor in U.S. Presidential Elections, 1960-1962”, **American Journal of Sociology**, C. 103, S.1, Temmuz 1997.

McCalla, Robert B.; “NATO's Persistence After the Cold War”, **The MIT Press**, C. 55, S. 3, Yaz 1996.

Merih, Turgay; “Filistin Sorunu, İsrail'in Kuruluşu ve Türkiye'nin Tutumu”, **Soğuk Savaş ve Türkiye 1945-1960**, Ebabil Yayınları, Ankara, 2006.

Saray, Mehmet; “II. Dünya Savaşı Döneminde Türk-Sovyet İlişkileri”, **Atatürk'ten Soğuk Savaş Dönemine Türk-Rus İlişkileri, I. Çalıştay Bildirileri (Ankara, 14-15 Mayıs 2010)**, Diyanet Vakfı Matbaası, Ankara, 2011.

Schwebel, Egon; “The Nuclear Test Ban Treaty and International Law”, **The American Journal of International Law**, C. 58, S. 3, July 1964.

Sever, Ayşegül; “The Compliant Ally? Turkey and the Middle East 1954-1958”, **Middle Eastern Studies**, C. 34, S. 2, Nisan 1988.

Sezer, Duygu Bazoğlu; “Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye'nin İttifaklar Politikası”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, 15-17 Ekim 1997**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.

Sotniçenko, Aleksandr; “1945-1956 Yıllarında Türk-Sovyet Diplomatik Mücadelesi ve Sonuçları”, **Atatürk'ten Soğuk Savaş Dönemine Türk-Rus İlişkileri I. Çalıştay Bildirileri (Ankara, 14-15 Mayıs 2010)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011.

Soysal, İsmail; “*Türk-Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri*, **Bellekten**, Ankara, C. 41, S. 162, 1977.

Tamkoç, Metin; “*The Impact of The Truman Doktrin on The National Security Interests of Turkey*”, **Dış Politika (Foreign Policy)**, Haziran 1977, C. 6, S. 3-4.

Tezel, Yahya S.; **Cumhuriyet Dönemi İktisadi Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.

Yeşilbursa, Behçet Kemal; “*Dünden Bugüne İngiltere ve Amerika'nın Ortadoğu Savunma Projeleri*”, **Türkiye Günlüğü**, Ankara, Yaz 2004, S. 77.

“*Yılın Adamı J. F. Kennedy- Dünyanın Kaderine Tesir Eden Başkan*”, **Kim**, 2 Ocak 1963, C. 16, S. 235.

E. Süreli Yayınlar

1. Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Express

Hürriyet

Milliyet

New York Times

Son Havadis

Times

Ulus

Vakit

Vatan

Washington Post

Yeni İstanbul

Yeni Sabah

Yenigün

Zafer

2. Dergiler

Akis

American Journal of Sociology

Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Dergisi

Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Atatürk Yolu Dergisi

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

Belleken

Cumhuriyet Dönemi İktisadi Tarihi

Dış Politika (Foreign Policy)

Düşünen Adam

Forum

Hayat

International Affairs

Journal of Administrative Sciences

Kim

Middle Eastern Studies

Orbis

Political Science Quarterly

Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

Silahlı Kuvvetler Dergisi

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

Siyasal Bilimler Dergisi

The American Journal of International Law

The MIT Press

Toplumsal Tarih

Türkiye Günlüğü

Uluslararası İlişkiler

Yeni Türkiye

Yön

F. Tezler

Arpa, Tülay; **1960-1975 Yılları Arasında Sol Basında Türk-ABD İlişkileri**, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2005.

Baytok, Meryem; **Türk-Amerikan İlişkilerinin Türk Basınında Yansımaları (Atatürk'ün Ölümünden 1960'a Kadar)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Soysal, Murat; **Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri (1962-1972)**, **Ankara Üniversitesi**, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

G. Ansiklopediler

Elections A to Z, Routledge, New York, 2013.

Encyclopedia of American Political Parties and Elections, Infobase Publishing, New York, 2007.

The Encyclopedia of the Vietnam War, ABC-Clío, California, 2011.

The Routledge Historical Atlas of Presidential Elections, Routledge, New York, 2001.

H. Elektronik Kaynaklar

http://www.archives.gov/exhibits/charters/charters_of_freedom_zoom_pages/chartes_of_freedom_zoom_6.1.1.html e.t: 01.02.2015

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=4> e.t: 20.05.2015

EKLER

EK 1. VATAN GAZETESİNİN 21 OCAK 1961 TARİHLİ KENNEDY'NİN BAŞKAN SEÇİLMESİ İLE İLGİLİ HABERİ

EK 2. KİM DERGİSİNİN KENNEDY'NİN BAŞKAN SEÇİLMESİ İLE İLGİLİ HABERİ

EK 3. ULUS GAZETESİNİN 29 EKİM 1962 TARİHLİ KÜBA KRİZİ'NDE ABD'Yİ DESTEKLEYEN HABERİ

EK 4. VATAN GAZETESİNİN 28 EKİM 1962 TARİHLİ KENNEDY'NİN KÜBA KRİZİ'NDE TÜRKİYE'Yİ PAZARLIK KONUSU YAPMADIĞINA DAİR HABERİ

EK 5. VATAN GAZETESİNİN 5 KASIM 1962 TARİHLİ KÜBA KRİZİ'NDE KENNEDY'NİN TAVİZ VERMEDİĞİNE DAİR HABERİ

EK 6. AKŞAM GAZETESİNİN 23 KASIM 1963 TARİHLİ KENNEDY'NİN SUİKASTA UĞRAMASI İLE İLGİLİ MANŞETİ

EK 7. HÜRRİYET GAZETESİNİN 23 KASIM 1963 TARİHLİ KENNEDY'NİN SUİKASTA UĞRAMASI İLE İLGİLİ MANŞETİ

EK 8. YENİ SABAH GAZETESİNİN 23 KASIM 1963 TARİHLİ KENNEDY'NİN SUİKASTA UĞRAMASI İLE İLGİLİ MANŞETİ

EK 9. ZAFER GAZETESİNİN 23 KASIM 1963 TARİHLİ KENNEDY'NİN SUİKASTA UĞRAMASI İLE İLGİLİ MANŞETİ

EK 10. KENNEDY'NİN CENAZESİNE KATILACAK HEYETİN BAKANLAR KURULU KARARI İLE BELİRLENMESİ

EK 11. KENNEDY'NİN CENAZESİNE KATILAN İNÖNÜ'YE ABD TARAFINDAN GÖNDERİLEN TEŞEKKÜR MEKTUPLARI

EK 12. KENNEDY SUİKASTINA DAİR AKİS DERGİSİNİN HABERİ

EK 13. KENNEDY SUİKASTINA DAİR FORUM DERGİSİNİN HABERİ

EK 14. KENNEDY SUİKASTINA DAİR HAYAT DERGİSİNİN HABERİ

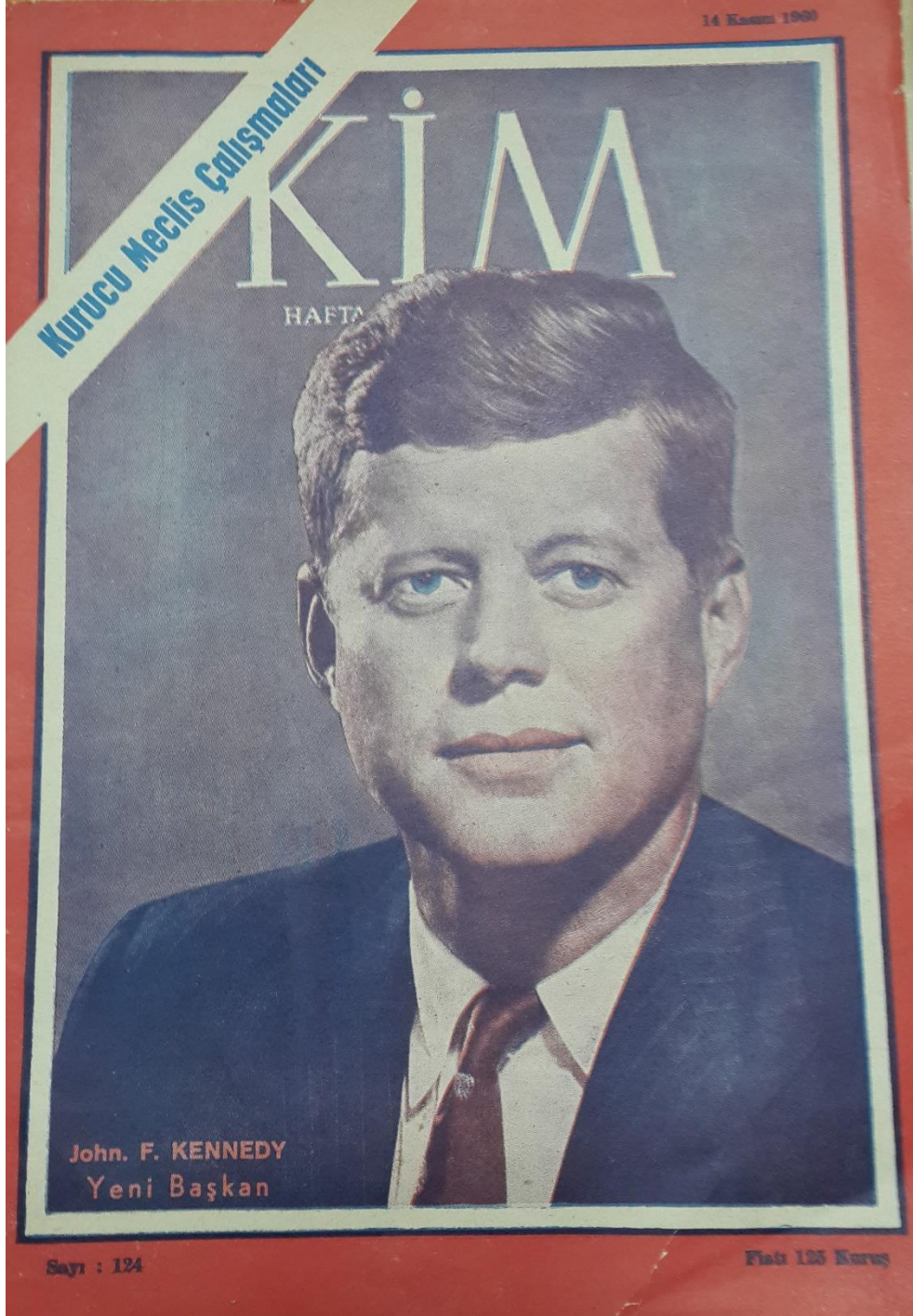
EK 15. SON HAVADİS VE MİLLİYET GAZETELERİNİN KENNEDY'NİN ÖLÜMÜNE DAİR TÜRK MİLLETİNDEKİ ÜZÜNTÜYÜ BELİRTEN HABERLERİ

EK 16. VATAN VE ZAFER GAZETELERİNİN KENNEDY SUİKASTININ DÜNYADAKİ AKİSLERİNE DAİR HABERLERİ

EK 1. VATAN GAZETESİNİN 21 OCAK 1961 TARİHLİ KENNEDY'NİN BAŞKAN SEÇİLMESİ İLE İLGİLİ HABERİ

EK 2. KİM DERGİSİNİN KENNEDY’NİN BAŞKAN SEÇİLMESİ İLE İLGİLİ HABERİ

EK 3. ULUS GAZETESİNİN 29 EKİM 1962 TARİHLİ KÜBA KRİZİ'NDE ABD'Yİ DESTEKLEYEN HABERİ

Egemenlik Ulusundur

TELEFONLAR

Yeni Sayı Md.	11 97 50
Müdürlük Md.	11 52 72
Yeni Sayı (Gözet)	11 72 99
Teletürk. Servis	11 71 99
Şişir ve Foto. Serv.	10 43 60
İdari ve Abone	11 22 24
Teletürk. Servis	22 59 43

PAZARTESİ
29
EKİM
1962

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Kurucusu: KEMAL ATATÜRK

MEVCUT SEFERLERİNE İLÂVETEN

JET

Ankara - Samsun - Ankara
Ankara: 114882-124436-114.4.
Samsun: Cumhuriyet Meydanı
OTOBUSLERİ 1167 (1962 - 11963)

44.0000 Yıl 29.10.1962 Piyas: 25 Kurus Adres: ULUS Gazetesi ANKARA Teleg: ULUS - ANKARA

* Sovyetler Birliği Başbakanı Kruşçev'in verdiği talimatla

Rusya Kübadan füzeleri çekiyor

Cumhuriyet Bayramı
Ulusumuza kutlu olsun

Kennedy'ye göre bu barış için atılmış önemli bir adım

Nixon dünkü konuşmasında "Türkiyedeki üslerden vazgeçmek NATO zincirini tahrip eder," dedi

Castro Guantanamo üsünün tahliyesini istiyor

(A.A.)
WASHINGTON, 28 — Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Kennedy, Sovyet Başbakanı Kruşçev'e, Sovyetler Birliği Birleşik Milletler kontrolü altında Küba'daki üslerin askı altına alınması şartıyla, silahları kaldırması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Küba'ya istikrarı teminatı vermeyi teklif etmiştir.

Başkan Kennedy Birleşik Milletlerdeki Amerika Birleşik Devletleri temsilatına hafta sonu da Sovyet temsilatı ve U. Thant da Küba meselesinin derinliği bir halde görüşmelerine başlamış ve müzakerelere başlamışlardır.

Başkan, bir konuşma yaparken, ancak Küba'daki faaliyetlerin durması ve bu nedenle anti-komünizm kontrol altında tutulması için uygun bir önlemin alınması gerektiğini söyledi.

KRUŞÇEVİN, KENNEDY'YE CEVABI

1962 ULUS HABERİ EKİM 29 - Rıza Sabri Polat ve Cumhuriyet Gazetesi Genel Müdürü İsmail İsmailoğlu tarafından hazırlanmıştır.

EK 4. VATAN GAZETESİNİN 28 EKİM 1962 TARİHLİ KENNEDY'NİN KÜBA KRİZİ'NDE TÜRKİYE'Yİ PAZARLIK KONUSU YAPMADIĞINA DAİR HABERİ

A. KADIR
HOŞ GELDİN HALİL İBRAHİM
Mısır, Ak. Tarih plaket
Fiyat: 30 Kuruş
Adres: Nispetiye cad. 11. blok
VATAN - 4001

VATAN

A. KADIR
ASIL ADALET
(Genel Şifre)
Fiyat: 20 Kuruş
Adres: Nispetiye Cad. 75. blok
VATAN - 4001

YIL 23, SAYI: 6602 28 Ekim 1962, Pazar Fiyatı 25 Kuruş

Kruşçev: Küba ve Türkiye'deki üslerin 2-3 haftada tahliyesini teklif etti. Fakat...

Kennedy, Türkiye'deki füze üslerini kaldırmayı red etti

Kruşçev, "Türkiye'ye Birleşmiş Milletler önünde resmen teminat vermeye hazırız,"

Kruşçev'in teklifinin metni su:

MOSKOVA: (A.A.)
Moskova radyosu dün (GMT) ayağıyla saat 14
Kruşçev'in bir beyanatını yayınlamıştır.
"İlk olarak sorularla ilgili olarak Kennedy'ye bilahere
bu beyanatın Kruşçev Birleşmiş Milletler önünde teminat
vermeye hazırız, dedi. Kruşçev'in beyanatı radyo aracılığıyla
dünya genelinde ve diğer devletler arasında
"Kruşçev'in bu beyanatı Türkiye ve Türkiye
de İstanbul'da bulunan olan füze üsleri için teminat
vermeye hazırız, dedi."

SOYET BAŞBAKANI NİKİTA KRUŞÇEV
- Belçika'da konuşuyor...

EK 6. AKŞAM GAZETESİNİN 23 KASIM 1963 TARİHLİ KENNEDY'NİN SUİKASTA UĞRAMASI İLE İLGİLİ MANŞETİ

AKŞAM
TÜRKİYEİN EN ESKİ GAZETESİ

HERGON 8 SAYFA

KASIM 23 1963 CUMARTESİ

Adres: Genel Müdürlük No. 11
741. 10000 SİĞIRCI
Caddesi - İSTANBUL

ANKARA - Şişli Çiçek Sok. No. 1
741. 10000 - 10000

İZMİR - İsmet Paşa Sok. No. 1
741. 10000 - 10000

ADANA - F. Çelebi Caddesi
741. 10000

Başlık: YER GÖRE Y.A.S. Matbaası

Karşıbaşı No: 108

Sahibi: M. ALİ R. YOLCU

Fiyat: 20 Kuruş

Suikaste uğrayan Amerika Cumhurbaşkanı
karısının gözü önünde başından vuruldu

KENNEDY ÖLDÜRÜLDÜ

DALLAS (Teksas) Birleşik Amerika
Amerika Cumhurbaşkanı John F. Kennedy, dün
Türkiye saati ile 21 de bir suikaste kurban gitti.
Teksas da Dallas şehrinde ara kaldırımdan geçen bir oto-
mobil içerisinde geçmekte olan Başkan Kennedy'ye
kimliği o sırada tespit edilemeyen ve jenera vatans bir
mucül silah tarafından tüfekle ateş edildi.

Kennedy baştan sağa vurulmuş ve kâğıtlıkla kasta-
nambula yaralı saati sonra hastane götürülmüştür. Suikast arka-
sında Başkan Kennedy kocasının yanında bulunuyordu. Aynı anda
ayrıca Türkiye Valisi John Connally ile birlikte vardı. Yalın bir giyim-
den ağır yaralanmış ve derhal ambulansla kaldırıldı. Suikast sırasında
Başkan Kennedy'ye hiç bir şey olmadı. Kennedy'ye hastaneye gire-
nisi yetiştirildi. Hastane başkanı Başkanın arabasına oturma yerini
sabit bir şekilde ateş edildiği tespit edildi ve tüfek bulunmuş-
tur. Hastane yetkilileri Kennedy'ye tüfek kurşunlarının ip-
sinele atıldığını. Bu sırada Başkan Kennedy'ye ağır yaralar oldu.
Bu suikastın ardından Başkan Kennedy'nin hayatı tehlike altında.
Kennedy'ye hastanede derhal ilk yardım ve tedavisi baş-
latıldı.

KENNEDY DERHAL KOMAYA GİRMİŞTİ

Başkan derhal Park Land hastahanesinde kaldırıldı ve bilhâz
servisleri acili olarak hastahaneye getirildi. Kennedy'ye tüfek
kurşunlarının hastane müdürü, başkan yardımcısı, başkanın kar-
sısına girenler, Başkanın hayatını tehlike altına soktu. Başkanın yar-
lanmalarını kontrol eden grupları ve bir daha suikast yapılma-
dığına Kennedy'ye hastahane derhal ilk yardım ve tedavisi baş-
latıldı. Hastane müdürleri Kennedy'ye ateş edildiği yeri
ve tüfek kurşunlarının ipine hastahane müdürü derhal bildiren-
dir. Fakat Başkanın kâğıtlıkla vurulduğu ve hastahane müdü-
rünün tüfeği de tüfek tüfeği tarafından atılmıştır. Tüfekle saati
ile de Türkiye saati ile 21 Kennedy'ye suikastın saati sonra ka-
stahaneye getirildi.

Gürsel ve İnönü
teessürlerini
belirttiler

ANKARA (UHA)
Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Başkan Kennedy'nin vurulması
sonucunda teessürlerini bildirdi.
"Amerikan Başbakanı başkanın Mr. Kennedy başta bir
Silahla vurulmuş olarak vefat etti."
Başkanın vefatının haberini
kendi kâğıtlıkla bildirdi.

23 Kasım 63
Aes

EK 7. HÜRRİYET GAZETESİNİN 23 KASIM 1963 TARİHLİ KENNEDY'NİN SUİKASTA UĞRAMASI İLE İLGİLİ MANŞETİ

EK 8. YENİ SABAH GAZETESİNİN 23 KASIM 1963 TARİHLİ KENNEDY’NİN SUİKASTA UĞRAMASI İLE İLGİLİ MANŞETİ

23 Kasım 1963
Cumartesi

Yeni Sabah
GÜNLÜK TARAFSİZ SİYASİ GAZETE

26 sen Vd No: 8871 Kurucu: SAFA KILIÇLIOĞLU Sayısı: 25 kuruş

Yeni Sabah

GÜNLÜK TARAFSİZ SİYASİ GAZETE

26 sen Vd No: 8871 Kurucu: SAFA KILIÇLIOĞLU Sayısı: 25 kuruş

Eskişehir adını Yenisehir olması teklif edildi

SUIKAST

Dün Teksas'ın Dallas şehrinde bir suikastçının kurşunları ile boynundan ve başından vurulan KENNEDY OLDURULDU

Eşi J. Kennedy'nin kolları arasında hastahaneye götürülen Başkan kendine gelemeden yarım saat içinde hayata gözlerini yumdu

Yardımcısı Johnson uçakta yemin edip Başkan ilân edildi. Rusyada yaşamış bir Amerikalı suçlu olarak tevkif edildi

John F. Kennedy, 29 Ocak 1917'de Boston'da doğdu. Harvard Üniversitesi'nden hukuk diploması aldı. 1945'te 2. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri'nde görev yaptı. 1960'da Demokrat Parti'den başkanlık kampanyası yaptı ve 1961'de Amerika Birleşik Devletleri'nin 35. Başkanı olarak seçildi. 1963'te Dallas'ta suikast sonucu öldü.

Amerikanın en genç Başkanı idi

John F. Kennedy, 29 Ocak 1917'de Boston'da doğdu. Harvard Üniversitesi'nden hukuk diploması aldı. 1945'te 2. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri'nde görev yaptı. 1960'da Demokrat Parti'den başkanlık kampanyası yaptı ve 1961'de Amerika Birleşik Devletleri'nin 35. Başkanı olarak seçildi. 1963'te Dallas'ta suikast sonucu öldü.

DÜNYA'DAKİ AKİSLER

KENNEDY'DEN EVVEL 3 BAŞKAN DAHA KATİLDİMİŞTİ

GÜRSELİN MESAJI

DÜNYA'DAKİ AKİSLER

KENNEDY'DEN EVVEL 3 BAŞKAN DAHA KATİLDİMİŞTİ

GÜRSELİN MESAJI

DÜNYA'DAKİ AKİSLER

KENNEDY'DEN EVVEL 3 BAŞKAN DAHA KATİLDİMİŞTİ

GÜRSELİN MESAJI

DÜNYA'DAKİ AKİSLER

KENNEDY'DEN EVVEL 3 BAŞKAN DAHA KATİLDİMİŞTİ

GÜRSELİN MESAJI

DÜNYA'DAKİ AKİSLER

KENNEDY'DEN EVVEL 3 BAŞKAN DAHA KATİLDİMİŞTİ

GÜRSELİN MESAJI

DÜNYA'DAKİ AKİSLER

KENNEDY'DEN EVVEL 3 BAŞKAN DAHA KATİLDİMİŞTİ

GÜRSELİN MESAJI

EK 9. ZAFER GAZETESİNİN 23 KASIM 1963 TARİHLİ KENNEDY'NİN SUİKASTA UĞRAMASI İLE İLGİLİ MANŞETİ

Büyük Türk Traktörü
Motor Ticaret
LİMİTED ŞİRKETİ

ZAFER

GÜNLÜK HÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

23
KASIM 1963

HÜR DÜNYANIN BÜYÜK KAYBI

KENNEDY dün gece öldürüldü

Başkan Texas'da, suikaste uğrayarak başından vuruldu, eşinin kucağına düştü

Koma halinde hastahaneye kaldırılan F. John Kennedy maalesef kurtarılamadı

L. Johnson Başkan oldu

Başkan Kennedy dün Amerika'nın Dallas şehrinde yürütülen bir seçim kampanyası için, Dallas'ta suikaste uğradı. Suikast sırasında, Başkanın yanında bulunan Başkan Kennedy'nin eşi Jacqueline Kennedy, eşinin kucağına düşerek yaralandı. Başkan Kennedy'nin yaralanması sonucu, Başkan Johnson, Dallas'ta yapılan seçimleri kazanarak, Amerika'nın 36. Başkanı oldu.

Başkan Kennedy'nin suikastı, dünya tarihinde en büyük suikastlardan biri olarak kabul edilir. Suikast, Başkan Kennedy'nin Dallas'ta yürütülen seçim kampanyası sırasında, bir otomobilde otururken gerçekleşti. Suikast sırasında, Başkan Kennedy'nin başından vuruldu ve yaralandı. Suikast sırasında, Başkan Kennedy'nin eşi Jacqueline Kennedy, eşinin kucağına düşerek yaralandı. Başkan Kennedy'nin yaralanması sonucu, Başkan Johnson, Dallas'ta yapılan seçimleri kazanarak, Amerika'nın 36. Başkanı oldu.

Katilinkim olduğu henüz tespit edilemedi. Yakalanan şüpheli bir şahıs Rus kadını ile evli imiş

Başkan Kennedy'nin suikastı, dünya tarihinde en büyük suikastlardan biri olarak kabul edilir. Suikast, Başkan Kennedy'nin Dallas'ta yürütülen seçim kampanyası sırasında, bir otomobilde otururken gerçekleşti. Suikast sırasında, Başkan Kennedy'nin başından vuruldu ve yaralandı. Suikast sırasında, Başkan Kennedy'nin eşi Jacqueline Kennedy, eşinin kucağına düşerek yaralandı. Başkan Kennedy'nin yaralanması sonucu, Başkan Johnson, Dallas'ta yapılan seçimleri kazanarak, Amerika'nın 36. Başkanı oldu.

Zaferlerle dolu bir ömür
Kennedy'nin hayat kronolojisi

1917 - John Fitzgerald Kennedy, Joseph Patrick Kennedy'nin oğludur. Babası, bir milyarder ve senatör, annesi ise bir aristokrat kadındır. Kennedy, Massachusetts'te doğmuştur.

1940 - Harvard Üniversitesi'nden hukuk diploması aldı. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1945 - İkinci Dünya Savaşı sırasında, Kuzey Atlantik Hava Kuvvetleri'nde görev yaptı. Birlikte, Avrupa'da görev yaptı.

1946 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1947 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1948 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1949 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1950 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1951 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1952 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1953 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1954 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1955 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1956 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1957 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1958 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1959 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1960 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1961 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1962 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

1963 - Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

Hadise Ankara'da nasıl karşılındı

Başkan Kennedy'nin suikastı, Ankara'da büyük ilgiyle karşılandı. Ankara'da, Başkan Kennedy'nin suikastı hakkında birçok konuşma yapıldı. Ankara'da, Başkan Kennedy'nin suikastı hakkında birçok konuşma yapıldı.

Başkan Kennedy'nin suikastı, Ankara'da büyük ilgiyle karşılandı. Ankara'da, Başkan Kennedy'nin suikastı hakkında birçok konuşma yapıldı. Ankara'da, Başkan Kennedy'nin suikastı hakkında birçok konuşma yapıldı.

Başkan Kennedy'nin suikastı, Ankara'da büyük ilgiyle karşılandı. Ankara'da, Başkan Kennedy'nin suikastı hakkında birçok konuşma yapıldı. Ankara'da, Başkan Kennedy'nin suikastı hakkında birçok konuşma yapıldı.

Başkan Kennedy'nin suikastı, Ankara'da büyük ilgiyle karşılandı. Ankara'da, Başkan Kennedy'nin suikastı hakkında birçok konuşma yapıldı. Ankara'da, Başkan Kennedy'nin suikastı hakkında birçok konuşma yapıldı.

İnsanlığın utançverici

Suikast, insanlığın utançverici bir eylemi olarak görülüyor. Suikast, insanlığın utançverici bir eylemi olarak görülüyor.

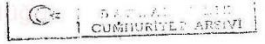
Suikast, insanlığın utançverici bir eylemi olarak görülüyor. Suikast, insanlığın utançverici bir eylemi olarak görülüyor.

Suikast, insanlığın utançverici bir eylemi olarak görülüyor. Suikast, insanlığın utançverici bir eylemi olarak görülüyor.

Suikast, insanlığın utançverici bir eylemi olarak görülüyor. Suikast, insanlığın utançverici bir eylemi olarak görülüyor.

EK 10. KENNEDY'NİN CENAZESİNE KATILACAK HEYETİN BAKANLAR KURULU KARARI İLE BELİRLENMESİ

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

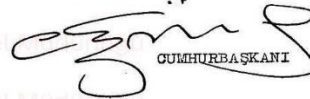
T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK Dairesi Başkanlığı

Karar Sayısı : 6/ 2376

KARARNAME

Amerika Birleşik Devletlerinin Başkanı Müteveffa John F. Kennedy'nin Vaşington'da yapılacak cenaze törenine Türkiye Cumhuriyeti'ni temsilen Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Vaşington Büyükelçisi Turgut Menemenciğlu ile Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Necdet Calp ve Özel Doktor Profesör Zafer Paykoş'dan kurulu bir heyetin katılması; Dışişleri Bakanlığınının 24/11/1963 tarihli ve 311.506.365 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 24/11/1963 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Emel

GUMHURBAŞKANI

080 18 01 2 174 52 75

Dosya No :

105-4

1459

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 174 - Dosya No: 57 - Sıra No: 15

**EK 11. KENNEDY'NİN CENAZESİNE KATILAN İNÖNÜ'YE ABD
TARAFINDAN GÖNDERİLEN TEŞEKKÜR MEKTUPLARI**

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Aralık 1963 tarihinde size yollanmış olduğum mektubu cevaplandırmak için fazla ehemmiyetli bulmadığınızı tahmin ediyorum. Sevgili Başkanınız Kennedynin cenaze merasiminde bulunduğunuz için size ve milletinize teşekkürlerimi bildirmek için 20 mektup yollanmış bulunuyorum. Cevap vermek lutfunda bulunursanız çok memnun kalacağım.

Mrs. Josephine Nycek
5871 Buckingham
Allen Park, Michigan U.S.A.

030	01			8	45	18
-----	----	--	--	---	----	----

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET BİNASI

LISLE COMMUNITY HIGH SCHOOL

STUDENT COUNCIL

LISLE, ILL.

Center and Jonquil Street
Lisle, Illinois
January 27, 1964

His Excellency Ismet Inönü
Prime Minister of Turkey
Ankara, Turkey

Your Excellency:

As you well know, the people of the United States recently suffered the loss of an illustrious leader and a brilliant man in the person of President John Fitzgerald Kennedy. The effect that such a tragedy can have on the citizens of a country may be realized only by those who have experienced it. For days after the President's death, the public sentiment was one of shock and dismay. It was nearly impossible to believe that a thing such as this could have happened.

At a time such as this, it was encouraging to know that our grief was shared by others. Speaking on behalf of the student body of Lisle Community High School in Lisle, Illinois, we wish in a small way to thank you for the consideration which you and the other representative of your country displayed in attending the funeral of our late President. It was a consolation to us to know that in this time of national grief there were those who sympathized with us.

Gratefully yours,

The Student Council of
Lisle Community High School

030	01						
-----	----	--	--	--	--	--	--

A4

A-24

5021 Biddle St.
Wayne, Mich.,
Jan. 31, 1964

Ismet Inonu,
Prime Minister
Ankara, Turkey

We are a class of thirty-
three Fourth Graders in Monroe
School at Wayne, Michigan.

We wish to send our appreciation
and warm feelings to you and
the people you represent for
attending the funeral of our
late beloved President,
John Fitzgerald Kennedy.

We think our feelings and
thoughts are representative of
many other children
throughout America.

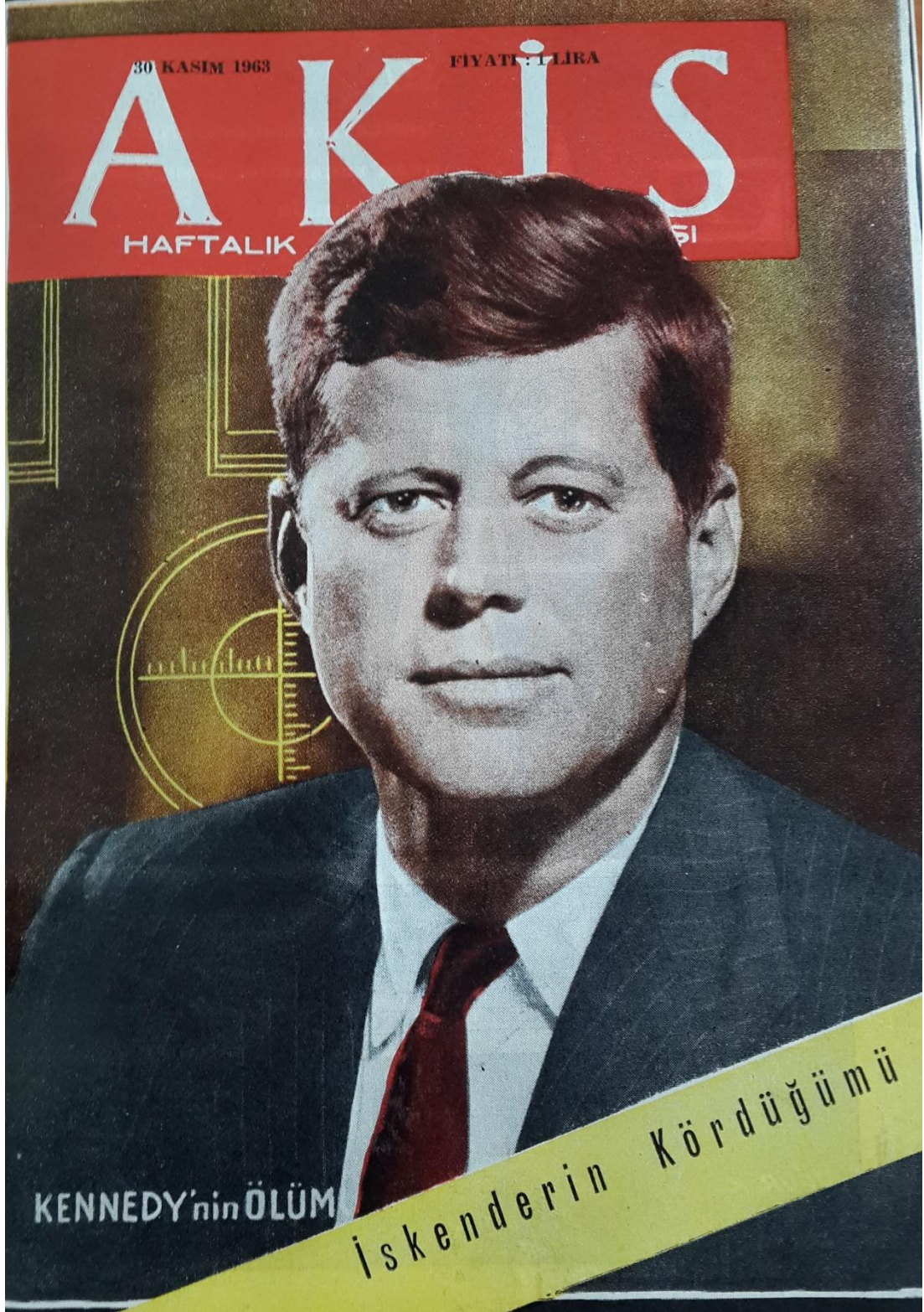
Sincerely yours,
Fourth Grade class
and
Mrs. Sarah E. Bird

030	01			8	45	4
-----	----	--	--	---	----	---

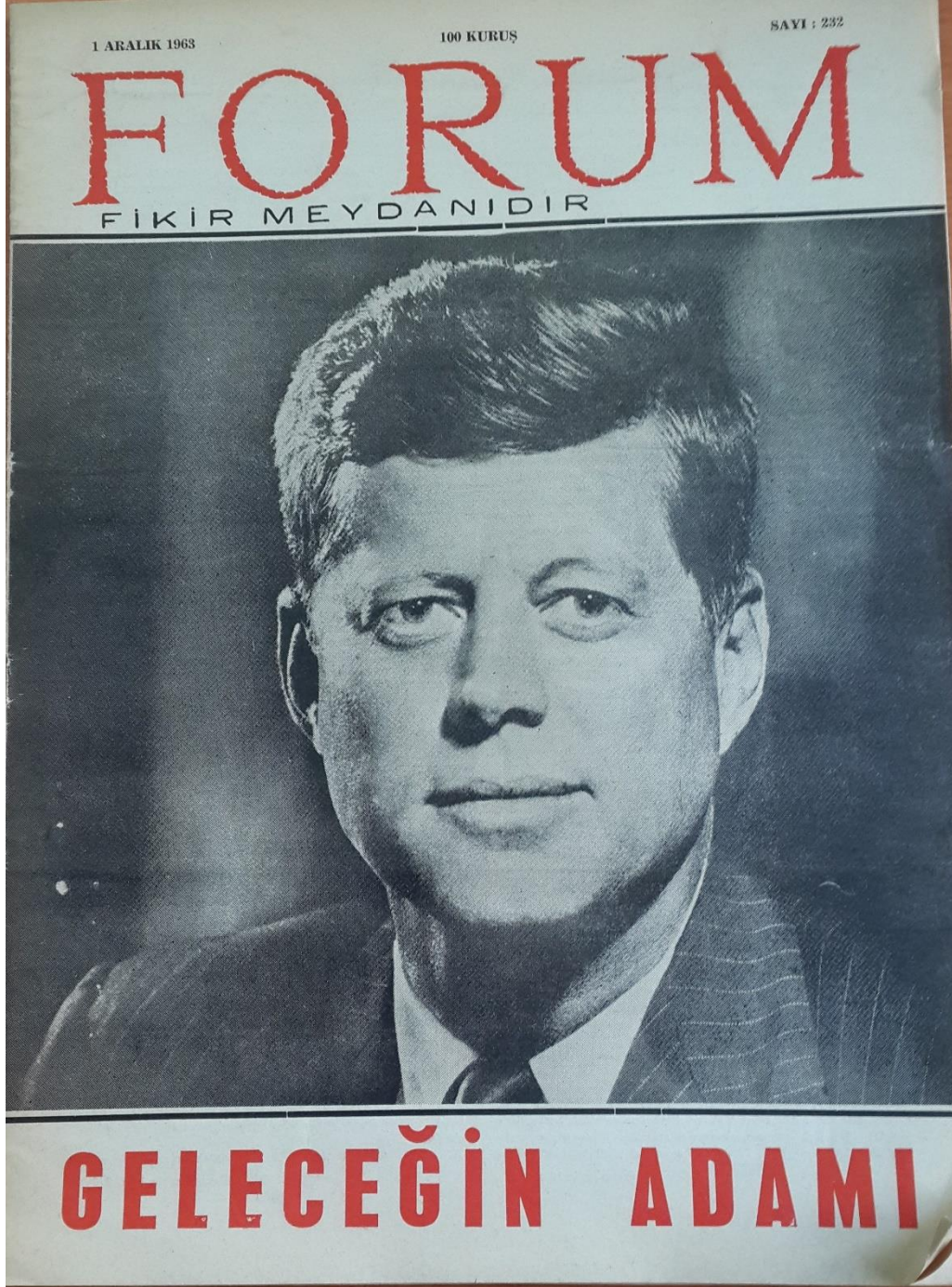
-1-

1

EK 12. KENNEDY SUİKASTINA DAİR AKİS DERGİSİNİN HABERİ

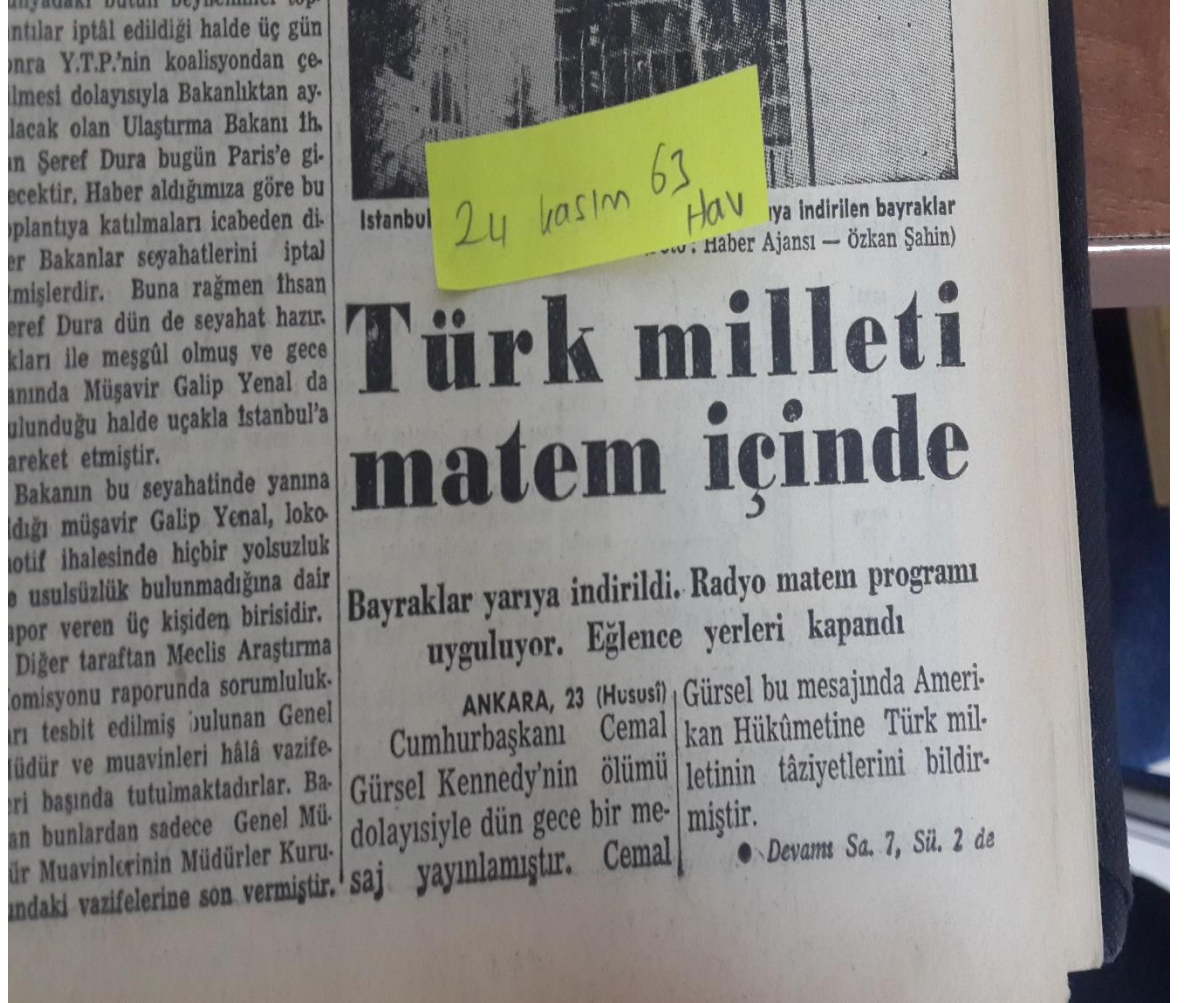
EK 13. KENNEDY SUİKASTINA DAİR FORUM DERGİSİNİN HABERİ

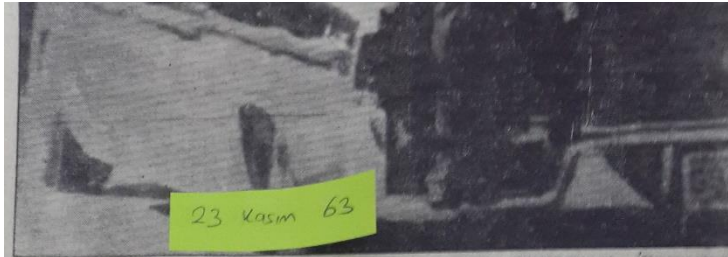

EK 14. KENNEDY SUİKASTINA DAİR HAYAT DERGİSİNİN HABERİ

EK 15. SON HAVADİS VE MİLLİYET GAZETELERİNİN KENNEDY'NİN ÖLÜMÜNE DAİR TÜRK MİLLETİNDEKİ ÜZÜNTÜYÜ BELİRTEN HABERLERİ

SÜİKASTTEN HEMEN SONRA Kennedy'nin içinde öldürüldüğü araba sür'üle Parkland Hastahanesi'ne gidenken. Bu esnada Kennedy'nin yanındaki kadınlar içinde yalın ayakta. Arabanın arkasına tutunmuş olan gahi Amerikan Gırlı Temyiz servisine bürünmüş bir sürti peçetle. (Radio-Photo - MİLLİYET A.B.)

TÜRKİYE'DE büyük teessür

umhurbaşkanı Gürsel, İnönü, Gümüşpala ve Dinçer birer mesaj yayınladı. Ankara'da halk Amerikan Elçiliği önünde toplandı

ANKARA, ÖZEL

KENNEDY İLE ARKADAŞIMIZ TOGAY BAYATLI KENNEDY İLE

**SANKİ BİR
AĞABEYDİ...**

AN TÜREL
Anavatanın
a dolmuş,
yerde va-
rınca belli

TOGAY BAYATLI

KENNEDY'yi 3 Nisan 1963 günü Beyaz Saray'da tanıdım. 46 yaşında, sarışın, güleç yüzü diri adam elimi dostça sıkarak:

— Türk gençliğine hayranlık duyuyorum. dedi. Sonra ağır ağır devam etti:

— Aynı emel ve arzuyu yurtdışı. Hep beraber birliktelik için çalışıyoruz. Sen ve arkadaşlarınız geleceğin birer Başkanısınız. İnanıyorum ki, siz

Devamı Sa. 7, Sü. 5 de

sevinmeye
bir yerde
gidi. Ni
sahibi Ken-
Su. 5 de

BAŞKAN Kennedy'nin bir suikaste kurban gittiği memleketimizle büyük bir teessür uyandırmıştır.

Bu öznesizlikle Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel şunları söylemiştir: «Amerikan Reislumhuru mühterem Mr. Kennedy bir suikaste kurban olarak vefat etmiştir. Büyük Reislumhurlarının kaybı karşısında mühterem Amerikan Hükümetine ve milletine Türk milletinin yürekten derin teşekkürlerini bildirmek vazifesini yapıyorum.

Amerikan Reislumhurlarının uğradığı menfur tecavüzün ızrahını her Türk ailesi duymaktadır. Mr. Kennedy insanlığın büyük öksüzlerinin öncüsü, dünya barışının azimli savcısı ve Türk milletinin sağlam dostu idi. Hattırası milletimize daima aziz olarak anılacaktır.»

İNÖNÜ'NÜN MESAJI

Başbakan İnönü ise mesajında şöyle demektedir:

Devamı Sa. 7, Sü. 2 de

**Amerikan
siyasetine
dinamizm
getirmişti**

SAMI KOHEN

BAŞKAN Kennedy'nin trafik şikâyeti, yalnız Amerika için değil bütün dünya için muazzam bir kayıptır.

Kennedy, iki büyük yıllık başkanlık ve dış politikada büyük bir cesareti ve dinamizm göstermiştir. Bir bakıma cesaretine kurban girmiştir. Suikaste uğradığı Texas eyaleti, sen şifere eşit hak tanınmasına muhtal olan Güney eyaletlerinden biridir.

Devamı Sa. 7, Sü. 6 de

**11 Türk, Yunanistan'dan
Edirne'ye iltica etti**

MERIC, ÖZEL

ÖLDÜ
bu kavi
esturuldu

EK 16. VATAN VE ZAFER GAZETELERİNİN KENNEDY SUİKASTININ DÜNYADAKİ AKİSLERİNE DAİR HABERLERİ

SPOR - TOTO BAYRAĞI YAPAN 5 BEZANE İÇİN SORUŞTURMA AÇILDI

İZMİR, 23
GADLİK Bakanlıkça, 6196 sayılı kanuna
göre hareket ederek, İzmir'de aynı zamanda
Spor - Toto bayrağı yapan 5 bezane hakkında
soruşturma açılmıştır.
İlgili bezane sahiplerinin (habelesi) kim-
liği, Spor - Toto bayrağıni bürümektedirleri tak-
diren ruhsatların alınacağı bildirilmiştir.

Vatan'ın telefonları
Yazı işleri: 10 63 32
İdare: 10 63 47
İstihbarat: 10 63 55
İstisnai: 22 17 20
Yenigöb'ünde: 088
Dünya: 12 58 29

VATAN

DOĞRUYA DOĞRU - İĞRİYE İĞRİ

23 KASIM 1963 CUMARTESİ
Saat 10.00 de basılmıştır

YIL: 25 - SAYI: 6987
FİYATI 25 KURUŞ

HAVA DURUMU
24 KASIM 1963 - PAZAR
Ankarada hava alımlı ve
pulu geçecek en yüksek
hava sıcaklığı 10 derece ol-
varında bulunacaktır.
Yurtta genel olarak bö-
lge bölge kaza ve yağış-
lı geçecektir.

Yurtta: Süha
Cihanca, Süha
Alatın

Suikast: Kennedy'i öldürdüğü iddia edilen sanık itiraf etmiyor

BÜTÜN DÜNYA BÜYÜK BİR MATEM İÇİNDE

BAŞKAN'IN CENAZESİ PAZARTESİ GÜNÜ
MUZZAM BİR TORENLE KALDIRILACAK

AJANSLAR, RADYOLAR, 23
BARİŞSEVERLİĞİ ile bütün mil-
letlerin sevgisini kazanan Ameri-
ka Cumhurbaşkanı Kennedy'nin
feci bir şekilde öldürülüşü dün-
yada bir çok tesiri yapmıştır.
Devlet Başkanları yayınladıkları
mesajlarda insanlığın acısını pay-
laşmış, yas günleri ilan edilmiş-
tir. Bu arada radyolarda prog-

**JOHNSON
BAŞKAN
GİDİ**

PAZAR 24
KASIM 1963

ARABUSUN : Memur KIRANER
TELEFONLAR : Yayıncılık : 10 84 87
Satanlar : 10 64 68 Sanatlar : 11 84 48

ZAFER

GÜNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Büyük Türk Traktörü

Motor Ticaret
LIMITED SHIRKETI

"GAYEMİZ GÜCÜN ZAFERİ DEĞİL, DOĞRUNUN ZAFERİDİR. HÜRRİYET PAHASINA SULH DEĞİL, FAKAT BU YARIM KÜREDE VE ÜMIT EDERİZ Kİ BÜTÜN DÜNYADA SULH VE HÜRRİYETİN TEMİNİDİR."

(17 Ekim 1963'de Kuba'da Sovyetler Birliği Devletleri tarafından gerçekleştirilen saldırıya karşı yapılan protesto gösterisi)

Ölümü yalnız Amerika'da değil, bütün Dünyada teessür yaratı

HUR DÜNYA KENNEDY İÇİN MATEM TUTUYOR

Birçok ülkede milli yas ilân edildi. 60 bin Batı Berlinli dün yağmur altında saatlerce gözyaşı döktü. Başkanın ölümünden çocuklarının henüz haberi yok

Başkan Kennedy'yi öldürenin Oswald olduğu anlaşıldı

Dünya ve büyük millîyet Amerika Birleşik Devletleri Başkanı imparator devlet adamı Kennedy'nin, uğruğu emirler üstünde nefesinde vefatının, temsiliyetine ümitsizliği derin tesadüf devam etmektedir. Bu salâhın nihâyet, bütün yurtdışı saygınlık yararı dâhilinde, Türk basını, bu çok müstesna olaya birinci şahısların tabiiyet etmiş ve müstahakik haklarını yitirmiş, Emrin müstahakik şahısların haklarını yitirmiş.

BUTÜN DÜNYA İN TUTUYOR — Başkan Kennedy'nin ölümü bütün dünyayı sarsmış ve her yerde kimsenin inanamadığı bir haberdir. Fotoğraflarda (sola) Papa Pius VI St. Peter Katedralinde Kennedy için dua ederken ve (sağda) Moskova'daki Amerikan Büyükelçiliğinde Kennedy ve Çernenko'nun defnetişine katılmaları.

Bir Numaralı Mahkemede duruşmalara Pazaritesi günü devam edilecek

1963 Kasım ayının 24'ünde mahkemede duruşmalara devam edilecek. Duruşmaların devam etmesiyle ilgili olarak mahkemeye başvuranlar için gerekli önlemler alınmıştır. Duruşmaların devam etmesiyle ilgili olarak mahkemeye başvuranlar için gerekli önlemler alınmıştır.

Büyük adamın büyük hatırası

FURUZAN TEKİL

Dünyadaki büyük adamın büyük hatırası. Furuzan Tekil'in büyük adamın büyük hatırası. Furuzan Tekil'in büyük adamın büyük hatırası.

Ankara'da Y.T.P.'nin Adalet Partisini, Cevat Önder'i desteklediği haberi doğru değildir. Gazetenizin 16 Kasım 963 gün 29 8 sayılı nüshasının birinci sayfası

Y.T.P. Grubu yarın Koalisyonla ilgili kararını açıklayacak. Y.T.P. Grubu yarın Koalisyonla ilgili kararını açıklayacak. Y.T.P. Grubu yarın Koalisyonla ilgili kararını açıklayacak.

Yüksel Menderes'in bir kızı oldu

Yüksel Menderes'in bir kızı oldu. Yüksel Menderes'in bir kızı oldu. Yüksel Menderes'in bir kızı oldu.

Felaketler Kennedy ailesinin yakasını bırakmıyor

Felaketler Kennedy ailesinin yakasını bırakmıyor. Felaketler Kennedy ailesinin yakasını bırakmıyor. Felaketler Kennedy ailesinin yakasını bırakmıyor.

Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak

Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak. Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak. Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak.

AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı

AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı. AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı. AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı.

PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ

PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ. PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ.

Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu

Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu. Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu. Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu.

Burdurda şiddetli dört deprem oldu

Burdurda şiddetli dört deprem oldu. Burdurda şiddetli dört deprem oldu. Burdurda şiddetli dört deprem oldu.

Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak

Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak. Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak. Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak.

Yüksel Menderes'in bir kızı oldu

Yüksel Menderes'in bir kızı oldu. Yüksel Menderes'in bir kızı oldu. Yüksel Menderes'in bir kızı oldu.

AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı

AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı. AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı. AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı.

PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ

PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ. PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ.

Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu

Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu. Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu. Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu.

Burdurda şiddetli dört deprem oldu

Burdurda şiddetli dört deprem oldu. Burdurda şiddetli dört deprem oldu. Burdurda şiddetli dört deprem oldu.

Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak

Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak. Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak. Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak.

Yüksel Menderes'in bir kızı oldu

Yüksel Menderes'in bir kızı oldu. Yüksel Menderes'in bir kızı oldu. Yüksel Menderes'in bir kızı oldu.

AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı

AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı. AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı. AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı.

PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ

PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ. PARA VERMEYEN KARISINI BALTA İLE 21 PARÇAYA BÖLDÜ.

Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu

Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu. Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu. Ehliyetiz şoförün ölümüne sebep oldu.

Burdurda şiddetli dört deprem oldu

Burdurda şiddetli dört deprem oldu. Burdurda şiddetli dört deprem oldu. Burdurda şiddetli dört deprem oldu.

Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak

Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak. Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak. Yunan Hükümeti Londra ve Zarih anlaşmalarına sadık kalacak.

Yüksel Menderes'in bir kızı oldu

Yüksel Menderes'in bir kızı oldu. Yüksel Menderes'in bir kızı oldu. Yüksel Menderes'in bir kızı oldu.

AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı

AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı. AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı. AP Belediye Meclisi Grubu dün toplandı.

ÖZGEÇMİŞ

Bahar İzmir, 3 Mart 1989 tarihinde Aydın'ın Çine İlçesinde doğdu. İlk ve Orta eğitimini Çine'de, lise eğitimini Kütahya'da tamamladı. 2012 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. Üniversite eğitimi kapsamında bir dönem Polonya'da, bir dönem İtalya'da olmak üzere toplam bir yıl Avrupa'da bulundu. 2012-2013 döneminde Kemerburgaz Üniversitesi'nde okutman olarak çalıştı ve aynı dönemde İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde yüksek lisansa kabul edildi. İstanbul Üniversitesi'ndeki yüksek lisans eğitimine devam ederken, ÖYP programı ile kabul edildiği Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında yüksek lisans programına yatay geçiş yaptı.